

Menningarminjar í Vatnsleysustrandarhreppi

Svæðisskráning

Sædís Gunnarsdóttir

Fornleifastofnun Íslands

FS317-06041

Reykjavík
2006

© *Fornleifastofnun Íslands*
Bárugötu 3
101 Reykjavík

Sími: 551 1033
Fax: 551 1047
Netfang: fsi@instarch.is

Efnisyfirlit

1.	Inngangur	5
2.	Um fornleifaskráningu	6
2.1	Um svæðisskráningu	9
3.	Fornleifarannsóknir á svæðinu	12
4.	Yfirlit um sögu byggðar á svæðinu	14
5.	Fornleifaskrá	19
GK-123	Stóru Vogar	20
GK-124	Eyrarkot	32
GK-125	Tumakot	32
GK-126	Suðurkot	33
GK-127	Tjarnarkot	34
GK-128	Minni Vogar	34
GK-129	Norðurkot	40
GK-130	Brunnastaðir	41
GK-131	Halakot	50
GK-132	Suðurkot	52
GK-133	Austurkot	54
GK-134	Naustakot	55
GK-135	Skjaldakot	56
GK-136	Traðarkot	59
GK-137	Hlöðunes	60
GK-138	Narfakot	64
GK-139	Hlöðuneskot	65
GK-140	Áslákstaðir stærri (ytri)	65
GK-141	Áslákstaðakot	71
GK-142	Áslákstaðir innri (minni)	71
GK-143	Knararnes stærra	72
GK-144	Knararnes minna	76
GK-145	Breiðagerði	78
GK-146	Auðnar	80
GK-147	Auðnakot (Bergskot)	85
GK-148	Landakot	86
GK-149	Þórustaðir	91
GK-151	Kálfatjörn	97
GK-152	Naustakot	107
GK-153	Móakot	108
GK-154	Hátún	109
GK-155	Fjósakot	109
GK-156	Bakki	110
GK-157	Flekkuvík	113

GK-158	Vatnsleysa minni	121
GK-159	Vatnsleysa stærri	124
GK-160	Hvassahraun	137
GK-161	Hvassahraunskot	152
GK-641	Fornleifar á fleiri en einni jörð	152
GK-642	Óstaðsetjanlegar fornleifar	154
6.	Helstu tegundir menningarminja og ástand þeirra	156
	Bæjarhólar og bæjarstæði	158
	Útihús	158
	Tún, garðar og akrar	159
	Kvíar og stekkir	160
	Beitarhús og sel	160
	Útgerðarminjar og veiðiminjar	161
	Minjar um samkomur og þinghald	161
	Kuml og kirkjugarðar	161
	Samgönguminjar	162
7.	Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu	163
8.	Heimildaskrá	165

1. Inngangur

Á útmánuðum 2006 hafði Ómar Ívarsson hjá Landslagi ehf. samband við Fornleifastofnun Íslands. Hann fór þess á leit að stofnunin skráði fornleifar í hreppnum fyrir sveitarfélagið Voga. Til var nokkuð ítarleg svæðisskráning sem unnin var árið 2000 vegna tvöföldunar Reykjanesbrautar en auka þurfti við skráninguna. Auk fyrri svæðisskráningar höfðu nokkrar fornleifar í hreppnum verið aðalskráðar, bæði vegna fyrrnefndrar tvöföldunar¹ sem og sumarbústaðabyggðar.² Einnig fór nýlega fram deiliskráning norðan Voga.³ Niðurstöður aðalskráningarinnar eru felldar inn í þessa skýrslu að því undanskildu að hér eru ekki birtar myndir og teikningar af tóftum.

Efnisskipan í þessari skýrslu er svipuð og í öðrum skýrslum um skráningu fornleifa. Á eftir inngangi er kafli um fornleifaskráningu sem m.a. gefur yfirlit um löggjöf, aðferðir við fornleifaskráningu og helstu heimildir (2. kafli). Þá er greint frá fyrri fornleifarannsóknum á skráningarsvæðinu (3. kafli) og stiklað á stóru í sögu byggðar í hreppnum (4. kafli). Síðan er birt skrá yfir fornleifastaði sem skráðir hafa verið (5. kafli). Næst eru helstu niðurstöður um minjar á svæðinu teknar saman (6 kafli) og í 7. og síðasta kafla er rætt um verndun og kynningu minja í Vatnsleysustrandarhreppi.

Við fornleifaskráninguna var stuðst við hreppaskiptinguna eins og hún var 1847 og voru alls skráðar upplýsingar um 1289 fornleifar í hreppnum. Skráningin var unnin af Sædísí Gunnarsdóttur, fornleifafræðingi, sem einnig sá um frágang og ritun skýrslunnar.

¹ Elín Ósk Hreiðarsdóttir: *Fornleifakönnun. Reykjanesbraut*. Fornleifastofnun Íslands FS133-00141, Reykjavík 2001; Oddgeir Hansson: *Fornleifakönnun v/Reykjanesbrautar*, Fornleifastofnun Íslands FS149-01142, Reykjavík 2003.

² Elín Ósk Hreiðarsdóttir: *Sumarbústaðaland í Hvassahrauni á Vatnsleysuströnd*. Fornleifakönnun Fornleifastofnun Íslands FS171-02031, Reykjavík 2002.

³ Sædís Gunnarsdóttir: *Fornleifaskráning í landi Minni-Voga og Austurkots*. Deiliskráning Fornleifastofnun Íslands FS314 -02134, Reykjavík 2006.

2. Um fornleifaskráningu

Hátt á aðra öld er liðið síðan skráning fornleifa hófst á Íslandi en þó er enn langt í land að til sé heildstæð skrá um fornleifar á Íslandi. Á síðustu áratugum 19. aldar voru margir minjastaðir kannaðir á vegum Hins íslenska fornleifafélags, einkum og sérílagi staðir sem á einn eða annan hátt tengdust fornsögum og sögu þjóðveldisins. Eftir aldamótin dró úr fornleifakönnun á vegum félagsins og var þráðurinn ekki tekinn upp að nýju fyrr en um og eftir 1980.

Skoðanir manna á því hvað teljast fornleifar hafa breyst mikið á þessum tíma. Byggingar sem voru hversdaglegar fyrir hundrað árum síðan eru nú orðnar minjar um horfna lífshætti. Skilningur hefur vaknað á nauðsyn þess að skrá upplýsingar um slíkar minjar og vernda þær fáu sem eftir eru fyrir komandi kynslóðir. Nauðsynlegum upplýsingum um gerð og ástand fornleifa er aðeins hægt að afla með vettvangsathugun, og við það er venjulega átt með hugtakinu fornleifaskráning. Til þess að vettvangsathugun komi að fullu gagni verður þó fyrst að taka saman ýmiskonar upplýsingar, bæði skriflegar og munnlegar, sem vísa á minjastaði og geta gefið vísbendingar um hlutverk mannvirkjaleifanna. Slík heimildakönnun er nauðsynlegur undirbúningur undir vettvangsathuganir en hún getur líka skilað sjálfstæðum niðurstöðum. Nægilegar heimildir eru til, til að gefa grófa mynd af fjölda, eðli og ástandi minja á ákveðnum svæðum, og skipuleg heimildaúttekt í því skyni getur komið að gagni við skipulagsgerð jafnt sem minjavernd og rannsóknir. Af þessum ástæðum hefur Fornleifastofnun Íslands undanfarinn áratug unnið að þróun aðferða við fornleifaskráningu sem fela í sér að skráningunni er skipt þrjú afmörkuð stig og eru þar höfð til viðmiðunar hin þrjú stig skipulagsvinnu. Svæðisskráning er gerð fyrir svæðisskipulagsgerð, aðalskráning fyrir aðalskipulagsgerð og deiliskráning fyrir deiliskipulagsgerð. Svæðisskráning felst í öflun heimilda um fornleifar á viðkomandi skipulagssvæði og söfnun margvíslegra gagna sem gefa vísbendingar um menningarminjar. Markmið svæðisskráningar er að gefa heildaryfirlit um ástand og eðli menningarminja á skipulagssvæðinu, finna og skilgreina svæði og staði sem eru sérstaklega athyglisverðir eða í sérstakri hættu og vera undirbúningur undir aðalskráningu fornleifa. Aðalskráning felst í vettvangsvinnu og miðar að því að staðsetja og kortleggja einstaka minjastaði og lýsa þeim á skipulegan hátt.

Deiliskráning er síðan nákvæmari úttekt á litlu svæði og er unnin samhliða áætlanagerð um endanlega ráðstöfun jarðnæðis.

Á undanförnum árum hafa verið gerðar breytingar á löggjöf um verndun fornleifa og hefur eftirlit með framkvæmd laganna verið aukið. Samkvæmt 10. grein þjóðminjalaga (nr. 107, 2001), eru allar fornleifar á Íslandi friðhelgar: „Fornleifum má enginn, hvorki landeigandi, ábúandi né nokkur annar, spilla, granda né breyta, ekki heldur hylja þær, laga né aflaga né úr stað flytja ...“ Er þessi fornleifakönnun í anda þeirra markmiða sem sett hafa verið þessari löggjöf. Mat á áhrifum framkvæmda á fornleifar gerir kröfur um fjölþætta athugun á heimildum og vettvangsrannsókn, enda er skilgreining á fornleifum í þjóðminjalögum víðtæk. Til fornleifa teljast hvers kyns leifar fornra mannvirkja og annarra staðbundinna minja sem menn hafa gert eða mannaverk eru á, svo sem:

a. búsetulandslag, byggðaleifar, bæjarstæði og bæjarleifar ásamt tilheyrandi mannvirkjum og öskuhaugum, húsaleifar hvers kyns, svo sem kirkna, bænahúsa, klaustra og búða, leifar af verbúðum, naustum, verslunarstöðum og byggðaleifar í hellum og skútum;

b. vinnustaðir þar sem aflað var fanga, svo sem leifar af seljum, verstöðvum, bóllum, mó gröfum, kolagröfum og rauðablæstri;

c. gömul tún- og akurgerði, áveitumannvirki og leifar eftir veiðar til sjávar og sveita;

d. gamlir vegir, stíflur, brýr, vatnsvöð, varir, hafnir og bátalægi, slippir, ferjustaðir, kláfar, vörður og vitar og önnur vega- og siglingamerki ásamt kennileitum þeirra;

e. virki og skansar og önnur varnarmannvirki;

f. gamlir þingstaðir, meintir hörgar, hof og vé, brunnar, uppsprettur, álagablettir og aðrir staðir og kennileiti sem tengjast siðum, venjum, þjóðtrú eða þjóðsagnahefð;

g. áletranir, myndir eða önnur verksummerki af manna völdum í hellum eða skútum, á klettum, klöppum eða jarðföstum steinum og minningarmörk í kirkjugörðum;

h. haugar, dysjar og aðrir greftrunarstaðir úr heiðnum eða kristnum sið;

i. skipsflök eða hlutar úr þeim.

Minjar 100 ára og eldri teljast til fornleifa, en heimilt er þó að friðlýsa yngri minjar

Það er skýrt af þessari skilgreiningu að fornleifar eru ekki aðeins öll mannvirki heldur einnig staðir sem á einn eða annan hátt tengjast menningu og atvinnuvegum, hvort heldur sem er vöð eða álagablettir. Þessari víðu skilgreiningu hefur verið fylgt við gerð

fornleifaskrárinnar og í anda hennar eru einnig skráðir staðir eins og orrustustaðir, skilgreinanlegir staðir þar sem atburðir, sem tengjast sögu og bókmenntum Íslands, hafa átt sér stað og staðir þar sem draugar eiga að hafa búið. Dæmi um staði sem eru ekki skráðir eru eyktamörk sem eru ekki manngerð og drangar sem kallaðir eru nátttröll, en það heiti virðist oftast vera tegundargreining á náttúrumyndunum frekar en að sagnir séu um að tröll hafi dagað uppi. Þar sem slíkar sagnir eru, eru þær auðvitað skráðar. Á hinn bóginn eru öll Grettistök skráð og er þetta vitanlega umdeilanlegt og byggir fyrst og fremst á því að fyrirsjáanlegt sé að gagn megi hafa af upplýsingunum. Annarskonar upplýsingar sem átt gætu heima í menningarsögulegum gagnagrunni eru t.d. um staðsetningu engja og bithaga, nytjaskóga og veiðistaða. Söfnun slíkra upplýsinga krefst hinsvegar annarskonar gagna og öðruvísi aðferðafræði en skráning eiginlegra fornleifa og er mun viðráðanlegri á stigi aðalskráningar. Þar sem til eru upplýsingar um gróðurfar og búskaparskilyrði fyrir einstakar jarðir (t.d. í sóknarlýsingum og héraðssöguritum) er slíkum upplýsingum safnað á stigi svæðisskráningar.

Samkvæmt lögunum eru öll mannvirki eldri en 100 ára skilgreind sem fornleifar en við skráninguna er notuð aðeins víðari skilgreining. Allar byggingar úr torfi og grjóti eru skráðar sem og önnur mannvirki sem eru til vitnis um horfið verklag eða tækni. Þar með geta talist elstu steypubyggingar, byggingar úr blönduðu efni (torf, grjót, timbur, steypa, bárujárn) og mannvirki eins og heimarafstöðvar, sundlaugar, upphlaðnir vegir frá því fyrir jarðýtuöld, fiskplön, áveituskurðir og hverskyns minjar aðrar sem tengjast umbreytingum í atvinnuvegum og lífsafkomu á fyrri hluta 20. aldar. Minjar sem tengjast seinni heimstyrjöldinni, veru setuliðsins og framkvæmdum á vegum þess (vegir, flugvellir, braggahverfi, skotgrafir o.s.fr.v) eru einnig skráðar. Þær heimildir sem stuðst er við í svæðisskráningu geyma yfirleitt mjög lítið af upplýsingum um nútímaminjar og er því ekki að vænta heildstæðs yfirlit um þær fyrr en á stigi aðalskráningar. Helst er að upplýsingar um gamlar sundlaugar komi fram við svæðisskráningu. Ef mannvistarleifar sem falla undir ofangreinda skilgreiningu finnast á framkvæmdasvæðum, þá þarf að leita heimildar til að hreyfa við þeim. Í 14. gr. Þjóðminjalaga segir m.a.: „Nú telur ... sá sem stjórnar opinberum framkvæmdum, að hann þurfi að gera jarðrask, svo sem vegna vegagerðar, veitulagnar, framræslu eða skógræktar, er haggð geti við fornleifum og skal hann þá skýra Fornleifavernd ríkisins frá því áður en hafist er handa við verkið. Lýst skal nákvæmlega breytingum þeim er af framkvæmd mundi leiða. Fornleifavernd ríkisins ákveður hvort og hvenær framkvæmd megi hefja og með hvaða skilmálum. Við allar

meiri háttar framkvæmdir ... skal sá sem fyrir þeim stendur bera kostnað af nauðsynlegum rannsóknum.“

Það eru því hagsmunir framkvæmdaaðila að hægt sé fletta upp í ábyggilegum skráum um staðsetningu fornleifa áður en framkvæmdir hefjast svo komist verði hjá óþarfa kostnaði og töfum. Einnig eykst nú skilningur á að fornleifar eru vannýttar auðlindir í ferðaþjónustu en forsenda þess að hægt sé að velja staði til kynningar fyrir ferðamenn er að til séu heildstæðar upplýsingar um menningarminjar, ástand þeirra og staðsetningu á viðkomandi svæði.

Að auki má minna á að mat á því hvað teljast markverðar fornleifar hefur lengst af tekið mið af sögu lands og þjóðar í heild. Minni gaumur hefur verið gefinn að sérkennum ákveðinna svæða og fornleifum sem eru markverðar í samhengi héraðssögu. Af þessum ástæðum er eðlilegt að fornleifaskráning sé unnin í nánú samstarfi við sveitarstjórnir og stofnanir þeirra, með hliðsjón af þörfum þeirra.

2.1 Um svæðisskráningu

Við hefðbundna fornleifaskráningu hefur fyrst og fremst verið leitast við að finna og staðsetja einstakar rústir sem sýnilegar eru á yfirborðinu. Ekki var reynt að grennslast fyrir um hvar fornleifar gætu leynst þó þær séu ekki sýnilegar á yfirborði, en ætla má að meginþorri minja á Íslandi sé hulinn sjónum. Til að ráða bót á þessu hefur Fornleifastofnun Íslands þróað aðferðir síðustu ár til að áætla staðsetningu menningarminja en það er mikilvægt bæði frá vísindalegu sjónarmiði og nauðsynlegt ef forðast á röskun minja við framkvæmdir. Annarsvegar er um að ræða leit að vísbendingum um staðsetningu einstakra menningarminja, einkum með stuðningi gamalla túnakorta og örnefnaskráa. Hinsvegar eru óbeinar vísbendingar, svo sem örnefni, heimildir um byggð og búsetu en með því að fá yfirlit um hvar byggð hefur verið má gera sér allgóða hugmynd um umfang og eðli menningarminja sem þeirri byggð hafa fylgt jafnvel þótt þeirra sjái ekki stað lengur. Við upphaf svæðisskráningar fornleifa er gert yfirlit um sögu byggðar, skilgreindar jarðir og takmörk þeirra og gert yfirlitskort um staði sem vitað er að búið var á. Helstu heimildir eru jarðabækur frá ýmsum tímum, sölubréf og landamerkjálýsingar. Þá er farið skipulega yfir vísbendingar um menningarminjar á hverjum stað, þ.e. túnakort og örnefnaskrár. Að því loknu er leitað í beinum heimildum um fornleifar þ.e. eiginlegum fornleifaskýrslum.

Notagildi svæðisskráningar eru ákveðin takmörk sett og hún getur aldrei komið í staðin fyrir vettvangskönnun (aðalskráningu). Í fyrsta lagi takmarkast svæðisskráning við þá flokka heimilda sem eru aðgengilegastir og gefa heildstæðasta mynd af menningarminjum á viðkomandi svæði. Er þar um að ræða jarðabækur, fornleifaskýrslur, örnefnaskrár og túnakort. Aðrar heimildir eins og t.d. ævisögur eða ferðasögur, sem oft geyma nákvæmar upplýsingar um húsaskipan og staðsetningu mannvirkja á 19. öld, eru ekki rannsakaðar skipulega á stigi svæðisskráningar þar sem nákvæmni og fjöldi slíkra upplýsinga er tilviljanakenndur og erfitt að hafa upp á þeim þegar stór svæði eru könnuð. Heimildir af þessu tagi eru hinsvegar kannaðar á stigi aðalskráningar. Í öðru lagi getur svæðisskráning ekki gefið nákvæmar upplýsingar um staðsetningu allra minjastaða og í þriðja lagi er ekki hægt að segja til um ástand eða afdrif allra minjastaða á grunni svæðisskráningar. Nákvæmra upplýsinga um þessi atriði er ekki hægt að afla nema með vettvangsathugun, en á grunni svæðisskráningar má hinsvegar gefa grófa mynd af dreifingu og ástandi fornleifa á skráningarsvæðinu.

Jarðabækur. Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalíns er helsta og ítarlegasta verk sinnar tegundar og grundvallarheimildarrit um sögu byggðar á Íslandi og var hún tekin saman árið 1703 í Vatnsleysustrandahreppi. Hér er einnig stuðst við Jarðatal Johnsens frá 1847. Af öðrum rituðum heimildum um byggð í Vatnsleysustrandahreppi má nefna *Strönd og Voga* eftir Árna Óla. Einnig má nefna bók Guðmundar B. Jónssonar um *Mannlíf og Mannvirki í Vatnsleysustrandahreppi* sem höfundur gaf úr á eigin kostnað árið 1987 og bók Sesselju dóttur hans sem heitir *Örnefni og gönguleiðir í Vatnsleysustrandahreppi*.

Í þessum ritum má oft finna ýtarlegar upplýsingar um búsetu á viðkomandi jörðum. Saman gefa þessi rit allgóða mynd af dreifingu byggðar á skráningarsvæðinu. Með því að bera jarðabækurnar saman við jarða- og landamerkjaskjöl fæst einnig gróf mynd af þróun byggðar, skiptingu jarða og breytingum á eignarhaldsfyrirkomulagi. Þessar heimildir geta að jafnaði ekki um einstaka minjastaði, aðra en bæjarstæði og stöku sinnum selstöður, en heildstæðar upplýsingar um dreifingu byggðar eru grundvöllur fyrir túlkun flestra annarra minja, þ.e. þeirra sem orðið hafa til í sambandi við landbúnað, en það er þorri allra fornleifa.

Túnakort. Á árunum í kringum 1920 voru gerðir uppdrættir í mælikvarðanum 1:2000 af tünnum svo til allra jarða á Íslandi. Kortin eru allmisjöfn að gerð enda eftir mismunandi mælingamenn. Öll sýna þau þó mörk túnanna og langoftast er staðsetning bæjarhúsa og útihúsa innan þeirra sýnd, en yfirleitt engin hús utan túns. Einnig er ritað á kortin hversu

stór túnin voru í fermetrum og/eða dagsláttum, hversu stór hluti þeirra var þýfður þegar mælt var og hversu stórir matjurtagarðar voru. Túnakortin á Vatnsleysuströnd voru gerð um 1919. Þau eru nokkuð góð og er þar greinilegur munur á bæjar- og útihúsum.

Örnefnaskrár. Söfnun og skráning örnefna hófst á seinni hluta 19. aldar og þá fyrst og fremst í samhengi við skýringar fornrita. Það var hinsvegar ekki fyrr en eftir 1920 að skipuleg skráning allra örnefna á einstökum jörðum hófst að marki. Örnefnaskráning varð síðan eitt af aðalverkefnum Þjóðminjasafnsins en örnefnasafnið er nú í umsjá Örnefnastofnunar Íslands. Örnefnalýsingar á skráningarsvæðinu eru allgóðar og eru til skrár yfir allar jarðirnar og hefur mikið þarfaverk verið unnið með því að ná saman þessum fróðleik áður en þeir sem best þekktu til féllu frá. Gísli Sigurðsson ritaði flestar örnefnaskrár í Vatnsleysustrandarhreppi, bæði samdi hann nýjar skrár og endurritaði eldri skrár. Einnig má nefna ritgerð til BS prófs í Landafræði eftir Gunnar Hauk Ingimundarson en þar vann hann góð örnefnakort sem munu nýtast vel við frekari skráningu í hreppnum. Örnefnaskrár eru stærsta og heildstæðasta safn upplýsinga um fornminjar sem völ er á, en helstu gallar þeirra eru, að ekki er hægt að treysta því að fullt samræmi sé á milli skráa, þar sem þær eru samdar af ólíku fólki á ólíkum tímum og höfundar þeirra eru oft of staðkunnugir þannig að lýsingar á landslagi geta verið illskiljanlegar þeim sem ekki þekkja til. Sjaldgæft er að fornleifum sé lýst að marki í örnefnaskrá, heldur er langoftast aðeins getið um þær í framhjáhlaupi eða til skýringar.

Fornleifaskýrslur. Í lok 19. aldar var gert mikið átak á vegum Hins íslenska fornleifafélags í að kanna íslenska fornleifastaði, og voru það einkum staðir sem tengdust frásögnum fornrita sem þóttu athyglisverðir. Í næsta kafla verður rakið hvaða minja á skráningarsvæðinu er getið í þeim skýrslum.

Það má því segja að jarðabækur og skyldar heimildir gefi rammann utan um skráningu menningarminja, en þorri upplýsinga um einstaka staði kemur úr örnefnaskrá og af túnakortum. Á svæðum þar sem aðalskráning (vettvangsathugun) hefur ekki farið fram eru fornleifaskýrslur aðeins til um örfáa staði, og yfirleitt um staði sem á einhvern hátt hafa þótt sérstakir. Mjög sjaldgæft er að til séu nákvæmar lýsingar á minjum um landbúnaðarstörf og daglegt líf seinni alda.

3. Fornleifarannsóknir á svæðinu

Mikill áhugi var á fornaldarminjum í Danmörku í upphafi 19. aldar og lét konungleg nefnd um varðveislu fornminja þá skrá merkar minjar í öllu Danaveldi. Árið 1817 voru sendir út spurningalistar til sóknarpresta á Íslandi og þeir beðnir að gera grein fyrir fornum mannvirkjum og gripum sem fundust í sóknum þeirra. Svörin sem bárust nefndinni á næstu árum eru mjög misjöfn að lengd og gæðum og frá sumum prestum komu engin svör. Í svari sr. Guðmundar Böðvarssonar prests á Kálfatjörn koma fram upplýsingar um nokkra minjastaði. Fyrst má nefna rúnastein í landi Flekkubæjar. Síðan nefnir hann nokkur fornmannaleiði, leiði hjóna í landi Ásláksstaða og leiði í landi Hlöðuness. Hann greinir einnig frá meintum landnámsbústað í landi Stóru-Voga sem og Gullkistu, hraungjótu í landi Knarrarneshöfða, sem sé full af fé og síðast en ekki síst nefndir hann Stapahól, kringlóttan grjóthlaðinn hól í landi Brunnastaða.⁴

Reyndar var það svo að haugar fornmanna auk þingstaða, hofa og fornra sagna voru þær tegundir fornleifa sem mest ástæða þótti til að nefna á þessum tíma. Þessar áherslur voru að hluta til dregnar af spurningum nefndarinnar, sem greinilega hafði mestan áhuga á sýnilegum minnismerkjum um söguöldina, en þær lýsa líka almennri skoðun á fornminjum í byrjun 19. aldar. Þær áherslur áttu ekki eftir að breytast næstu áratugi en áhugi jókst hins vegar mjög á íslenskum fornleifum er leið á 19. öld.

Árið 1838 sendi Hið íslenzka bókmenntafélag spurningalista til sóknarpresta á Íslandi til undirbúnings Lýsingu Íslands og var verkinu stjórnað af Jónasi Hallgrímssyni. Spurningar félagsins voru alhliða og vörðuðu tvær þeirra fornleifar. Þegar spurningalistarnir bárust þjónaði sr. Pétur Jónsson í Kálfatjarnarsókn. Hann skrifaði greinargerð um byggð í Njarðvíkur- og Kálfatjarnarsóknum, samgöngur og sjósókn en gat lítið um fornminjar á svæðinu, fyrir utan það að hann getur um bæinn Akurgerði sem var í nágrenni Kúagerðis.⁵

Skipulegar rannsóknir á Íslendingasögunum áttu blómaskeið á seinni hluta 19. aldar, og voru þær, af hálfu Íslendinga að minnsta kosti, tengdar sjálfstæðisbaráttunni og þörf fyrir skýra mynd af eigin fortíð. Á þessum tíma gerðu menn sér grein fyrir að ein helsta leiðin til að sannreyna að hversu miklu leyti sögurnar segðu frá raunverulegum atburðum, væri að athuga staða- og leiðalýsingar þeirra. Í þeim tilgangi reið danski handritafræðingurinn Kristian Kålund um landið á árunum 1872-74, með

⁴ Frásögur um fornaldaleifar, 239, 240.

⁵ SSGK, 189-195

Íslendingasögurnar í farteskinu og kannaði staði og leiðir sem lýst er í sögunum. Kålund nefndir aðeins sagnir um Stóru-Voga, eða Kvíguvoga, en getur ekki um neinar fornleifar.⁶

Árið 1879 var Hið íslenska fornleifafélag stofnað og var markmið þess meðal annars að kanna forn mannvirki og einkum þau sem tengdust fornsögunum og samfélagi þjóðveldisaldar. Félagið gerði út leiðangra á sumrin til að kanna sögustaði og safna forngripum og var Sigurður Vigfússon gullsmiður og fornfræðingur aðalrannsóknarmaður félagsins fyrstu tíu árin. Eftir 1890 tók Brynjúlfur Jónsson við fornleifakönnun á vegum fornleifafélagsins og ferðaðist víða um land fram til 1910. Hann fór í leiðangur um skráningarsvæðið árið 1902 og lýsir tóftum við Kúagerði í grein sinni.⁷ Eftir að Brynjúlfur Jónsson hætti rannsóknarferðum sínum, lögðust könnunarferðir á vegum Fornleifafélagsins alveg niður. Aðeins einn friðlýstur minjastaður er í hreppnum og er honum í raun ekki löglega friðlýst en það er Staðarborg í landi Kálfatjarnar en Kristján Eldjárn friðlýsti 1951.

Í inngangi var greint stuttlega frá fornleifaskráningum Fornleifastofnunar á svæðinu en starfsmenn hennar hafa fjórum sinnum unnið að skráningu í hreppnum. Fyrst má nefna úttekt Elínar Óskar Hreiðarsdóttur á þeim minjum sem voru í hættu vegna tvöföldunar Reykjanesbrautar. Oddgeir Hansson geri síðan vettvangsrannsókn af sama tilefni árið 2003 Elín vann deiliskráningu vegna sumarbústaðabyggðar í landi Hvassahrauns og nýverið vann Sædís Gunnarsdóttir deiliskráningu í landi Voga á Vatnsleysuströnd. Á síðustu árum hefur félagið Ferlir (www.ferlir.is) skráð mikið af fornleifum á svæðinu og er sú skráning aðgengileg á netinu.

⁶ Kålund, Kristian: *Íslenskir Sögustaðir I*, 22

⁷ Brynjúlfur Jónsson: "Rannsókn í Gullbringusýslu og Árnessýslu sumarið 1902", 35

4. Yfirlit um sögu byggðar á svæðinu

Aðferðirnar sem hér verður beitt til þess að skoða byggð á svæðinu eru þær að fyrst er gerð grein fyrir landnámi eins og frá því er sagt í Landnámabók en á grunni þess og staðsetningu kumla og kirkna er hægt að setja fram tilgátur um hvaða jarðir byggðust fyrst. Kuml eru auðsjáanlega vísbending um byggð fyrir árið 1000, en kirkjur og bænhús eru yfirleitt talin hafa verið reist skömmu eftir kristnitöku. Nærtækasta skýringin á miklum fjölda guðshúsa á Íslandi á miðöldum er sú að þau hafi upphaflega verið byggð í heimagrafreitum, sem voru líklega við hvern bæ eins og kumlateigar í heiðni. Sé svo má nota bænhús eða kirkju sem vísbendingu um að viðkomandi bær hafi verið komin í byggð á fyrri hluta 11. aldar. Jarðir þar sem kirkjur og bænhús hafa verið, eru að jafnaði stærri og dýrari en þær sem ekki höfðu slík hús og er því oft freistandi að álykta að minniháttar jarðir þar sem ekki hafa verið bænhús séu seinna til komnar, eða hafi að minnsta kosti ekki verið orðnar sjálfstæð býli á fyrri hluta 11. aldar. Ritaðar heimildir eru helstar Landnámabók, fornsögur og fornbréf.

Land Vatnsleysustrandarhrepps er 15 km á lengd og 10 km á breidd. Landið er samfelldt hraun frá fjöru til fjalla. Byggðin er á mjórri ræmu meðfram sjónum en bæjunum fylgja hvorki kúahagar né slægjur og var ræktun landsins oft erfið. Rennandi vatn er ekki í hreppnum því rigningarvatn safnaðist allt ofan í hraunið. Vatnsskortur er hinsvegar ekki í hreppnum enda notuðu sveitungar brunna til að nálgast neysluvatn og eru fjölmargir brunnar á skráningarsvæðinu, miklu fleiri en gerist í öðrum sveitum. Af ströndinni er stutt á fengsæl fiskimið, og var oft fjölmennt á vertíð enda streymdi að fólk allstaðar af landinu.⁸ Hlunnindi hafa verið talsverð á svæðinu, má þar nefna hrognkelsi, sölvafjöru og skelfiskfjöru en skelfiskur var aðallega nýttur í beitu.

Landnám skiptir miklu máli er byggðasaga er rannsökuð því þeir sem komu fyrstir gátu tekið bestu löndin, höfðu mestra hagnuna að gæta og mótuðu oft þá byggð er fylgdi í kjölfarið. Ætla má að bæir hafi byggst snemma þar sem fóru saman góð skilyrði til búfjárræktar og fjölbreytileg hlunnindi, svo sem fjörubeit, sumarbeitiland, vetrarheit, reki, æðarvarp eða selveiði eftir því hvað við á. Hreppurinn er allur innan landnáms Ingólfs Arnarsonar en Landnáma getur einnig um aðra landnámsmenn á svæðinu sem

⁸ Árni Óla: *Strönd og vogar*, 7

komu síðar. Frænka Ingólfs Arnarssonar, Steinunn hin gamla, kom til Íslands til frænda síns. Hann bauð henni Rosmhvalanes utan Hvassahrauns. Hún gaf Eyvindi frænda sínum hluta úr landnámi sínu sem samsvarar núverandi mörkum Vatnsleysustrandarhrepps. Ekki er þess getið hvar Eyvindur bjó, enda dvaldi hann stutt í landnámi sínu. Hrolleifur Einarsson í Heiðarbæ í Þingvallasveit ásældist land Eyvindar og höfðu þeir jarðaskipti og bjó Hrolleifur í Kvíguvogum.⁹ Ekki gefur þetta okkur miklar upplýsingar um byggðapróun á Vatnsleysuströnd aðra en þá að snemma hefur jörðin Kvíguvogar (Stóru-Vogar) komist í byggð. Engin kuml hafa fundist í hreppnum þannig að fátt er vitað um þróun byggðar í hreppnum á allra fyrstu árunum eftir landnám. Telja má líklegt að jarðir, þar sem guðshús voru, hafi byggst á 11. öld. Allar jarðir á Vatnsleysuströnd tilheyrði Kálfatjarnarsókn og er kirkjunnar þar fyrst getið í kirknaskrá Páls biskups frá því um 1200.¹⁰ Sagnir eru um að kirkjan hafi fyrst staðið á Bakka en vegna landbrots hafi hún flust að Kálfatjörn en engar sannanir eru fyrir þeim sögum.¹¹ Ekki hafa varðveist heimildir um bænhús í sókninni á miðöldum en í túni Brunnastaða er Bænhúshóll og er mjög líklegt að þar hafi verið bænhús. Tvær útkirkjur voru í heppnum á miðöldum. Annars vegar í Stóru Vogum en kirkju þar er fyrst getið á seinni hluta 14. aldar.¹² Hinsvegar á Vatnsleysu en kirkju þar er fyrst getið um 1269.¹³

Miðað við frásagnir Landnámu og heimildir um kirkjur á svæðinu er í raun fátt vitað um fyrstu byggð í hreppnum annað en að Stóru Vogar, Kálfatjörn og Vatnsleysa byggðust snemma. Því þarf að skoða fleiri heimildir en engra jarða í hreppnum er getið í Íslendingasögum og aðeins er getið um eina jörð í Sturlungu og það eru Stóru Vogar.¹⁴ Elstu fornbréfin eru frá 13. öld og má oft fá nokkra hugmynd um byggðaskipan út frá þeim. Nær allra jarða, þar sem ekki var kirkja eða bænhús, er getið í fornum skjölum, máldögum kirkna og sölu-, testamentis eða vitnisburðarbréfum. Munar þá helst um það að Viðeyjarklaustur átti meirihluta jarða á Vatnsleysuströnd. Klaustrið var stofnað 1225-6 af Þorvaldi Gissurarsyni í Hruna og skömmu síðar er getið um að Magnús biskup, bróðir Þorvaldar, gaf því viðreka í Hvassahraunslandi.¹⁵ Smám saman náði klaustrið undir sig öllum jörðum í hreppnum fyrir utan Kálfatjörn, Flekkuvík og Brekku¹⁶ sem voru eign kirkjunnar á Kálfatjörn. Jarðarinnar Brunnastaða er fyrst getið í eignaskrá

⁹ ÍF I, 390-394

¹⁰ DI XII, 9

¹¹ Árni Óla: *Strönd og Vogar*, 183

¹² DI III, 221

¹³ DI II, 65

¹⁴ *Sturlunga saga* I, 406

¹⁵ DI I, 507

Viðeyjarklausturs frá árinu 1395.¹⁷ 1447 fékk Viðeyjarklaustur jarðirnar Voga, Hlöðunes, báða Ásláksstaði, bæði Knarrarnesin og Breiðagerði¹⁸ Vatnsleysu minni er fyrst getið í fúgetareikningum frá því um 1547-8.¹⁹ Þær klausturjarðir sem síðast er getið um eru nefndar í landskuldarreikningum frá árinu 1584 í bréfabókum Klaustursins. Það eru Minni Vogar, Auðnir, Landakot og Þórustaðir sem eflaust hafa byggst mikið fyrr þó þær séu ekki nefndar í heimildum.²⁰ Af jarðeignum sínum á svæðinu hafði klaustrið gagn af reka og miðunum undan landi og einnig hafði klaustrið dágóðar tekjur af leigugjöldum af jarðeignum sínum og leigufé.

Þá má draga ályktanir af dýrleika jarða. Dýrleikinn var fasteignamat sem virðist hafa verið fastsett snemma, a.m.k. þegar á 12. öld og má því hafa hann sem vísbendingu um misjöfn gæði jarðanna í öndverðu. Sennilegt verður að telja að dýrustu jarðirnar séu á þeim stöðum sem bestir voru til búsetu og því líklegir til að hafa byggst fyrst. Því miður er ekki getið um dýrleika jarðanna 1703 en miðað við eldri heimildir sem til eru um dýrleika jarða sem og dýrleika þeirra árið 1847 má sjá að dýrustu jarðirnar í hreppnum voru Stóru Vogar, Brunnastaðir, Knarrarnes stærra, Auðnar, Kálfatjörn, Vatnsleysa stærri og Hvassahraun en þær voru allar metnar á 25 hundruð eða meira.

Bæjanöfn sem eru ósamsett náttúrunöfn eru yfirleitt talin til marks um elsta stig búsetu. Aðeins tvær jarðir uppfylla þessi skilyrði; Auðnar og Bakki og er hvorug meðal stærstu jarða í hreppnum sé annarra vísbendinga um að hafa byggst snemma. Stærri Vogar gætu hafa verið nefndir Vogar fyrst en elsta nafn sem vitað er um á þeirri jörð er Kvíguvogar og telja menn það elsta nafnið. Algengustu liðir í bæjanöfnum í Landnámu eru fell, dalur, holt, nes, vík, hóll, á og eyri og flest þeirra ósamsett. Nokkrir liðir eru enn fátíðari, það eru t.d. fors (foss) og múli. Flest bæjanöfn í hreppnum eru samsett; Hvassahraun, Knarrarnes, Hlöðunes, Flekkuvík, Vatnsleysa, Breiðagerði og Kálfatjörn, (Galmanstjörn talin eldri mynd af nafninu). Bæjanöfn sem enda á -staðir eru yfirleitt talin tilheyra seinni stigum landnáms. Þrjú lögbýli með -staða endingu eru í hreppnum; Ásláksstaðir, Brunnastaðir, og Þórustaðir. Langflest lögbýli hreppsins hafa náttúrunafnaendingar sem er mun algengara í Landnámu.²¹

Allra stærri býla á skráningarsvæðinu er getið á miðöldum enda ásældist Viðeyjarklaustur jarðir svo nálægt fengsælum fiskimiðum. Þrátt fyrir hraun og engjaleyssi

¹⁶ DI III. 340

¹⁷ DI III, 597-598

¹⁸ DI IV, 707-708

¹⁹ DI XII, 115

²⁰ Árni Óla: *Strönd og Vogar*, 26

voru jarðirnar á Vatnsleysuströndinni eftirsóttar til búsetu og hafa líklega byggst snemma. Þó heimildir geti ekki um jarðir fyrr en á 13. öld, segir það lítið um hvenær þær voru fyrst byggðar og má ætla að flest lögbýlin hafi verið komin í byggð á 11. öld, í síðasta lagi.

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á 20. öld eru á flestum stöðum á landinu margir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði fyrir 1847. Margar þeirra eru innan Stóru-Voga enda byrjaði vísir að þéttbýli þar undir lok 19. aldar.

Númer	Nafn á býli	Í byggð
GK-123:009	Snorrastaðir	fyrir 1703
GK-123:010	Snorrastaðir	fyrir 1703
GK-123:011	Nýibær	eftir 1872
GK-123:015	Hábær	ekki vitað
GK-123:033	Stapabúð	fyrir 1899
GK-123:036	Brekka	ekki vitað
GK-123:038	Hólmsbúð	um 1850-1910
GK-123:044	Steinsholt	1874-1879.
GK-123:046	Bræðrapartur	ekki vitað
GK-123:057	[nafnlaust]	ekki vitað
GK-123:081	Halakot	fyrir 1700
GK-123:084	Klöpp	e 1900
GK-123:098	Gata	byggð fyrir 1703.
GK-123:101	Syðsta hjáleiga	byggð fyrir 1703
GK-123:102	Garðhús	fyrir 1900
GK-123:103	Valgarðshjáleiga	fyrir 1703
GK-123:104	Móakot	fyrir 1703
GK-124:001	Eyrarkot	ekki vitað
GK-126:006	Hof	ekki vitað
GK-127:001	Tjarnarkot	fyrir 1703, eftir 1880
GK-128:010	Mýrarhús	1885-?
GK-128:019	Mörk	ekki vitað
GK-128:020	Hólkot	ekki vitað
GK-128:021	Grænaborg	1881-?
GK-128:027	Austurkot	ekki vitað
GK-128:032	Renslutóft	fyrir 1703
GK-128:034	Helgabær	ekki vitað
GK-128:035	Eyrarkot	fyrir 1703
GK-128:036	Hólshjáleiga	fyrir 1703
GK-129:001	Norðurkot	ekki vitað
GK-130:016	Grund	fyrir 1925
GK-130:017	Vorhúsabæir	fyrir 1925
GK-130:018	Vorhúsabæir	fyrir 1925
GK-130:019	Hausthús	fyrir 1925
GK-130:020	Hvammur	fyrir 1925
GK-130:091	Brunnastaðakot	fyrir 1703
GK-130:092	Stöðlakot	fyrir 1703
GK-130:093	Tangabúð	fyrir 1703
GK-130:094	Vesturhús	fyrir 1703
GK-130:098	Miðgarður	fyrir lok 19. aldar

GK-131:011	Töðugerðisbæir	um 1900
GK-131:012	Töðugerðisbæir	fyrir 1900
GK-132:012	Kothús	fyrir 1900
GK-132:013	Fögruvellir	til um 1920
GK-135:010	Gerði	fyrir 1905
GK-135:017	Tjörn	til 1918
GK-137:021	Halldórsstaðir	fram yfir 1900
GK-137:022	Miðhús	ekki vitað
GK-137:023	Bjarghóll	fyrir 1900
GK-137:024	Nýlenda	fyrir 1900
GK-137:025	Holt	um 1900
GK-137:026	Gerði	ekki vitað
GK-137:027	Atlagerði	ekki vitað
GK-137:052	Klöpp	fyrir 1900.
GK-140:010	Miðbær	ekki vitað
GK-140:011	Garðhús	1917-1940
GK-140:056	Móakot	um 1900
GK-140:057	Hallandi	1917-1970
GK-140:058	Sjónarhóll	frá 1886
GK-140:059	Rás	ekki vitað
GK-140:060	Fagurhóll	um 1900
GK-140:061	Gerðar	ekki vitað
GK-140:062	út á Grandanum	ekki vitað
GK-140:063	Atlagerði	um 1703
GK-140:064	Nýibær	um 1919
GK-143:041	Helgahús	fyrir 1700
GK-144:012	Hellur	fram á 20. öld
GK-144:013	Vík	fyrir 1900
GK-145:001	Breiðagerði	um 1900
GK-145:020	[Nafnlaus]	ekki vitað
GK-145:021	[Nafnlaus]	ekki vitað
GK-146:001	Auðnar	frá 1883
GK-146:022	Höfði	1850-1971.
GK-146:025	Lönd	fyrir 1703
GK-146:026	[Nafnlaus]	fyrir 1703
GK-146:027	Hólmsteinshús	fyrir 1703
GK-146:030	Hóll	ekki vitað
GK-148:013	Gata	fram yfir 1900
GK-148:015	Lönd	ekki vitað
GK-148:043		ekki vitað
GK-149:022	Hellukot	um 1880
GK-149:039	Suðurhjáleiga	fyrir 1703

²¹ Svavar Sigmundsson. “Íslensk örnefni”, 12.

GK-150:006	Tíðagerði	til 1920
GK-150:008	Harðangur	1885-1900
GK-151:026	Hlið	til 1923
GK-151:030	Goðhóll	til 1933
GK-151:069	Litlibær	frá um 1884
GK-151:074	Hólakot	fyrir 1703
GK-151:075	Árnahús	fyrir 1703
GK-151:076	Borgarkot	19. öld
GK-156:011	Bakkakrókur	í eyði 1660
GK-156:017	Bjarg	1850- 1934.
GK-157:017	Tröð	ekki vitað
GK-157:018	Vatnagarður	ekki vitað
GK-157:025	Holt	ekki vitað
GK-157:026	Járnhaus	ekki vitað
GK-157:064	Sigurðarhjáleiga	ekki vitað
GK-157:065	Blíðheimur	í byggð 1703
GK-157:066	Péturskot	í byggð 1703
GK-157:067	Refshali	til 1922-23.
GK-157:068	Úlfshjáleiga	fyrir 1703
GK-158:016	Búð	fyrir 1703
GK-158:017	[Nafnlaus]	fyrir 1703
GK-158:022	Grund	ekki vitað
GK-158:023	Miðengi	fyrir 1916
GK-159:018	Akurgerði	fyrir 1703

GK-159:020	Naustakot	til 1930-31
GK-159:021	Nýibær	fram yfir 1900
GK-159:022	Móabær	fram yfir 1900
GK-159:023	Sigurjónsbær	ekki vitað
GK-159:024	Jónasarbær	ekki vitað
GK-159:068	Kofinn	ekki vitað
GK-159:074	Garðbær	um 1919
GK-159:085	Krókur	ekki vitað
GK-159:086	Skálinn	til 1901
GK-159:087	Garðhús	um 1920
GK-159:092	[Nafnlaus]	ekki vitað
GK-159:097	Vatnsleysukot	um 1703
GK-159:099	[Nafnlaus]	um 1703
GK-159:100	[Nafnlaus]	um 1703
GK-160:019	Norðurkot	ekki vitað
GK-160:020	Niðurkot	ekki vitað
GK-160:021	Þorvaldskot	ekki vitað
GK-160:033	Látur	ekki vitað
GK-160:071	Suðurkot	ekki vitað
GK-160:074	[Nafnlaus]	um 1703
GK-160:075	[Nafnlaus]	um 1703
GK-160:076	Þóroddskot	um 1703
GK-160:077	Saunghóll	um 1830.

Þessi listi gefur nokkuð skýra mynd af hjáleigubbyggð á svæðinu sem greinilega hefur verið mun þéttari en víða annar staðar á landinu. Af 130 býlum sem nefnd eru hér eru 36 býli komin í byggð fyrir 1703 er jarðabókin var samin og mörg þeirra voru þá komin í eyði og fæst þeirra byggðust upp aftur. Á 17. öld varð mikil byggðaaukning á Íslandi, fjöldi hjáleiga og smákota byggðist upp um allt land, sum í skamman tíma en önnur hafa haldist í byggð fram á þennan dag. Mörg þessara 36 býla voru aðeins í byggð í stuttan tíma. Ekkert er vitað um það hvenær 40 býli af listanum voru í byggð. Víða um landið varð einnig nokkur sprengja í hjáleigubbyggð á seinni hluta 19. aldar og má sjá það glögglega á Vatnsleysuströndinni. Að minnsta kosti yfir 50 býli af listanum byggðust eftir 1850 og voru í byggð rétt fram yfir aldamótin 1900. Reyndar má segja að hjáleigubbyggð hafi alltaf verið nokkuð mikil enda girnilegt að komast að við ströndina svo nálægt gjöfulem fiskimiðum. Ítarlega sögu býlanna í Vatnsleysustrandarhreppi er að finna í bók Guðmundar B. Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í Vatnsleysustrandarhreppi.

Eins og sést af þessum hugleiðingum má leggja á ýmsan hátt út af tiltækum heimildum um upphaf byggðar á skráningarsvæðinu en er þó fátt fast í hendi.

5. Fornleifaskrá

Í skráningarkerfi Fornleifastofnunar hefur hver sýsla skammstafað heiti (GK, SP o.s.frv.) og hver jörð hefur þriggja stafa númer. Miðað er við jarðaskiptingu eins og hún kemur fyrir í Jarðatali Johnsens frá 1847 og byggir tölusetning jarðanna á því. Skipting jarða um miðja 19. öld ræður ekki aðeins númerum í skránni heldur er miðað við hana þegar ákvarðað er hvaða jörð ákveðnir minjastaðir tilheyra. Hverjum minjastað er gefin kennitala sem er þriggja stafa númer sem hengt er við sýslutákn og jarðarnúmer (dæmi: GK-489:001). Fornleifaskrá hverrar jarðar hefst á stuttu yfirliti yfir skiptingu jarðarinnar, eignarhald hennar og matsverð, og einnig er gefin stutt lýsing á náttúrufari, búskaparaðstæðum og sléttun túna. Þar á eftir kemur listi yfir fornleifar sem fundist hafa heimildir um. Í skránni fær hver minjastaður eina grein og er framsetning upplýsinganna stöðluð. Í fyrstu línu hverrar greinar eru grunnupplýsingar auðkennisnúmer, sérheiti, tegund og hlutverk. Á eftir auðkennisnúmeri kemur sérheiti hennar ef eitthvert er og síðan tegund. Með tegundarflokkun er leitast við að skilgreina hvers eðlis fornleifin er, þ.e. hvort um er að ræða mannvirki af einhverju tagi sem enn sést, og þá hverskyns (t.d. tóft, garðlag eða varða), mannvirki sem vitað er um en er horfið (heimild, örnefni) eða fornleif sem ekki hefur verið mannvirki (álagablettur, sögustaður eða nátttröll). Allir fornleifastaðir eru greindir til tegundar en hlutverk þeirra er ekki alltaf hægt að ákvarða. Næst kemur sá texti sem fundist hefur í heimildum um hverja fornleif og síðan er tiltekin heimild. Heimildatilvísanir eru oft skammstafaðar en fullar færslur er að finna í heimildaskrá aftast í skýrslunni.

GK-123 Stóru Vogar

Jarðadýrleiki óviss 1703. Hrolllaugur sem fékk Vatnsleysustrandarhrepp hjá Eyvindi lanndámsmanni bjó í Kvíguvogum. Kvíguvogur er getið í Sturlungu, (Sturlunga saga I, 406) Máldaga í Kvíguvogum frá árinu 1367 (DI III, 221) 18.4.1434 Jörðin seld fyrir 60 hundruð (DI IV 540) 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Hlöðunes (20 hdr), tvenna Ásláksstaði (40 hdr, Knarrames tvö (30 hdr)., Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708) 4.10.1489. Jörðin Stærri-Voga seld (þá 50 hundruð) fyrir jarðirnar Skarð í Fnjóskadal og Mýri í Bárðardal. (DI VI, 686) 1496: Eu báðir hlutar jarðarinnar fengnir Viðeyjarklaustri til eignar. (DI VII, 299, 303) 1533: Hálfkirkjan á jörðinni nefnd í sakamáli (DI IX, 660). 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 7 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26)

Árið 1703 er þess getið að Snorrastaðir, forn eyðihjáleiga, hafi verrið lögð undir jörðina. Hjáleigur jarðarinnar árið 1703 voru Eyrarkot [GK-124], Gata og Syðsta hjáleiga [Líklega sama og GK-126] í byggð. Eyðihjáleigur voru Tjarnarkot, Valgarðshjáleiga, Garðhús, Móakot, Halakot og Krunakot [Bræðrapartur]. (JÁM III, 119-121). Seint á 18., öld er getið um hjáleigu sem nýtt var sem lambhús. (FF, 239) Hjáleigur í byggð 1847 Eyrarkot [GK-124, Tumakot [GK-125], Suðurkott [GK-126] og Tjarnarkot [GK-127]. (JJ, 90). Nýibær, Stapabúð, Brekka, Steinsholt, Klöpp Garðbær, og Háabær voru afbýli byggð á 19. öld. Þéttbýli tók að myndast í landi Stóru- og Minni-Voga í kringum aldamótin 1900 en saga þess er rakin annarsstaðar, svo sem í bók Guðmundar Björgvins Jónsson um Mannlíf og mannvirki í Vatnsleysustrandarhreppi. Upprunalegt nafn bæjarins er Kvíguvogur. (Ö-Vogar, 7)

1703: “Túnin líða skaða af sands og sjávarágangi, og gjörist að því ár frá ári meir og meir. Engjar eru öngvar. Úthagarnir litlir sumar og vetur.” JÁM III, 119 1919: Tún 2,3 teigar, garðar 1220m2.

GK-123:001 Stóru Vogar bæjarhóll bústaður

“Neðan vert og nær sjónum eru svo Stóru-Vogar og stóðu á Bæjarhólum í Stóru-Vogatúni. Þar eru nú rústir einar, því Stóru-Vogar eru í eyði.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Stóru-Vogarústirnar bera vott um stóran hug og stórverk. Húsið var byggt árið 1871 ... Það Stóru-Vogahús, sem áður er getið, var ein hæð og íveruris, en árið 1912 lét Sigurjón J. Waage byggja nýtt hús á sama grunni og var hann kjallari nýja hússins. Hluti grunnsins stendur enn, þó stutt sé orðið í að þetta mikla verk hrynji í sjóinn. ... Húsið var rífið árið 1965.”

Heimildir:Ö-Vogar, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 64; Túnakort 1919

GK-123:002 heimild um útkirkja

“Upphaflega voru þrjár kirkjur á Ströndinni, hálfkirkjur í Kvíguvogum (Vogum) og Vatnsleysu, en aðalkirkjan á Kálfatjörnn.”

KVÍGUVOGAR (G) -Þorláki, Maríu (KÁLFATJARNARÞING) - HÁLFKIRKJA

[1367]: lxx. Mariu kirkia og hinc heilaga Thorlaks Biskups j kuiguuogum a xc j heimalande. vj ær. ij saude tuævetra. les Vilchinsbok; Hítardalsbók DI III 221 1397: a .xc. j Heimalandi portio Ecclesie vmm iiij ar .iiij. merkur þau sem Andries Magnusson a ad svara. Þar skal takast heimatiund heimamanna; Máld DI IV 105-106 {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 61}

Heimildir:Árni Óla: Strönd og vogar, 183

GK-123:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-123:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-123:005 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-123:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-123:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-123:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-123:009 Snorrastaðir bæjarstaði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Snorrastader, forn eyðijörð og hefur um lángan aldur í eyði legið. Eigandinn er kóngl. Majestat. en hvað landskuld hefur hjer af verið, veit enginn að segja. Nú er alt land þessarar jarðar lagt undir brúkun ábúendanna í Vogum hvorutveggja og hefur yfir hundrað ár so verið. Það segja menn, að þegar þessi jörð lagðist í eyði, hafi bærinn verið færður annarstaðar í sömu landeign, og sá bólstaður um skamma stund viðhaldist eftir því sem munnmæli gánga. Er og so það bæjarstæði í Voga landi langt fram yfir það, sem elstu menn til minnast, og kann örðugt aftur að byggjast fyrir þí, að túnin eru aldeiliss í sand, grjót og hrjóstur uppblásin.” Í örnefnaskrá segir að jörðin hafi farið í eyði í eldsumbrotum á 13. öld. “Snorrastaðatjarnir verða næstar á vegi okkar en þær liggja rétt fyrir ofan Háabjalla. Í gömlum heimildum er getið um Snorrastaði einhvers staðar á þessum slóðum en hvergi sjást merki um þann bæ. ... Fyrir ofan neðstu tjörnina er nýreistur skáli frá Skátafélaginu Heiðarbúum í Keflavík.”

Á heimasíðu Ferlis segir: “Í gömlum heimildum er getið um Snorrastaði einhvers staðar við Snorrastaðatjarnir, en hvergi sést merki um þann bæ. Í Jarðabókinni 1703 segir um Snorrastaði: “Forn eyðijörð og hefur um langan aldur í eyði legið... Nú er allt land þessarar jarðar lagt undir brúlkun ábúenda í Vogum hvoru tveggja, og hefur yfir hundrað ár verið svo”. Tjarnirnar eru oftast sagðar þrjár, en eru í það minnsta fimm ef ekki er því meiri þurrkur.”

Heimildir:JÁM III, 118; Ö-Vogar, 7; SG: Örnefni og gönguleiðir, 48; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&nid=1848>

GK-123:010 *Snorrastaðir* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Snorrastader, forn eyðijörð og hefur um lángan aldur í eyði legið. Eigandinn er kóngl. Majestat. en hvað landskuld hefur hjer af verið, veit enginn að segja. Nú er alt land þessarar jarðar lagt undir brúkun ábúendanna í Vogum hvorutveggja og hefur yfir hundrað ár so verið. Það segja menn, að þegar þessi jörð lagðist í eyði, hafi bærinn verið færður annarstaðar í sömu landeign, og sá bólstaður um skamma stund viðhaldist eftir því sem munnmæli gánga. Er og so það bæjarstæði í Voga landi langt fram yfir það, sem elstu menn til minnast, og kann örðugt aftur að byggjast fyrir þí, að túnin eru aldeiliss í sand, grjót og hrjóstur uppblásin.” Í örnefnaskrá segir að jörðin hafi farið í eyði í eldsumbrotum á 13. öld. “Snorrastaðatjarnir verða næstar á vegi okkar en þær liggja rétt fyrir ofan Háabjalla. Í gömlum heimildum er getið um Snorrastaði einhvers staðar á þessum slóðum en hvergi sjást merki um þann bæ. ... Fyrir ofan neðstu tjörnina er nýreistur skáli frá Skátafélaginu Heiðarbúum í Keflavík.”

Heimildir:JÁM III, 118; Ö-Vogar, 7; SG: Örnefni og gönguleiðir, 48

GK-123:011 *Nýibær* bæjarstæði býli

“Einnig Nýibær og Háabær.” “Þá er Nýibær í Nýjabæjartúni og liggur Nýjabæjarstígur niður þaðan í Nýjabæjarvör. Tún Tumakots og Nýjabæjar liggja saman á hólum, sem nefnast Borhólar og skammt þaðan er Nýjabæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Árið 1872 hófu ung hjón búskap að Nýjabæ.” 1919: Tún 1 teigur, garðar 550m2.

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 51

GK-123:012 *Nýjabæjarstígur* heimild um leið

“Einnig Nýibær og Háabær.” “Þá er Nýibær í Nýjabæjartúni og liggur Nýjabæjarstígur niður þaðan í Nýjabæjarvör. Tún Tumakots og Nýjabæjar liggja saman á hólum, sem nefnast Borhólar og skammt þaðan er Nýjabæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8

GK-123:013 *Nýjabæjarvör* heimild um lendingu

“Einnig Nýibær og Háabær.” “Þá er Nýibær í Nýjabæjartúni og liggur Nýjabæjarstígur niður þaðan í Nýjabæjarvör. Tún Tumakots og Nýjabæjar liggja saman á hólum, sem nefnast Borhólar og skammt þaðan er Nýjabæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8

GK-123:014 *Nýjabæjarbrunnur* heimild um brunn

“Einnig Nýibær og Háabær.” “Þá er Nýibær í Nýjabæjartúni og liggur Nýjabæjarstígur niður þaðan í Nýjabæjarvör. Tún Tumakots og Nýjabæjar liggja saman á hólum, sem nefnast Borhólar og skammt þaðan er Nýjabæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8

GK-123:015 *Háabær* bæjarstæði býli

“Einnig Nýibær og Háabær.” “Háabær stendur í Háabæjartúni en heima frá bæ liggur Háabæjarstígur í Háabæjarvör. Rétt hjá bænum var Háabæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Háabær er nyrzt jarðarhlutinn sem látinn var úr Stóru-Vogajörðinni.”

1919: Tún 1,5 teigar, garðar 450m².

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 70

GK-123:016 *Hábæjarstígur* heimild um leið

“Einnig Nýibær og Hábær.” “Hábær stendur í Hábæjartúni en heima frá bæ liggur Hábæjarstígur í Hábæjarvör. Rétt hjá bænum var Hábæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8

GK-123:017 *Hábæjarvör* heimild um lendingu

“Einnig Nýibær og Hábær.” “Hábær stendur í Hábæjartúni en heima frá bæ liggur Hábæjarstígur í Hábæjarvör. Rétt hjá bænum var Hábæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8

GK-123:018 *Hábæjarbrunnur* heimild um brunn

“Einnig Nýibær og Hábær.” “Hábær stendur í Hábæjartúni en heima frá bæ liggur Hábæjarstígur í Hábæjarvör. Rétt hjá bænum var Hábæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7, 8

GK-123:019 *Mörguvörður* örnefni landamerki

Landamerki milli Stóru- og Minni-Voga. “Frá Herjansæti, eður úr uppgöngur úr Kolbeinsgöngu úr Kolaskor suður til Mörguvarða á Gamla Staðaveginum.” segir í örnefnaskrá “Þegar ekið er um Stapann til vesturs um 1 km frá Grindavíkurfleggjara, eru margar litlar gamlar vörður eða grjóthrúgur á lágu holti skammt fyrir neðan Reykjanesbrautina (um 200 m). Þessar vörður standa fast við Gamla-Stapavegin sem enn er nokkuð greinilegur á þessum slóðum. Örnefnið Mörguvörður gæti vel átt við þetta svæði en þó telja sumir það heita Tyrkjavörður.”

Heimildir:Ö-Vogar, 1-2; SG: Örnefni og gönguleiðir, 45

GK-123:020 *Kolaskor* örnefni kolagröf

Landamerki milli Stóru- og Minni-Voga. “Frá Herjansæti, eður úr uppgöngur úr Kolbeinsgöngu úr Kolaskor suður til Mörguvarða á Gamla Stapaveginum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 1-2

GK-123:021 heimild um landamerki

“Landamerki milli Suður-Voga og Norður-Voga eru Grjótgarður, sem liggur úr Klapparhorni á Suð-Vesturhorni Norðurkotstúns og nær út í Vogatjörn í stefnu til Suð-Austurs.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 2

GK-123:022 *Merkjagarður* heimild um landamerki

Gamall garður sem kallast Merkjagarður skilur á milli Tjarnarkots, Hábæjar og Austurkots segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 2

GK-123:023 *Kolbeinsvarða* varða landamerki

“Suður eftir Stapanum liggja Landamerki milli Stóru-Voga og Innri-Njarðvíkur, frá svonefndu Herjanssæti í Kolbeinsskor eða Kolaskor. ... Héðan liggur línan í Kolbeinsvörðu ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 5

GK-123:024 *Þrívörður* varða

63°58.364 22°20.687

“Austur og upp af Kolbeinsskor eru Þrívörður og þar hærra vörður, sem heita Strákar ...” segir í örnefnaskrá. Þrívörður eru þrjár vörður sunnan við Línuvegin. Syðsta varðan er um 100 m norðan við Stráka (025) og um 720 m sunnan við Reykjanesbraut, en nyrsta varðan er 620 m frá henni.

Klappir, grýtt svæði og mosaflákar.

Vörðurnar standa allar á lágum klettahæðum og eru 0,4-0,7 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Vogar, 5

GK-123:025 *Strákar* varða

63°58.333 22°20.587

“Austur og upp af Kolbeinsskor eru Þrívörður og þar hærra vörður, sem heita Strákar ...” “Þá koma Strákar eða Strákavörður sem eru þrjár og greinast í Austurvörðu, Miðvörðu og Syðstuvörðu.” segir í örnefnaskrá “Fyrir ofan Þórusel [065] göngum við fram á þrjár lítillfjörlegar vörður sem heita Strákar eða Strákavörður og liggja þær þvert á Hrafnsgjörbarminn með nokkurra metra millibili. Stendur sú efsta svo til á gjörbarminum. Sumir telja að sú Strákavarða heiti Leifur Þórður [051] og að þar sé kominn landamerkjavarðan milli Voga og Brunnastaða,

sem sögð er standa á Hrafnagjárnarmi.” Strákar eru um 250 m sunnan við Línuveginn og um 720 m sunnan við Reykjanesbraut, á barmi Hrafnagjár. Aðeins eru 2 vörður af þremur mjög greinilegar. Vörðurnar standa á barmi Hrafnsgjár rétt vestan við Kúastíg þar sem hann fer niður í Hrafnsgjá. Þær standa á lágrí klöpp. Vörðurnar eru hrundar.

Hættumat: engin hættu

Heimildir: Ö-Vogar, 5, 14

GK-123:026 *Heljarstígur* heimild um leið

“Þarna er einnig að finna nöfn eins og Hamrabrúnir, Stapabrúnir eða Brúnir og svo eru þarna niður undan Hamraskriður eða Brúnaskriður. Þá kom laut í Brúnnirnar og nefndist Gil og lá þar upp með stígur erfiður uppgöngu, nefndist Heljarstígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Vogar, 5; Ö-Vogar ath, 2

GK-123:027 *Brekkustígur* heimild um leið

“Hér nokkru innar [en 026] er svo Brekkuskarð eða Brekkuskor og lá þar upp Brekkustígur og var þar samsíða uppgöngu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Vogar, 5

GK-123:028 *Rauðastígur* heimild um leið

“Hér nokkru innar [en 026] er svo Brekkuskarð eða Brekkuskor og lá þar upp Brekkustígur og var þar samsíða uppgöngu. Litlu innar var svo Rauðastígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Vogar, 5; Ö-Vogar ath, 2

GK-123:029 *Kvennagönguskarðsstígur* heimild um leið

“Nokkru innar [en 028] er svo Kvenngönguskarð og þar lá upp Kvenngönguskarðsstígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Vogar, 5

GK-123:030 *Kálgarðsþjalli* heimild um kálgarð

“Upp og austur af Brekkuskarði [027] er Kálgarðsþjalli ...” segir í örnefnaskrá Þar var kálgarður má sjá af athugasemdum við örnefnaskrá. Hann var þar um aldamótin 1900.

Heimildir: Ö-Vogar, 5; Ö-Vogar ath, 2; SG: Örnefni og gönguleiðir, 45

GK-123:031 *Kerlingarbúðir* heimild um verbúð

“Vestan undir Kvíguvogabjörgum er Mölvík og Hólanef, þar litlu austar og þar enn austar er svo Skollanef út þangað teygir sig gróðurlendisræma. Þar innan við eru svo ystu verbúðirnar og nefndust Kerlingabúðir. Heit þær svo vegna þess að útróðramenn, er þar voru tóku kerlingu er hjá þeim var matselja, drápu hana og notuðu í beitu.” segir í örnefnaskrá “Undir Vogastapa er lítið undirlendi og ekki búsaðarlegt, og treystu búendur þar því nær eingöngu á sjávarútveg. Vestast undir Stapanum þar sem minnst er undirlendið, eru Kerlingabúðir. ... Í Kerlingabúðum má sjá margar tóftir sem ýmist hafa verið mannbústaðir eða fiskibýrgi. ... Stór steinn sem í var höggið ártalið 1780 var allt fram á síðustu ár þarna fyrir neðan sjávarbakkann.” “Einn mannanna vildi ekki tala þátt í ódæði þessu. Áður en vermenn þessir réðu síðasta róðurinn birtist hún manni þessum í draumi og bað hann að róa ekki þennan róður. Gerði hann sér upp veiki og lá eftir. Vermennirnir drukknuðu allir í þessum róðri. Þannig hefndi kerling þessa verknaðar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Vogar, 6; GJ: Mannlíf og mannvirki, 23

GK-123:032 *Kerlingabúðarvarir* heimild um lendingu

“Framundan eru svo Kerlingabúðarvarir voru þar allgóðar lendingar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Vogar, 6

GK-123:033 *Stapabúð* bæjarstæði bústaður

“Næst þar fyrir innan [031-32] var svo Stapabúð stóð í Stapabúðartúni og er lítið eftir af því, en Stapabúðarvarir voru þar fram undan.” segir í örnefnaskrá “Nokkru austar meðfram Stapanum eru aðrar kofarústir er heita Stapabúðir. Síðast var búíð þar árið 1899 ... Stapabúð var grasbýli og greiddi landskuld til Stóru-Voga, er átti allt landið meðfram Vogastapa.”

Fyrst þurrabúð en varð svo grasbýli. “Á Stapabúð er járnþak baðstofunnar enn uppi hangandi. Hér mótar fyrir gömlum grjótgörðum, og má vera að sumir af þeim hafi verið gerðir til að þurrka á þeim skreið, því að útræði var hér ... áður en býlin komu. Hjá Stapabúð eru einnig rústir af saltfiskbyrgjum, en þau hafa ekki verið gerð fyrir en farið var að salta fisk, og saltfiskverkun hófst ekki hér við Faxaflóa fyrr en á árunum 1829-

1840, segir Árni Óla í bók sinni. Einnig er getið um Stapabúð í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um

Mannlíf og mannvirki í hreppnum. Þar segir: “Stapabúð var grasbýli og greiddi landskuld til Stóru-Voga, er átti allt land meðfram Vogastapa. Þar má enn vel sjá hvernig húsaskipan var háttað. 'Utræðisaðstaða var mjög góð og fisksæld mikil.”

Heimildir:Ö-Vogar, 6; Árni Óla: Strönd og vogar, 158; GJ: Mannlíf og mannvirki, 23-24

GK-123:034 *Stapabúðarvarir* heimild um lendingu

“Næst þar fyrir innan [031-32] var svo Stapabúð stóð í Stapabúðartúni og er lítið eftir af því, en Stapabúðarvarir voru þar fram undan.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 6

GK-123:035 *Sandvíksvör* heimild um lendingu

“Þá er Sandvík og Sandvíksvör var þar allgóð lending.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 6

GK-123:036 *Brekka* bæjarstæði bústaður

“Þá kom Brekka í Brekkutúni er náði allt upp í Eggjar. Þarna var lengst byggð undir Stapanum. Fram undan því var Brekkulón og Brekkulónsvarir eða Brekkuvörir ...” segir í örnefnaskrá

Upphaflega þurrabúð en varð að grasbýli, býlið reist 1848. 1919: Tún 0,9 teigar, garðar 250m². Einnig er getið um minjastaðinn í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum. Þar segir: “Að Brekku undir Vogastapa fluttu hjón frá Hólmabúðum árið 1861. ... Byggðu þau upp bæinn og bjuggu þar til ársins 1869. ... brekka var grasbýli, leiguland eins og stapabúð og greiddi afnotagjöldin til Stóru-Voga ... Þetta gjald hélst þar til Brekka lagðist í eyði árið 1928.”

Heimildir:Ö-Vogar, 6; GJ: Mannlíf og mannvirki, 26; Árni Óla: Strönd og vogar, 158

GK-123:037 *Brekkuvörir* heimild um lendingu

“Þá kom Brekka í Brekkutúni er náði allt upp í Eggjar. Þarna var lengst byggð undir Stapanum. Fram undan því var Brekkulón og Brekkulónsvarir eða Brekkuvörir ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 6

GK-123:038 *Hólmsbúð* bæjarstæði bústaður

“Fram undan Brekku [036] var tangi nefndur Hólmur og þar var Hólmsbúð og framundan henni Hólmsbúðarvör.” segir í örnefnaskrá í athugasemdum við örnefnaskrá segir: “Á Hólminum eru rústir og stórir húsagrunnar, því þar var með stærstu útgerðarstöðum á landinu um tíma.” “Hólmbúðir voru á svokölluðum Hólma, sem er um 250 metrum út frá Stapanum og var talið grasbýli þó lítið virðist hafa verið þar grasland. Aftur á móti sést enn vel að þarna hafa verið stórir kartöflugarðar, enda fjölmenni á vetrarvertíð. Þar var mikið útræði um miðja 19. öld og fram yfir aldamót.”

“Þegar komið er út í Hólminn, er hann nokkuð stór og hringlaga. Má þar sjá leifar af miklum mannvirkjum. Fyrst er þar grunnur undan stóru húsi sem líklega hefur veið fisktökuhús og íbúðarhús umsjónarmannsins, sem þarna var. Þetta hús hefur verið um 15 metrar á lengd og breitt að því skapi. Þar hjá er grunnur undan öðru húsi, og þar mun hafa verið salthúsið, sem tók 2000 tonn af salti. Steinstéttir eru umhverfis þessi hús, en hvort það hafa verið gangstéttir, eða ætlaðar til að breiða á þær fisk, verður ekki sagt. Fremst á Hólminum eru rústir af grjótyrgjum, þar sem vertíðarmenn hafa saltað fisk sinn. Hefir sjórinn brotið nokkuð af þessum byrgjum, svo að nú verður eigi séð, hve mörk þau hafa verið, en heillegar tóftir standa eftir af sumum. Þarna eru og leifar af grjótgörðum. Tvö svæði á stærð við meðalkálgarð eru þar afgirt með grjótgörðum, og getur verið, að annað þeirra hafi verið bátaskýli, og hafi menn dregið inn í það báta sína ... Þurrabúð rís fyrst í Hólmi 1830 ...,“ segir Árni Óla í bók sinni. Einnig er getið um Hólmbúðir í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum. Þar segir: “Hólmbúðir voru á svokölluðum Hólma, sem er um 250 metrum út frá Stapanum og var talið grasbýli þó lítið virðist hafa verið þar grasland. Aftur á móti sést en vel að þarna hafa verið stórir kartöflugarðar, enda fjölmenni á vetrarvertíð. Þar var mikið útræði um miðja 19. öld og fram yfir aldamót. Voru þar eingöngu svokölluð !innitökuskip”, aðkomuskip um vetrarvertíðina, eða frá byrjun mars til lokadags 11. maí. ...Á Hólmbúðum voru komin stór salthús 1839-1840 og á lofti þeirra voru verbúðir aðkomumanna. ... Þar eru grunnar eftir tvö stór salthús og á Kristjánstanga, sem er milli Voga og Vogastapa var þriðja salthúsið. Allt árið urðu að vera saltafgreiðslumenn á Hólmbúðum, sem afgreiddu salt og aðrar nauðsynjar, þó helst á vetrarvertíðinni. Voru því, utan vertíðar, búendur allt árið í Hólmbúðum. ... Talið er að þegar útgerð var mest frá Hólmbúðum hafi verið gerð út þaðan 18 skip og ef áætlað er að jafnaði 7 menn á hvert skip verða það 126 manns. Síðan má telja landverkafólk og má ætla að þegar mest var hafi verið þarna um 140-150 manns á vetrarvertíðinni.”

Heimildir:Ö-Vogar, 6; Ö-Vogar ath, 2; GJ: Mannlíf og mannvirki, 24-25; Árni Óla: Strönd og vogar, 155-157

GK-123:039 *Hólmsbúðarvör* heimild um lendingu

“Fram undan Brekku [036] var tangi nefndur Hólmur og þar var Hólmsbúð og framundan henni Hólmsbúðarvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 6

GK-123:040 *Brimarhólmstangavör* heimild um lendingu

“Innan við Brekkulóð [sjá 036], en svo var Brekkutúnið kallað, var svo Kristjánstangi. Fremst á honum var Brimarhólmur og þar fram af Brimarhólmstangi og fram í Tanganum Tangavör eða Brimarhólmstangavör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 6

GK-123:041 *Dalsel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu vissa á jörðin eina nærri þar sem kallað er Vogaholt, aðra vill hún eigna sjer þar sem heitir Fagridalur, en þar um eru misgreiningar, því Járngerðastaðarmenn í Grindavík vilja eigna sjer þessa selstöðu, þó segja menn, að Fagridalur liggi fyrir norðan og vestan þann fjallshrygg, sem hæðst liggur millum Grindavíkur og Vatnsleysustrandar.” “... auk þess eignuðust Stóru-Vogar sér selstöðu í Fagradal, þar sem heitir Dalsel, en um það var ágreiningur, því að Járngerðarstaðarmenn í Grindavík eignuðu sér það líka.”

Heimildir:JÁM III, 118-119; Árni Óla: Strönd og vogar, 205

GK-123:042 *Vogaréttir* heimild um rétt

“Upp af Moldu eru Vogaréttir. Voru þar lögréttir fyrir Strandar- Rosmhvalanes- Hafnar- og Grindavíkurfjörðbændur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7

GK-123:043 heimild

“Innan réttanna [042] er hóll, kallast Sandhóll, þar má sjá rústir nokkrar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 8

GK-123:044 *Steinsholt* bæjarstæði bústaður

“Innan Kristjánstanga er Síkið og liggja úr því Síkisrennan og Síkisrásin norðar, sem einnig nefnast Rennan og Rásin, þá er Steinsholt og Steinholtstún sem verið hefur heldur smátt í sniðum.” segir í örnefnaskrá Byggt 1874 sem tómthús, í eyði frá 1879. Einnig er getið um minjastaðinn í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum. Þar segir: “Guðmundur Magnússon, koparsmiður, f. um 1834, og kona hans, Ástríður Guðmundsdóttir ... byggðu sér tómthús um 1874 er þau nefndu Steinsholt. Var það á milli Vogabyggðar og Vogastapa í landi Stóru-Voga. Landið fyrir neðan Steinsholt, eða sjávarmegin, heitir Kristjánstangi og var þar útgerð, enda landtaka góð. Á miðri nítjándu öld lagðist sá útgerðarstaður niður. ... Eins og áður segir byggðu þau í Steinsholti, þar sem enn má sjá klapparskoru, sem Guðmundur grefti yfir og notaði fyrir eldsmiðju. Þrátt fyrir haga hönd voru hjónin bláfáttæk og bjuggu við lélegan húsakost. Í Steinsholti lést Guðmundur 29 mars árið 1879.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Þaðan var haldið að Vogaseljum. Á leiðinni sést vel að Brunnaselstorfundi í suðaustri, en austan undir Vogaholti, sem er beint framundan, eru Vogasel eldri. Þau eru greinilega mjög gömul og liggja neðst í grasi vaxinni brekku utan í holtinu. Ofar í brekkunni, undir hraunkletti, eru Vogasel yngri. Þar eru þrjár tóftir, ein undir klettinum efst, önnur framur og enn önnur, sú stærsta, utan í grasbakka enn neðar. Austan við tóttirnar er stór stekkur á bersvæði.”

Heimildir:Ö-Vogar, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 28-29; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=623>

GK-123:045 *Vogasel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu vissa á jörðin eina nærri þar sem kallað er Vogaholt, aðra vill hún eigna sjer þar sem heitir Fagridalur, en þar um eru misgreiningar, því Járngerðastaðarmenn í Grindavík vilja eigna sjer þessa selstöðu, þó segja menn, að Fagridalur liggi fyrir norðan og vestan þann fjallshrygg, sem hæðst liggur millum Grindavíkur og Vatnsleysustrandar.” Minni Vogar notuðu sömu selstöðu. “Þá liggur þjóðvegurinn yfir Síkistjörn þar fyrir sunnan hækkar landið nokkuð og eru þar þrír hólar með hundapúfum á heita Víkurhólar og Víkurhólápúfur. Austan og ofan þessa svæðis er svo Leirdalur og syðst í honum Vogasel í Selhólum sem eru hér og lægð þar í milli. Sézt þetta vel af Reykjanesbraut.” segir í örnefnaskrá “Utan í Vogaholtinu að norðaustanverði er Gamla-Vogasel eða Gömlu-Vogasel. Þar sjáum við þrjár gamlgrónar tóftir og eina nýlegri rétt ofan við uppblásna kvos sem heitir Vogaseldalur.”

Heimildir:JÁM III, 118-119; Ö-Vogar, 13; SG: Örnefni og gönguleiðir, 67

GK-123:046 bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Krunkakot hefur verið tómthús, þar var landskuld

ein vætt fiska til heimabóndans, það hefur sjaldan bygt verið, en nú síðast yfir sex á í eyði legið.” “Bræðrapartur enn í byggð.” segir í örnefnaskrá Einnig er getið um minjastaðinn í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum. Þar segir: “Bræðrapartur er syðsta hús í Vogum og stendur í Bræðrapartstúni. Heima frá húsi liggur Bræðrapartsstígur niður í Bræðrapartsvör og er hún syðst Stóruvogavara. Bræðrapartsbrunnur er skammt fyrir sunnan húsið.” segir í örnefnaskrá “Syðsta grasbýlið í Vogum er Bræðrapartur (áður nefnt Krúnutóft) og er hann hluti úr Suðurkots- og Stóru-Vogalandi. Það var og er enn umdeilt hvort það sé grasbýli eða með jarðarréttindi, þ.e. afréttar- og beitaréttindi utan heimagirðingar, en um langan tíma hefur það verið rekið sem bújörð og er svo gert enn í dag.”

1919: Tún 1,3 ha, garðar 1000m²

Heimildir:JÁM III, 121; Ö-Vogar, 7-8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 32

GK-123:047 *Bræðrapartsstígur* heimild um leið

“Bræðrapartur enn í byggð.” segir í örnefnaskrá “Bræðrapartur er syðsta hús í Vogum og stendur í Bræðrapartstúni. Heima frá húsi liggur Bræðrapartsstígur niður í Bræðrapartsvör og er hún syðst Stóruvogavara. Bræðrapartsbrunnur er skammt fyrir sunnan húsið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7-8

GK-123:048 *Bræðrapartsvör* heimild um lendingu

“Bræðrapartur enn í byggð.” segir í örnefnaskrá “Bræðrapartur er syðsta hús í Vogum og stendur í Bræðrapartstúni. Heima frá húsi liggur Bræðrapartsstígur niður í Bræðrapartsvör og er hún syðst Stóruvogavara. Bræðrapartsbrunnur er skammt fyrir sunnan húsið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7-8

GK-123:049 *Bræðrapartsbrunnur* heimild um brunn

“Bræðrapartur enn í byggð.” segir í örnefnaskrá “Bræðrapartur er syðsta hús í Vogum og stendur í Bræðrapartstúni. Heima frá húsi liggur Bræðrapartsstígur niður í Bræðrapartsvör og er hún syðst Stóruvogavara. Bræðrapartsbrunnur er skammt fyrir sunnan húsið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 7-8

GK-123:050 varða landamerki

“... úr Dýpstaósi í Djúpavogi, sjónhending í Vörðu við Almenningsveginn, fyrir sunnan Prestshól. Þaðan í Vörðu sem stendur á Hrafnagjárnarmi og kölluð er Leifur Þórður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 1

GK-123:051 *Leifur Þórður* varða landamerki

“... úr Dýpstaósi í Djúpavogi, sjónhending í Vörðu við Almenningsveginn, fyrir sunnan Prestshól. Þaðan í Vörðu sem stendur á Hrafnagjárnarmi og kölluð er Leifur Þórður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 1

GK-123:052 *Stóruvogastígur* heimild um leið

“heiman frá bæ lá Stóru-Vogastígur niður í Stóru-Vogavör við Stóru-Vogatanga.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-123:053 *Stóru-Vogavör* heimild um lendingu

“heiman frá bæ lá Stóru-Vogastígur niður í Stóru-Vogavör við Stóru-Vogatanga.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-123:054 *Stóru-Voganaust* heimild um naust

“heiman frá bæ lá Stóru-Vogastígur niður í Stóru-Vogavör við Stóru-Vogatanga. Upp var Vörinni var Stóru-Voganaust og Stóru-Vogasjóhús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-123:055 *Stóru-Vogasjóhús* heimild

“heiman frá bæ lá Stóru-Vogastígur niður í Stóru-Vogavör við Stóru-Vogatanga. Upp var Vörinni var Stóru-Voganaust og Stóru-Vogasjóhús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-123:056 *Stóru-Vogabrunnur* heimild um brunn

“heiman frá bæ lá Stóru-Vogastígur niður í Stóru-Vogavör við Stóru-Vogatanga. Upp var Vörinni var Stóru-Voganaust og Stóru-Vogasjóhús. Milli sjávar og bæjar var Stóru-Vogabrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-123:057 Þjóðsaga býli

“Þá er komið að sundi er nefndist Láginn og þar utar er svo Þórusker og liggur þangað Hafnargarður, Þóruskersgarðurinn. Sagnir herma, að í eina tíð hafi bær staðið þar, sem nú er Þórusker og hafi þar verið stórbýli og 18 hurðir á hjörum. Til skamms tíma telja fróðir menn og glöggir að til veggja hafi mátt sjá í skerinu, undirstöðu húsa. Um Þóru þá, sem skerið er við kennt, eru engar sagnir, en nokkru örnefni önnur eru bundin nafni hennar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9-10

GK-123:058 Arahólsvarða varða landamerki

“Arahól er austan við Minni-Voga á honum stendur Arahólsvarða. Vogamenn nefna hólinn Arhól, Arhólasvarða, Arhólsbrekka.” segir í örnefnaskrá

Hlaðin árið 1890.

Heimildir:Ö-Vogar, 11; Árni Óla: Strönd og vogar, 233

GK-123:059 Kirkjuhóll örnefni

“Austur af Hólum eru Brekkuhóll og Kirkjuhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-123:060 Aragerði örnefni

“En norðan undan [058 eða 059] er Aragerði og Aragerðisbrekka áður nefnt og Gerðavöllur og Grjótatunga. Þarna er nú Barnaleikvöllurinn Vogabarna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-123:061 Vogavegur heimild um leið

“Vogavegur liggur á mörkum Norður- og Suður-Voga allt út á Hafnargarð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-123:062 Þvottakonunef heimild um þvottastað

“Yst á Sjávarkampinum er Þvottakonunef klöpp, þar sem Vogakonur þæfðu léreft sín.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 12

GK-123:063 Gvendarbrunnur heimild um vatnsból

“Þar skammt frá Veginum er vatnsból er nefndist Gvendarbrunnur eitt þeirra vatnsbóla er vor ágæti Gvendur góði vígði.” segir í örnefnaskrá “Milli Leirdals og efstu húsanna er Gvendarbrunnur sem sagður er vígður af Guðmundi góða Arasyni Hólabiskupi. Brunnurinn er lítil hola við klappir oftast með einhverju vatni í,” segir í Örnefnum og gönguleiðum. Einnig er getið um minjastaðinn í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum. Þar segir: “Skammt fyrir ofan Hvamm er Gvendarbrunnur, vígður af Guðmundi biskupi góða, og er mikilvægt að friðlýsa brunninn, því byggðin er farin að nálgast hann. Brunnurinn er um 260 metrum fyrir ofan gamla Þjóðveginn (þeim ökufera) og nánari staðsetning er sú að húsið í Hvamm skal bera í miðja Ytri-Njarðvík.”

Heimildir:Ö-Vogar, 13; SG: Örnefni og gönguleiðir, 43; GJ: Mannlíf og mannvirki, 32

GK-123:064 Gíslaborg heimild um fjárskýli

“Rétt heima við Vegamótin er svæði sem nefnist Lægðin. Austar og hærri er fjárborg, nefnist hún Gíslaborg og vestan undir henni lægðir heita Gíslaborgarlágar.” segir í örnefnaskrá “Nálægt Vogaafleggjara og suðvestur af Brunnastaðalangholti er Gíslaborg og Gíslaborgarlágar austur og norður af henni. Þarna eru rústir af stórrí fjárborg og er má borgarinnar um 10x7 m og veggþykktin töluverð.”

Heimildir:Ö-Vogar, 13-14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 42

GK-123:065 Þórusel örnefni sel

63°58.483 22°21.393

“Suðaustur frá þessari fjárborg er svæði, sem nefnist Þórusel, þar eru Kúadalur og Kúastígur.” segir í örnefnaskrá “Nokkurn spöl vestan við Viðaukahólana fyrrnefndu sjáum við nokkuð slétt svæði sem áður fyrr hefur verið grasi vaxið en er nú sundurskorið af stórum moldarflögum. Svæðið er rétt ofan við vegamótin niður í Voga og gæti heitið Þórusel.” “Nafnið Þórusel kannast flestir eldri menn við en erfitt er að staðsetja það eftir heimildum. Vogamenn segja umrætt svæði neðan Reykjanesbrautar og rétt austan Vogaafleggjara heita Þórusel eins og fyrr er getið. Vísa er að Þóru nafnið er úr Vogum því gamlar sagnir eru til um Þórusker við Voga en á því átti að standa höfuðból með “átján hurðir á hjörum”. Engar rústir eru sjáanlegar á fyrrnefndu svæði þó grannt sé leitað. Ólíklega hefur verið selstaða svo nærri byggð.” Eins og sést af ofangreindum frásögnum ber mönnum ekki

saman um hvar Þórusel hafi verið. “Vogamenn” segja það norðan Reykjanesbrautar og austan Vogaafleggjara. Þar er gróið hraun og enginn staður sérstaklega vænlegur fyrir sel, eins og umhverfið er nú. Beint sunnan gatnamóta Reykjanesbrautar og Vogaafleggjara er grasi gróinn blettur sem að nokkru hefur verið raskað. Er þetta sá staður sem margir telja að selið hafi verið. Engar leifar um selið er nú að sjá á þessum stað en þar er mjög grösugt og þýft. Svæðið er um 30 m sunnan (ofan) við Reykjanesbraut og kemur til með að hverfa undir mislæg gatnamót. Gróinn grasblettur upp af Reykjanesbraut. Umhverfis eru mosavaxin hraun.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Vogar, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 59

GK-123:066 *Kúastígur* heimild um leið 63°58.336 22°20.20.543

“Suðaustur frá þessari fjárborg er svæði, sem nefnist Þórusel, þar eru Kúadalur og Kúastígur.” segir í örnefnaskrá “Besta niðurgangan í Hrafnsgjá á þessum slóðum er um Kúastíg ofan Vogaafleggjarans en við efstu Strákavörðuna liggur stígurinn niður í gjána.” Hrafnsgjá er um 700-800 m sunnan við Reykjanesbraut og sést slóðinn rétt norðan við gjána, ofan í hana og áfram til suðurs.

Slóðinn er ofan í hraunið og sést á spotta við og sunnan Hrafnagjár, slóðinn er ekki greinanlegur við Reykjanesbraut.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Vogar, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 61

GK-123:067 *Langhóltsvarða* varða landamerki

“Landamerkin milli Stóru-Voga og Brunnastaða liggja sunnan Gamla Þjóðvegarins sunnan við Presthóla, sem eru í Brunnastaðalandi og þar í Markavörðu, sem stendur á Langholti og er þess vegna einnig kölluð Langhóltsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 14

GK-123:068 *Hvíthólssvarða* varða

“Þá er litlu austar [en Axarhólssprungu] Hvíthóll og á honum Hvíthólssvarða.” segir í örnefnaskrá “Við skreppum aftur niður fyrir Hrafnsgjá áður en við höldum ofan í heiðina, því suðvestan Þórusels eru Hvíthólar og Hvíthólavarða.”

“Varðan er breið, 70-80 cm á kant, og traustbyggð.”

Heimildir:Ö-Vogar, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 62

GK-123:069 *Byrgishóll* örnefni fjárskýli

“Þá er litlu austar [en Axarhólssprungu] Hvíthóll og á honum Hvíthólssvarða. Þá er næst Byrgishóll, sem er krosssprunginn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 14

GK-123:070 *Gangnabyrgi* heimild um náttstað

“Þá koma Strákar eða Strákavörður [025] sem eru þrjár og greinast í Austurvörðu, Miðvörðu og Syðstuvörðu. Þá er Viðaukur og Kánabyrgi enn réttu nöfin munu vera Viðuggur og Gangnabyrgi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 14

GK-123:071 *Snorrastaðasel* heimild um sel

“Við Nyrstu-Vatnsgjá mótar fyrir Snorrastaðaseli.” segir í örnefnaskrá Sjá 009-010. “Þrjár kofatóftir eru á nyrðri bakka neðstu og stærstu tjarnarinnar. Ein heimild segir að þarna hafi verið Snorrastaðasel og þá frá bæjum í Vogum. Þetta er annað af tveimur selstæðum í hreppnum sem eru svo nálægt byggð og má ætla að í þeim hafi eingöngu verið hafðar kýr.”

Heimildir:Ö-Vogar, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 49

GK-123:072 *Nýjasel* heimild um sel

“Austur frá Vatnsgjánaum er grágrýtisholt er nefnist Nielsarbjalli að því er sumir segja, en líklega er hér um mismæli að ræða. Nýjaselsbjalli mun hann heita og þar er Nýjasel.” segir í örnefnaskrá “Út frá tveimur efstu tjörnunum til norðausturs er Nýjaselsbjalli eða Nielsarbjalli. Bjallinn er nokkuð langt grágrýtisholt sem sker sig dálítið úr umhverfinu. Hann líkist ekki hinum bjöllunum því þeir eru allir með nokkuð brattri hlíð sem snýr í suðaustur en Nýjaselsbjalli er frekar holt en hjalli ... en Nýjaselsbjalli mun hann heita og dregur nafn sitt af litlu seli sem staðið hefur rétt norðaustan við bjallann. Þar eru tóftir af Nýjaseli og kúra þær í lægð undir lágum gjávegg sem snýr til norðurs. Þegar farið er um Skógfellsveginn er selstæðið skammt austan við götuna.”

Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var niður heiðina áleiðis að Snorrastaðatjörnum. Þegar skammt var eftir að tjörnunum var komið við í Nýjaseli undir Nýjaselsbjalla. Selið hefur tilhyert bændum í Vogum og líklega byggst

eftir að selstaða lagðist af ofar í heiðinni eða þá að þarna hafi eingöngu verið kúasel. Rétt norður af selinu eru grasgefnir hólar, sem gætu heitið Selhólar, en heimildir eru til um það örnefni á þessum slóðum.”

Heimildir:Ö-Vogar, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 50-51; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1848>

GK-123:073 *Huldugjavarða* varða

“Þar rétt við Veginn á Barminum er Huldugjavarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 15

GK-123:074 *Pétursborg* heimild um fjárskýli

“Þar rétt við Veginn á Barminum er Huldugjavarða. Þar er fjárborg hlaðin af Pétri nokkrum föður Benedikts í Suðarkoti, föður Jóns, er þar býr núna, heitir Pétursborg.” segir í örnefnaskrá

“Hún er sporöskjulöguð og austurveggurinn er hruninn að mestu. Lengd borgarinnar er 6-7 m, breidd 4-5 m, veggjaþykkt um 50 cm, hæð um 180 cm og dyr snúa í suðausturs. Við Pétursborg að austanverðu eru tvær gamlar fjárhústóftir og ein nokkuð nýrri aðeins ofar.”

Heimildir:Ö-Vogar, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 51

GK-123:075 *Hólssel* heimild um sel

“Norður og upp frá borginni [Pétursborg 075] er Hólssel ...” segir í örnefnaskrá “Norðaustur og upp frá Pétursborg en rétt neðan Litlu-Arnargjár er Hólasel eða Hólssel á milli þriggja hóla. Þar eru hleðslur á grasbletti og einnig þvert á sprungu sem liggur gengum einn hólinn. Þarna hefur ólíklega verið sel enda engar húsarústir sjáanlegar.”

Heimildir:Ö-Vogar, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 52

GK-123:076 heimild um fjárhús

“Við Pétursborg að austanverðu eru tvær gamlar fjárhústóftir og ein nokkuð nýrri aðeins ofar,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 51

GK-123:077 heimild um fjárhús

“Við Pétursborg að austanverðu eru tvær gamlar fjárhústóftir og ein nokkuð nýrri aðeins ofar,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 51

GK-123:078 *Arahnúksvarða* varða

“Á Aragjábarmi er varða er nefnist Aragjárvarða. Austar og ofar er Arahnúkur og Arahnúksgrjá er Gjáin þar kölluð, og í slakkanum er Arahnúksel.” segir í örnefnaskrá “Vestarlega á barmi Stóru-Aragjár við Skógfellsleiðina er Aragjárvarða en þar heitir gjáin Brandsgrjá”

Heimildir:Ö-Vogar, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 54

GK-123:079 *Arahnúksel* tóftir sel

“Á Aragjábarmi er varða er nefnist Aragjárvarða. Austar og ofar er Arahnúkur og Arahnúksgrjá er Gjáin þar kölluð, og í slakkanum er Arahnúksel.” segir í örnefnaskrá “Undir Arahnjúk er Arahnjúkasel eða Arasel.”

“Arahnjúkaselstæði er fallett og grösugt í góðu skjóli við gjárvegginn og þar finnum við tíu kofatóftir ásamt kví. Sagt er að bletturinn hafi síðast verið sleginn árið 1917. Ekkert vatnsból er við selið og líklega hefur vatn verið sótt í Snorrastaðatjarnir.”

Undir Arahnúk er Arahnúkasel eða Arasel. Í Jarðabók 1703 er ekki getið um þetta sel, en það kom fyrir að selstaða var færð neðar í heiðina eftir því sem vatnið minnkaði og gróðurinn eyddist. Arahnúkaselstæðið er fallett og grösugt í góðu skjóli við gjárvegginn og þar finnast tíu kofatóftir ásamt kví. Sagt er að bletturinn hafi síðast verið sleginn árið 1917. Ekkert vatnsból finnst við selið og líklega hefur vatn verið sótt í Snorrastaðatjarnir.

Í bergveggnum á Arahnúk er hrafnsóðal og þar sem uppgangan er á hnúkin er Araselsgrenið. Heimildir er um tvö önnur nöfn á Stóru-Aragjá, Aragjá og Stór-Aragjá. Stóra-Aragjá nær allt að Skógfellahrauni til suðvesturs, en þegar komið er nokkuð norðaustur fyrir Arahnúk þrengist gjáin til muna og er svo til horfin í Brunnastaðalandi. Nokkrar heimildir segja að Stóra-Aragjá sé sama gjá og Klifgjá þegar komið er austur í heiðina.

Heimildir:Ö-Vogar, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 53; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1848>

GK-123:080 *Vogaselið Gamla* heimild um sel

“Á Aragjábarmi er varða er nefnist Aragjárvarða. Austar og ofar er Arahnúkur og Arahnúksgrjá er Gjáin þar kölluð, og í slakkanum er Arahnúksel. Enn austar er svo Vogaselið gamla.” segir í örnefnaskrá

Á heimasíðu Ferlis segir: “Þaðan var haldið að Vogaseljum. Á leiðinni sést vel að Brunnaselstorfundi í

suðaustri, en austan undir Vogaholti, sem er beint framundan, eru Vogasel eldri. Þau eru greinilega mjög gömul og liggja neðst í grasi vaxinni brekku utan í holtinu. Ofar í brekkunni, undir hraunkletti, eru Vogasel yngri. Þar eru þrjár tóftir, ein undir klettinum efst, önnur framur og enn önnur, sú stærsta, utan í grasbakka enn neðar. Austan við tóttirnar er stór stekkur á bersvæði.”

Heimildir:Ö-Vogar, 15; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=623>

GK-123:081 *Halakot* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Halakot hefur í eyði legið fimm ár, þar voru allir kostir hinir sömu sem á hinum og brúkar heimabóndinn grasnytina og getur ekki burt leigt að skaðlausu.”

Heimildir:JÁM III, 121

GK-123:082 *Hamarsstígur* heimild um leið

“Á Brekkusandi, fram undan Hamrinum ... Hamarinn er stórgrýtisurð, um 200 m langur með háum hömrum efst. Um hann lá Hamarsstígur.” segir í Örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar ath, 2

GK-123:083 *Garðbær* bæjarstæði

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Garðbær var aflagður fyrir 1920. Var það hús á milli Brekku og Suðurstöts og þá í Stóra-Vogalandi og Suðurstötslandi, eins og Bræðrapartur var lengi vel.” Þar er nú Brekkugata 7

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 38

GK-123:084 *Klöpp* bæjarstæði býli

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Klöpp var þar sem nú stendur Suðurstöts (Suðurgata 2) og var timburhús.” Í byggð rétt eftir aldamótin.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 38

GK-123:085 *Gvendarstekkur* heimild um stekk

“Ofan við hann [þar sem trjárækt ungmennafélagsins Þróttar er] er ámóta hóll og utan í honum að sunnanverðu er stór tóft sem heitir Gvendarstekkur. Þarna virðist hafa verið fjárborg en enginn veit lengur frá hvaða bæ hún var.”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 42

GK-123:086 *Dailey Camp* heimild um 63°57.959 22°23.952

“Uppi á Stapahorninu, á milli Gamla-Keflavíkurvegarins og Reykjanesbrautarinnar, er slétt svæði en á því var reist herskálaverfi árið 1942 sem kallað var “Daily-camp”. Þar var sjúkrahús með fullkomnum skurðstofum og sjúkrarými fyrir 250 sjúklinga og var eina starfandi hersjúkrahúsið hér á landi í stríðslok. “Daily Camp” brann til kaldra kola í óveðri í apríl árið 1946,” segir í Örnefnum og gönguleiðum Daily Camp var á sléttu svæði norðan Reykjanesbrautar og að Kálgarðshjalla. Á þessum slóðum liggur nú vegarslóði upp að Grímsfjalli. Á þessum stað er mikið sléttlendi. Svæðið er vaxið mosa og grasi. Vestan slóðans er sérstaklega slétt.

Ekki eru ummerki hverfisins greinileg.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 44

GK-123:087 *Stúlka* varða

“Aðrir segja Tyrkjavörður [sjá 019] vera ofan við Reykjanesbraut og skammt vestar. Þar eru tvær stórar vörður og önnur þeirra kölluð Stúlkuvörða og er sú með fangamarki og ártalinu 1777,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 46

GK-123:088 heimild um skotbyrgi

“Við tjarnirnar [Snorrastaðatjarnir sjá 009-010] að suðvestanverðu eru tvö tófugreni sem kölluð eru Grandagrenin og það þriðja, Tjarnargrenið, er á mosasvæði fyrir ofan næst efstu tjörnina. Við flest öll grenin í hreppnum eru lítil skotbyrgi,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 49

GK-123:089 heimild um skotbyrgi

“Við tjarnirnar [Snorrastaðatjarnir sjá 009-010] að suðvestanverðu eru tvö tófugreni sem kölluð eru Grandagrenin og það þriðja, Tjarnargrenið, er á mosasvæði fyrir ofan næst efstu tjörnina. Við flest öll grenin í hreppnum eru lítil skotbyrgi,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 49

GK-123:090 *Jónasarvarða* varða

“Á Holtsgjábarmi er Varðan, Jónasarvarða og er við Jónasarsprungu. Þá eru ýmsir sem nefna hér Jóhannesarvörðu og Jóhannesarsprungu ...” segir í Örnefnaskrá Á korti SG nefnist varðan Jóhannesvarða.

Heimildir:Ö-Vogar, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 65

GK-123:091 *Kolhraun* örnefni kolagröf

“Hraunflákinn sem er milli götunnar þarna og Skógfellahraunsins er kallaður Kolhraun og dregur nafn af því hvað þar er viðarkolakennt,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 55

GK-123:092 heimild um fjárskýli

“Í Kálffelli var setið yfir sauðum um og eftir síðustu aldamót og var frægast sauðamaðurinn þar Ólafur Stefánsson frá Græuborg (d. 1925),” segir í Örnefnum og gönguleiðum

“Í gígnum eru hlaðnir garðar og við hellaop ofan við gíginn eru einnig hleðslur sem líklega hafa átt að beina fé í skjól ef veður var vont.”

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 58

GK-123:093 *Oddshellir* hellir smalakofi

“Í Kálffelli var setið yfir sauðum um og eftir síðustu aldamót og var frægast sauðamaðurinn þar Ólafur Stefánsson frá Græuborg (d. 1925). ... Einn hellanna heitir Oddshellir og er í Brunnhól rétt sunnan við gígskálina,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

“Hóllin dregur nafn af lögun hellisins og eða “dyrum” hans. Opið er eins og brunnop og til þess að komast niður þurfum við að stökkva niður á nokkrar hellur sem hlaðnar hafa verið upp neðan “dyranna”. Oddshellir er nokkuð rúmur og á einum stað er hlaðið upp í einn afkima.”

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 58

GK-123:094 varða landamerki

“Inghóll heitir hóll með gamalli vörðu á sem sagður er á eða við mörk Brunnastaða og Voga á Huldum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 63

GK-123:095 heimild um skotbyrgi

“Við tjarnirnar [Snorrastaðatjarnir sjá 009-010] að suðvestanverðu eru tvö tófugreni sem kölluð eru Grandagrenin og það þriðja, Tjarnargrenið, er á mosasvæði fyrir ofan næst efstu tjörnina. Við flest öll grenin í hreppnum eru lítil skotbyrgi,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 49

GK-123:096 mannabein legstaður

Mannabein hafa fundist í hól rétt hjá húsinu í Stóru-Vogum.

Heimildir:Árni Óla: Strönd og vogar, 14

GK-123:097 heimild um lendingu

Hrollleifur landnámsmaður var heygður í Kvíguvogum.

Heimildir:Árni Óla: Strönd og vogar, 14

GK-123:098 *Gata* bæjarstæði býli

Hjáleiga í byggð 1703.

Heimildir:JÁM III, 120

GK-123:099 *Lambhús* bæjarstæði legstaður

“Hit 4da leidi segja gamlir menn at hafi verid í Stóru-voga-Túni, þar, sem sydan var Hiáleifa bygd, hver ed nu er í eydi og ad Lambhúsi giör ...”

“... og þetta meinast ad vera hins sama Hiörleifs, er fyrst bió ad eidarbæ ... En glögg Merki Leidisins siást nú ecki framar.”

Heimildir:FF, 239

GK-123:100 varða óþekkt

63°58.250 22°22.026

Um 100 m norðan við Reykjanesbraut og um 1,7 km austan við afleggjara að Snorrastaðatjörnum og Háabjalla

er varða. Hún stendur á hæð og er mjög myndarleg en nokkurn spöl suðvestan við hana er önnur minni. Vörðurnar standa á kletthæðum.

Stærri varðan er ferhyrnd og um 1 m á hvern veg en 1,4 m á hæð. Hin varðan er mun minni og hruninn. Þetta er stærsta varðan í nágunda við Reykjanesbraut. Stúlkuvörða er sögð við brautina á þessum slóðum en þetta er ekki sú varða þar sem fangamarkið 1777 á að vera krotað inn í Stúlkuvörðu (087).

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-123:101 *Syðsta hjáleiga* bæjarstæði býli

Hjáleiga í byggð 1703.

Heimildir:JÁM III, 120

GK-123:102 *Garðhús* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Gardhus hefur þrjú ár í eyði legið, þar voru kostir hinir sömu sem á Tjarnarkoti. Nú brúkar heimabóndinn grasnautnina og kann hennar ei að missa að skaðlausu.”

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Í landi Stóru-Voga eru Garðhús í austurhluta heimatúns ... en upp úr aldamótum var það notað fyrir gripahús”

1919: Tún 1,25 teigar, garðar 660m².

Heimildir:JÁM III, 121; GJ: Mannlíf og mannvirki, 69

GK-123:103 *Valgarðshjáleiga* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Valgards hjáleiga hefur fimm ár í eyði legið, þar voru kostir allir hinir sömu sem á Tjarnarkoti. Nú brúkar heimabóndinn grasnautnina og kann hennar ei að missa að skaðlausu.” Prestur telur hjáleigurnar Valgarðskot og Garðhús með 1803.

Heimildir:JÁM III, 121; JJ 1847, 89

GK-123:104 *Móakot* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Móakot hefur tvö ár í eyði legið, kostir voru þar allir hinir sömu, grasnyt sem því fylgdi brúkar heimabóndinn, og má ekki að skaðlausu án vera.”

Heimildir:JÁM III, 121

GK-124 *Eyrarkot*

Hjáleiga Stóru Voga 1703. “Eyrarkot var á Eyrarkotsbakka svokölluðum, norðanverðum, milli sjávar og norðurenda Vogatjarnar ...” Fór í eyði um 1922. (GJ: Mannlíf og mannvirki, 103)

GK-124:001 *Eyrarkot* bæjarhóll bústaður

“Í norður frá Stóru-Vogabakka er Eyrarkotsbakki, þar stóð Eyrarkot í Eyrarkotstúni og þar niður undan var Eyrarkotsvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-124:002 *Eyrarkotsvör* heimild um lendingu

“Í norður frá Stóru-Vogabakka er Eyrarkotsbakki, þar stóð Eyrarkot í Eyrarkotstúni og þar niður undan var Eyrarkotsvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-125 *Tumakot*

Hjáleiga Stóru Voga 1847. Brann 26. ágúst 1960.

1919: Tún 0,6 teigar, garðar 620 m².

GK-125:001 *Tumakot* bæjarhóll bústaður

“Þá var Tumakot í Tumakotstúni ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 8; Túnakort 1919

GK-125:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-125:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-125:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-125:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-125:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-125:007 *Tumakotsbrunnur* heimild um brunn
“Þá var Tumakot í Tumakotstúni og Tumakotsstígur lá niður í Tumakotsvör og Tumakotsbrunnur tilheyrði bænum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 8; Túnakort 1919

GK-125:008 *Tumakotsstígur* heimild um leið
“Þá var Tumakot í Tumakotstúni og Tumakotsstígur lá niður í Tumakotsvör og Tumakotsbrunnur tilheyrði bænum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 8

GK-125:009 *Tumakotsvör* heimild um lendingu
“Þá var Tumakot í Tumakotstúni og Tumakotsstígur lá niður í Tumakotsvör og Tumakotsbrunnur tilheyrði bænum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 8

GK-125:010 heimild um þvottastað
“Niður af Tumakotstúni eru Fjöruvötn, þar sem hreint vatn kemur upp við lágsævi. Voru þau notuð við ullaþvott.” segir í athugasemdum við örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar ath, 2

GK-126 *Suðurkot*

Hjáleiga Stóru Voga 1847
1919: Tún 1,7 teigar, garðar 1180m².

GK-126:001 *Suðurkot* bæjarhóll bústaður
“Þá er Suðurkot í Suðurkotstúni.”
Heimildir:Ö-Vogar, 8; Túnakort 1919

GK-126:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-126:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-126:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-126:005 *Suðarkotsbrunnur* heimild um brunn
“Þá er Suðarkotsstígur og liggur niður í Suðarkotsvör og rétt við bæinn var Suðarkotsbrunnur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 8; Túnakort 1919

GK-126:006 *Hof* álagablettur býli
“Þar í hól í túninu nefnist Saurkotshóll eða Hof. Á þeim hól eru þau álög, að ekki má slá hann eða hreifa við

honum á nokkurn hátt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 8

GK-126:007 *Suðurkotsstígur* heimild um leið

“Þá er Suðurkotsstígur og liggur niður í Suðurkotsvör og rétt við bæinn var Suðurkotsbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 8

GK-126:008 *Suðurkotsvör* heimild um lendingu

“Þá er Suðurkotsstígur og liggur niður í Suðurkotsvör og rétt við bæinn var Suðurkotsbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 8

GK-127 *Tjarnarkot*

Hjáleiga Stóru Voga 1703, í eyði þá en í byggð 1847. Tjarnarkot var byggt upp um 1880.
1919: Tún 0,11 teigar, garðar 620m².

GK-127:001 *Tjarnarkot* bæjarhóll bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Tjarnarkot, eyðihjáleiga, hefur í eyði legið fjögur ár. ... Nú er grasnaut lögð til heimabóndans, og kann ekki hjáleigan aftur að byggjast án heimabóndans skaða.” “Tjarnarkot stóð í Tjarnarkotstúni niðrundan er Tjarnarkotsklöpp og rétt við hana Eyrarkotsvör, Tjarnarkotsvör, Háabæjarvör og vörin Fúla eða Fúlavík en þar safnaðist mikið þang og þari og fúlnaði.” segir í örnefnaskrá Tjarnarkot byggt upp um 1880.

Heimildir:JÁM III, 121; Ö-Vogar, 9; GJ: Mannlíf og mannvirki, 75; Túnakort 1920

GK-127:002 *Tjarnarkotsvör* heimild um lendingu

“Tjarnarkot stóð í Tjarnarkotstúni niðrundan er Tjarnarkotsklöpp og rétt við hana Eyrarkotsvör, Tjarnarkotsvör, Háabæjarvör og vörin Fúla eða Fúlavík en þar safnaðist mikið þang og þari og fúlnaði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-127:003 *Fúla* heimild um lendingu

“Tjarnarkot stóð í Tjarnarkotstúni niðrundan er Tjarnarkotsklöpp og rétt við hana Eyrarkotsvör, Tjarnarkotsvör, Háabæjarvör og vörin Fúla eða Fúlavík en þar safnaðist mikið þang og þari og fúlnaði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-128 *Minni Vogar*

Jarðadýrleiki óviss 1703. Konungseign. 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 4 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Hjáleigur í eyði 1703: Eyrarkot og Hólshjáleiga ásamt tómthúsinu Renslutóft. (JÁM III, 123). Norðurkot [GK-129] hjáleiga í byggð 1847. Óljósar sagnir eru um býli nefnt Hólkot en engar upplýsingar hafa varðveist um það. Mýrarhús, Austurkot, Helgabær, Mörk og Grænaborg voru afbýli sem byggðust í landi Minni-Voga eftir 1847. Þéttbýli tók að myndast í landi Stóru- og Minni-Voga í kringum aldamótin 1900 en saga þess er rakin annarsstaðar, svo sem í bók Guðmundar Björgvins Jónsson um Mannlíf og mannvirki í Vatnsleysustrandahreppi

1703: “Túnin brýtur sjór og skemmir sandur árlega. Engjar eru öngvar. Hagar og útigangur litlir sumar og vetur.” JÁM III, 123 1919: Tún 3,4 teigar, garðar 2480m².

GK-128:001 *Minni Vogar* bæjarhóll bústaður

Egilsgata 8.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 112; Túnakort 1919

GK-128:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-128:009 *Verbúðin* heimild um verbúð 63°59275 22°23271
“Og frá þeim Ós eiga Minni-Vogar fjörur suður að gömlum lendingarstað, er kallast Búðavör,” segir í örnefnaskrá. Á öðrum stað segir: “Hér tala við Austurkotsfjörur allt um Búðarvör eða Lendingarstaðinn gamla. Þar upp af var Búðin eða Verbúðin en austan til við Mýrarhús var Búðartjörninn.” segir í örnefnaskrá. Að sögn heimildarmanns, Ásu Árnadóttur, voru sjóbúðir og útgerðarminjar vestan og norðan við Búðartjörn. Allar minjar vestan tjarnarinnar hafa verið eyðilagðar með háum sjóvarnargarði en engar minjar voru sjáanlega sunnan tjarnar, verbúðirnar voru um 90 metra norðvestur af Mýrarhúsum 010. Vestan tjarnar er sjóvarnargarður, en norðan Búðartjarnar eru mjög blautt mýrlendi og ef þar hafa verið byggingar hafa þær sennilega horfið.
Hættumat: hættu, vegna framkvæmda
Heimildir:Ö-Vogar, 4, 12

GK-128:010 *Mýrarhús* bæjarstaði bústaður 63°59201 22°23261
“Frá Eystraskarðshorni liggur Grjótgarður í norður meðfram Mýrinni skammt fyrir norðan Mýrarhúsatóftir og beygir garður þar til suð-austurs og liggur alla leið að mörkum Austurkots og Minni-Voga...” segir í örnefnaskrá. Í henni segir ennfremur: “Mýrarhús þar er búið nú, þurabúð.” Mýrarhúsa er einnig getið í bókinni Mannlíf og mannvirki. Þar segir “Mýrarhús er norður af Minni-Vogum á landi þeirra. Húsið byggði Hinrik A. Hansen árið 1885.” Mýrarhús voru m 90 metra suður af meintri verbúð 009. Þau eru á mörkum deiliskráningarreits sem nú er skipulagður, á milli nyrstu húsa við Marargötu eða rétt norður af þeim. Grjótgarðurinn sem nefndur er í lýsingunni sést enn að hluta til norðaustan byggðarinnar í Vogum en hverfur beint norður af nyrstu húsum við Marargötu. Á þessu svæði eru nú hús og garðar og engin merki um Mýrarhús eru sjáanleg.
Hættumat: hættu, vegna framkvæmda
Heimildir:Ö-Vogar, 3, 7; GJ: Mannlíf og mannvirki, 118

GK-128:011 *Austurkotsvör* heimild um lendingu
“Utan til við Fúlu [sjá Tjarnarkot] er svo Norðurkotsvör, þar utan Austurkotsvör og Minni-Vogavör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-128:012 *Vesturvör* heimild um lendingu
“Utan til við Fúlu [sjá Tjarnarkot] er svo Norðurkotsvör, þar utan Austurkotsvör og Minni-Vogavör.” “Við Bæjarklöpp tekur við sameiginleg fjara Minni-Vogs og Austurkots. Þarna eru Minni-Vogavarinnar tvær, Vesturvör og Austurvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 9, 12

GK-128:013 *Austurvör* heimild um lendingu
“Utan til við Fúlu [sjá Tjarnarkot] er svo Norðurkotsvör, þar utan Austurkotsvör og Minni-Vogavör.” “Við Bæjarklöpp tekur við sameiginleg fjara Minni-Vogs og Austurkots. Þarna eru Minni-Vogavarinnar tvær, Vesturvör og Austurvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 9, 12

GK-128:014 heimild um landamerki
“Frá Steini 0 eru mörkin Grjótgarður á Sjávarbakkanum ...” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-128:015 *Sjávarstígurinn* heimild um leið

“... en austan við skurðinn er Sjávarstígurinn frá Minni-Vogum ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-128:016 *Minni-Vogastígur* heimild um leið

“Minni-Vogastígur liggur heim að Minni-Vogabæ.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-128:017 *Helgubæjarhóll* örnefni

“Minni-Vogastígur liggur heim að Minni-Vogabæ. Sitt hvoru megin við hann er Helgubæjarhóll og Kálfholtsmói.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-128:018 *Merkurgata* heimild um leið

“Frá Minni-Vogum liggur Merkurata, að Mörk [019], en kringum þá þurrabúð var Merkurflöt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vogar, 11

GK-128:019 *Mörk* bæjarstæði bústaður

“Úr þeim Steini er mörkin bein lína norðanhalt við Karlshól og norður að merkisteini við gamalt bæjarstæði Mörk og mynda þar rétt horn í vestur ...” “Mörk þurrabúð, nú í eyði.” “Frá Minni-Vogum liggur Merkurata, að Mörk, en kringum þá þurrabúð var Merkurflöt.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Mörk var byggð í Minni-Vogalandi, milli Minni-Voga og Norðurkots. ... Þar bjuggu hjónin Skýli Magnússon f. 1844 og kona hans Elín Bjarnadóttir f. 1859. Skúli í Mörk var af Austurkotsættinni og fékk hann að byggja í sameignartúni Minni -Voga og Austurkots. Hann byggði bæinn úr timbri og var það sjaldgæft á þeim tíma ... Mörk hafði einnig nafnið Tómasarkot [svo].”

Heimildir:Ö-Vogar, 3, 7, 11; GJ: Mannlíf og mannvirki, 118

GK-128:020 *Hólkot* bæjarstæði býli

63°59448 22°23320

“Grænaborg [021] var byggð árið 1881 á landi Minni-Voga að 2/3 hluta og Austurkots 1/3 hluta. Húsið byggði Ari Egilsson frá Austurkoti og bróðir Klemensar í Minni-Vogum. ... Þarna hafði verið bær er Hólkot hét, en hann brann, og eru litlar sagnir til um þann bæ. Grænaborg hefur varla verið byggð á sama stað og Hólkot, því sagnir voru til um að á þessum stað ætti hús að brenna þrisvar. Grunar mig að Ari, sem þekkti þessa sögu, hafi flutt til hússtæðið, enda nefnir hann það ekki Hólkot, heldur Græuborg,” segir í Mannlífum og mannvirkjum í Vatnsleysustrandarhreppi. Ekki ljóst hvort þetta er á sama stað og byggingar skráðar innan túnstæðir Græuborgar en hér er gengið út frá því að svo sé. Túnið í Græuborg er nokkuð gróið, sérstaklega að vestanverðu við ströndina. Nokkrar hæðir eru þó eru nokkrar í túninu, hæst er það er austanverðu rétt vestan við túngarðinn í Græuborg 021. Nokkuð hraun og grjót í túninu.

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 120

GK-128:021 *Grænaborg* tóftir+garðlag býli

63°59448 22°23320

“Ennfremur fylgir Austurkoti og Minni-Vogum eyðibýlið Grænaborg umgirt grjótgröðum.” segir í örnefnaskrá. Þar segir ennfremur: “Og svo er Grænaborg, þar býr Baldvin Oddsson.”“Frá Búðinni [009] lá einnig Græuborgarkampur alla leið að Vesturtúngarði [021x-y] og bak við Kampinn Græuborgarstígur [022] allt heim í Vesturhlið á Græuborgar túngarði [021x-y], sem er grjótgarður vestan og sunnan túnsins. Grænaborg stendur á Bæjarhólum ... Austan Græuborgarhúss í Græuborgartúni er Græuborgarbrunnur [021L] og Brunnatan þáðan og heim til húss. ... Sjávargatan liggur heiman að niður á Kampinn, en þar er Græuborgarnaust [021S] og Græuborgarvör [021T]. ... Þar sem Sjóvarnargarðurinn og Suðurtúngarðurinn komu saman var Græuborgartúngarðshlið Eystra.” Bæjarhóllinn í Grænaborg er um 650 metra norður af Austurkoti 027. Túnið í Græuborg er nokkuð gróið, sérstaklega að vestanverðu við ströndina. Nokkrar hæðir eru þó eru nokkrar í túninu, hæst er það er austanverðu rétt vestan við túngarðinn, 021 x-y . Nokkuð hraun og grjót í túninu. Grænaborg var byggð árið 1881 á landi Minni-Voga að 2/3 hluta og Austurkots 1/3 hluta. Húsið byggði Ari Egilsson frá Austurkoti og bróðir Klemensar í Minni-Vogum. ... Þarna hafði verið bær er Hólkot [020] hét, en hann brann, og eru litlar sagnir til um þann bæ. Grænaborg hefur varla verið byggð á sama stað og Hólkot, því sagnir voru til um að á þessum stað ætti hús að brenna þrisvar. Grunar mig að Ari, sem þekkti þessa sögu, hafi flutt til hússtæðið , enda nefnir hann það ekki Hólkot, heldur Græuborg. Ari lét byggja húsið úr hlöðnu grjóti og bundnu sem sementsteypu. ... stutt var dvölin í þessu vandaða nýja húsi, því það brann vorið 1883 þá tveggja ára gamalt ... Græuborgartóftin stóð opin í 35 ár, eða til ársins 1916, að Benjamín Halldórsson og kona hans Þuríður Hallgrímsdóttir frá Austurkoti, síðar í Stóra-Knarrarnesi 2, fengu leyfi Klemensar í Minni-

Vogum til að byggja upp Grænuborg ... Hann byggði upp húsið, fór í útgerð og tapaði öllu sínu og flutti eftir það að Stóra-Knarrarnesi 2. Eftir nokkur ár, eða um 1922, fluttu að Grænuborg fjölskylda frá Eyrarkoti, sem áður er sagt frá ... Vormur lét endurbæta Grænuborg árið 1932 „ segir í Mannlífum og mannvirkjum í Vatsleysustrandarhreppi. Hér verður öllum minjunum í túnstæði Grænuborgar lýst, og notaðir bókstafir til aðgreiningar. Minjasvæðið heild er um 140-165 m á ummáli. A er garðlag og tóft. Nyrst er 20 m langur grjóthlaðinn garður um 1 m breiður og mest 1,1 m á hæð. Hann hefur verið hlaðinn með steypu á milli og því hafa hleðslurnar haldist vel. Í suðurenda garðsins er tvískipt útihúsatóft, sem snýr vestur-austur. Hún er 8x9 m stór. Hólf tóftarinnar eru misstór. Að sunnanverðu er minna hólfið en ekki er greinilegur vesturveggur á hólfinu og kann að hafa verið timburpil þar. Norðan við það er stærra hólfið. Ekkert op er sjáanlegt á því nú. Austurveggur tóftarinnar er jafn hár grjótgarðinum sem getið var um í upphafi (eða 1,1-1,2 m á hæð). Um 20 m suður af tóft A er önnur tvískipt útihústóft B. Ekki er sýnilegt hleðslugrjót í henni. Hún snýr austur-vestur. Að vestanverðu er aflangt hólf en ekki er greinilegur vesturveggur þess og líklega hefur verið timburpil þar. Astantil er hringlaga hólf, og er op á suðurvegg. Stærð tóftarinnar er alls 14x10 m og er hleðsluhæð mest 0,4 m. Um 15 m suðvestur af tóft B er tóft C. Þar leynast tvennskonar mannvistarleifar, annarsvegar steypdur grunnur sem snýr norður-suður og er 15x5 m að utanmáli. Um hann miðjan eru leifar af millivegg. Inni í nyrðra hólfinu eru leifar af sperrum og torfi sem bendir til þess að þar hafi staðið bygging úr blönduðu efni. Ekkert slíkt hrun er að finna í syðri hluta tóftarinnar. Við suðausturenda grunnsins er tvískipt, hlaðin tóft úr torfi og grjóti. Snýr hún í austur-vestur og þrengist til austurs og opnast þar til austurs líkt og þar hafi verið lítil bæjargöng. Stærra hólfið er er 10x7 m að utanmáli og er hleðsluhæð mest um 1,2 m. Við opið eru merki um steypuleifar á milli hleðslanna. Við norðausturenda stærra hólfsins er minna hólf og er op austast á norðurveggnum. Það er um 5x5 m stórt og hleðsluhæð um 0,3 m. Um 10 m austur af tóft B eru leifar af steypu mannvirki Þ, sem er um 5x5 m að utanmáli en opið til austurs. Um 35 m SSA af húsarúst Þ er grjóthrúga, um 2x2 m stór en um 1,5 m há. Ekki er ljóst í hvaða tilgangi grjót var sett saman á þessum stað. Um 35 metra norðvestur af tóft C eru leifar af bæjarhól H. Hann er um 15x10 m að ummáli en síðasta húsið á honum brann og var rífið fyrir fáum árum. Um 5 m suður af bæjarhól er lítil grjóthlaðin tóft E sem hefur verið hlaðin inn í bæjarhólinn sunnanverðan. Tóftin er U-laga, snýr norður-suður og er opin til suðurs. Tóftin er 4x4 m að utanmáli og eru hleðslurnar um 0,5 m háar, mest 3 umfór. 5 m suður af tóftinni var brunnur L. Búið er að byrgja hann með tréhlera en engin merki sást um brunngötuna sem nefnd er í örnefnalýsingunni. Um 15 m suðvestur af brunninum eru leifar af garðlagi F. Garðurinn liggur fyrst í um 25 m til norðurs og sveigir síðan til austurs að bæjarhólnum og liggur svo áfram til norðurs um 15 m utan í bæjarhólnum. Þar sem garðurinn sveigir til austurs eru ógreinilegar þúfur sem gætu verið leifar af mannvirki G og sama má segja við norðurenda garðsins er þar eru ógreinileg þúst D. Um 50-60 m norðaustur af bæjarhólnum taldi Ása Árnadóttir, heimildarmaður, að Grænuborgarnaust og Grænuborgarvör hafi verið sjá S og T. Engin merki sást um naustið og vörina, leitað var að líklegum lendingarstað og vörin staðsett þar sem var lítið vik í fjörunni. Um 25 m norðvestur af tóft A er útihúsatóft J. Hún er einföld og snýr norður-suður, er um 7x7 m stór og op á norðurvegg. Grjóthleðslur eru greinilegar í hólfinu innanverðu, mest 2-3 umfór. Hleðsluhæð mest 0,4 m. Um 30 m norðaustur af tóft A er ólöguleg hrúga af hleðslugrjóti O. Í framhaldi af hrúgunni er um 17 m langt garðlag úr grjóti, um 2 m breitt en hæð þess er aðeins um 0,2 m og strax suður af því er önnur ólöguleg grjóthrúga M. Í henni eru leifar af bárujárnri. Allt er þetta grjót ágætis hleðslugrjót og eru það mosavaxið og gæti komið úr eldri byggingum á svæðinu, hvort sem væri túngörðum eða útihúsum. Um 5 m vestur af M eru leifar gerðis, líklega kálgarðs R. Þar hefur verið stungið niður um 12x10 m stórt gerði. Engar hleðslur eru sjáanlegar í gerðinu nema um miðjan norðurvegg en þar er ógreinileg grjóthrúga full af bárujárnri. Um 20 m austur af grjóthrúgu M eru leifar af túngarði (X og Y) Garðurinn hefur verið grjóthlaðinn, um 1,5 m á breidd en er að mestu hrunin og engar hleðslur heillegar. Á ljósmynd af bæjarrústinni í Grænuborg, sem tekin var áður en húsið var rífið, má sjá grjótgarð umhverfis bæjarhólinn sem ekki er lengur greinilegur og ef til vill er eitthvað af þeim grjóthrúgum sem hér hefur verið lýst hleðslugrjót úr túngarðinum og öðrum gördum sem safnað hafi verið saman á nokkrum stöðum í túninu.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vogar, 3, 7, 12-13; GJ: Mannlíf og mannvirki, 120

GK-128:022 Grænuborgarstígur vegur leið

63°59389 22°23254

“Frá Búðinni [009] lá einnig Grænuborgarkampur alla leið að Vesturtúngarði [021x-y] og bak við Kampinn Grænuborgarstígur allt heim í Vesturhlið á Grænuborgar túngarði, sem er grjótgarður vestan og sunnan túnsins. Grænuborg stendur á Bæjarhólnum ...” segir í örnefnaskrá. Frá bæjarstæði Grænuborgar sést greinilegur slóði til suðausturs meðfram sjónum, alla leið að þéttbýlinu í Vogum. Slóðinn hefur verið ekinn af bílum síðustu ár en líklega hefur Grænuborgarstígur verið á svipuðum slóðum og vegaslóðinn er nú.

Vegurinn liggur að mestu á mörgum fjörunnar og gróinnar sléttu austur af fjörunni.

Ekki upphlaðinn vegur, aðeins troðinn vegaslóði.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vogar, 12

GK-128:023 *Búðavör* heimild um lendingu

63°59261 22°23314

“Og frá þeim Ós eiga Minni-Vogar fjörur suður að gömlum lendingarstað, er kallast Búðavör.” segir í örnefnaskrá. Þar segir enn fremur: “Hér tala við Austurkotsfjörur allt um Búðarvör eða Lendingarstaðinn gamla. Þar upp af var Búðin eða Verbúðin [009] en Austan til við Mýrarhús [010] var Búðartjörninn.” segir í örnefnaskrá. Öllu landslagi frá tjörninni að sjónum hefur verið umbylt með stórum sjóvarnargarði og því engin leið að sjá nákvæmlega hvar lending var. Lendingin var um 20 m norðvestur af meintri verbúð 009.

Grýtt fjara og erfitt að sjá út mögulega lendingarstaði.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vogar, 4, 12

GK-128:024 garðlag

63°59356 22°23180

Suðurendi garðlags sem liggur í beina línu til norðurs er um 170 m norðaustur af meintri verbúð 009. Garðurinn liggur beint áfram í 130 metra til norðurs og hverfa þar öll ummerki um hann.

Garðurinn er fast við vegaslóða (hitaveituveg að sögn heimildarmanns Ásu Árnadóttur), í grónu hrauni.

Garðurinn er um 130 m langur og á köflum nær 2 m breiður. Hann er ekki mjög hár, mest 0,3 m. Ekki er sjáanlegt hleðslugrjót í honum en spýtnadrasl og gaddavír er niðurtroðin í garðinum. Hleðslan er of breið til að hafa upprunalega verið hlaðin undir girðingu (að mati skrásetjara) og verður að teljast líklegra að gaddavírgirðing hafi verið sett ofaná eldra garðlag. Garðurinn fjara út í báða enda og gæti hafa verið lengri. Hvaða hlutverk garðurinn hefur upprunalega haft er ekki ljóst, ef til vill hefur hann verið merkjagarður frá Grænu borg eða eldri túngarður þaðan.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-128:025 dys óþekkt

63°59440 22°23171

Um 60 m norðvestur af norðurenda garðlags 042 eru tvær grjóthrúgur. Ekki tókst að afla upplýsinga um hlutverk þeirra en mögulegt er að hrúgurnar séu aðeins upphleðslur af eldra hleðslugrjóti.

Grjóthrúgurnar eru á nokkuð sléttum grasbala, hraun gægist þar uppúr sverði.

Syðri hrúgan er um 2 m á hæð og 2 m að þvermáli. Nokkur mosi er á steinunum en þetta þurfa þó ekki að vera gömul mannvirki. Um 1 m er á milli grjóthrúgnanna. Nyrðri hrúgan er minni, aðeins 1,2 m á hæð og um 1,5 m að þvermáli.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-128:026 tóft óþekkt

6559501 22°23037

Um 75 m ASA af Vatnsskersbúðum, 028, eru mjög ógreinilega hleðsluleifar. Hleðslan er uppi á grónu lágu holti. Umverfis er mosagróið hraun. Tvískipt tóft sem snýr norður-suður, og er alls 15 x 5 m á stærð. Að norðanverðu er stórt grjóthlaðið hólf. Op hefur verið á því syðst á vesturvegg. Beint suður þessu hólfu eru ógreinilegar leifar af hleðslum, annars vegar er þar 2 m langur veggstubbur (norður-suður) og hins vegar, suður af honum, annar veggstubbur nokkuð lengri. Hann snýr austur-vestur og er um 5 m langur. Hleðsluhæð er mest 1 umfar, eða 0,2 metrar. Þessi ummerki eru fremur óljós en afar líklegt verður að telja að þarna séu leifar einhvers konar mannvirki, þó óljós séu þau.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-128:027 *Austurkot* bæjarstaði býli

“Austurkot sem enn er í byggð.” segir í örnefnaskrá

1919: Tún 1,64 teigar, garðar 1700m².

Heimildir: Ö-Vogar, 7

GK-128:028 *Vatnsskersbúðir* örnefni verbúð

63°59512 22°25110

“Yst í Djúpaós er Dýpstíós. Nokkru innar er Vatnasker, þar upp af er Vatnsskersbúðir og Vatnsskersbúðarvör [031]. Einnig Djúpavogsvör [030].” segir í örnefnaskrá. Staðsetning minja númer 028-032 er óljós enda hafa deilur verið innan sveitarfélagsins um staðsetningu þessara örnefna. Heimildarmaður, Ása Árnadóttir, kannaðist ekki við þessi örnefni gat þó aðstoð við að staðsetja örnefnin gróflega út frá staðsetningu annarra þekktra örnefna. Vatnsskersbúðir eru hér staðsettar um 25 m suðvestur af Vatnsskersbúðavör 031.

Grýtt og víðfeðm fjara er á þessum slóðum og engin merki sjást um verbúð

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir: Ö-Vogar, 13

GK-128:029 heimild um herslubyrgi

63°59532 22°23063

“Fjörumörk Minni-Voga byrja við gamalt Byrgi á Vatnsskeri í Djúpavog ...” segir í örnefnaskrá. Staðsetning minja númer 028-032 er óljós enda hafa deilur verið innan sveitarfélagsins um staðsetningu þessara örnefna. Heimildarmaður, Ása Árnadóttir, kannaðist ekki við þessi örnefni gat þó aðstoð við að staðsetja örnefnin

gróflega út frá staðsetningu annarra þekktra örnefna. Herslubyrgið var líklega um 20 m VSV af Djúpavogsvör 030.

Grýtt og víðfeðm fjara er á þessum slóðum og engin merki sjást um herslubyrgi

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir:Ö-Vogar, 4

GK-128:030 *Djúpavogsvör* heimild um lendingu 63°59'53.5 22°23'03.9

“Yst í Djúpaós er Dýpstíós. Nokkru innar er Vatnasker, þar upp af er Vatnsskersbúðir [028] og Vatnsskersbúðarvör [031]. Einnig Djúpavogsvör.” segir í örnefnaskrá. Staðsetning minja númer 028-032 er óljós enda hafa deilur verið innan sveitarfélagsins um staðsetningu þessara örnefna. Heimildarmaður, Ása Árnadóttir, kannaðist ekki við þessi örnefni gat þó aðstoð við að staðsetja örnefnin gróflega út frá staðsetningu annarra þekktra örnefna. Djúpavogsvör var líklega um 20 m ANA af hinu meinta herslubyrgi 029

Grýtt og víðfeðm fjara er á þessum slóðum og engin skýr merki greinileg um það hvar lendingin var.

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir:Ö-Vogar, 13

GK-128:031 *Vatnsskersbúðarvör* heimild um lendingu 63°59'51.8 22°23'08.7

“Yst í Djúpaós er Dýpstíós. Nokkru innar er Vatnasker, þar upp af er Vatnsskersbúðir og Vatnsskersbúðarvör. Einnig Djúpavogsvör ” segir í örnefnaskrá. Staðsetning minja númer 028-032 er óljós. Staðsetning minja númer 028-032 er óljós enda hafa deilur verið innan sveitarfélagsins um staðsetningu þessara örnefna. Heimildarmaður, Ása Árnadóttir, kannaðist ekki við þessi örnefni gat þó aðstoð við að staðsetja örnefnin gróflega út frá staðsetningu annarra þekktra örnefna. Vatnsskersbúðarvör var líklega um 35 m suðvestur af Vatnsskersbúðum 029. Grýtt og víðfeðm fjara er á þessum slóðum og engin skýr merki greinileg um það hvar lendingin var.

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir:Ö-Vogar, 13

GK-128:032 *Renslutóft* bæjarstæði bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Renslutoft hefir tómthús verið, og átti sá er þar bjó sjálfur við allan í húsinu ... Þetta hús kynni með sömu kostum aftur að byggjast.”

Heimildir:JÁM III, 123

GK-128:033 *Grænuborgarrétt* hleðsla rétt 63°59'40.1 22°23'07.7

“Ofan eða sunnan Suðurtúngarðs [021x-y] var Grænuborgarrétt. Var hún Vorrétt þeirra Vogamanna.” segir í örnefnaskrá. Réttin er um 70 m norðvestur af vörðu 038. Réttin sem er hlaðin utan í nokkuð háan hól, stendur í gróinni kvos umkringd grýttum hólkollum. Réttin er 15 x 11 m að stærð og er grjóthlaðin. Hún er aflöng, snýr norður-suður og skipist í þrjú hól. Um miðjan vesturvegg hleðslunnar er lítið hól, um 2x2 m að utanmáli. Út frá því er hleðsla sem skipstir réttinni í tvennt. Op er í norðvesturhorni réttarinnar. Frá opinu liggur um 10 m hlaðinn grjótgarður sem sveigir fyrst til VNV en síðan til vestur og hefur líklega verið byggður til að auðvelda innrekstur í réttina. Hleðsluhæð réttarinnar er mest um 0,6 m og í veggjum sjást 4-5 umför af grjóti.

Hættumat: hættu, vegna framkvæmda

Heimildir:Ö-Vogar, 13

GK-128:034 *Helgabær* bæjarstæði bústaður Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Helgabær var um 100 metra í norðaustur frá Minni-Vogum, í landi þeirra. Bærinn var jarðlaus og því aðeins stunduð þar sjómennska ...”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 118

GK-128:035 *Eyrarkot* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: Eyrarkot, eyðihjáleiga, hefur óbygð verið næstu þrjú ár ... Nú er grasnautn lögð til heimabændanna og þykjast þeim hennar ei að skaðlausu missa kunna.”

Heimildir:JÁM III, 123

GK-128:036 *Hólshjáleiga* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Hólshjáleiga hefur tvö ár í eyði legið, kostir voru sömu sem á hinni. Nú hafa bændur grasnytina sjálfir og þykjast ei skaðlaust afleggja mega.”

Heimildir:JÁM III, 123

GK-128:037 heimild um landamerki

“Mörkin [Milli Minni-Voga og hjáleignanna] byrja á Klapparhorni en þaðan liggur Grjótgarður úr

Suðvesturhorni Norðurkotstúns í Vogatjörn.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 10

GK-128:038 varða óþekkt 63°59386 22°23004

Um 70 m suðaustur af Grænuborgarrétt 033 er há og nýleg varða uppi á hæð.
Varðan stendur uppi á berangurslegri hæð. Varðan er um 2 m á hæð og um 1 m á kant að neðanverðu. Hún er ferhyrnd neðst en mjókkað aðeins upp í toppinn. Lítill mosi í hleðslugrjótnu.
Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-128:039 varða óþekkt 63°59356 22°22932

Um 250 m SSA af vörðu 038 er önnur nýleg varða. Varðan stendur á lágu grónu hraunholti Varðan er nýleg, lítill mosi í hleðslum. Er hún um 1,2 m á hæð, hún er ferhyrnd og er 1 m í ummál.
Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-128:040 tóft+garðlag kálgarður 63°59241 22°23043

Um 100 m VSV af vörðu 039 er gerði, leifar af kálgarði. Það var, að sögn Ásu Árnadóttur, heimildarmanns, frá Austurkoti. Í suðausturhorni kálgarðsins eru leifar af hænsnakofa. Gerðið er byggt utan í hraunholt á þýfðum en þurru móa. Í suðausturhorninu vex lítill runni. Garðurinn er 28x20 m að stærð og snýr NNV-SSA. Hleðsluhæð er mest 0,3 m. Grjót sést í hleðslum að utanverðu (mest 2-3 umför) en aðeins eru torfhleðslur greinilegan að innanverðu. Op er á garðinum sunnarlega á austurhlið. Við opið, innan í garðinum, er lítill tvískipt tóft í suðausturhorni gerðisins, í heild er hún um 5x3 metrar að ummáli. Innst í horninu er hringlaga, torfhlaðið hólf, um 1,5 x 1,5 m að innanmáli. Fast norðan við það er grjóthlaðið hólf 2x2 m að innanmáli, en það opnast til norðurs inn í kálgarðinn. Hleðsluhæð er mest 9m,3 metrar, 2-3 umför af hleðslugrjóti. Tóftin var hænsnakofi að sögn heimildarmanns
Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-129 *Norðurkot*

Hjáleiga Minni Voga 1847. Í byggð fram á þessa öld.
1919: Tún 1,2 teigar, garðar 560 m².

GK-129:001 *Norðurkot* bæjarhóll bústaður

“Af Norðurkoti er nú ekki annað að sjá en Norðurkotsrústir.” segir í örnefnaskrá “Norðurkot var lítið grasbýli í landi Minni-Voga og Austurkots.”

Heimildir:Ö-Vogar, 12; GJ: Mannlíf og mannvirki, 116; Túnakort 1919

GK-129:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-129:009 *Norðurkotsvör* heimild um lendingu

“Utan til við Fúlu [sjá Tjarnarkot] er svo Norðurkotsvör, þar utan Austurkotsvör og Minni-Vogavör.” segir í

örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 9

GK-129:010 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
“Í Norðurkotstúni er Lambhúshóll.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vogar, 12

GK-130 *Brunnastaðir*

Jarðadýrleiki óviss 1703, konungseign. 1395 er Brunnastaða getið í eignaskrá Viðeyjarklausturs. Þá eru hálfir Brunnastaðir metin á 30 hdr. (DI III, 597-598). 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 124) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 1 hdr í fríðu og 2 vættir fiska.. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) 1703: Hjáleigur í byggð 1703 Halakot, Brunnastaðakot, Stöðlakot, Tangabúð, Skjaldarkot. Í eyði Traðakot, Vesturhús, Naustakot, Austurhús og Suðurhús. Hjáleigur í byggð 1847: Halakot [GK-131], Suðurkot [GK-132], Austurkot [GK-133], Naustakot [GK-134], Skjaldakot [GK-135] og Traðarkot [GK-136]. JJ, 90. Á Bieringstanga voru nokkrir bæir sem fóru í eyði á árunum 1920-1925. Þeir voru þessir: Grund eða Trumba, Vorhúsabæirnir, Austurbær eða Bjarnabær og Vesturbær eða Guðjónsbær, Hausthús og Hvammur (Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31) Tvíbýli var á jörðinni um tíma Efri- og Neðri-Brunnastaðir 1703: “Tún jarðarinnar spllast af sjáfar og sands ágangi meir og meir. Engjar eru öngvar. Útihagarnir um sumur í lakasta máta, um vetur nær enginn nema fjaran.” JÁM III, 125. 1919: Tún alls 5,9 teigar, garðar 2300m².

GK-130:001 *Neðri-Brunnastaðir* bæjarhóll bústaður
“Neðri-Brunnastaðir eru allnærri sjávarkampinum, en Efri-Brunnastaðir eru talsvert fjær og standa á allháum hól. Ekki ber hverfisingum saman um hvort býlanna séu hinir upphaflegu Brunnastaðir. Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín 1923-1924, er getið Brunnastaða og Brunnastaðakots, en hvort kotið sé annað vort núverandi býla skal ósagt látið. Sigurjón Sigurðsson í Traðarkoti telur Neðri-Brunnastaði upphaflega býlið, án þess þó að slá neinu föstu um það. Ályktun sína dregur hann af því, að ýmis býli á Vatnsleysuströnd hafi fyrrum verið byggð alveg niðri við sjávarkampinn, en síðan verið færð fjær sjó, eftir því sem landbrot jókst,” segir í örnefnaskrá. “Neðri-Brunnastaðir, gömlu, var oft nefnt Húsið í daglegu tali, vegna þess, að það þótti stórglæsilegt timburhús á sinni tíð, er þar var reist, skömmu eftir síðustu aldamót (1907-8). Stendur þetta hús enn ásamt áföstum útihúsum, hvorttveggja hrörlegt mjög. ... Núverandi íbúðarhús á Neðri-Brunnastaðum var reist 1957, töluvert fjær sjó en hið gamla.” “Bæjarhóll heitir sá sem Efri-Brunnastaðir standa á. Hlaðið, eða Brunnastaðahlað er hluti af Bæjarhól.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 26-30, 50; GJ: Mannlíf og mannvirki, 233; Túnakort 1919

GK-130:002 *Bænhúshóll* heimild um bænhús
“Bænhúshóll eða Kirkjuhóll heitir svo því þar á að hafa verið bænhús í kaþólskri tíð,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 50

GK-130:003 *Efri-Brunnastaðir* bæjarstæði býli
“Neðri-Brunnastaðir eru allnærri sjávarkampinum, en Efri-Brunnastaðir eru talsvert fjær og standa á allháum hól. Ekki ber hverfisingum saman um hvort býlanna séu hinir upphaflegu Brunnastaðir. Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín 1923-1924, er getið Brunnastaða og Brunnastaðakots, en hvort kotið sé annað vort núverandi býla skal ósagt látið. Sigurjón Sigurðsson í Traðarkoti telur Neðri-Brunnastaði upphaflega býlið, án þess þó að slá neinu föstu um það. Ályktun sína dregur hann af því, að ýmis býli á Vatnsleysuströnd hafi fyrrum verið byggð alveg niðri við sjávarkampinn, en síðan verið færð fjær sjó, eftir því sem landbrot jókst,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 26-27; Túnakort 1919

GK-130:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:007 *Neðri-* heimild um brunn

Brunnastaðabrunngata

Líklegt að brunnagata hafi legið að brunni, sjá örnefnakort. “Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarð, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastöðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru brunnar í Grund og Vorhúsum. ... Í (Neðri-) Brunnastaðabrunni gamla, sem af Hverfisingum er talinn elsti brunnurinn, voru steintröppur, og sömuleiðis í gamla Halakotsbrunni,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 41-42; Túnakort 1919

GK-130:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:011 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:012 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:013 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:014 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:015 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-130:016 *Grund* bæjarstæði bústaður

“Á Bieringstanga voru nokkrir bæir sem fóru í eyði á árunum 1920-1925. Þeir voru þessir: Grund eða Trumba,” segir í örnefnaskrá. Tún umgirt grjótgörðum. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Húsið var byggt upp 1912 en rífið 1920.

1919: Tún 0,29 teigar, garðar 540m².

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31, 46; GJ: Mannlíf og mannvirki, 196; Túnakort 1919

GK-130:017 *Vorhúsabæir* bæjarstæði bústaður

“Á Bieringstanga voru nokkrir bæir sem fóru í eyði á árunum 1920-1925. ... Vorhúsabæirnir, Austurbær eða Bjarnabær og Vesturbær eða Guðjónsbær voru nefndir mannsnöfnum eftir síðustu ábúendum þar,” segir í örnefnaskrá. Tún umgirt grjótgörðum. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Austurbær greidd i landskuld til Suðurkots, Naustakots og Traðarkots. 1919: Tún 0,45 teigar, garðar 780m².

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31, 46; GJ: Mannlíf og mannvirki, 195; Túnakort 1919

GK-130:018 *Vorhúsabæir* bæjarstæði bústaður

“Á Bieringstanga voru nokkrir bæir sem fóru í eyði á árunum 1920-1925. ... Vorhúsabæirnir, Austurbær eða Bjarnabær og Vesturbær eða Guðjónsbær voru nefndir mannsnöfnum eftir síðustu ábúendum þar,” segir í örnefnaskrá. Tún umgirt grjótgörðum. Vesturbær greiddi landskuld til Efri-Brunnastaða.

1919: Tún 0,45 teigar, garðar 780m².

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31, 46; GJ: Mannlíf og mannvirki, 195; Túnakort 1919

GK-130:019 *Hausthús* bæjarstæði bústaður

“Á Bieringstanga voru nokkrir bæir sem fóru í eyði á árunum 1920-1925. ...Auk þessara voru í Bieringstanga Hausthús og Hvammur,” segir í örnefnaskrá. Tún umgirt grjótgörðum. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Hausthús var á leigulandi frá Neðri-Brunnastaðum. ... Hausthús fór í eyði m 1923.” 1919: Tún 0,06 teigar, garðar 550m².

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31, 46; GJ: Mannlíf og mannvirki, 195; Túnakort 1919

GK-130:020 *Hvammur* bæjarstæði bústaður

“Á Bieringstanga voru nokkrir bæir sem fóru í eyði á árunum 1920-1925. ...Auk þessara voru í Bieringstanga Hausthús og Hvammur,” segir í örnefnaskrá. Tún umgirt grjótgörðum, segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Syðsti bær í Brunnastaðahverfi var Hvammur. Nú er þar eingöngu rústir að sjá og grjótgærð umhverfis túnið. Þetta var lítið grasbýli á leigulandi og greiddi afgang til Neðri-Brunnastaða, en var úr óskiptu landi Brunnastaðahverfis.”

1919: Tún 0,8 teigar, garðar 800m².

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31, 46; GJ: Mannlíf og mannvirki, 194; Túnakort 1919

GK-130:021 *Klapparholt* heimild um verbúð

“Er þar til að nefna verbúðirnar Klapparholt og Bieringstanabúðir eða Tangabúðir. Ber mest á svokölluðu Tangaeldhúsi,” segir í örnefnaskrá GI. “Önnur verbúð var á sama tíma á Bieringstanganum. Hét hún Klapparholt og tilheyrði henni Klapparholtsvörin, sem er í Austurkotsfjörum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 32; Ö-Bieringstangi, 1

GK-130:022 *Tangabúðir* heimild um verbúð

“Er þar til að nefna verbúðirnar Klapparholt og Bieringstangabúðir eða Tangabúðir. Ber mest á svokölluðu Tangaeldhúsi,” segir í örnefnaskrá BI. “Þar voru einnig byrgi tengd útgerðinni, í Tangabúðum, en þau eru fyrir löngu fallin í sjávarkampinn og staðsetning þeirra gleymd.” “Í Tangabúðum voru leigðar verbúðir. Þar voru sjómenn úr nærliggjandi sveitum, sem gerðu út á tanganum.” segir í örnefnaskrá “Þá [1844] hafa verið komin þar [í Tangabúðir] salthús og fisktökuhús. Seinna fékk þessi útgerðarstöð nafnið Bieringstangi ... Er því líklegast, að sú verzlun hafi látið reisa salthúsin tvö, sem á Tanganum voru. Þau voru smíðuð úr 1 1/4 þml. borðum með síum milli samskeyta, og var það gamalt byggingarlag. Á loftum þeirra voru verbúðir. ... Umhverfis þessa stöð risu svo tómthúsmannabýlin Vorhús, Hausthús, Töðugerði og Grund,” segir í bók Árna Óla.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 32, 48; Ö-Bieringstangi, 1; Árni Óla: Strönd og vogar, 170-171

GK-130:023 *Grundarstígur* heimild um leið

Grundarstígur lá milli bæjar í Bieringstanga, heitir einnig Vorhúsastígur, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:024 *Sjávargata* heimild um leið

Sjávargata lá frá Grund [016] að sjónum, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:025 *Brunngata* heimild um leið

Brunngata var við Grund [016] gæti verið sama og 024, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:026 *Brunngata* örnefni brunnur

Brunngatan lá sennilega að brunni, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:027 *Vorhúsabrunngata* heimild um leið

Vorhúsabrunngata [sjá 017-018] liggur frá bænum að sjónum, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:028 *Vorhúsabrunnur gamli* örnefni brunnur

Vorhúsabrunngata [sjá 017-018] liggur frá bænum að sjónum, þar hefur sennilega verið brunnur, sjá örnefnakort “Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarðs, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastaðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru

brunnar í Grund og Vorhúsum.” Vorhúsabrunnur gamli er merktur inn á örnefnakort.

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 41; Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:029 *Sjávargata* heimild um leið

Sjávargata liggur frá Hvammi [020] að sjónum, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:030 *Brunngata* heimild um leið

Brunngata liggur í SA frá Hvammi [020], sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:031 *Hvammsbrunnur* örnefni brunnur

Brunnur er fast við Hvamm [020], Hvammsbrunnur, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:032 *Vatnsskersbúðir* örnefni verbúð

Á örnefnakorti má sjá þetta örnefni nokkuð SV af Hvammi.

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:033 *Heygarðskálgarður* örnefni heygarður

“Eitt sinn var á Efri-Brunnastöðum heygarður, þar sem Heygarðskálgarður er nú.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 39

GK-130:034 *Heygarðskálgarður* heimild um kálgarð

“Eitt sinn var á Efri-Brunnastöðum heygarður, þar sem Heygarðskálgarður er nú.” Sjá örnefnakort.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 39; Ö-Tún og kálgarðar

GK-130:035 *Vesturgarður* heimild um kálgarð

Vesturgarður er fast við Efri-Brunnastaði, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-130:036 *Vorhúsagarðar* heimild um kálgarð

Sjá örnefnakort, fast við bæjarstæðin 017-018.

Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-130:037 *Hausthúsakálgarðar* heimild um kálgarð

Sjá örnefnakort, fast við bæjarstæðið 019.

Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-130:038 heimild um brunn

“Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarðs, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastöðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru brunnar í Grund og Vorhúsum.” Brunnurinn í Grund, segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 41

GK-130:039 *Merkisgarður* heimild um geitakofa

“Aðeins er nafngreindur einn þeirra, og stendur hann enn, Merkisgarður, en um hann liggja fjörumörk Efri-Brunnastaða og Skjaldarkots,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 42-43

GK-130:040 *Sjávargarðar* heimild

“Eftir sjávarkampinum lágu sjávargarðar miklir allt frá Skjaldarkoti og út að Töðugerði. Víða var þykkt þeirra á annan metra, til þess að þeir gætu sem best gegnt því hlutverki sín að verja tún bænda fyrir ágangi sjávar. Þar sem sjávargarðar voru svo þykkir sem sagt er, t.d. í Skjaldarkoti voru þurrkaðir á þeim fiskhausar með góðum árangri. Þeir Sávargarðar sem Sigurjón Sigurðsson man eftir voru framan við túnin í Skjaldarkoti Efri- og Neðri-Brunnastöðum og Naustakoti. Reyndar var gaflinn á Gamla-Naustakotsbænum hluti af Sjávargarði,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 42-43

GK-130:041 garðlag

Samkvæmt korti Gunnars Ingimundarsonar var grjótgarður umhverfis allt heimaland Brennistaða.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 45

GK-130:042 heimild

“Eftir 1930 var því grjótgarðinum milli túna Traðarkots og Efri-Brunnastaða ekið fram í skarðið [Sandskarðið] til þess að fyrirbyggja frekara landbrot. Eftir þessa aðgerð fylltist skarðið af sandi og möl og er nú hluti af Norðurtúni á efri-Brunnastöðum, en nafnið, Sandskarð, heldur sér,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 46

GK-130:043 Tangarétt heimild um rétt

“Getið er einnar fjárréttar sem nú er fallin í sjávarkampinn. Hún var á Bieringstanga og tilheyrði Grund eða Trumb. Hét hún Tangarétt eða Tangafjárrétt,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 46; Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:044 Kristmundarvarða varða

“Tvær vörður eru í Djúpavogsheiði ofan við Bieringstanga og heitir önnur þeirra Kristmundarvarða, kennd við Kristmund Magnússon sem varð úti á heiðinni þar sem varðan er, svo til beint austur af svonefndum Voghól. Þessi atburður gerðist 1907 eða 1908 er verið var að smala Fé,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 46

GK-130:045 Töðugerðisvarða varða

“Hin varðan, Töðugerðisvarða eða Halakotsvarða stendur rétt ofan eða sunnan við Skipholt. Þar hjá er reiðgata sem notuð var sem þjóðbraut fram til 1912 og heitir Gamlivegur [GK-641:009].” Sjá örnefnakort.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 46-47; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:046 Íshús heimild

Sjá örnefnakort, við enda Sjávargarðsins. “Svonefnt Íshús stóð niðri við sjóinn.”

“Var það notað á seinni hluta síðustu aldar til geymslu á beitu fyrir útgerðina. Ís var tekinn í það af Brunnastaðatjörn. Íshúsið var gert af tilhöggnu grjóti og veggirnir vandlega hlaðnir, en torfþak yfir. Stór það að mestu uppi fram til ársins 1967,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 48

GK-130:047 heimild um naust

Sjá Skipanaust á örnefnakorti, rétt við sjávarbakkann.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:048 Sjávarhús heimild

Fast við 047 á örnefnakorti.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:049 Björnsbyrgi örnefni herslubyrgi

Björnsbyrgi er merkt inn á örnefnakort vestur af Neðri-Brunnastöðum.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:050 Narfabyrgi heimild um herslubyrgi

Narfabyrgi er merkt inn á örnefnakort mitt á milli tjarnarinnar og Strandavegar.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:051 Háabyrgi heimild um herslubyrgi

Háabyrgi eða Arnoddarbyrgi er merkt inn á örnefnakort fast við Strandavegin.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:052 Grundarbrunnur heimild um brunn

Grundarbrunnur er fast við bæinn, 016, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:053 Hausthúsabyrgi heimild um herslubyrgi

Hausthúsabyrgi, sjávarhús og skipanaust eru merkt inn á örnefnakort. “Hausthúsabyrgi var við Hausthús á Bieringstanga.”

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 48

GK-130:054 *Sjávarhús* heimild

Hausthúsabyrgi, sjávarhús og skipanaust eru merkt inn á örnefnakort.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:055 *Skipanaust* heimild um naust

Hausthúsabyrgi, sjávarhús og skipanaust eru merkt inn á örnefnakort.

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-130:056 *Húshóll* örnefni

“Austan við íbúðarhúsið á Neðri-Brunnastaðum er smá hóll nefndur Húshóll,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 51

GK-130:057 *Perrir* álagablettur

“Einn hóll í Brunnastaðahverfi er sagður hafa álagablett í kolli sínum,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 51

GK-130:058 *Hjallanes* örnefni hjallur

“Framan við þann bæ [Neðri-Brunnstaði] er Hjallanes. Sagnir herma, að þar hafi fyrr á öldum skagað nes útfrá landi. Á því áttu að hafa verið fiskihjallar. Nes þetta, sem nú er ekki annað en berar klappir í fjörunni heldur eftir sem áður nafni sínu,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 55

GK-130:059 *Áttæingsvör* heimild um lendingu

Áttæingsvör eða Áttahringsvör er rétt austur af Íshúsinu (046), sjá örnefnakort “Sigurjón í Traðarkoti segist aldrei hafa heyrt, að í Áttæringavör eða Áttahrinvör hafi verið uppsátur fyrir áttahring, né heldur að þar hafi verið skipanaust eða sjávarhús. Hins vegar segir hann smáum fleytum, tveggja manna förum, afi verið lent þar af og til á sumrin,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 61; Ö-Fjaran

GK-130:060 *Helgavör* heimild um lendingu

Helgavör er við helgaklappir í Neðri-Brunnstaðafjöru, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:061 *Naustakotsvör* heimild um lendingu

Naustakotsvör er í Naustakotsfjöru, suður af Brunnastaðavörunum, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:062 *Suðurkotsvör* heimild um lendingu

Suðurkotsvör er rétt suður af 061, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:063 *Tangavör nyrðri* heimild um lendingu

Tangavör nyrðri er rétt austur af Svartakletti. sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:064 *Tangavör syðri* heimild um lendingu

Tangavör syðri einnig nefnd Grundarvör er við Halakotsfjöru, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:065 *Vorhúsavör* heimild um lendingu

Vorhúsavör, einnig nefnd Klapparholtsvör, er við Grundarfjöru, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:066 *Hausthúsvör* heimild um lendingu

Hausthúsvör er rétt norður af Hvammslóni, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:067 *Hvammsvör* heimild um lendingu

Hvammsvör er við Hvammslón, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Fjaran

GK-130:068 varða

“Um nafngiftina Tvívölulágar er ekki vitað, en Ragnar Ágústsson í Halakoti kallar sama svæði, sem er grasivaxin lægð, Tvívörðulágar, eftir tveimur vörðum sem standa sitthvoru megin við þessa graslægð,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 66

GK-130:069 *Guðmundarstekkur* heimild um stekk

“Þar sem lömbum var í eina tíð stíað frá ánum heitir Guðmundarstekkur ...” sjá örnefnakort “Stuttu austur af Þúfuhól er svo Guðmundarstekkur norðan undir Stekkholti,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 66; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar; SG: Örnefni og gönguleiðir, 39

GK-130:070 *Presthóll* heimild um huldufólksbústað

“Ekki fjarri steknum [069] eru Neðri- og Efri-Presthóll, sem oft eru aðeins nefndir Presthólar. Sagt er, að eitt sinn hafi annar hvor hóllinn staðið opinn eða jafnvel báðir og prestur sést standa þar fyrir altari í fullum skrudá.” sjá örnefnakort

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 66; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:071 *Nyrðri-* varða

Brunnastaðalangholt

ða

“Skammt frá [Einingavegi] er langt og fremur mjótt klapparholt, Brunnastaðalangholt. Á holtinu eru tvær vörður, Nyrðri- og Syðri-Brunnastaðalangholtsvörður ...” sjá örnefnakort

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 67; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:072 *Syðri-* varða

Brunnastaðalangholt

ða

“Skammt frá [Einingavegi] er langt og fremur mjótt klapparholt, Brunnastaðalangholt. Á holtinu eru tvær vörður, Nyrðri- og Syðri-Brunnastaðalangholtsvörður ...” sjá örnefnakort

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 67; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:073 *Hringurinn* heimild um fjárskýli

“Hringurinn heitir hringlaga grjótbýrgi, sem notað var fyrir fé, síðast á seinni hluta 19. aldar.” sjá örnefnakort

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 67; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:074 *Smalaskáli* örnefni smalakofi

“Stutt þaðan [072] eru Smalaskáli, sem er Klapparhóll, en hvorki er þar býrgi eða hús og minnst Sigurjón Sigurðsson þess ekki að hafa heyrt um slíkt.” sjá örnefnakort

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 67; Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:075 *Brunnhóll* varða brunnur

Brunnhóll er í heiðinni, milli Einingarveggar og Skjaldarkotslágahóls, sjá örnefnakort “Brunnhóll heitir hól með vörðu á og er hann suðvestur af Fornastekk [skráður með Ásláksstöðum] en suður af Skjaldarkotslágum um 200 m fyrir ofan Gamlaveg,” segir í örnefnaskrá. “Neðan og norðan við hólinn rétt ofan við fjárgirðinguna er vatnsstæði í klöpp og annað ofar og aðeins vestan við hólinn. Heimildir eru til um tvo Brunnhóla á þessum slóðum, Efri-Brunnhól og Neðri-Brunnhól, og það gæti verið að þessi tvö vatnsstæði tengdust umræddum hólum,” segir í örnefnum og gönguleiðum.

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar, SG: Örnefni og gönguleiðir, 38

GK-130:076 heimild um stekk

“Vestan undir Brunnhól [075] er gamall stekkur,” segir í örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 38

GK-130:077 *Nyrðri-Fögrubrekkuvarða* varða

63°59.115 22°19.884

Um 400-500 m norðan við Reykjanesbraut, í næstum beina stefnu frá Kánabyrgi (079) er mjög greinileg varða um 250 m norðan við girðingu sem á þessum slóðum girðir af heiðina norðan við Reykjanesbraut. Beggja vegna

hæðarinnar eru grýttir dalir en hæðin er mynduð úr bylgjóttri klöpp sem að hluta er vaxin mosa. Varðan er um 1,5 m á hæð og steinarnir í henni eru vaxnir mosa. Hún er um 1 m í þvermál.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:078 *Syðri-Fögrubrekkuvarða* varða 63°58.998 22°19.859

Um 150-200 m norðan við Reykjanesbrautina og um 220 m suðvestan við 077 er hæð og á henni nokkur steinadreif, líkt og um hrunda vörðu væri að ræða.

Varðan sést ekki úr fjarlægð og er varla hægt að tala um steinahrúguna sem vörðu lengur. Ekki er annar staður líklegri fyrir Syðri-Fögrubrekkuvörðu. Umhverfis eru klappir og melar að mestu gróðurlaust en þar er þó nokkur mosagróður.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:079 *Kánabyrgi* varða áfangastaður 63°58.757 22°19.486

“Kánabyrgi er klapparhóll skammt frá Freygerðardal. Á honum er varða en ekkert byrgi og muna elstu menn ekki eftir slíku þar. Alltaf var áð og er enn á þessum hól, þá gengið er til smölunar úr Brunnastaðahverfi.” segir í örnefnaskrá. Um 400 m sunnan við Reykjanesbraut og um 250 m austan við vegaslóða að línuvegi er hæð með hruninni vörðu, mun það vera Kánabyrgi. Líklegt verður að teljast að þar sem vörðuleifarnar eru nú hafi áður verið byrgi og af því sé byrgis-heitið dregið. Á þessum stað má greina steinaraðir sem alveg eru huldar mosa og gróðri og eru því illgreinanlegar. Umhverfis skiptast á klappir og melar sem eru mosavaxin að nokkru leyti. Svo virðist sem þarna hafi verið kofi 2,5 X 3 m að stærð. Ekki er þó hægt að sjá nema utanmál kofans. Vestar á þessu svæði er hins vegar steinahrúga sem hlaðin hefur verið síðar. Steinahrúgan er mest 0,4 m á hæð en er hrunin.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 67

GK-130:080 varða

Við landamerkin við Voga, neðan við Leif-Þórð, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-130:081 *Brunnastaðaselsvarða* varða

Nálægt selinu, 008, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Efri hluti Strandarheiðar

GK-130:082 *Gjásel* heimild um sel

Rétt við landamerkin, sjá örnefnakort “Í Gáseli, en svo heita gamlar selstöður, má nú sjá átta til níu tóttarbrot. Lítið seltún mun hafa verið þar framanvið. Ofan við selið er Gjáselsgjái, sem sagt var um að í væri óþrjótandi vatn, en erfiðleikum bundið að ná því.” “Af Einiberjahólum sjáum við vel til Gjásels sem kúrir undir næstu gjá fyrir ofan Klifgjá. Óvíst er frá hvaða bæ var haft í seli þarna því selstæðið er sagt í eða alveg við austurmörk Brunnastaðalands. Gjásel er ekki nefnt í Jarðabókinni 1703 og virðast tóftirnar þar verið með þeim yngstu í heiðinni. Heimildir nefna bæði Hlöðunesmenn og Brunnastaðamenn en líklega hafa Hlöðunesmenn haft þarna í seli því árið 1703 er selstaða þeirra ofar í heiðinni aflögð vegna uppblásturs en Brunnastaðir höfðu þá enn nothæfa selstöðu. Tóftir af átta húsum standa þétt hlið við hlið í beinni röð undir fjárveggnum sem bendir til þess að nokkrir bæir hafi haft þarna í seli. heimildir geta um gott og mikið vatn í gjánni við Gjásel og sagt er að vatnið hafi bunað út úr berginu en jarðskjálftar á fyrri hluta þessarar aldar hafi eytt þessum eina “fossi” í hreppnum.”

Heimildir:Ö-Efri hluti Strandarheiðar; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi,

73; SG: Örnefni og gönguleiðir, 64-65

GK-130:083 *Ólafsvarða* varða landamerki

Við merkin við Voga, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Efri hluti Strandarheiðar

GK-130:084 *Klapparholtsvör* heimild um lendingu

“Önnur verbúð var á sama tíma á Bieringstanganum. Hét hún Klapparholt [021] og tilheyrði henni Klapparholtsvörin, sem er í Austurkotsfjörum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bieringstangi, 1

GK-130:085 *Lúsaborg* örnefni fjárskýli

Lúsaborg er í heiðinni, stutt frá Þúfuhól, sjá örnefnakort “Syðst við Slysabeygju að ofanverðu er hóll sem heitir

Lúsaborg. Heimild er til um Lúsaborgarvörðu en engar hleðslur eru sjáanlegar þarna og engar sagnir til um borg á þessum stað,” segir í örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar; SG: Örnefni og gönguleiðir, 39

GK-130:086 *Smalaskálavarða* varða

“Stuttu fyrir ofan hringinn er klapparhryggur sem heitir Smalaskáli og á eystri enda hans er Smalaskálavarða, “ segir í örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 41

GK-130:087 *Brunnastaðaselsstígur* heimild um leið

63°58'52" 22°19.435

“Þegar farið var í selin frá Brunnastaða- og Hlöðuneshverfi og eins til smölunar var farið um einstigi eða klif á Klifgjá og líklega dregur gjáin nafn sitt af því. Klifið var á gjánni í stefnu frá Kánabyrgi á Gjasel en fyrir nokkrum árum hrundi úr gjárveggnum yfir einstigið svo nú þarf að ganga yfir gjána hægra megin við það. Rétt neðan og norðan Klofsins eru þrjú greni sem kölluð eru Selsstígsgrenin,” segir í Örnefnum og gönguleiðum. “Brunnastaðaselsstígur lá frá bæ í selið og þá líklega sami stígur og lýst var sem smalaleiðinni hér á undan ..., “ segir í örnefnum og gönguleiðum. Engin merki um stíginn sjást frá Kánabyrgi en stígurinn lá í suður (SSV) frá Kánabyrgi. Af þessum sökum telst hann í lítilli hættu vegna breikkunar Reykjanesbrautar. Á þessum slóðum er hraunið nokkuð úfið en gróíð mosa.

Hættumat: engin hættu

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 64, 67-68

GK-130:088 *Smalaleið* heimild um leið

“Í Brúnunum ofan og austan við Brunnastaðasel sjáum við hemphól eða hemphóla en þar áðu smalarnir úr Brunnastaðahverfi um leið og skipt var í leitir. Smalaleiðin lá skammt norðan við Brunnastaðasel og á Hemphól,” segir í örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 68

GK-130:089 *Stapahóll* heimild um legstað

“Í Búfjárhögum Brunnastada er Haugur sem þeckjanleg gömul Mannaverk eru á, Stapa Hóll /nefndur/.”

“Hann er krínglíttur, 14 Fadmar umhverfis að nedan, 3ia Fadma hár, 2ia Fadma umhverfis að efra, með grióthledslulogum hér og þar nærfelldt í Kríng.”

Heimildir:FF, 240

GK-130:090 *Heimreiðargata* heimild um leið

Heimreiðargata liggur frá Strandarveginum að bænum austur en núverandi afleggjari, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:091 *Brunnastaðakot* bæjarstæði býli

Hjáleiga Brunnastaða 1703.

Heimildir:JÁM III, 125

GK-130:092 *Stöðlakot* bæjarstæði býli

Hjáleiga Brunnastaða 1703.

Heimildir:JÁM III, 125-126

GK-130:093 *Tangabúð* bæjarstæði býli

Hjáleiga Brunnastaða 1703.

1703: “Húsmaður kvartar að sjór og sandur spilli túnnum sínum.”

Heimildir:JÁM III, 126

GK-130:094 *Vesturhús* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Vesturhus, kölluð af sumum Stepanarkot, hefur í eyði legið í tvö ár ...”

Heimildir:JÁM III, 127

GK-130:095 *Brunnastaðasel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu hefur jörðin við fjallgarð, eru þar hagar litlir, en vatnsskortur að miklu meini, þegar þessar gánga.” sjá örnefnakort “Brunnastaðasel heita gamlar selstöðum frá Brunnastöðum. Þar má sjá allmörg tóttarbröt.” Einnig tóttarbröt í gjánni við selið.

“Frá Gamla-Vogaseli höldum við austur af Vogaholtinu og að Brunnastaðaseli undir Brunnastaðaselsgjá og er

um 15 mín. gangur á milli seljanna. Á efri gjárbarminum fyrir ofan selið er Brunnastaðaselsvarða. Heimildir eru til um Brunnastaðaselsvatnsstæði ofan og sunnan selsins en það hefur ekki fundist enn svo óbyggjandi sé. Selstæðið er stórt og fallet, snýr í norðvestur, og blasir við af Reykjanesbrautinni þegar ekið er um stapann og inn úr. Af seljunum í heiðinni er Brunnastaðasel fjærst byggðinni. Upp undir gjánni eru nokkrar gamalgrónar tóftir en aðeins norðar og neðar í grasblettinum eru tvær til þrjár nýrri. Í þröngri gjánni sjáum við litla kví óskemmda með öllu og hafa fjárveggirnir verið notaðir sem aðhald þegar ærnar voru reknar inn á mjaltatíma. Brunnastaðaselsstígur lá frá bæ í selið [sjá 087] ... ,” segir í örnefnaskrá. Á heimasíðu Ferlis segir: “Brunnastaðaselið er stórt og fallet, snýr í norðvestur, og blasir við af Reykjanesbrautinni þegar ekið er um Stapann og inn úr. Af seljunum í heiðinni er Brunnastaðasel fjærst byggðinni. Upp undir gjánni eru nokkrar gamalgrónar tóftir, en aðeins norðar og neðar á grasblettinum eru tvær til þrjár nýrri. Í þröngri gjánni er lítil heilleg kví og hafa fjárveggirnir verið notaðir sem aðhald þegar ærnar voru reknar inn á mjaltatíma. Ofar er Brunnastaðaselsvarða og heimildir eru um Brunnastaðaselsvatnsstæði.”

Heimildir:JÁM III, 124; Ö-Efri hluti Strandarheiðar; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 73; SG: Örnefni og gönguleiðir, 67; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1848>

GK-130:096 *Efri-Brunnastaðavör* heimild um lendingu

Efri-Brunnastaðavör er norður af Naustakotsvör. sjá örnefnakort “Bærinn [Naustakot] var í upphafi reistur í grennd við (Yngri-) eða Efri-Brunnastaðavör og Gömlu- (eða Neðri-) Brunnastaðavör, sem er steinsnar norðar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Fjaran; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 28

GK-130:097 *(Neðri) Gamla- Brunnastaðavör* heimild um lendingu

“Bærinn [Naustakot] var í upphafi reistur í grennd við (Yngri-) eða Efri-Brunnastaðavör og Gömlu- (eða Neðri-) Brunnastaðavör, sem er steinsnar norðar.” segir í örnefnaskrá Gamla Brunnastaðavör er suður af Hjallanessandi, sjá örnefnakort

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 28; Ö-Fjaran

GK-130:098 *Miðgarður* bæjarstæði bústaður

“Við sjávarkampinn neðst í neðri-Brunnastaðatúni (Norðurtúni) stóð Miðgarður, sem fór úr byggð á seinustu árum 19. aldar. Bæjarstæðið sjálft er horfið í kampinn og sést ekki,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31

GK-130:099 *Neðri- Brunnastaðabrunngata* heimild um leið

Neðri-Brunnastaðabrunngata liggur neðan við 001, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-130:100 *Heiðargata* heimild um leið

Virðist sem Heiðargatan hafi legið þar sem núverandi Brunnstaðaaflleggjari er, sjá örnefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-131 Halakot

Hjáleiga Brunnastaða 1704 Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Halakot var ekki sérstök jörð fyrr en á fyrsta tug þessarar aldra. Mætti ætla að í upphafi hafi verið þarna tómthús frá Brunnastöðum og þá að Efri-Brunnastaðir séu móðurjörð Brunnastaðahverfisins. Í lok 16. aldar, eru aðeins nefndir einir Brunnastaðir, einnig um 1700, en þá er talað um Brunnastaðakot og Halakot sem hjáleigu. Hefur Halakot verið tómthús á suðurenda aðaljarðarinnar og þá leiguliða leyft að rækta út sem uppbót á landskuld.” “Töðugerðisbæirnir svokölluðu, Suðurbær og Norðurbær (eða Grímsbær) syðst í Halakotstúninu, í Töðugerði, fóru í eyði á síðustu árum 19. aldar ,” segir í örnefnaskrá. Í eyði frá því rétt eftir aldamót (Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31) 1919: Tún 2 teigar, garðar 870m2.

GK-131:001 *Halakot* bæjarhóll bústaður

“Að sögn heimamanna hefur Halakotsbærinn verið fluttur þrisvar sinnum. Fyrsta húsið stóð rétt við (eða ofan við) sjávarkampinn, skammt norðan við núverandi sjávarhús,” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Halakot hefur verið byggt upp að minnsta kosti fjórum sinnum (ný íbúðarhús) og það á fjórum stöðum. Fyrst var Halakot niðri við sjó norðaustur af uppsátrinu og síðan var byggt annað sunnan við sjávargötuna, um það bil mitt á milli uppsátursins og núverandi Halakots.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 29; GJ: Mannlíf og mannvirki, 197; Túnakort 1919

GK-131:002 *Halakot* bæjarstæði býli

“Að sögn heimamanna hefur Halakotsbærinn verið fluttur þrisvar sinnum. Fyrsta húsið stóð rétt við (eða ofan við) sjávarkampinn, skammt norðan við núverandi sjávarhús,” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Halakot hefur verið byggt upp að minnsta kosti fjórum sinnum (ný íbúðarhús) og það á fjórum stöðum. Fyrst var Halakot niðri við sjó norðaustur af uppsátrinu og síðan var byggt annað sunnan við sjávargötuna, um það bil mitt á milli uppsátursins og núverandi Halakots.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 29; GJ: Mannlíf og mannvirki, 197

GK-131:003 *Halakot* bæjarstæði býli

“Að sögn heimamanna hefur Halakotsbærinn verið fluttur þrisvar sinnum. Fyrsta húsið stóð rétt við (eða ofan við) sjávarkampinn, skammt norðan við núverandi sjávarhús,” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Halakot hefur verið byggt upp að minnsta kosti fjórum sinnum (ný íbúðarhús) og það á fjórum stöðum. Fyrst var Halakot niðri við sjó norðaustur af uppsátrinu og síðan var byggt annað sunnan við sjávargötuna, um það bil mitt á milli uppsátursins og núverandi Halakots.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 29; GJ: Mannlíf og mannvirki, 197

GK-131:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-131:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-131:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-131:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-131:008 *Gamli-Halakotsbrunnur* heimild um brunn

“Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarð, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastöðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru brunnar í Grund og Vorhúsum. ...Í (Neðri-) Brunnastaðabrunni gamla, sem af Hverfisingum er talinn elsti brunnurinn, voru steintröppur, og sömuleiðis í gamla Halakotsbrunni,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 41-42; Ö-Hlaðin mannvirki; Túnakort 1919

GK-131:009 heimild um brunn

“Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarð, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastöðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru brunnar í Grund og Vorhúsum. ...Í (Neðri-) Brunnastaðabrunni gamla, sem af Hverfisingum er talinn elsti brunnurinn, voru steintröppur, og sömuleiðis í gamla Halakotsbrunni,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Túnakort 1919

GK-131:010 *Grímugarður* garðlag kálgarður

“Að sögn heimamanna hefur Halakotsbærinn verið fluttur þrisvar sinnum. Fyrsta húsið stóð rétt við (eða ofan við) sjávarkampinn, skammt norðan við núverandi sjávarhús. Næst var byggt við svokallaðan Grímugarð, allfjarri sjó,” segir í örnefnaskrá. “... Grímugarður, eftir Grímu sem var vinnukona í Halakoti, en bjó þar ekki að staðaldri ...” Sá örnefnakort.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 29, 40; Ö-Tún og kálgarðar

GK-131:011 *Töðugerðisbæir(Norðurbær)* bæjarstæði bústaður

“Töðugerðisbæirnir svokölluðu, Suðurbær og Norðurbær (eða Grímsbær) syðst í Halakotstúninu, í Töðugerði, fóru í eyði á síðustu árum 19. aldar,” segir í örnefnaskrá. Í eyði frá því rétt eftir aldamót segir GJ.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31; GJ: Mannlíf og mannvirki, 196

GK-131:012 *Töðugerðisbæir(Suðurbær)* bæjarstæði bústaður

“Töðugerðisbæirnir svokölluðu, Suðurbær og Norðurbær (eða Grímsbær) syðst í Halakotstúninu, í Töðugerði, fóru í eyði á síðustu árum 19. aldar,” segir í örnefnaskrá. Í eyði frá því rétt eftir aldamót segir GJ.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31; GJ: Mannlíf og mannvirki, 196

GK-131:013 *Töðugerðiskálgarður* heimild um kálgarð
Sjá örnefnakort, fast við bæina.
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-131:014 *Brynjólfsbyrgi* heimild um herslubyrgi
Fast við ströndina eru Brynjólfsbyrgi, sjávarhús, naust og Símonarbyrgi, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:015 heimild um naust
Fast við ströndina eru Brynjólfsbyrgi, sjávarhús, naust og Símonarbyrgi, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:016 *Sjávarhús* heimild
Fast við ströndina eru Brynjólfsbyrgi, sjávarhús, naust og Símonarbyrgi, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:017 *Símonarbyrgi* heimild um herslubyrgi
Fast við ströndina eru Brynjólfsbyrgi, sjávarhús, naust og Símonarbyrgi, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:018 *Hausabyrgi* heimild um herslubyrgi
Hausabyrgi er á örnefnakorti um miðja vegin milli strandarinnar og Strandavegar. “Inni á landi var einnig svonefnt Hausabyri er hlaut nafn sitt af fiskhausum sem í því voru þurrkaðir. Ragnar Ágústsson í Halakoti segir það hafa staðið umhverfis slétta klöpp miðja vegin milli Töðugerðis og Töðugerðisvörðu eða Halakotsvörðu,” segir í örnefnaskrá. “Segir Ragnar, að inn í sjálfu byrginu, sem og öðrum álíka, hafi verið einfaldir grjótgardar sem vel gastaði um til þess að flýta fyrir þurrkun fiskhousa sem á þá voru settir. Í þessum byrgjum, sem sum hver voru opin, en fjárheld, fékkst skjót og góð þurrkun þess fiskjar sem í þau var lagður,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 48

GK-131:019 *Töðugerðisnaust* heimild um naust
Töðugerðisnaust er við 011 og 012, fast við ströndina, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:020 *Halakotsvör* heimild um lendingu
Halakotsvör er við Brynjólfsklöpp, við 01, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:021 *Töðugerðisvör* heimild um lendingu
Töðugerðisvör er við Töðugerðissand, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-131:022 *Kvíasandur* örnefni kvíar
Kvíasandur er við Agnesarklöpp, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-132 *Suðurkot*

Hjáleiga Brunnastaða 1703, sennilega sama og Suðurbær þá, í eyði frá því fyrir 1683. JÁM III, 127. Skólajörðin var upphaflega jörð Vesturbæjarins í Suðurkoti. Þar var reistur einn fyrsti barnaskólinn í landinu 1872. Kothús stóðu í Skólatúni og fóru í eyði skömmu fyrir 1900. Suðaustan við nýja skólahúsið voru Fögruvellir. Þar var búið fram yfir 1920 (Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 27) Tvíbýli frá 1920, Búskap hætt 1941. 1919: Tún alls 2,99 teigar, garðar 1420 m².

GK-132:001 *Suðurkot* bæjarhóll bústaður
“Gamla bæjarstæðið í Suðurkoti (Austurbæ) er ögn vegar en hið núverandi, en þangað var bærinn fluttur árið 1920 og svo endurbyggður á sama stað 1930,” segir í örnefnaskrá. Flutt úr torfbænum 1920.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 30; GJ: Mannlíf og mannvirki, 214; Túnakort 1919

GK-132:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:010 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:011 heimild um brunn
Heimildir:Túnakort 1919

GK-132:012 *Kothús* bæjarstæði bústaður
“Kothús stóðu í Skólatúni og fóru í eyði skömmu fyrir seinustu aldamót.” “Ofan við hana [Móaflöt] var fram á síðustu ár átjándu aldar tómthúsið Kothús.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31; Ö-Skólinn, 2

GK-132:013 *Fögruvellir* bæjarstæði bústaður
“Suðaustan við nýja skólahúsið voru Fögruvellir, kot sem byggt var yfir gömul hjón á fyrstu árum þessarar aldar. Þar var búið fram yfir 1920,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31

GK-132:014 *Skólinn* heimild
Gamla skólahúsið er við Sjávangötuna, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-132:015 *Sjávargata* heimild um leið
Sjávargatan liggur í VNV frá 001, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-132:016 *Suðurkotsstígur* heimild um leið
Suðurkotsstígur og Suðurkotsbrunnagata virðast vera sama gatan milli Suðurkots og Austurkots, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-132:017 *Suðurkotsbrunnur gamli* örnefni brunnur
Brunngatan hefur sennilega legið að brunni, sjá örnefnakort “Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarðs, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastöðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru brunnar í Grund og Vorhúsum.” Sjá örnefnakort.
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31; Ö-Hlaðin mannvirki

GK-132:018 *Suðurkálgarður* heimild um kálgarð

Beint upp af bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-132:019 *Norðurkálgarður* heimild um kálgarð
Beint upp af 018, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-132:020 *Skólakálgarður* heimild um kálgarð
NV af skólanum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-132:021 *Kothúskálgarður* heimild um kálgarð
NV af 022, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-132:022 *Sveitakálgarður* heimild um kálgarð
“Auk þessara efnist hér Sveitakálgarður eða Sveitagarður, kálgarður sem Hverfisingar segja sveitina hafa átt og gefið jarðnæðislausum íbúum tækifæri til þess að rækta kartöflur og kál.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31; Ö-Tún og kálgarðar

GK-132:023 *Suðurkotsnaust* heimild um naust
Sjá örnefnakort, rétt við Sjávargarðinn [Sjá Naustakot].
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-132:024 *Hlöðuhóll* heimild um hlöðu
“Hlöðuhóll heitir sá sem Suðurkotsbærinn nýrri stendur á. Áður en bærinn var fluttur þangað upp, stóð þar hlaða sem tilheyrdi gamla Suðurkotsbænum. Dregur hóllin nafn sitt af þessari hlöðu,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 50

GK-133 *Austurkot*

Hjáleiga Brunnastaða 1703, þá nefnd Austurhús, í eyði frá 1683. JÁM III, 127. Byggt upp fyrir 1847
1919: Tún 1,3 teigar, garðar 520 m².

GK-133:001 *Austurkot* bæjarhóll bústaður
“Gamli bærinn í Austurkoti stóð þar sem útihúsin eru nú, sunnan við bæinn sem byggður var 1930,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 29; Túnakort 1920

GK-133:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-133:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-133:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-133:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-133:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-133:007 *Austurkotsgata* heimild um leið
Austurkotsgata hefur verið austan við kotið, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-133:008 *Austurkotsbrunnagata* heimild um leið

Austurkotsbrunnagata lá í NV frá bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-133:009 *Vesturgarður* heimild um kálgarð
Garðurinn er rétt vestur af bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-133:010 *Austurgarðar* heimild um kálgarð
Garðurinn er rétt vestur af bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-133:011 heimild um kálgarð
Í suðurtúni, fast við Strandavegin, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-133:012 *Austurkotsbrunnur* heimild um brunn
“Allir eru þeir kenndir við býli sem þeir tilheyrði, t.d. Austurkotsbrunnur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 42

GK-134 *Naustakot*

Hjáleiga Brunnastaða, í eyði 703. Í eyði frá 1965 en tún nytjuð frá Neðri-Bunnastöðum.
1919: Tún 1 teigur, garðar 320 m².

GK-134:001 *Naustakot* bæjarhóll bústaður
“Í Naustakoti var gamla bæjarstæðið alveg í sjávarkampinum og einn veggur bæjarins hluti af sjávargarðinum sem þar var. Telur Sigurjón Sigurðsson, að þar hafi bærinn margoft verið byggður upp, og síðast 1905. Í honum var búið fram til 1924, en þá var bærinn fluttur 10-15 metra ofar í túnið. Það hús fór úr byggð 1965,” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Naustakot ekki í ábúð um aldamótin 1900.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 29; GJ: Mannlíf og mannvirki, 220; Túnakort 1919

GK-134:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-134:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-134:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-134:005 *Brunngata* örnefni brunnur
Brunngata lá frá bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið; Túnakort 1919

GK-134:006 *Naustakotsvör* heimild um lendingu
“Síðan hefur verið farið að lenda bátum í Naustakotsvör, væntanlega eftir að bærinn byggðist.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 28

GK-134:007 *Naustakotsgata* heimild um leið
Naustakotsgata lá að bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-134:008 *Brunngata* heimild um leið
Brunngata lá frá bænum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-134:009 *Sjávargata* heimild um leið
Sjávargata lá frá bænum niður í fjöru, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-134:010 *Heiðargata* heimild um leið
heiðargata lá frá bænum í átt á skólaafleggjaranum, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-134:011 *Suðurgarður* heimild um kálgarð
Suðurgarður er rétt vestur af 001.
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-134:012 *Norðurgarður* heimild um kálgarð
Norðurgarður er N af 011
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-134:013 *Sjávargarður* heimild
“Eftir sjávarkampinum lágu sjávargarðar miklir allt frá Skjaldarkoti og út að Töðugerði. Víða var þykkt þeirra á annan metra, til þess að þeir gætu sem best gegnt því hlutverki sín að verja tún bænda fyrir ágangi sjávar. Þar sem sjávarnargarðar voru svo þykkir sem sagt er, t.d. í Skjaldarkoti voru þurrkaðir á þeim fiskhausar með góðum árangri. Þeir Sávargarðar sem Sigurjón Sigurðsson man eftir voru framan við túnin í Skjaldarkoti Efri- og Neðri-Brunnastöðum og Naustakoti. Reyndar var gaflinn á Gamla-Naustakotsbænum hluti af Sjávargarði,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 43

GK-134:014 *Sjávarhúsið* heimild
“Skipanaustin, Sjávarhúsið, Skipanaust og Sjávarhús eru öll merkt inn á örnefnakort vestur af 001.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-134:015 *Skipanaust* heimild um naust
“Skipanaustin, Sjávarhúsið, Skipanaust og Sjávarhús eru öll merkt inn á örnefnakort vestur af 001.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-134:016 *Skipanaust* heimild um naust
“Skipanaustin, Sjávarhúsið, Skipanaust og Sjávarhús eru öll merkt inn á örnefnakort vestur af 001.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-134:017 *Sjávarhús* heimild
“Skipanaustin, Sjávarhúsið, Skipanaust og Sjávarhús eru öll merkt inn á örnefnakort vestur af 001.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-135 *Skjaldakot*

Hjáleiga Brunnastaða 1703. Í eyði frá 1958, tún í eigu Efri Brunnastaða og nytjuð þaðan. Gerði var norðaustast í Skjaldarkotslandi. Féll Gerði úr byggð 1905. Tjörn var einnig í Skjaldarkotslandi, að suðaustanverði. Fór Tjörn í eyði 1918. (Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 30-31)
1919: Tún 2,8 teigar, garðar 1000 m².

GK-135:001 *Skjaldakot* bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:003 heimild um brunn
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-135:010 *Gerði* bæjarstæði bústaður
“Fyrstan er að nefna tómthúsbaenn Gerði sem var norðaustast í Skjaldarkotslandi. Féll Gerði úr byggð 1905, en við hann eru kenndir Gerðiskálgarðar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 30-31

GK-135:011 *Gerðiskálagarðar* heimild um kálgarð
Á örnefnakorti má sjá Norðurgerði, Austurgerði, Hesthúshólsgarður og Þórðargerði sem eru Gerðiskálgarðar.
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-135:012 *Skjaldarkotsgata* heimild um leið
Skjaldarkotsgata er merkt inn á örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-135:013 *Sjávargata* heimild um leið
Sjávargata liggur til vesturs úr frá Brunngötu í landi Skjaldarkots, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-135:014 *Brunngata* heimild um leið
Brunngata virðist vera fast við bæjarhólinn og í framhaldi af henni önnur Sjávargata í austur, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-135:015 heimild um brunn
Brunngatan hefur sennilega legið að brunni, sjá örnefnakort “Eftir Sigurjóni Sigurðssyni í Traðarkoti er haft, að fram undir 1908 hafi aðeins verið fjórir brunnar í Brunnastaðahverfi, innangarð, þ.e. í Halakoti, Efri-Brunnastöðum, Skjaldarkoti og Suðurkoti. Utangarðs voru brunnar í Grund og Vorhúsum.” Merktur inn á örnefnakort.
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 41; Ö-Hlaðin mannvirki

GK-135:016 *Heiðargata* heimild um leið
Heiðargata lá upp að Strandavegi, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-135:017 *Tjörn* bæjarstæði bústaður
“Tjörn var einnig í Skjaldarkotslandi, að suðaustanverði. Fór Tjörn í eyði 1918.” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Í Skjaldarkotslandi nokkru ofan við Skjaldarkot, nálægt tjörnninni Gráhellu, var byggður bærinn Tjörn nokkru fyrir aldamótin 1900.”
1919: Tún 0,09 teigar, garðar 560m².
Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 242; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 31; Túnakort 1919

GK-135:018 *Hesthúshólsgarður* örnefni hesthús
Sjá örnefnakort, við Gerðarkálgarðana.
Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-135:019 heimild um kálgarð
Fast við bæinn, 001, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Tún og kálgarðar

GK-135:020 *Sjávargarður* heimild
“Eftir sjávarkampinum lágu sjávargarðar miklir allt frá Skjaldarkoti og út að Töðugerði. Víða var þykkt þeirra á annan metra, til þess að þeir gætu sem best gegnt því hlutverki sín að verja tún bænda fyrir ágangi sjávar. Þar sem sjávarnargarðar voru svo þykkir sem sagt er, t.d. í Skjaldarkoti voru þurrkaðir á þeim fiskhausar með góðum árangri. Þeir Sávargarðar sem Sigurjón Sigurðsson man eftir voru framan við túnin í Skjaldarkoti Efri- og Neðri-Brunnastöðum og Naustakoti. Reyndar var gaflinn á Gamla-Naustakotsbænum hluti af Sjávargarði,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 43

GK-135:021 *Gestsrétt* heimild um uppsátur
Sjá á örnefnakorti, rétt við fjöruna. “Svokölluð Skiparétt var fornt uppsátur í Skjaldarkotsfjöru, en Gestsrétt var ofan við Gestvör, einnig fornt uppsátur.”

Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 48- 49

GK-135:022 heimild um fiskreitir
Sjá örnefnakort, suður af 021.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-135:023 *Sjávarhús* heimild
Sjá örnefnakort, vestur af 022.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-135:024 heimild um brunn
Á örnefnakort eru merktir 2 brunnar.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki

GK-135:025 *Skiparétt* heimild
Skiparétt er merkt inn á örnefnakort, rétt við sjávargarðinn. “Svokölluð Skiparétt var fornt uppsátur í Skjaldarkotsfjöru, en Gestsrétt var ofan við Gestvör, einnig fornt uppsátur,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Ö-Hlaðin mannvirki; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 48-49

GK-135:026 *Bæjarlón* heimild um þvottastað
“Bæjarlón er neðan við Skjaldarkotsbæinn. Í því var á sínum tíma þveginn ytri fatnaður, dallar og kirnur,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 60

GK-135:027 *Þvottalón* heimild um þvottastað
“Um Þvottalón er svipaða sögu að segja, nema hvað þar voru vettlingar sjómanna þvegnir eftir að gert hafi verið að aflanum,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 60

GK-135:028 *Gestsvör* heimild um lendingu
“Svokölluð Skiparétt var fornt uppsátur í Skjaldarkotsfjöru, en Gestsrétt var ofan við Gestvör, einnig fornt uppsátur,” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 48-49; Ö-Fjaran

GK-135:029 *Norðurvör* heimild um lendingu
Norðurvör er rétt við Þvottalón (027), sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Fjaran

GK-135:030 *Suðurvör* heimild um lendingu
Suðurvör er úr af Skjaldarkotssandi, sjá örnefnakort
Heimildir:Ö-Fjaran

GK-135:031 *Skjaldarkotslágarvarða* varða

Sjá örefnakort.

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-135:032 varða

Varða stutt frá 031, sjá örefnakort

Heimildir:Ö-Neðri hluti Strandarheiðar

GK-136 Traðarkot

Hjáleiga Brunnastaða 1703, öðru nafni Fjósahjáleiga, byggð í stað Austurhúsa . Í eyði frá 1693 en byggð aftur fyrir 1847. 1919: Tún 1,4 teigar, garðar 660 m².

GK-136:001 *Traðarkot* bæjarhóll bústaður

“Traðarkotsbærinn, gamli, sem byggður var 1904 af Sigurði, föður Sigurjóns, var þar sem nú er hjallur við útihúsin, norðvestan við íbúðarhúsið sem nú er. Það hús byggði Sigurjón 1927. Hvar bærinn stóð áður en faðir Sigurjóns byggði sin, er ekki gott að segja til um, en nafnið Traðarkot telur Sigurjón vera dregið af heimtröðinni að Efri- og Neðri-Brunnastöðum sem lá þvert yfir þýfðan móa þar sem nú er gamlatún í traðarkoti, og áfram upp eftir, í gegnum Tjarnarhlið eða Heiðarhlið sem þá var. Hafi bærinn staðið nálægt slíkum tröðum er ekki ólíklegt að hann hafi fengið nafn sitt af þeim,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 30; Túnakort 1919

GK-136:002 *Traðarkot* bæjarstæði býli

“Traðarkotsbærinn, gamli, sem byggður var 1904 af Sigurði, föður Sigurjóns, var þar sem nú er hjallur við útihúsin, norðvestan við íbúðarhúsið sem nú er. Það hús byggði Sigurjón 1927. Hvar bærinn stóð áður en faðir Sigurjóns byggði sin, er ekki gott að segja til um, en nafnið Traðarkot telur Sigurjón vera dregið af heimtröðinni að Efri- og Neðri-Brunnastöðum sem lá þvert yfir þýfðan móa þar sem nú er gamlatún í traðarkoti, og áfram upp eftir, í gegnum Tjarnarhlið eða Heiðarhlið sem þá var. Hafi bærinn staðið nálægt slíkum tröðum er ekki ólíklegt að hann hafi fengið nafn sitt af þeim,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 30

GK-136:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-136:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-136:005 *Traðarkotsbrunnur* heimild um brunn

“Brunnlaut dregur nafn sitt af Traðarkotsbrunni ...”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 39; Túnakort 1919

GK-136:006 *Traðarkotsstígur* heimild um leið

Traðarkotsstígur er SV við bæinn, sjá örefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-136:007 *Kúatraðir* örnefni traðir

Kúatraðir eru austan við bæinn, sjá örefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-136:008 *Brunngata* heimild um leið

Brunngata liggur í NV frá bænum, sjá örefnakort

Heimildir:Ö-Býli, götur, slóðir og hlið

GK-136:009 *Jóhannskálgarður* heimild um kálgarð

“Jóhannskálgarður heitir svo eftir Jóhanni sem var ábúandi í Traðarkoti á 19. öld,” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 40; Ö-Tún og kálgarðar

GK-137 Hlöðunes

Jarðadýrleiki óviss 1703, konungseign. 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Hlöðunes (20 hdr), tvenna Ásláksstaði (40 hdr, Knarrarnes tvö (30 hdr)., Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708) 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 4 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Hlöðuneskot eina hjáleigan 1703. Hjáleigur í byggð 1847 Narfakot [GK-138] og Hlöðuneskot [GK-139]. JJ, 90 “Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bær. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” (Ö-Hlöðunes, 3, 5). Klöpp var einnig afbýli sem fór í eyði fyrir aldamótin 1900 (GJ: Mannlíf og mannvirki, 253)

Jörðin einnig nefnd Hlöðversnes. Þar var tvíbýli og seinni bærinn nefndur Hlöðversneskot, Gilsbakki og Vesturkot. 1703: “Túnin brýtur sjór með sandi og grjóti æ meir og meir. Engjar eru öngvar. Úthagar litlir um sumar, nær öngvir um vetur nema fjaran.” JÁM III, 129 1919: Tún 3,6 teigar, garðar 1500m².

GK-137:001 Hlöðunes bæjarhóll bústaður
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:010 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:011 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:012 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:013 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:014 heimild um hjall
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:015 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:016 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-137:017 *Hlöðunessel Gamla* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á jörðin þar sem heitir Hlöðunesskinn, og eru þar hagir bjarglegar en vatnsból í lakasta máta, so orðið hefur fyrir vatnsskort að flytja heim úr selinu.” “... þaðan beint línu sunnan til við Ásláksstaðaholt upp í Hrafnhóla og þaðan beina línu sunnan til við Hlöðunessel Gamla, til Fjalls...” “... þaðan í Álfhól og þaðan í Hól (markhól) og þaðan í Hrafnhóla og þaðan sunnan við Hlöðunessel og til Fjalls.” segir í örnefnaskrá “Undir Hlöðuneskinn í lægð mót austri stóð Gamla-Hlöðunessel eða Hlöðunessel og þar sjáum við tvær mjög gamlar tóftir en túnið er svo til horfið vegna uppblásturs, sem er mikill þarna,” Segir í örnefnum og gönguleiðum.

Heimildir:JÁM III, 128; Ö-Hlöðunes, 1, 5; SG: Örnefni og gönguleiðir, 70

GK-137:018 *Stássbyrgi* varða herslubyrgi

“Stássbyrgi heitir grjóthrúga á hól fyrir austan Kirkjuvörður. Þarna hefur verið stór varða sem er nú hrunin að mestu. Fiskibyrgi var byggt við vörðuna að ofanverðu og ein hlið hennar notuð sem veggur. Byrgið var kennt við mann sem hét Sigurður og var kallaður Siggi Stáss og átti heima í kotinu Fagurhóli sem stóð rétt neðan við Strandarvegin á þessum slóðum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 32

GK-137:019 heimild um leið

“Milli Hlöðuness og Gerðis var einnig troðinn slóð um klappir og hraunbolla þar sem best þótti að ganga.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 34

GK-137:020 heimild um túngarð

“Að sunnan er Hlöðunes - Tún þess takmarkast af Grjótgarði, að sunna, vestan og norðan...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 2

GK-137:021 *Halldórsstaðir* bæjarstæði býli

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” segir í örnefnaskrá Utan um Halldórsstaðatún er túngarður. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Jörðin var byggð úr 1/4 af torfunni. Búið að slétta allt.

1919: Tún 1,9 teigar, garðar 1300m².

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 3, 5; GJ: Mannlíf og mannvirki, 255-257

GK-137:022 *Miðhús* bæjarstæði býli

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” “Miðhús er álitlið að sé 10 álnir, að fornu mati úr Hlöðuneshverfi. Lóð sú er býli því fylgir, sem er upphaflega Matjurtagarður og Stakksstæði, er öll afgirt með Grjótgarðum og liggur við sjóinn...” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Miðhús var eignarland með lítilsháttar grasnyt og var í Hlöðversneslandi.”

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 3, 5; GJ: Mannlíf og mannvirki, 251

GK-137:023 *Bjarghóll* bæjarstæði býli

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Jörðin fór í eyði fyrir aldamótin 1900.

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5; GJ: Mannlíf og mannvirki, 253

GK-137:024 *Nýlenda* bæjarstæði býli

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Nýlenda var í landi Hlöðversness. ... Fjölskyldar flutti til Reykjavíkur um 1900 og þá lagðist Nýlenda í eyði.”

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5; GJ: Mannlíf og mannvirki, 250

GK-137:025 *Holt* bæjarstæði bústaður

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús,

Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” “Holt var sem fyrr segir þurrabúð í Hlöðunestúni.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Bærinn byggðist fyrir aldamót.

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5,6

GK-137:026 *Gerði* bæjarstæði býli

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5

GK-137:027 *Atlagerði* bæjarstæði býli

“Hlöðuneshverfi á Vatnsleysuströnd tilheyrðu eftir taldir bæir. Hlöðunes, Halldórsstaðir, Narfakot, Miðhús, Bjarnhóll, Nýlenda, Holt var rétt hjá Hlöðunesi og á Töngunum Gerði og Atlagerði.” segir í örnefnaskrá. Gæti verið sama Atlagerði og skráð er með Ásláksstaðatorfunni GK-140:063.

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5

GK-137:028 *Hlöðunestraðir* heimild um traðir

“Eftir Austurtraðarvegg liggur heim að Matjurtagarði ...” “Aftur á móti eru skilin milli Hlöðunes og Halldórsstaða um Austurtraðarvegg og þar liggja svo Traðimar, Hlöðunestraðir eða Hlöðunesheimreið og þá Vesturtraðarveggur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 6

GK-137:029 *Hlöðunesgarður* garðlag kálgarður

“Eftir Austurtraðarvegg liggur heim að Matjurtagarði ...” “Þá er nefndur Hlöðunesgarður, sem var matjurtagarður.”

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5-7

GK-137:030 heimild

“Svo liggja mörkin eftir garði þeim, sem liggur austur að nefndum Matjurtagarði [014] ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5

GK-137:031 heimild um hjall

“Hlöðunesi tileyrir einnig fjara frá Krummahjalli eða Kletti þeim, sem Hjallurinn stendur á ...” segir í örnefnaskrá Sennilega sami og ef nefndur Hlöðuneshjallur við Krummaklett.

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 2

GK-137:032 *Sundvarða* varða

“Fjörur þær er tilheyra Halldórsstöðum [021] eru: Frá Sundavörðu, er stendur á Malarkampi ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 3

GK-137:033 *Hlöðuneslending* heimild um lendingu

“Hlöðunesi tileyrir einnig fjara frá Krummahjalli eða Kletti þeim, sem Hjallurinn stendur á, sem er Stór Klettur eða Klöpp fyrir vestan Hlöðuneslendinguna í Lóni ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 2, 5

GK-137:034 *Hlöðunesvör* heimild um lendingu

“Allar varir Hlöðuneshverfis voru nefndar einu nafni Hlöðunesvarir. Vestust var Hlöðunesvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5

GK-137:035 *Hlöðuneskamphús* heimild

“Allar varir Hlöðuneshverfis voru nefndar einu nafni Hlöðunesvarir. Vestust var Hlöðunesvör. Ofan vararinnar var Hlöðuneskampur og á honum var Hlöðuneskamphús, og Hlöðunesnaust eða Hlöðunesskiparétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5

GK-137:036 *Hlöðunesnaust* heimild um naust

“Allar varir Hlöðuneshverfis voru nefndar einu nafni Hlöðunesvarir. Vestust var Hlöðunesvör. Ofan vararinnar var Hlöðuneskampur og á honum var Hlöðuneskamphús, og Hlöðunesnaust eða Hlöðunesskiparétt.” segir í

örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 5

GK-137:037 *Halldórsstaðavör* heimild um lendingu
“Hér í fjörunni er svo Halldórsstaðavör eða Halldórsstaðalending g þá heitir vörin einnig Álfasundsvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 6

GK-137:038 *Nýjavör* heimild um lendingu
“Halldórsstaðafjara nær að Nýjuvörinni undir Marbakkanum með Sundvörðunni.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 6

GK-137:039 *Austurgarður* heimild
“Einnig Austurgarður sem liggur milli Hlöðuness, Halldórsstaða og Narfakots og liggur hann upp í Heiðargarð, en svo nefnist garðurinn ofan túnanna.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 6

GK-137:040 *Heiðargarður* heimild
“Einnig Austurgarður sem liggur milli Hlöðuness, Halldórsstaða og Narfakots og liggur hann upp í Heiðargarð, en svo nefnist garðurinn ofan túnanna.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 6

GK-137:041 *Halldórsstaðagarður* heimild um kálgarð
“Einnig Halldórsstaðagerðir og svo er Garðahorn ...” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:042 *Rósagerði* örnefni
“Rósagerði liggur innan við Hlöðuneskamp.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:043 *Halldórsstaðastígur* heimild um leið
“Halldórsstaðir [021] stóðu í Halldórsstaðatúni og í því rétt við Halldórsstaðastíginn er svo nefnt Hlöðuversleiði. Á þar að vera heygður landnámsmaður Hlöðuness, sem þá ætti að hita Hlöðversnes og er af sumum nefnt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:044 *Hlöðversleiði* heimild um lendingu
“Halldórsstaðir [021] stóðu í Halldórsstaðatúni og í því rétt við Halldórsstaðastíginn er svo nefnt Hlöðuversleiði. Á þar að vera heygður landnámsmaður Hlöðuness, sem þá ætti að hita Hlöðversnes og er af sumum nefnt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:045 *Hlöðunesbrunnur* heimild um brunn
“Hlöðunesbrunnur. Halldórsstaðabrunnur og þá Narfakotsbrunnur voru allir skammt frá bæjum í Túnunum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:046 *Halldórsstaðabrunnur* heimild um brunn
“Hlöðunesbrunnur. Halldórsstaðabrunnur og þá Narfakotsbrunnur voru allir skammt frá bæjum í Túnunum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:047 *Kirkjuvarða Syðri* örnefni
“Kirkjuhvoll, Ungmennafélagshúsið, var byggt milli tveggja hárna hóla, en nefndur Kirkjuvörður, Kirkjuvarða Syðri og Kirkjuvarða Nyrðri.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:048 *Kirkjuvarða Nyrðri* örnefni
“Kirkjuhvoll, Ungmennafélagshúsið, var byggt milli tveggja hárna hóla, en nefndur Kirkjuvörður, Kirkjuvarða Syðri og Kirkjuvarða Nyrðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:049 *Árnastekkur* heimild um stekk

“Ofar nokkuð í Strandarheiði [en 047-048] var Árnastekkur við Árnastekkhæð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:050 *Brunnhólar* örnefni brunnur

“Ofar nokkuð í Strandarheiði [en 047-048] var Árnastekkur við Árnastekkhæð. Þar nokkru ofar voru tveir hólar, Brunnhóll Neðri og Brunnhóll Efri ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:051 *Hlöðunesselsstígur* heimild um leið

63°58.888 22°19.981

“Heiman úr Hlöðuneshverfi lá Hlöðunesselsstígur upp heiðina að Hlöðuseli [sjá 017-018].” segir í örnefnaskrá. Stígurinn lá frá Hlöðunesbæ og að selinu. Ekki er vitað nákvæmlega hvar hann lá í námunda við Reykjanesbraut og ekki eru merki hans greinileg við hana. Slóðinn hefur líklegast legið í námunda við þar sem Línuvegur liggur nú frá Reykjanesbraut til suðurs.

Mosavaxið hraun.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7

GK-137:052 *Klöpp* bæjarstæði bústaður Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir að jörðin hafi farið í eyði fyrir aldamótin 1900.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 253

GK-137:053 heimild um legstað

FF: “Firir utan þennan Hól eru hér í Sókninni 3 önnur Fornmannaleidi; þar af, 2 á Asláksstöðum sitt yfir hverju fyrstu Híóna þar / að sagt er/ 1 á Hlöðunesi, Öll þessi snúa að Höfudgafla í Midmundastað, 9 álma að lengd hvert, og nær 2 al: breið ofan, eru grasi vaxinn, svo sem þau eru í midjum Túnnum, innan smárra gamallra Gyrðinga sem aðeins síást hinar sydurstu Rústir af, og eru enn nú kölluð Korngerði, líkleg til að hafa á fyrri öldum til Kornfædis öfð, þó nú séu þýfd orðin; hid minsta þeirra er 49 fadar hit stærsta herum 250.”

Heimildir:FF, 239

GK-138 *Narfakot*

Háleiga Hlöðuness 1847.

1919: Tún 1,7 teigar, garðar 700 m².

GK-138:001 *Narfakot* bæjarhóll bústaður

Þar er nú sumarhús.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 255; Túnakort 1919

GK-138:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-138:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-138:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-138:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-138:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-138:007 *Narfakotsbrunnur* heimild um brunn

“Hlöðunesbrunnur. Halldórsstaðabrunnur og þá Narfakotsbrunnur voru allir skammt frá bæjum í Túnunum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 7; Túnakort 1919

GK-138:008 heimild um túngarð

“Narfakotstúnið takmarkast af áður nefndri Vírgirðingu, sem er á milli Halldórsstaða og Narfakotstúna, þá eftir Grjótgarði að S-Au. og Au. Að Norðan afmarkast af Sjávangarði, en að vestan ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 3

GK-138:009 *Narfakotsvör* heimild um lendingu

“Frá miðri Narfakotsvör, aða austan þvert niður til sjávar, allt vestur í svo nefndan Krummahjall ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 3-4

GK-138:010 *Narfakotsnaust* heimild um naust

“... ofan varar Narfakotskamp með Narfakotsnaust ofan varar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hlöðunes, 6

GK-139 *Hlöðuneskot*

Háleiga Höðunes 1703 og 1847.

GK-139:001 *Hlöðuneskot* bæjarhóll bústaður

GK-140 *Áslákstaðir stærri (ytri)*

Jarðadýrleiki óviss 1703, konungseign. 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Höðunes (20 hdr), tvenna Ásláksstaði (40 hdr, Knarrarnes tvö (30 hdr), Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708). 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 3 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) 1547-48 er Minni og Stærri Ásláksstaða getið í fógætareikningum. (DI XII, 115) Atlagerði hjáleiga 1703. Ásláksstaðakot hjáleiga 1847. “Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann. Þá er Miðbær, og eitt sinn var svo nýbýli ofan þjóðvegjar, Garðhús ... “Þá eru grasbýlin. Syðst og vestast er Móakot, og norðaustur frá Ásláksstöðum er Hallandi, eða Nýibær, en undir því nafni gengur bærinn nú. Þá er Sjónarhóll, sem er innsti bæri í Ásláksstaðahverfi.” (Ö-Ásláksstaðahverfi, 8) 1703: Túnunum segir bóndinn að spilli tjörn, sem þar liggur innan mitt í túninu og líka nokkur önnur tjörn minni, ogso innangarðs, líka gjörir sjáfarángur nokurt mein, þó ei til stórbaga á heimajörðinni. Engjar eru öngvar. Útihagar um sumar og vetur í lakasta máta og nær öngvir nema fjaran.” JÁM III, 131. 1919: Tún alls 1,84 teigar, garðar 1020m².

GK-140:001 *Áslákstaðir stærri (ytri)* bæjarhóll bústaður

“Á Ásláksstöðum var áður þríbýli, og var Bæjaröðin norðaustan við búverandi íbúðarhús, sem byggt var um 1884.” Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Ásláksstaðahúsið sem nú stendur var byggt um 1883-4 úr kjörviði sem seldur var á uppboði úr skipinu James Town, er strandaði í Höfnum ...”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 266; Ö-Ásláksstaðir, 9; Túnakort 1919

GK-140:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:009 heimild um brunn
Heimildir:Túnakort 1919

GK-140:010 *Miðbær* bæjarstæði bústaður
“Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann. Þá er Miðbær, og eitt sinn var svo nýbýli ofan þjóðveggar, Garðhús.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8

GK-140:011 *Garðhús* bæjarstæði bústaður
“Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann. Þá er Miðbær, og eitt sinn var svo nýbýli ofan þjóðveggar, Garðhús.” segir í örnefnaskrá “Garðshús stóðu rétt austan við fjósið, sem enn stendur. Konráð Andrésson bjó þar síðastur fram undir 1940.” segir í örnefnaskrá “Garðhus byggði Konráð Andrésson árið 1917 og var það jarðlaust í landi Sjónarhóls, viðmörk Knarraesshverfis.” 1919: Tún 0,34 teigar, garðar 310m².
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8; Ö-Ásláksstaðir, 5; GJ: Mannlíf og mannvirki, 274; Túnakort 1919

GK-140:012 heimild um uppsátur
Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir. “Túnum hjáleigunnar [Atlagerðis] spillir sjóargangur til stórmeina, þar með líða þau og stóran átroðning af skipsáróðarmönnum heimabóndans, sem fyrir sína nauðsyn verður að brúka hjer skipsuppsátur árið um kring.”
Heimildir:JÁM III, 131

GK-140:013 *Móakotslending* heimild um lendingu
“Hér er Móakotskampur og framundan honum Móakotlending eða Móakotsvör og Móakotsskiparétt með skiparéttargarðinum innri. Skiparéttin eða Uppsátur var þetta líka nefnt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8-9

GK-140:014 *Móakotsskiparétt* heimild um uppsátur
“Hér er Móakotskampur og framundan honum Móakotlending eða Móakotsvör og Móakotsskiparétt með skiparéttargarðinum innri. Skiparéttin eða Uppsátur var þetta líka nefnt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8-9

GK-140:015 *Altagerðisvörin* heimild um lendingu
“Sunnan við Tangann er Stóralón, og þar er einnig Litlalón. Hér er svo Atlagerðisvörin, og á Tanganum er Atlagerðisvitinn, en hér mun hafa verið reistur einhver fyrsti viti við strendur landsins.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 9

GK-140:016 *Atlagerðisvitinn* heimild
“Sunnan við Tangann er Stóralón, og þar er einnig Litlalón. Hér er svo Atlagerðisvörin, og á Tanganum er Atlagerðisvitinn, en hér mun hafa verið reistur einhver fyrsti viti við strendur landsins.” segir í örnefnaskrá
“Árið 1886 var þar byggð varða og upp úr henni var staur allhár og var olíuljóskeið halað upp og niður, eftir því hvað við átti. ... Ljóskeiðstaurinn var látinn duga þar til viti, sá sem enn stendur, var byggður árið 1918.”
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 9; GJ: Mannlíf og mannvirki, 255

GK-140:017 *Ásláksstaðanaust* heimild um naust
“Þá er komið að Ásláksstaðakiparétt, eða þá Ásláksstaðanausti, og niður undan er Ásláksstaðavör, eða Ásláksstaðalending.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 9

GK-140:018 *Ásláksstaðalending* heimild um lendingu

“Þá er komið að Ásláksstaðakiparétt, eða þá Ásláksstaðanausti, og niður undan er Ásláksstaðavör, eða Ásláksstaðalending.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 9

GK-140:019 *Sjónarhólsending* heimild um lendingu

“Þá taka við Innri-Ásláksstaðafjörur, Innri-Ásláksstaðarekar, Innri-Ásláksstaðapangfjörur, og liggja að Sjónarhólsendingu, Sjónarhólsvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 9-10

GK-140:020 heimild

“Sjónahólsfjörur liggja svo hér frá Sjónarhólsvör allt í mörk á móti Knarrarnesi, eða frá kofatóftinni, en suður af henni liggur sjávargarðurinn á bakkann austan og neðan við Ásláksstaðabæinn gamla.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 10

GK-140:021 *Sjávargarðurinn* heimild

“Sjónahólsfjörur liggja svo hér frá Sjónarhólsvör allt í mörk á móti Knarrarnesi, eða frá kofatóftinni, en suður af henni liggur sjávargarðurinn á bakkann austan og neðan við Ásláksstaðabæinn gamla.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 10

GK-140:022 *Gullkistubakki* heimild

“Niður frá bænum er kofarústin [020], og þar neðar er sjávargarðurinn á bakkanum, sem einnig nefnist Gullkistubakki. Þar var í fyrndinni grafinn fjársjóður. Þegar eftir var leitað og grafið í bakkann, sýnist allt Ásláksstaðahverfið standa í ljósum logum. Var þá hætt að grafa.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 10

GK-140:023 *Álfhóll* örnefni huldufólksbústaður

“Vestan við Móakotsstún [002] er, milli þess og Halldórsstaðatúns, hóllinn Álfhóll í mörkum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 10

GK-140:024 *Hallandagarður* garðlag

“Þar nokkru ofar [en 023] er svo Þúfuhóll, og þar er Hallandagarður, matjurtagarður frá Hallanda.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 10

GK-140:025 *Móakotsfjárhús* heimild um fjárhús

“Þá nálægt [024] var Móakotsfjárhús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 10

GK-140:026 *Móakotsbrunnur* heimild um brunn

Móakotsbrunnur var við bæinn, 002, segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:027 *Móakotsstígur* heimild um leið

“Móakotsstígur lá fram túnið í Móakotshlið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:028 *Hallandabrunnur* heimild um brunn

“Hallandabrunnur var framan bæjar í túninu.” segir í örnefnaskrá, hét líka Nýjabæjarbrunnur því Hallandi heitir því nafni núna.

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:029 *Vesturkofi* heimild

“Ásláksstaðir eiga þrjú túnstykki í Norðurtúni. Túnstykki niður við Tjörn, túnstykki niður að Vesturkofa og túnstykki niður á Ásláksstaðabrunni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:030 *Ásláksstaðabrunnur* heimild um brunn

“Ásláksstaðir eiga þrjú túnstykki í Norðurtúni. Túnstykki niður við Tjörn, túnstykki niður að Vesturkofa og túnstykki niður á Ásláksstaðabrunni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:031 *Túngerðið* örnefni

“Túngerðið er upp undan Ásláksstaðalendingu [018].” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:032 *Ásláksstaðastígur* heimild um leið

“Heiman frá bæ liggur svo sjávargatan, eða Ásláksstaðastígur, niður í vörina.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 11

GK-140:033 *Ásláksstaðatúngarður* heimild um túngarð

“Á útmörkum liggur Ásláksstaðatúngarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 12

GK-140:034 *Heiðargarður* garðlag

“Sjónarhóll stendur í Sjónarhólstúni og takmarkast af Heiðargarðinum að ofan ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 12

GK-140:035 *traðargarður* örnefni traðir

“Sjónarhóll stendur í Sjónarhólstúni og takmarkast af Heiðargarðinum að ofan, en gegnt Ásláksstöðum af ytri traðargarði í Markastein.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 12

GK-140:036 heimild um fjárskýli

“Hann [Sigurður hálfbróðir heimildamanns] reisti og kindabyrgi, líklega skammt frá Garðhúsum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 2

GK-140:037 *Vík* bæjarstæði

“Sigurður Vigfússon frá Minna-Knarrarnesi byggði lítið hús innst í girðingum við mörk Knarrarness, skammt frá vegi, og nefndi það Vík.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 2

GK-140:038 heimild

“Nyrzt í Sjónarhólstúni er lítið gerði. Þar var breitt þang og þönglar og einnig á kámpinum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 3

GK-140:039 heimild um legstað

“Tvö aflöng leiði voru í túni Lárusar [sennilega í landi Sjónarhóls] niður undir Hallanda (nú Nýjabæ). Það voru talin leiði fornanna, en ekki heyrði Vilborg getið um nöfn þeirra. Hún segir þó, að þar kunni að liggja Áslákur og Ásláka ...” segir í örnefnaskrá FF: “Fyrir utan þennan Hól eru hér í Sókninni 3 önnur Fornmannaleidi; þar af, 2 á Ásláksstöðum sitt yfir hverju fyrstu Hióna þar / að sagt er/ 1 á Hlödunesi, Öll þessi snúa að Höfudgafla í Midmundastad, 9 álma að lengd hvert, og nær 2 al: breið ofan, eru grasi vaxinn, svo sem þau eru í midjum Túnum, innan smárra gamalla Gyrðinga sem aðeins síást hinar sydurstu Rústir af, og eru enn nú kölluð Korngerði, líkleg til að hafa á fyrri öldum til Kornfædis öfð, þó nú séu þýfd orðin; hið minsta þeirra er 49 fadar hit stærsta herum 250.”

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 3; FF, 239

GK-140:040 heimild um huldufólksbústað

“Huldukona var sögð vera í hól rétt sunnan við húsið á Sjónarhóli. Var steinn fremst í hólum, og voru þar taldar dyr.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 3

GK-140:041 *Rauðstekkur* örnefni stekkur

“Fyrir innan Arnarbælishólana er Rauðstekkur, og var grjóthruga uppi á hólum, sem hét Rauðhóll.” “Rauðstekkur eru stórpýfðir molar eða holt, sem snúa í norðvestur. Komið er að Rauðstekki, ef stefnt er þvert af gamla veginum frá grútarbræðslunni aðeins vestan við deili og gengið 7-8 mínútur. Ekki man Guðjón eftir mannvirkjum þar.” segir í örnefnaskrá “Rauðstekkur er nafn á hól eða grjóthleðslum sem standa rétt suðvestan við Krummhól og er um 8 mín. gangur þangað frá Vatnshólum og gamlaveg með stefnu á Keili. Í Rauðstekki var farið með kýrnar frá Sjónarhóli í tíð Magnúsar Jónssonar (1881-1963). Ekki er ljóst af hverju nafnið er dregið.”

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 3, 12-13; SG: Örnefni og gönguleiðir, 37

GK-140:042 *Sjávarhús* heimild

“Sjávarhús var nefnt vestan við Sjónarhólslendingu [019].” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 5

GK-140:043 *Sandgarður* heimild

“Garðurinn fyrir neðan tröðina var nefndur Sandgarður, garðurinn fyrir austan fjósið Stórigarður, en garðurinn við hlöðuna, vestan traðar, Litligarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 8

GK-140:044 *Stórigarður* heimild

“Garðurinn fyrir neðan tröðina var nefndur Sandgarður, garðurinn fyrir austan fjósið Stórigarður, en garðurinn við hlöðuna, vestan traðar, Litligarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 8

GK-140:045 *Litligarður* heimild

“Garðurinn fyrir neðan tröðina var nefndur Sandgarður, garðurinn fyrir austan fjósið Stórigarður, en garðurinn við hlöðuna, vestan traðar, Litligarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 8

GK-140:046 *Byrgi* örnefni herslubyrgi

“Þar [við Ásláksstaðavör 018] stendur Byrgi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 10

GK-140:047 *Ásláksstaðasel* heimild um sel

“Ásláksstaðasel á að vera austur af Hlöðunesseli milli þess og Knarrarnessels.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 11

GK-140:048 *Vorkvía* örnefni kvía

“Vorkvía heita hólur vestan við vegamót nýja og gamla vegarins austan við Hellu, neðan við gamla veginn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 13

GK-140:049 *Ásláksstaðarétt* heimild um rétt

“Fast við réttina [Strandarétt núverandi] að austanverðu stóð Ásláksstaðarétt en grjótið úr henni var notað í vegalagningu á þessum slóðum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 31

GK-140:050 *Ásláksstaðastekkur* heimild um stekk

“Stuttu ofan og sunnan við Arnarbæli er klapparholt og þar í djúpri kvos mót suðvestri er stór og fallegur stekkur sem líklega heitir Ásláksstaðastekkur. Fjargirðingin liggur rétt austan stekksins en kvosin sjálf heitir Kúadalur,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 38

GK-140:051 heimild um fjárskýli

“Spöl fyrir ofan og sunnan Kúadal, um 600 m, er nokkuð stór og áberandi hóll sem heitir Lynghóll. Á sléttlendi neðan hólans hefur verið fjárborg endur fyrir löngu sem nú er hrunin og uppgróin. Þetta er merki um mjög gamla fjárborg og erfitt er að koma auga á rústirnar við fyrstu sín svo vel hafa þær samlagast umhverfinu,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 38

GK-140:052 heimild um fjárskýli

“Ofan sléttlendisins sem er austur af Lynghól [051] er stór hlaðinn grjóthringur uppi á klapparholti og er hann um 8 m í þvermál og innan í honum sléttur bali. Vegghæðin er mjög lítil og svo virðist sem þarna hafi átt að byggja fjárborg á stærð við Staðarborgina en hætt við verkið af einhverjum ástæðum. Einnig gæti svo sem verið að unglingar hefðu gert sér það til dundurs að mynda hringinn,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 38

GK-140:053 *Fornistekkur* heimild um stekk

“Nú snúum við aðeins til baka og förum niður og vestur fyrir Arnarbæli en þar er stekkur í lágrí grasbrekku sem

snýr í norðvestur og heitir sá Fornistekkur. Stekkurinn er milli Skjaldarkotslága sem lýst var hér að framan og Arnarbælis,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 38

GK-140:054 heimild um samgöngubót

65°58.898 22°19.947

“Austur af Fögrubrekku og rétt ofan við Ásláksstaðaklofninga sem fyrr voru nefndir var jarðfall sem hét Freygerðardalur en það er nú komið undir Reykjanesbrautina. ... Fé átti það til að koma sér í sjálfheldu í Freygerðardal og því voru hlaðnar tröppur í jarðfallið svo það kæmist upp af eigin rammleik.” Freygerðardalur er nú kominn undir Reykjanesbraut en hann hefur verið vestan við Línuvegsafleggjarann en austan Fagradals, segir í Örnefnum og gönguleiðum. Engin ummerki sjást nú um dalinn eða tröppurnar. “Sagan segir að þar hafi stúkan Freygerður frá Hlöðuneshverfi borið barn sitt út og af því sé nafnið dregið.”

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 41-42

GK-140:055 heimild um sel

“Austur með klifgjánni er Ásláksstaðaholt, margklofið, og gengur gjáin í gegn um það. ... Í smá graslendi rétt neðan við Ásláksstaðaholt er vatnsstæði en það þornar tiltölulega fljótt upp á vorin. Sagnir eru til um sel norðan við holtið en engar hleðslur eru þar sjáanlegar,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 64

GK-140:056 *Móakot* bæjarstæði bústaður

“Þá eru grasbýlin. Syðst og vestast er Móakot, og norðaustur frá Ásláksstöðum er Hallandi, eða Nýibær, en undir því nafni gengur bærinn nú.” segir í örnefnaskrá Móakotsmerkjagarður er við bæinn. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Móakot vartómthús frá Ásláksstöðum, en varð síðar grasbýli og um tíma tvíbýli. Það er á suðurhluta Ásláksstaðajarðar og er nú sameinað aðaljørðinni.” Búið í bæði M 1 og M2 um aldamótin 1900. 1919: Tún 1,4 teigar, garðar 620m².

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8, 10; GJ: Mannlíf og mannvirki, 262; Túnakort 1919

GK-140:057 *Hallandi* bæjarstæði býli

“Þá eru grasbýlin. Syðst og vestast er Móakot, og norðaustur frá Ásláksstöðum er Hallandi, eða Nýibær, en undir því nafni gengur bærinn nú.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Nýibær í Ásláksstaðahverfi stendur enn með litlum breytingum síðan árið 1917. Nýjabæjarjørðinni var skipt út úr Ásláksstöðum í upphafi, en var fyrir nokkrum árið, eða um 1970, keypt aftur undir Ásláksstaði.”

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 263

GK-140:058 *Sjónarhóll* bæjarstæði býli

“Þá eru grasbýlin. ... Þá er Sjónarhóll, sem er innsti bæri í Ásláksstaðahverfi.” segir í örnefnaskrá Það hús er nú fjós. Bærinn stundum nefndur Lárusarhús. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Um 1886 byggði Lárus Pálsson “hómópati” Sjónarhól.” Timburhús. Húsið sem enn stendur byggt 1929. 1919: Tún 1,9 teigar, garðar 1570m².

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8; Ö-Ásláksstaðir, 2-3; GJ: Mannlíf og mannvirki, 269-270; Túnakort 1919

GK-140:059 *Rás* bæjarstæði bústaður

“Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8;M Ö-Ásláksstaðir, 4, 5

GK-140:060 *Fagurhóll* bæjarstæði bústaður

“Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Fagurhóll var í suðausturhorni Ásláksstaðajarðar, rétt utan túngarðsins. Hann var jarðlaus. Lítið veit ég um þetta kot, en fyrir aldamótin bjuggu þar hjón ...”

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 262

GK-140:061 *Gerðar* bæjarstæði bústaður

“Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8

GK-140:062 út á Grandanum bæjarstæði bústaður

“Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðahverfi, 8

GK-140:063 Atlagerði bæjarstæði bústaður

Hjáleiga 1703. “Þá hafa verið nefndar nokkrar þurrabúðir, sem nú eru allar óbyggðar: Rás, Fagurhóll, Gerðar, út á Grandanum nefnist einnig Gerðakot og Atlagerði, sem stóð alveg út við vitann.” segir í örnefnaskrá “Þar var býlið Atlagerði, fjárrétt og túnblettur.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Atlagerði er í landi Ásláksstaða sem er móðurjörð þessa hverfis. Bærinn markaði upphaf Gerðistanga, en á þeim tanga stendur Gerðistangaviti, sem áður hét Atlagerðisviti.” “Túnum hjáleigunnar spillir sjóargangur til stórmeina, þar með líða þau og stóran átroðning af skipsáróðarmönnum heimabóndans, sem fyrir sína nauðsyn verður að brúka hjer skipsuppsátur árið um kring.”

Heimildir:JÁM III, 131; Ö-Ásláksstaðahverfi, 8; Ö-Ásláksstaðir, 10; GJ: Mannlíf og mannvirki, 261

GK-140:064 Nýibær bæjarstæði býli

Á túnakorti 1919 eru tvö Nýjabæjartún, alls 1,9 teigar, garðar 700m².

Heimildir:Túnakort 1919

GK-141 Áslákstaðakot

Hjáleiga Ásláksstaða stærri 1847.

GK-141:001 Áslákstaðakot bæjarhóll bústaður

GK-142 Áslákstaðir innri (minni)

Jarðadýrleki óviss 1703, konugseign. 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Hlöðunes (20 hdr), tvöna Ásláksstaði (40 hdr, Knarrarnes tvö (30 hdr)., Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708) 1547-48 er Minni og Stætti Ásláksstaða getið í fógatæikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 4 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Býlið var þurrabýli á þessari öld og átti engin tún. (Ö-Ásláksstaðahverfi, 2). Bærinn oft nefndur Mangabær. (Ö- Ásláksstaðir, 3) Jörðin lagðist undir Sjónarhól. (GJ: Mannlíf og mannvirki, 272). 1703: “Túnin spillast af sjáfarágangi mikilega. engjar er öngvar. Útigangur um vetur og sumur í lakasta máta og nær öngvir nema fjaran.” (JÁM III, 133). 1919: Tún 1,6 teigar, garðar 360m².

GK-142:001 Áslákstaðir innri (minni) bæjarhóll bústaður

“Bærinn stóð á gamla bæjarstæðinu norðan við traðirnar fáein skref austan við hlöðuna á Sjónahól.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 1; Túnakort 1919

GK-142:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-142:009 heimild um traðir
“Bærinn stóð á gamla bæjarstæðinu norðan við traðirnar fáein skref austan við hlöðuna á Sjónahól.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 1

GK-142:010 *Innri-Ásláksstaðalending* heimild um lendingu
Heimræði var 1703 og því sennilega lending. “Innri-Ásláksstaðalending var utan við Sjónarhóslendingu. Þar var há klöpp, einkennilega sprungin, og var lent utan við klöppina.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:JÁM III, 132; Ö-Ásláksstaðir, 2

GK-142:011 heimild
“Innri-Ásláksstaðalending var utan við Sjónarhóslendingu. Þar var há klöpp, einkennilega sprungin, og var lent utan við klöppina. Enginn sjóskúr var við lendinguna, en uppi á kampinum var steinbyrgi, hundabyrgi, þar sem hundarnir í hverfinu voru baðaðir.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Ásláksstaðir, 2

GK-143 *Knararnes stærra*

Jarðadýrleiki óviss 1703, konungseign. 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Hlöðunes (20 hdr), tvenna Ásláksstaði (40 hdr, Knararnes tvö (30 hdr)., Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708). 1547-48 er jarðarinnar getið í fúgetareikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 5 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Árið 1703 er ein hjáleiga í eyði sem heitir Helgahús. Í Knararnesi var oft tvíbýli, nefndist Austurbær og Vesturbær 1703: “Túnin fordjarfast árlega af sjáfarágangi og stöðutjörnum þeim, sem innan garðs liggja, og það so frekt, að gamlir menn minnst til þar hafi fódðrast x kýr og i griðúngur, og nú eru þau so spilt, að ekki fódðrast meir en áður er sagt. Þar með blæs upp árlega stórgryti í túninu. Engjar eru öngvar. Útihagar nær öngvir sumar nje vetur utan fjaran.” (JÁM III, 135). 1919: Tún alls 3,1 teigar, garðar 1520m².

GK-143:001 *Knararnes stærra* bæjarhóll bústaður
“Stóra-Knararnes innar eða austar. Þar var oft tvíbýli, nefndist Austurbær og Vesturbær.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Bæirnir voru sambyggðir. Núverandi hús byggt 1926.
Heimildir:Ö-Knararnes, 2; Ö-Knararnes KE, 4; GJ: Mannlíf og mannvirki, 287; Túnakort 1919

GK-143:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-143:003 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-143:004 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-143:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-143:006 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-143:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-143:008 *Stóra-Knarrarnesvör Innri* heimild um lendingu
“Innan til á Knarrarnesi er góð vör Stóra-Knarrarnesvör Innri.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-143:009 *Digra-Varða* varða landamerki
“Landamerkjalinan lá úr Girðingum að sunnan upp í Digru-Vörðu sem einnig var kölluð Digra-Sigga.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-143:010 heimild um landamerki
“Milli Túna Litla-Knarrarness og Stóra-Knarrarness var merkjagarður. Hann lá um þrjá hóla sem nefndust Krosshólar og var á þeim mikil huldufólksstrú.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2-3

GK-143:011 heimild um huldufólksbústað
“Milli Túna Litla-Knarrarness og Stóra-Knarrarness var merkjagarður. Hann lá um þrjá hóla sem nefndust Krosshólar og var á þeim mikil huldufólksstrú. Krosshóll syðsti, Mið-Krosshóll og Krosshóll nyrsti.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2-3

GK-143:012 *Lambhúshóll* örnefni lambhús
“Í Vesturbæjartúni voru Lambhúshóll, Brandargerði og Helgavöllur.” segir í örnefnaskrá “Lambhúshóll er austan við Vík og austur af honum er Brandsleiði, aflöng þúfa eins og leiði. Sögn er engin til um það. Í kringum Brandsleiði heitir Brandsgerði.” segir í örnefnaskrá KE
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3; Ö-Knarrarnes KE, 4

GK-143:013 *Brandargerði* örnefni
“Í Vesturbæjartúni voru Lambhúshóll, Brandargerði og Helgavöllur.” segir í örnefnaskrá “Lambhúshóll er austan við Vík og austur af honum er Brandsleiði, aflöng þúfa eins og leiði. Sögn er engin til um það. Í kringum Brandsleiði heitir Brandsgerði.” segir í örnefnaskrá KE
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3; Ö-Knarrarnes KE, 4

GK-143:014 *Gamli Brunnur* heimild um brunn
“Þá voru Brunnarnir, Gamli Brunnur og Nýi Brunnur.”! segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:015 *Nýi Brunnur* heimild um brunn
“Þá voru Brunnarnir, Gamli Brunnur og Nýi Brunnur.”! segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:016 heimild um traðir
“Suður frá bænum lágu Traðirnar af sínum Traðarveggjum, Syðri-Traðarvegg. En Traðirnar voru allt eins nefndar Heimreið, Knarrarnes-heimreið. Allt þetta var í Framtúninu ...” segir í örnefnaskrá Í Traðarveggnum er stór áletraður steinn.
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3; Ö-Knarrarnes KE, 6

GK-143:017 *Sjávarstígurinn* heimild um leið
“Í Norðurtúninu var flöt, nefnd Harðivöllur og um hann lá Sjávarstígurinn.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:018 *Sjóvarnargarðurinn* heimild
“Eftir Sjóvarkampinum lá Sjóvarnargarðurinn út á Nesið ...” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:019 heimild um herslubyrgi
“Þarna [á Höfðanum] eru líka nokkur gömul Byrgi, Fiska-Byrgi.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:020 *Halagerði* heimild um kartöflugarður

“Innsti hluti túnsins nefnist Halagerði ... “ segir í örnefnaskrá “Innsti (austasti) hluti túnsins (þ.e. Austurbæjartúnsins) nefnist Halagarður.” segir í örnefnaskrá KE “Þar átti einu sinni að rækta kartöflur handa fátækasta fólki hreppsins. Þar þá hlaðinn grjótagarður um Halagarð, en lítið mun hafa orðið úr ræktun þar.” segir í örnefnaskrá KE

Heimildir: Ö-Knarrarnes, 3; Ö-Knarrarnes KE, 6

GK-143:021 *Heiðargarður* heimild um túngarð

“Heiðargarður heitir Knarrarnestúngarðurinn ofan allra túna, með Knarrarneshliði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:022 *Vorkvía* örnefni kvía

“Ofan Þjóðveggarins voru Vorkvía og Vorkvíablettur undir hólum Stakkur.” segir í örnefnaskrá Sjá kort á bls. 32

Heimildir: Ö-Knarrarnes, 3; SG: Örnefni og gönguleiðir, 32

GK-143:023 heimild um mógrafir

63°59.459 22°17.938

“Í Heiðinni voru nokkrar lægðir, nefndar Djúpudalir. Þar var allgóð stunga af mó.” segir í örnefnaskrá. Djúpudalir eru um 150-200 m norðan við Reykjanesbraut og um 150 m norðvestan við Þyrluvörðu. Dalur er varla réttnefni á þessum stað en þar skiptast á klettabelti og dældir. Þessar dældir eru nefndar Djúpudalir. “Dalirnir” eru grónir mosa og nokkuð rakir en engin merki um mógrafir má þó sjá nú.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Knarrarnes, 3

GK-143:024 *Knarrarnessstígur* heimild um leið

63°59.123 22°19.043

“Heiman frá Knarrarneshliði lá Knarrarnessstígurinn upp alla Heiðina í Knarrarnessel. [002]” segir í örnefnaskrá “Rétt neðan og norðan Háhóla liggur Knarrarnessstígurinn yfir Hrafnagjánnu en við hann þar að austanverðu stendur nokkuð áberandi strýtuþóll. Ekki er hægt að fylgja þessum selstíg með öðrum viðstöðulaust frá bæ og upp í sel því gatan er horfin að mestu leyti nema þar sem farið var yfir gjánnar.” Slóðinn hefur verið um 1 km vestan við Þyrluvörðu og um 1 km austan við línuvegafleggjarann. Ekki sjást merki um hann í námunda við Reykjanesbraut. Leiðin hefur legið um 500-600 m austan við (stærri) Fögrudalsvörðu. Á þessu svæði skiptast á hraun-, grasfleckir og bersvæði.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Knarrarnes, 4; SG: Örnefni og gönguleiðir, 72

GK-143:025 *Heygarður* heimild

“Í Suðurtúni Austurbæjar eru gamlar tóftir, kallaðar Heygarður, rétt austan við traðarvegginn upp frá nýja húsinu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Knarrarnes, 5-6

GK-143:026 *Hellnavör* heimild um lendingu

“Rétt innan við merkin er Hellnavör og stóð sjávarhús þar á bakkanum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Knarrarnes KE, 7

GK-143:027 *sjávarhús* heimild

“Rétt innan við merkin er Hellnavör og stóð sjávarhús þar á bakkanum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Knarrarnes KE, 7

GK-143:028 *skiparétt* heimild

“Stóra-Knarrarnesvör er austan í Höfðanum [006]. Dálítil klettarni gengur fram austanmegin hennar. Sjávarhúsin munu hafa staðið vestan vararinnar. Skiparétt var beint upp af Stóru-Knarrarnesvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Knarrarnes KE, 7

GK-143:029 *sjávarhúsin* heimild

“Stóra-Knarrarnesvör er austan í Höfðanum [006]. Dálítil klettarni gengur fram austanmegin hennar. Sjávarhúsin munu hafa staðið vestan vararinnar. Skiparétt var beint upp af Stóru-Knarrarnesvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Knarrarnes KE, 7

GK-143:030 varða

“Upp af Vorkvíum [022] er Krummahóll og var vörðubrot á honum.” segir í Örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Knarrarnes KE, 8

GK-143:031 *Árnastekkur* heimild um stekk

“Suður af Keldum og suðvestan Vorkvíu [022] er Árnastekkur sem snýr mót vestri og fast neðan hans er Árnastekkhæð. Sumar heimildir kalla stekkin Arnarstekk og hæðina Arnarstekkhæð ...,“ segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 31

GK-143:032 heimild um mógrafir

Mótekja var við selin, 002, segir í Örnefnaskrá “Stuttu neðan og vestan við seltúnið er flag sem kallað er Leirflagsvatnsstæðið en þangað er sagt að Ólafur Pétursson í Stóra-Knarrarnesi hafi sótt mó í eldinn.”

Heimildir:Ö-Knarrarnes KE, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 73

GK-143:033 *Borg* örnefni

“Upp af Vorkvíum [022] er Krummahóll og var vörðubrot á honum. - Grasigróinn hóll, þýfður og svolítið toppmyndaður, er rétt suðaustan Krummahóls. Hann heitir Borg. Svólítil lægð er milli Borgar og Krummhóls.” segir í Örnefnaskrá “Rétt sunnan við vegamót Gamlavegar og Strandarvegur er Krummhóll og í framhaldi og upp af honum kemur svo Borg en það er langt holt nokkuð gróið og þar gæti hafa verið fjárborg fyrrum.”

Heimildir:Ö-Knarrarnes KE, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 33, 35

GK-143:034 heimild um beitarhús

“Ofarlega í holtinu [033] eru rústir af beitarhúsum, tvær tóftir hlið við hlið og ein þvert á þær. Aðeins neðar á holtinu er greinilega nýrri fjárhústóft. Rétt ofan og austan við efri rústirnar finnum við lítið vatnsstæði í klöpp vel falið í viki norðan undir lágum hól,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 35

GK-143:035 heimild um fjárhús

“Ofarlega í holtinu [033] eru rústir af beitarhúsum, tvær tóftir hlið við hlið og ein þvert á þær. Aðeins neðar á holtinu er greinilega nýrri fjárhústóft. Rétt ofan og austan við efri rústirnar finnum við lítið vatnsstæði í klöpp vel falið í viki norðan undir lágum hól,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 35

GK-143:036 varða

“Ofan og austan við selið [002] í stefnu á Keili er Vandarholt og gengur gjáin sem fyrr var nefnd í gegn um það. Áberandi varða er á holtinu,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 73

GK-143:037 varða

“Í Eldborgum er Eldborgargren en það örnefni er í landamerkjalyðingu Knarrarness og Ásláksstaða frá árinu 1886. ... Gíslahóll er stuttu ofan við eystri hluta Eldborgaranna og á honum er varða,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 74

GK-143:038 áletrun

Árni Óla segir frá áletrun sem hann fann á steini í Stóra-Knarrarnesi og þar sagt frá bónda þeim er bjó þar 1703, Bjarna Eyjólfssyni. Fann steinin við gamla garðshliðið þar sem tvo garðbrot mætast.

Vísan er svo: 17 hundrið segjar ár, senn þó fjögur rétt í von, svo á gjörði sem hér stár sá hét Bjarni Eyjólfsson

Heimildir:Árni Óla: Strönd og vogar, 223-224

GK-143:039 *Gullkista* heimild

“Í Knarrar Ness Höfða noran verðum er Hraun Gíóta, hér um 50 Fadma laung 10 Fadma breid, 4a Fadma diup, köllud Gullkista, uppi hverja síor geingur um Flædi; Ord leikur á því, at þar hafi Fornmannafé fólgtit verid, enn Sannindi Ósögd.”

Heimildir:FF, 240

GK-143:040 *Knarrarnessel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstaða þar sem heitir Knarrarness sel; eru hagar litlir mjög, en vatnsskortur til stórmeina, so að selstöðuna hafa menn næsta því forlátið, og kaupir bóndinn nokkrum sinnum selstöðu í fjarlægð.” Ásláksstaðir stærri og minni og Minna Knarrarnes áttu þar einnig

selstöðu. “Þarna voru í eina tíð, og sjá rústir enn eftir þrjú sel. Fyrst Stóra-Knarrarnessel, Litla-Knarrarnessel og Ásláksstaðasel.” segir í örnefnaskrá “Nú komum við næst í Knarrarnessel sem er nokkurn spöl ofan Klifgjár og þar er flatlendast miðað við önnur selstæði í heiðinni. Selsstígurinn er ekki augljós frá Klifgjánni og upp í selið en hann liggur fast við Knarrarnesselvatsstæðið sem er um 100 m neðan og norðan við nyrstu töftirnar. Þar er oftast vatn enda vatnsstæði þetta með þeim stærstu í heiðinni. Selstæðið er stórt með mörgum töftum enda höfðu líklega flestir bæir í Knarrarnesshverfi selstöðu þara og í heimildum er getið um Litla Knarrarnessel og Ásláksstaðasel í þessum stað.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Knarrarnessel er nokkurn spöl ofan Klifgjár. Þar er flatlendast miðað við önnur selstæði á Vatnsleysustrandarheiðinni (Strandarheiðinni). Selsstígurinn er ekki augljós frá Klifgjánni og upp í selið, en hann liggur fast við Knarrarnesselvatsstæðið, sem er um 100 metrum neðan og norðan við nyrstu töftirnar. Þar er oftast vatn enda vatnsstæði þetta með þeim stærstu í heiðinni. Selstæðið er stórt með mörgum töftum. Þar má finna átta slíkar, misjafnlega stórar og margflóknar. Þrjá hlaðna stekki er að sjá í selstöðunni. Fjöldi stekkja benda jafnan til fjölda selja á viðkomandi svæði. Hins vegar má geta þess að stekkir virðast ekki alltaf augljósir. Þannig má ætla að enn einn stekkurinn hafi fylgt austustu töftunum þremur. Þær eru í grónum krika ofan við hinatr töftirnar. Sjá má móta fyrir hleðslu milli tveggja húsa, en alls eru rýmin í þeim fimm að tölu. Tvær töftanna eru nokkuð heillegar og jafnvel sjá hveru stór rýmin hafa verið. Í nyrstu töftinni mældust innanrýmin 140x280. Það er svipað hlutfall og í öðrum rýmum annarra tófta, ekki einungis í þessu seli heldur og fleirum. Ein töftin, sú syðsta í vestanverðri selstöðunni, er greinilega stærst umfangs. Hún hefur verið með fleiri rýmum en hinar, líklega einum fjórum, en það er óalgengt í seljum á Reykjanesskaganum, sem jafnan hefur þrjú slík, þ.e. eldhúsið með sérinngangi og búr og svefnaðstöðu með sameiginlegum inngangi. Því, sem hér er lýst, er einungis ályktun út frá því sem sést á yfirborðinu, en ef grafið yrði í rústirnar gæti ýmislegt annað komið í ljós, s.s. tengsl einstakra rýma innbyrðis. Stekkirnir eru svipaðir að gerð, tvö hólf. Þó má sjá móta fyrir bogadreginni hleðslu við endann á vestasta stekkinum. Hlaðin kví er skammt norðan við selstæðið. Líklega höfðu flestir bæir í Knarrarnesshverfi selstöðu þarna og í heimildum er getið um Litla-Knarrarnessel og Ásláksstaðasel á þessum stað. Rétt fyrir ofan selið er nokkuð stór gjá sem snýr bergvegg til sjávar og er Gjaselsgjá framhald hennar til suðvesturs.”

Heimildir:JÁM III, 130-135; Ö-Knarrarnes, 4; SG: Örnefni og gönguleiðir, 72-73; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=3046>

GK-143:041 *Helgahús* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Helgahús, eyðihjáleiga, hefur í eyði legið í þrjú ár ...”

Heimildir:JÁM III, 136

GK-143:042 *Vörðusker* örnefni landamerki

“Þá tóku við Austurbæjarfjörur og lágu inn að Vörðuskeri en mörkin lágu úr því í Markaklöpp.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-143:043 *Víkurvör* heimild um lendingu

“Syðst í fjörum þessum er Víkurvör [sjá Knarrarnes minna] og Víkin þar framundan.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-143:044 *Stóra-Knarrarnesvör* heimild um lendingu

“Syðst í fjörum þessum er Víkurvör [sjá Knarrarnes minna] og Víkin þar framundan. Þá koma Knarrarnesvör eða Stóra-Knarrarnesvör og innan Minni-Knarrarnesvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-143:045 heimild um hjall

“Hér fram af [006] er Markós og þá er Sandeyrar og Sandeyrarós og þá er Hjallanes og mun þar hafa verið Hjallur í eina tíð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-144 *Knarrarnes minna*

Jarðadýrleiki óviss 1703, hét þá Litla Knarrarnes, konungseign. 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Hlöðunes (20 hdr), tvenna Ásláksstaði (40 hdr, Knarrarnes tvö (30 hdr)., Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708). 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetaeikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 3 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Þurraþúðirnar Hellur og Vík stóðu í

Knarrarnestúni (-Knarrarnes, 2) 1703: “Túnin spillast af vatni og sjáfarágangi. Engjar eru öngvar.” (JÁM III, 134) 1919:Tún 3 teigar, garðar 1500m².

GK-144:001 *Knarrarnes minna* bæjarhóll bústaður

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Gamla húsið að Minna-Knarrarnesi ætla ég [GJ] að hafi veið byggt um 1875. Það var timburhús sem var rífið 1930, þegar flutt var í nýtt hús, þar sem nú stendur.”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 282; Túnakort 1919

GK-144:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-144:012 *Hellur* bæjarstæði bústaður

“Minni-Knarrarnes vestan með þurrabúðin Hellur og Vík. ... Hellur var þurrabúð með Hellnatúni eða Hellnaflöt Hellnalóð. Bæirnir stóðu í Knarrarnestúni.” segir í örnefnaskrá “Þurrabúðin hellur er í landi Minna-Knarrarness, ofan þjóðveggar. Hún er enn í byggð.” segir í örnefnaskrá KE Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Hellur voru til skamms tíma eina íbúðarhúsið í hreppnum ofan þjóðveggar. Þar byggði Lárus Pálsson “hómópati” árið 1873. Árið 1919-20 var byggt nýtt íbúðarhús á Hellum, nokkuð austan þess gamla.” 1919: Tún 0,3 teigar, garðar 920m².

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2; Ö-Knarrarnes KE, 4; GJ: Mannlíf og mannvirki, 277

GK-144:013 *Vík* bæjarstæði bústaður

“Minni-Knarrarnes vestan með þurrabúðin Hellur og Vík.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Vík var þurrabúð, syðst í túni Minna-Knarrarness. Hún fór í eyði laust eftir síðustu aldamót.” segir í örnefnaskrá KE “Vík var syðsti og fyrsti bærinn sem komið var að þegar farið var yfir landamerkin milli Ásláksstaðahverfis og Knarrarnesshverfis. ... Bærinn var þá utangarð í óskiptu landi suðaustur af Minna-Knarrarnesi, en lagðist í eyði fyrir aldamótin, þegar feðgarnir fluttu að Minna-Knarrarnesi.”

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2; Ö-Knarrarnes KE, 4; GJ: Mannlíf og mannvirki, 277

GK-144:014 *Minni-Knarrarnesvör* heimild um lendingu

“Syðst í fjörum þessum er Víkurvör [sjá Knarrarnes minna] og Víkin þar framundan. Þá koma Knarrarnesvör eða Stóra-Knarrarnesvör og innan Minni-Knarrarnesvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-144:015 *Sjávarstígur* heimild um leið

“Sjávarstígur lá niður túnið í Minni-Knarrarnesvörina.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-144:016 *Naustið* heimild um naust

“Sjávarstígur lá niður túnið í Minni-Knarrarnesvörina. Þar á Sjávarbakkanum var Naustið.” segir í örnefnaskrá
“Naustið var á sjávarbakkanum, beint niður undan gamla bænum.” segir í örnefnaskrá KE “Hlaðnir veggir voru að því á þrjá vegu og var skipum hvolft þar milli vertíða.” segir í örnefnaskrá KE

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2; Ö-Knarrarnes KE, 4

GK-144:017 *Litla-Knarrarnesgatan* heimild um leið

“Frá bæ lá Litla-Knarrarnesgatan upp á veg.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-144:018 *Litli-Knarrarnesbrunnur* heimild um brunn

“Í Túninu var Litla-Knarrarnesbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes, 2

GK-144:019 *Gamlibrunnur* heimild um brunn

“Var Gamlibrunnur að vestanverðu við hann [Sjávarstíginn 015]. Um 1930 var gerður ný brunnur austan við núverandi íbúðarhús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes KE, 4

GK-144:020 heimild um uppsátur

“Knarrarnesvík er allstór vík fram af Minna-Knarrarnesi. Við hana, beint niður af bænum, er uppsátrið frá Minna-knarrarnesi. Sjávarhúsin standa á kámpinum sunnan við það.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes KE, 7

GK-144:021 *sjávarhús* heimild

“Knarrarnesvík er allstór vík fram af Minna-Knarrarnesi. Við hana, beint niður af bænum, er uppsátrið frá Minna-knarrarnesi. Sjávarhúsin standa á kámpinum sunnan við það.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Knarrarnes KE, 7

GK-145 *Breiðagerði*

Jarðadýrleiki er óviss, konungseign. 9. september 1447: Bréf um jarðaskipti Einar Þorleifssonar og Steinmóðar ábóta í Viðey. Einar lét klaustrið í Viðey hafa jarðirnar, Voga (20 hdr), Hlöðunes (20 hdr), tvöna Ásláksstaði (40 hdr, Knarrarnes tvö (30 hdr)., Breiðagerði fyrir (10 hdr).. (DI IV 707-708) 13.9.1500: segir einnig að jörðin Breiðagerði á Strönd er í Kálfatjarnarkirkjusókn. (DI VII, 513, 561) 30.5.1501: Viðeyjarklaustur kaupir Breiðagerði á Strönd fyrir 10 hdr. (DI VII, 561). 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 4 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Jörðin hefur verið í eyði frá 1926 og liggur undir Auðnum. Þar var þrýbýli um aldamótin 1900.

1703: “Túnin spillast af sjáfarágangi og tjörn þeirri, sem innan garðs er. Engjar eru öngvar. Útihagar í lakasta máta og nær öngvir um vetur nema fjaran.” (JÁM III, 137). 1919: Tún alls 2,4 teigar, garðar 1100m².

GK-145:001 *Breiðagerði* bæjarhóll bústaður

“Breiðagerði bærinn stóð í Breiðagerðistúni innanlega og var túnið að mestu sunnan (vestan) bæjarins.” segir í örnefnaskrá Þríbýli um aldamótin 1900.

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2; GJ: Mannlíf og mannvirki, 293; Túnakort 1919

GK-145:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:008 heimild um fjárhús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:009 heimild um hlöðu

Heimildir:Túnakort 1919

GK-145:010 *Breiðagerðissel* heimild um sel

“Lína lá svo áfram upp yfir Klifgjá um Gjárnar. Þarna er að finna Breiðagerðissel.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:011 heimild um túngarð

“Úr sprungunni liggur merkjalínan beint í Litlu-Klöpp, sem er í flæðamáli við neðri enda Markjagarðs, sem liggur fyrir austurenda Stóra-Knarrarnestúns frá sjó upp að Túngarði og eftir þessum Merkjagarði ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:012 *Breiðagerðisnaust* heimild um naust

“Sjávarkampurinn upp frá fjörunni var allt einskenndur við bæinn, Breiðagerðiskampur. Á honum var innarlega Breiðagerðisnaust og Breiðagerðisbúð og fram undan var svo Breiðagerðisvör, sem allt eins var nefnd Breiðagerðislending ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:013 *Breiðagerðisbúð* heimild um sjóbúð

“Sjávarkampurinn upp frá fjörunni var allt einskenndur við bæinn, Breiðagerðiskampur. Á honum var innarlega Breiðagerðisnaust og Breiðagerðisbúð og fram undan var svo Breiðagerðisvör, sem allt eins var nefnd Breiðagerðislending ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:014 *Breiðagerðisvör* heimild um lendingu

“Sjávarkampurinn upp frá fjörunni var allt einskenndur við bæinn, Breiðagerðiskampur. Á honum var innarlega Breiðagerðisnaust og Breiðagerðisbúð og fram undan var svo Breiðagerðisvör, sem allt eins var nefnd Breiðagerðislending ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:015 *Breiðagerðisbrunnur* heimild um brunn

“Breiðagerðisbrunnur var sunnan bæjar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:016 *Sjávarstígurinn* heimild um leið

“Heiman frá bæ lá Sjávarstígurinn niður á Kampinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:017 *Breiðagerðisgata* heimild um leið

“Breiðagerðisgata lá frá bæ upp á Þjóðveginn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:018 *Litlistekkur* heimild um stekk

“Þar var í Heiðinni Litlistekkur og Breiðagerðisskjólgarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2

GK-145:019 *Breiðagerðisskjólgarður* heimild

“Þar var í Heiðinni Litlistekkur og Breiðagerðisskjólgarður.” segir í örnefnaskrá “Austur af Nyrðri-Geldingahól er langur klapparhryggur og á honum eru leifar af krossgarði (skjólgarði) fyrir fé. Garðurinn heitir Breiðagerðisskjólgarður og sést hann nokkuð vel af Reykjanesbrautinni sem grjóthrúga á holti.” Norðvestan við Þyluvörðu er holt og dældir (dalir) sem kallaðir eru Djúpudalir. Örlítið vestar eru aðeins stærri hraunhólar (klettahæðir) sem liggja til norðurs. Langt norðan við þessa hóla eru svo nokkrir hólar og má sjá eitthvað sem líkist grjóthrúgu en eru leifar skjólgarðsins, langt í burtu. Þetta er Breiðagerðisskjólgarður og er hann meira en 1 km norður af Reykjanesbraut.

Heimildir:Ö-Breiðagerði, 2; SG: Örnefni og gönguleiðir, 35-36

GK-145:020 *bæjarstæði bústaður*

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Þurabúð 1. Þar bjuggu Hafliði Hallsson, f 1862 og kona hans ...”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 293

GK-145:021 *bæjarstæði bústaður*

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Þurabúð 2. Þar bjuggu Sumarliði Matthíasson, f. 141 og kona hans, Þorbjörg Ólafsdóttir ...”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 293

GK-145:022 *varða*

“Rétt fyrir ofan syðstu sumarbústaðina í Breiðagerði er nokkuð áberandi varða og fast neðan hennar komum við líklega aftur á Almenningsveginn gamla ...,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 30

GK-146 *Auðnar*

Jarðadýrleiki óviss, konungseign. 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs, 1 hdr í fríðu og 1 vætt fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Hjáleigur 1703 Auðnahjáleiga í byggð, í eyði voru Lönd og Hólmsteinshús og ein nafnlaus hjáleiga. Auðnakot [GK-147] hjáleiga 1847. Höfði hét afbýli frá Auðnum í byggð frá um 1850-1971. Tómtúsið Hóll var einnig í landi Auðna. (Ö-Auðnahverfi, 2)

1703: “Túnin spillast af sandi og grjóti sem sjór og vindur ber á, líka er þar mein að grjóti því, sem jarðfast er í túninu. Engjar eru öngvar.” (JÁM III, 138). 1919: Tún A og Höfða 6,5 teigar, garðar 4300m².

GK-146:001 *Auðnar* *bæjarhóll bústaður*

Byggst stórt tveggja hæða timburhús um 1883-4, byggt upp nýtt hús um 1918.

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:002 *heimild um útihús*

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:003 *heimild um útihús*

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:004 *heimild um útihús*

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:005 *heimild um brunn*

Á heimasíður Ferlis segir: “Auðnabrunnur N/v Auðnir hlaðinn”

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:006 *heimild um útihús*

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:007 *heimild um útihús*

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:008 *heimild um útihús*

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:012 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:013 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:014 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:015 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:016 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:017 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:018 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:019 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:020 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:021 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-146:022 Höfði bæjarstæði býli

Sér örnefnalýsing fyrir Höfða. Byggt fyrir 1850, í eyði frá 1971.

Heimildir:Ö-Höfði í Auðnahverfi, 1; GJ: Mannlíf og mannvirki, 300; Túnakort 1919

GK-146:023 *Auðnasel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á jörðin og brúkar þar sem kallað er Auðnasel, þar eru hagar nýtandi, en vatnsskortur til stórmeina margoft.” “Þá liggur fyrir Klofgjá og blasir við Klifgjárbarmur og rétt þar fyrir ofan er Auðnasel og Höfðasel og Breiðagerðissel. Til selja þessara lá aðeins einn stígur Auðnaselsstígur.” segir í örnefnaskrá “Næst förum við að Auðnaseli en það er norðastur af Knarrarresseli innan við slakkann sem þýska flugvélin hrapaði í og er um 20. mín gangur á milli seljanna. Selið liggur suðvestan við hæð eina sem heitir Sýrholt. Margar tóftir eru þar mismikið grónar en þarna var haft í selið frá bæjum í Auðnahverfinu s.s. Auðnum, Höfða og Breiðagerði. Á hæsta hólnum í seltúninu er varða. Vatnsstæði hefur ekki fundist við selið en heimildir segja það vera norðvestur af því nokkurn spöl neðan þess og sunnan við háan og brattan klapparhól.” Á heimasíðu Ferlis segir: Auðnasel er norðaustur af Knarrarresseli, innan við slakkann, Breiðagerðisslakka, sem þýska flugvélin hrapaði í og er um 20. mín. gangur milli seljanna. Selið liggur suðvestur við hæð eina, sem heitir Sýrholt. Margar tóftir eru þar mismikið grónar, en þarna var haft í seli frá bæjum í Auðnahverfi, s.s. Auðnum, Höfða og Breiðagerði. Á hæsta hólnum í seltúninu er varða. Vatnsstæði hefur ekki fundist við selið, en heimildir segja það vera norðvestur af því, nokkurn spöl neðan þess, og sunnan við háan og brattan klapparhól. Tóftir í Auðnaseli eru á fjórum stöðum. Líklega eru þó austari tóftirnar tvær huti

af sama selinu. Fjórdða tóftin gæti mögulega verið tyrfdur tvískiptur stekkur, en tveir aðrir, hlaðnir stekkir eru skammt norðar. Á tveimur stöðum við selstöðuna eru göt undir klapparhæðum. Svo virðist sem hleðslur séu niðri í þeim, en gróid er yfir þær að mestu. Klofinn klapparhæð er vestan við selstöðuna, en ekki er að sjá hleðslur í henni. Vel hefði mátt nýta hana sem náthaga og er ekki ólíklegt að það hafi verið gert.”

Heimildir:JÁM III, 137; Ö-Auðnahverfi, 3; SG: Örnefni og gönguleiðir, 75; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naiid=3046>

GK-146:024 *Fornasel* örnefni sel

“Milli Hrafnsgjár og Klifgjár heitir svæðið Huldur þar eru lægðir og milli þeirra er stór klettur, sem heitir Hestaklettur og þar upp af Kolgjá er stórt og mikið sel sem heitir Auðnasel [sjá 023]. Þar innar er Fornasel og þar upp af heitir svo Grindavíkurgjá.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnar og Höfði, 137

GK-146:025 *Lönd* bæjarstæði bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Lönd, eyðihjáleiga, hefur í eyði legið í fjeður ár. ... Grasnautnina brúkar nú heimabóndinn og þykist ei missa mega að skaðlausu.”

Heimildir:JÁM III, 139

GK-146:026 bæjarstæði bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Hjáleiga forn heima við bæinn, hefur byggð verið fyrir tuttugu árum, síðan um stund í eyðu leið, nú ljær bóndin húsin móður sinni ... Kann ekki að byggjast án bóndans skaða.”

Heimildir:JÁM III, 139

GK-146:027 *Hólmsteinshús* bæjarstæði bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Hólmsteinshus hafa í tuttugu ár í eyði legið ... brúkar heimabóndinn og þykist ei missa mega að skaðlausu.”

Heimildir:JÁM III, 139

GK-146:028 *Sjávargarður* heimild

“... og um Krók þann, sem Sjávargarðar Landakots og Auðna mynda, þar sem þeir mætast ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 1

GK-146:029 varða landamerki

64°00.146 22°15.139

“Úr Þúfuhól þessum liggja mörkin beint eftir Vörðum upp Heiðina, milli Auðnaklofsins og Breiðagerðisskjólgarðs, spölkorn fyrir neðan Syðri-Keilisbróðir (Litla-Hrút), alla leið að landi Krísuvíkur í Grundavíkurehripi.” segir í örnefnaskrá. Í Örnefni og gönguleiðir í Vatnsleysustrandarhreppi leiðir höfundur að því líkum að Auðnaklofningar séu það sama og Skrokkar. Sökum skorts á betri rökum var staðsetning hinna horfnu landamerkjavarða tekin á Skrokkum. Skrokkar er langur hólaklasi sem liggur norður-suður. Reykjanesbrautin gengur í gengum klasann um 900 m austan við Þyrluvörðu. Á þessum stað eru hæðir/hraunhryggir sem eru grýttir en vaxnir mosa og grasi um 100 m norðan við Reykjanesbraut. Hraunhryggurinn er mosagróinn mosa. Norðan Reykjanesbrautar eru nokkrir grónir toppar en engin greinileg merki um vörður sjást. Sunnan brautarinnar er á sama hrygg varða eða samtíningur úr grjóti sem sýnist nýlegur.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 1

GK-146:030 *Hóll* bæjarstæði bústaður

“Og svo er eitt tómthús, Hóll. ... Skammt frá Þúfuhól er þurrabýlið Hóll í Hólslóð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:031 *Höfðavör* heimild um lendingu

“Við Bláklett taka við Bergskotsfjörur og þá taka við Höfðafjörur og þar er Höfðavör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:032 *Austurbæjarvör* heimild um lendingu

“Þá er komið að hinum reglulegur Auðnafjörum og þar eru Auðnavarir tvær var, sem nefnast Austurbæjarvör og Suðurbæjarvör. Auðnalendingar, Austurbæjarlending og Suðurbæjarlending.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:033 *Suðurbæjarvör* heimild um lendingu

“Þá er komið að hinum reglulegur Auðnafjörum og þar eru Auðnavarir tvær var, sem nefnast Austurbæjarvör og Suðurbæjarvör. Auðnalendingar, Austurbæjarlending og Suðurbæjarlending.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:034 *Auðnanaust* heimild um naust
“Þar upp af [032-033] er Auðnanaust og Auðnaskiparétt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:035 *Auðnaskiparétt* heimild
“Þar upp af [032-033] er Auðnanaust og Auðnaskiparétt.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:036 heimild um þvottastað
“Austan til við Auðnavarir [032-033] eru svo kölluð Fjöruvötn. Þar var á fjöru þvegin þvottur alla jafnan og upp á vorin.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:037 *Sveinstættur* heimild
“Upp á Kampinum eru húsastættur, nefnast Sveinstættur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:038 *Sundvarða Efri* varða landamerki
“Landamerkin að sunnan liggja úr Blákletti í Þúfhól, en þar standur Sundvarðan Efri, en Sundvarðan Neðri er nokkru neðar, eða um 600 faðma upp frá fjöru, en milli varðanna eru 150 faðmar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:039 *Sundvarða Neðri* varða landamerki
“Landamerkin að sunnan liggja úr Blákletti í Þúfhól, en þar standur Sundvarðan Efri, en Sundvarðan Neðri er nokkru neðar, eða um 600 faðma upp frá fjöru, en milli varðanna eru 150 faðmar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2

GK-146:040 *Auðnastígur* heimild um leið
“Heim af þjóðveginum lá Auðnastígur niður að bæ, nú húsi.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 2-3

GK-146:041 *Sjávarstígurinn* heimild um leið
“En heiman frá bæjum lá svo Sjávarstígurinn niður á Kampinn.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3

GK-146:042 *Höfðastígur* heimild um leið
“Á mörkum milli Auðna og Höfða, sem stóð í Höfðatúni, var Höfðastígur, sem lá af Auðnastíg heim til bæjar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3

GK-146:043 *Höfðabrunnur* heimild um brunn
“Norðan við stíginn [042] var svo Höfðabrunnur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3

GK-146:044 *Auðnabrunnur* heimild um brunn
“Auðnabrunnur var austan bæjarins, og Auðnabrunnstígur heim til bæjar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3

GK-146:045 *Auðnabrunnstígur* heimild um leið
“Auðnabrunnur var austan bæjarins, og Auðnabrunnstígur heim til bæjar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3

GK-146:046 *Markavörður* varða landamerki
“Um Markavörður liggur landamerkjalinan milli Auðnahverfis og Breiðagerðis upp Heiðina ...” segir í örnefnaskrá Sesselja Guðmundsdóttir telur helst að Markavörður hafi verið það sama og 029. Hann segir að þeir heimildamenn sem hún hafi rætt við hafi verið mjög óvísst með þessa staðsetningu og því hafi sér ekki tekist að

staðsetja þetta nema helst sem 029. (SJÁ 029)

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3

GK-146:047 *Auðnaborg* heimild um fjárskýli

“Hrúthóll heitir klapparhóll og Vatnshólar og svo er Auðnaborg fjárborg.” segir í örnefnaskrá “Upp og suður af Skálholti er Auðnaborg í grasmóa sunnan í hól. Þar er nokkuð heilleg fjárrétt með stórum almenningi og tveimur dilkum, en uppi á hólnum við réttina eru rústir af tveimur kofum. Lítill stekkur er rétt neðan og vestan við borgina en engar heimildir eru til um nafn hans.”

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 3; SG: Örnefni og gönguleiðir, 30

GK-146:048 *Höfðasel* heimild um sel

“Þá liggur fyrir Klofgjá og blasir við Klifgjárbarmur og rétt þar fyrir ofan er Auðnasel og Höfðasel og Breiðagerðissel. Til selja þessara lá aðeins einn stígur Auðnaselsstígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 4

GK-146:049 *Breiðagerðissel* heimild um sel

“Þá liggur fyrir Klofgjá og blasir við Klifgjárbarmur og rétt þar fyrir ofan er Auðnasel og Höfðasel og Breiðagerðissel. Til selja þessara lá aðeins einn stígur Auðnaselsstígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 4

GK-146:050 *Auðnaselsstígur* heimild um leið

63°59.555 18°17.201

“Þá liggur fyrir Klofgjá og blasir við Klifgjárbarmur og rétt þar fyrir ofan er Auðnasel og Höfðasel og Breiðagerðissel. Til selja þessara lá aðeins einn stígur Auðnaselsstígur.” segir í örnefnaskrá. Auðnaselsstígur lá skáhallt frá Auðnum til selsins og hefur þá vísast legið um Reykjanesbraut um 400-500 m austan við Þyrluvörðu og um 2 km vestan við þar sem Marteinskáli (151:051) sést frá Reykjanesbrautinni. Á þessu svæði er nokkuð gróíð hraun en skrásetjari kom ekki auga á greinilegan stíg í námunda við Reykjanesbrautina.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Auðnahverfi, 4

GK-146:051 heimild

“Liggja landamerkin milli Bergskots og Höfða eftir endilöngum hólnum, úr enda hans beina línu í gamalt tóftarbot, sem er suður og upp af Höfða-túngarðinum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði í Auðnahverfi, 1

GK-146:052 heimild

“Neðanvert við hólinn [Klapparhólinn ?] er aflög slétta, er nefnist Leynir. Þar var mikið skjól fyrir vestan og norðanátt. Garðlag lá eftir Leyninum. Þar stóð hús, hlaðið úr grjóti, sem var kallað Lambhús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði í Auðnahverfi, 1

GK-146:053 *Lambhús* heimild um lambhús

“Neðanvert við hólinn [Klapparhólinn ?] er aflög slétta, er nefnist Leynir. Þar var mikið skjól fyrir vestan og norðanátt. Garðlag lá eftir Leyninu. Þar stóð hús, hlaðið úr grjóti, sem var kallað Lambhús. Í þessu húsi munu eingöngu hafa verið hýst lömb. Kringum það var lágur grjótgarður. Innan hans var nefnt Gerði. Seinna var það ræktað. Veggir standa enn af þessu lambhúsi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði í Auðnahverfi, 1-2

GK-146:054 heimild um mógrafir

“Fyrir neðan og vestan bæinn er Höfðatjörn. Þar var tekinn mór, síðast árið 1918.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði í Auðnahverfi, 2

GK-146:055 *Höfðavatn* heimild um þvottastað

“Höfðavatn er hvergi getið, þó munu þau vera til eins og með hinum bæjunum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Höfði í Auðnahverfi, 2

GK-146:056 *Litlistekkur* heimild um stekk

“Litlistekkur er beint upp af bæ og suður af Auðnaborg [047] ...” segir í örnefnaskrá “Upp og suður af Skálholti er Auðnaborg í grasmóa sunnan í hól. Þar er nokkuð heilleg fjárrétt með stórum almenningi og tveimur dilkum, en uppi á hólnum við réttina eru rústir af tveimur kofum. Lítill stekkur er rétt neðan og vestan við borgina en engar heimildir eru til um nafn hans.”

Heimildir:Ö-Auðnar og Höfði, 137; SG: Örnefni og gönguleiðir, 30

GK-146:057 heimild um myllu

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Þá stofnaði Stefán, ásamt fleirum, samtök meðal hreppsúa sem byggðu rammgerða vindmyllu 1918-19. Skyldi hún mala þurrkuð bein úr sjávarafurðum til skepnufóðurs. Stendur þetta sérkennilega hús enn, þ.e. steypir veggir ... Beinmyllan stóð stutt og var aflögð 1920-21.”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 297

GK-146:058 varða

“Ofan og austan við Auðnasel er há og mikil varða, nafnlaus, sem sést víða að, m.a. af Reykjanesbraut og stendur hún ofan Sýrholts en neðan Grindavíkurgjár,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 76

GK-147 Auðnakot (Bergskot)

Hjáleiga Auðna 1703, dýrleiki óviss. Upphaflega tómthús. GJ: Mannlíf og mannvirki, 302
1919: Tún 1,3 teigar, garðar 670m².

GK-147:001 *Auðnakot (Bergskot)* bæjarhóll bústaður

“Bærinn var hlaðinn út torfi og grjóti og kringum hann voru grjótgarðar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 1; Túnakort 1919

GK-147:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-147:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-147:004 *Bergkotsbrunnur* heimild um brunn

“Austan við bæinn var brunnur (vatnsból), Bergkotsbrunnur. Brunnur þessi var hlaðinn innan, og var hann tæp mannhæð á dýpt. Vatn úr honum var notað handaskepnum og einnig til þvotta, en óhæft til drykkjar, svo sækja var neyzluvatn á næsta bæ, Landakot.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 2; Túnakort 1919

GK-147:005 heimild um túngarð

“Bærinn var hlaðinn út torfi og grjóti og kringum hann voru grjótgarðar. ... Túnið fyrir sunnan bæinn var nefnt Suðurtún. Það nær að Höfðatúni. Grjótgarðar skýldu túninu að, en grjótgarðslögin sjást enn að mestu leyti og skilja túnið frá óræktuðum móm og klöppum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 1-2

GK-147:006 *Vesturgarður* heimild um kálgarð

“Bærinn var hlaðinn út torfi og grjóti og kringum hann voru grjótgarðar. Innan þeirra voru matjurtagarðar, sem nefndust Vesturgarður (þar voru ræktaðar gulrófur), Austurgarður og Suðurgarður. Þessir hlöðnu garðar standa enn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 1

GK-147:007 *Austurgarður* heimild um kálgarð

“Bærinn var hlaðinn út torfi og grjóti og kringum hann voru grjótgarðar. Innan þeirra voru matjurtagarðar, sem nefndust Vesturgarður (þar voru ræktaðar gulrófur), Austurgarður og Suðurgarður. Þessir hlöðnu garðar standa enn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 1

GK-147:008 *Suðurgarður* heimild um kálgarð

“Bærinn var hlaðinn út torfi og grjóti og kringum hann voru grjótgarðar. Innan þeirra voru matjurtagarðar, sem nefndust Vesturgarður (þar voru ræktaðar gulrófur), Austurgarður og Suðurgarður. Þessir hlöðnu garðar standa enn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 1

GK-147:009 heimild um leið

“Milli Bergskots og Höfða var stígur, og lá hann austan í Lákahól, en hann er langur hól. Eftir honum lágu mörkin milli bæjanna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 2

GK-147:010 *Sjávargata* heimild um leið

“Sjávargata kallast sú leið, er lá frá bænum til sjávar, niður í lendinguna og naustin (þ.e. Bergkotsvör). Sjávargatan lá um Suðurtún.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 2

GK-147:011 *Bergkotsvör* heimild um lendingu

“Sjávargata kallast sú leið, er lá frá bænum til sjávar, niður í lendinguna og naustin (þ.e. Bergkotsvör). Sjávargatan lá um Suðurtún.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 2

GK-147:012 heimild um naust

“Sjávargata kallast sú leið, er lá frá bænum til sjávar, niður í lendinguna og naustin (þ.e. Bergkotsvör). Sjávargatan lá um Suðurtún.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 2

GK-147:013 *Byrgið* heimild um herslubyrgi

“Byrgið stendur norðan við naustið og er hlaðið úr grjóti, veggjabrotin standa eftir af því. [það var fiskibyrki].” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 3

GK-147:014 *Bergkotsvörn* heimild um þvottastað

“Að vestanverðu út af Blákletti eru fjöruvötn, þar var þvegin ull á vorin og einnig þvottur (Bergkotsvötn). Oft var drykkjarvatn sótt í fjöruvötnin á sumrum, þegar þurrkasamt var.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 3

GK-147:015 heimild um herslubyrgi

“Norður af Byrginu [013] var grjótkampur, er notaður var til fiskþurrkunar fyrir Bergskot og Höfða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bergskot í Auðnahverfi, 4

GK-148 *Landakot*

Nefnd hálfledda, jarðadýrleiki óviss 1703, konungseign. 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 3 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Guðmundur Jónsson segir þetta býli hafa verið höfuðból Vatnsleysustrandarhrepps á árunum 1830-1930. Gata var tómthús milli Landakots og Þórustaða í Landakotslandi (GJ: Mannlíf og mannvirki, 304, 309). Niður við sjó var býlið Lönd. (Ö-Landakot GS, 2)

1703: “Túnin fordjarfast stórum af sandi og sjáfargáangi allareidu til þriðjungs. Engjar eru öngvar.” JÁM III, 140
1919: Tún 4,7 teigar, garðar 1620m².

GK-148:001 *Landakot* bæjarhóll bústaður

“Núverandi íbúðarhús var byggt 1925-27 norðan við grunn eldra húss, sem rífið var. Standa nú tröppur þess húss einar eftir, og mótar fyrir grunnir.” segir í örnefnaskrá Heimildum ber ekki saman, í bók Guðmundar Jónssonar segir að steinhúsið hafi verið byggð um 1921-22.

Heimildir:Ö-Landakot, 3; GJ: Mannlíf og mannvirki, 306; Túnakort 1919

GK-148:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:005 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:006 *Brunnurinn* heimild um brunn
“Sá brunnur [Djúpagröf sjá Þórustaði] var aldrei kallaður annað í okkar tíð, og var ausið úr honum vatn á þvott. Vatnsbólið var annar brunnur miklu dýpri, byrgður, og í honum flæðivatn ósalt. Hann þornaði um fjöru, en fylltist á flóði, og varð að sæta sjávarföllum til að dæla úr honum vatni. Hann er um 80-100m neðan við íbúðarhúsið í Landakoti, langt frá Djúpugröf og miklu yngri og var aldrei kallaður annað en Brunnurinn.”
Heimildir:Ö-Landakot, 2; Túnakort 1919

GK-148:007 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:008 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:009 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:010 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:011 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:012 (*Íshús*) heimild
Heimildir:Túnakort 1919

GK-148:013 *Gata* bæjarstæði býli
“Neðan við Landakotsbæinn eru tættur eftir býlið Götu og niður við sjó var býlið Lönd.” segir í örnefnaskrá “Í austur allaði Bakkanum í aflíðandi brekku á áttina að tóftum býlisins Götu. Milli Götu og Þórustaðagirðingar var túnið þýft og grýtt.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Gata var tómthús milli Landakots og Þórustaða í Landakotslandi... mun bærinn hafa aflagst nokkru eftir aldamót.”
Heimildir:Ö-Landakot GS, 2, Ö-Landakot, 6; GJ: Mannlíf og mannvirki, 309

GK-148:014 heimild um lendingu
1703 var heimræði og góð lending.
Heimildir:JÁM III, 140

GK-148:015 *Lönd* bæjarstæði býli
“Neðan við Landakotsbæinn eru tættur eftir býlið Götu og niður við sjó var býlið Lönd.” segir í örnefnaskrá “
Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:016 *Suðurvör* heimild um lendingu
“Landakotsvarir þrjár voru er í fjörunum og nefndust Suðurvör, Miðvör og Norðurvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:017 *Miðvör* heimild um lendingu
“Landakotsvarir þrjár voru er í fjörunum og nefndust Suðurvör, Miðvör og Norðurvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:018 *Norðurvör* heimild um lendingu
“Landakotsvarir þrjár voru er í fjörunum og nefndust Suðurvör, Miðvör og Norðurvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:019 *Landakotsnaust* heimild um naust
“Á Landakotskampi var Landakotsnaust og Landakotsskiparétt.” segir í örnefnaskrá “Á sjávarkambinum ofan við varinnar voru þau mannvirki, sem þurfti til árabátaútgerð fyrri tíma. Þar var naust, skiparétt, hjallur og söltunarhús. Hjallurinn var áfastur við söltunarhúsið og sneri dyrum til sjávar. Á lofti yfir báðum var

veiðarfæragæymsla. Handsnúið spil var norðan við hjallinn og bátar setur á hvalbeinum eins hátt upp í uppsátrið og þurfa þótti til að verja þá sjógangi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2; Ö-Landakot, 5

GK-148:020 *Landakotsskiparétt* heimild

“Á Landakotskampi var Landakotsnaust og Landakotsskiparétt.” segir í örnefnaskrá “Á sjávarkambinum ofan við varirnar voru þau mannvirki, sem þurfti til árabátaútgerð fyrri tíma. Þar var naust, skiparétt, hjallur og söltunarhús. Hjallurinn var áfastur við söltunarhúsið og sneri dyrum til sjávar. Á lofti yfir báðum var veiðarfæragæymsla. Handsnúið spil var norðan við hjallinn og bátar setur á hvalbeinum eins hátt upp í uppsátrið og þurfa þótti til að verja þá sjógangi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2; Ö-Landakot, 5

GK-148:021 heimild

“Á kampinum var hlaðin garður, sjávargarður, og liggur hann allt austur eða inn í mörk.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:022 heimild

“Ofan sjávargarðsins liggur landamerkjalinan að sunnan milli Landakots og Auðnahverfis og stakkstæðið upp í krókinn eða hlykkinn, sem var milli sjávargarða Landakots og Auðna. Þaðan um grjótgarðinn í Brunnhóla og svo eftir gamla torfgarðslaginu um Landakotshól og þaðan út í túngarðinn og heiðargarðinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:023 *Brunnhólar* örnefni brunnur

“Ofan sjávargarðsins liggur landamerkjalinan að sunnan milli Landakots og Auðnahverfis og stakkstæðið upp í krókinn eða hlykkinn, sem var milli sjávargarða Landakots og Auðna. Þaðan um grjótgarðinn í Brunnhóla og svo eftir gamla torfgarðslaginu um Landakotshól og þaðan út í túngarðinn og heiðargarðinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:024 heimild

“Ofan sjávargarðsins liggur landamerkjalinan að sunnan milli Landakots og Auðnahverfis og stakkstæðið upp í krókinn eða hlykkinn, sem var milli sjávargarða Landakots og Auðna. Þaðan um grjótgarðinn í Brunnhóla og svo eftir gamla torfgarðslaginu um Landakotshól og þaðan út í túngarðinn og heiðargarðinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:025 *Litlasel* heimild um sel

“Í austurátt frá Skrokkum er lítið selstæði sem heitir Fornasel. Ein heimild segir það vera frá Þórustöðum en önnur heimild segir að selið gæti heitið Litlasel og vera frá Landakoti,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 72

GK-148:026 heimild um túngarð

“Ofan sjávargarðsins liggur landamerkjalinan að sunnan milli Landakots og Auðnahverfis og stakkstæðið upp í krókinn eða hlykkinn, sem var milli sjávargarða Landakots og Auðna. Þaðan um grjótgarðinn í Brunnhóla og svo eftir gamla torfgarðslaginu um Landakotshól og þaðan út í túngarðinn og heiðargarðinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2

GK-148:027 *Landakotshóll* álagablettur

“Ofan sjávargarðsins liggur landamerkjalinan að sunnan milli Landakots og Auðnahverfis og stakkstæðið upp í krókinn eða hlykkinn, sem var milli sjávargarða Landakots og Auðna. Þaðan um grjótgarðinn í Brunnhóla og svo eftir gamla torfgarðslaginu um Landakotshól og þaðan út í túngarðinn og heiðargarðinn. Mikil álög og viðurlög lágu við því að slá eða nýta nokkuð af Landakotshól, þeim hluta hólans, sem Landakoti tilheyrði. Urðu nokkur slys, ef út af þessu var brugðið.” segir í örnefnaskrá Álagabletturinn var einnig kallaður Bergskotshóll.

Heimildir:Ö-Landakot GS, 2; Ö-Landakot, 6

GK-148:028 heimild um kálgarð

“Alveg við austurhorn íbúðarhússins byrja gamlir grjótgarðar, sem skýldu kálgörðum heima við bæinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 3

GK-148:029 heimild um smiðju

“Alveg við austurhorn íbúðarhússins byrja gamlir grjótgarðar, sem skýldu kálgörðum heima við bæinn. Austast í

Þessum hleðslum er talin hafa verið smiðja.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 3

GK-148:030 heimild um leið

“Niður túnið, frá húsinu, liggur sjávargata að uppsátrinu. Þetta var troðningur, en túnið hart og hægt að fara sjávargötuna með hest og vagn, ef með þurfti.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 3

GK-148:031 heimild um uppsátur

“Niður túnið, frá húsinu, liggur sjávargata að uppsátrinu. Þetta var troðningur, en túnið hart og hægt að fara sjávargötuna með hest og vagn, ef með þurfti.” “Á sjávarkambinum ofan við varinnar voru þau mannvirki, sem þurfti til árabátaútgerðar fyrri tíma. Þar var naust, skiparétt, hjallur og söltunarhús. Hjallurinn var áfastur við söltunarhúsið og sneri dyrum til sjávar. Á lofti yfir báðum var veiðarfærageymsla. Handsnúið spil var norðan við hjallinn og bátar setur á hvalbeinum eins hátt upp í uppsátrið og þurfa þótti til að verja þá sjógangi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 3, 5

GK-148:032 heimild um kálgarð

“Neðan við tjörnina er gamalt, gróið kálgarðsstæði, aflagt fyrir okkar tíð. Það hlýtur að vera sá sjávarkálgarður, sem til er vitnað í landamerkjalyðsingunni gagnvart Auðnum, enda liggur girðingin milli bæjanna úr suðurhorni hans í krók, sem myndast á mörkum sjávargarða beggja býlanna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 4

GK-148:033 heimild

“Neðan við tjörnina er gamalt, gróið kálgarðsstæði, aflagt fyrir okkar tíð. Það hlýtur að vera sá sjávarkálgarður, sem til er vitnað í landamerkjalyðsingunni gagnvart Auðnum, enda liggur girðingin milli bæjanna úr suðurhorni hans í krók, sem myndast á mörkum sjávargarða beggja býlanna. Hjá kálgarðinum eru tóftarbröt, en ekki vitum við, hvort þar stóð bærinn Lönd [015] ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 4

GK-148:034 *Efrikofi* heimild um fjárhús

“Í okkar bernsku gekk fjárhús með hlöðnum veggjum vestast út úr kálgarðsveggnum [sama og 033?] og sneri dyrum til sjávar. Það var kallað Efrikofi til aðgreiningar frá öðru fjárhúsi, Neðrikofa, sem stóð alveg niðri á sjávarkambinum. ... Frá syðri vegg Efrikofa gekk gamalt garðbrot alveg niður á sjávarkamb. Gæti það hafa verið á mörkum jarðanna Landakots og Auðna ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 4

GK-148:035 *Neðrikofi* heimild um fjárhús

“Í okkar bernsku gekk fjárhús með hlöðnum veggjum vestast út úr kálgarðsveggnum [sama og 033?] og sneri dyrum til sjávar. Það var kallað Efrikofi til aðgreiningar frá öðru fjárhúsi, Neðrikofa, sem stóð alveg niðri á sjávarkambinum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 4

GK-148:036 heimild um hesthús

“Út úr suðurvegg kálgarðsstæðisins gekk hesthús með hlöðnum veggjum og sneri dyrum að Auðnum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 4

GK-148:037 *Gerði* heimild

“Norðan sjávargötunnar [030], eiginlega í beinu framhaldi af neðra vegg gamla kálgarðsstæðisins, sem áður getur, neðan við þann brunn, sem vatn var leitt úr í bæinn, og skáhallt niður og niður til sjávar, var grjótgardur. Svæðið, sem afmarkaðist af honum og gamla kálgarðsstæðinu annars vegar og sjávargarðinum hins vegar og girðingunni milli Landakots og Auðna að sunnan, var alltaf kallað Gerðið.” segir í örnefnaskrá

“Gerðið var athafnasvæði þeirra, sem sjóinn sóttu frá Landakoti. Þar var gert að veiðarfærum, og líklega hafa verið þar fiskireitir áður fyrr. Gerðið var slegið í okkar bernsku, en fiskur þurrkaður á reit, sem gerður var ofan túns eftir 1930. Grásleppa var þurrkuð við sjóinn og sundmagi breiddur á sjávargarðinn, meðan hann var hirtur. Hleðslurnar kringum Gerðið hafa líklega átt að verja athafnasvæði úrgerðarinnar fyrir ágangi búfjár.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Landakot, 4

GK-148:038 heimild um hjall

“Á sjávarkambinum ofan við varirnar voru þau mannvirki, sem þurfti til árabátaúngerðar fyrri tíma. Þar var naust [019] skiparétt, hjallur og söltunarhús. Hjallurinn var áfastur við söltunarhúsið og sneri dyrum til sjávar. Á lofti yfir báðum var veiðarfærageymsla. Handsnúið spil var norðan við hjallinn og bátar setur á hvalbeinum eins hátt upp í uppsátrið [031] og þurfa þótti til að verja þá sjógangi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 5

GK-148:039 varða

“Á honum [021] sem næst miðjum er sundvarðan, sem áður er á minnzt, og hefur verið reynt að halda henni við.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 5

GK-148:040 *Bakkagarður* heimild um kálgarð

“Ofan við garðstæðið [021] eru harðir sandbakkar með lágu, þétu grasi. Þeir voru kallaðir Bakkinn eða Landakotsbakki og talað um að slá Bakkann. Neðst á Bakkannum sést nú kálgarðsstæði, sem notað var til skamms tíma, eða þar til ágangur sjávar gerði þar veruleg spjöll. Þessi kálgarður var kallaður Bakkagarður eða Sandgarður, því að jarðvegurinn var hvítleitir af fjörusandi, hér um bil eins og sandfjaran fyrir neðan sjávarkambinn. Utan um Bakkagarð voru grjóttveggir ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 5

GK-148:041 *Jarðhúsið* heimild

“Utan um Bakkagarð [040] voru grjóttveggir, og fyrir austan hann merkilegt mannvirki grafið í Bakkann, hlaðið í hring og reft með tunnustöfum, svo tyrft yfir allt saman. Þetta var kallað Jarðhúsið og notað fyrir kartöflugeymslu í okkar bernsku og var víst upphaflega ætlað til að ísa fisk.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 5

GK-148:042 heimild um mógrafir

“... en mógrafir vestan og sunnan við Djúpugröf [sjá Þórustaði] í austurjaðri Bakkans.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 6

GK-148:043 bæjarstæði býli

“... Upptún upp af bænum í Landakoti. Í Upptúni mótast fyrir gömlum hleðslum, sem gætu verið bæjarstæði, og faðir okkar gizkaði á, að hefði verið bærinn Lönd [Sjá 015]. Mamma vissi ekki um neinn slíkan bæ.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 6

GK-148:044 heimild um fiskreitir

“Ofan við Upptún, Inntún og Leyni var girðing og heiðarmegin við hana fiskireitur og hænsnakofi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 6

GK-148:045 heimild um hænsnakofa

“Ofan við Upptún, Inntún og Leyni var girðing og heiðarmegin við hana fiskireitur og hænsnakofi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 6

GK-148:046 *Fornasel* heimild um sel

“Ofar Hestakletti er Fornasel, sem er rétt neðan við Klifgjá, aðra stórgjána, sem sker Strandareiði.” segir í örnefnaskrá “Í austurátt frá Skrokkum er lítið selstæði sem heitir Fornasel. Ein heimild segir það vera frá Þórustöðum en önnur heimild segir að selið gæti heitið Litlasel og vera frá Landakoti. Í jarðabókinni 1703 er ekki getið um Fornasel eða annað sel á þessum slóðum en bókin nefnir Fornuselshæðin sem eru líklega nokkuð ofan í heiðinni. Selið sést vel frá Skrokknum og er stutt ganga að því. Það liggur utan í hól mót vestri og sjást þar þrjár-fjórar tóftir og lítil kví neðan við þær. Rétt fyrir ofan hólinn að austanverðu er smá vatnsstæði í klöpp, 3-4 m á lengd, um 2 m á breidd með grjóthleðslu í kring.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var upp í Fornasel á Strandareiði ofan Reykjanesbrautar, í Auðnasel og áfram upp í Rauðhólssel. Þaðan var negið til baka niður heiðina með viðkomu í Flekkuvíkurseli. Fornasel er austan við svofnefnda Strokka. Ein heimild segir það vera frá Þórustöðum, en önnur heimild segir að selið gæti heitið Litlasel og verið frá Landakoti. Í Jarðabókinni 1703 er ekki getið um Fornasel eða annaðs el á þessum slóðum, en bókin nefnir Fornuselshæðir, sem eru líklega nokkuð ofar í heiðinni. Selið sést vel frá Strokkum og er stutt að ganga að því, hvort sem er frá Reykjanesbrautinni eða línuveginum. Það liggur utan í hól mót vestri og sjást þar þrjár eða fjórar tóftir og lítil

kví neðan við þær. Rétt ofan við hólinn að austanverðu er lítið vatnsstæði í klöpp, 3-4 m á lengd, um 2 m á breidd og er grjóthleðsla í kring.”

Heimildir:Ö-Landakot, 6; SG: Örnefni og gönguleiðir, 72; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1847>

GK-148:047 *Skálholt* varða landamerki

“Nú snúum við aftur niður á Strandarveg og stuttu ofan vegar móti Landakoti er breitt og flatt holt sem heitir Skálholt og þar um eru mörk Landakots og Auðna. Á Skálholti eru þrjár vörður og leifar af litlu grjótbyrgi með vörðu í,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 29

GK-148:048 heimild

“Í kvos austan í holtinu [047] er gamall stekkjarmói og ein lítil kofatóft,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 29

GK-148:049 heimild um fjárhús

“Um 300 m vestur af Skálholti [047] og stuttu ofan við Strandarveginn er fjárhústóft á grónum hól,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 29

GK-149 *Þórustaðir*

Jarðadýrleiki óviss 1703, konungseign. 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs eitt hdr fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26)

Hjáleigur 1703 Norðurkot og Suðurhjáleiga í eyði. Norðurkot hjáleiga 1847 [GK-150]. Hellukot var grasbýli ofan og sunnan Þórustaða, upphaflega úr Þórustaðalandi. um 1880 var Hellukot tómthús, en varð grasbýli síðar (GJ: Mannlíf og mannvirki, 309) 1703: “Túnin spillast af sjáfarágangi og föstu grjóti, sem árlega blæs upp. Engjar eru öngvar. útihagar í lakasta máta um sumar, nær öngvir um vetur.” (JÁM III, 141). 1919: Tún 4,8 teigar alls, garðar 2480m².

GK-149:001 *Þórustaðir* bæjarhóll bústaður

Fyrir aldamótin var tvíbýli á Þórustöðum. Timburhús reis á jörðinni 1884 og brann húsið 1984.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 310; Túnakort 1919

GK-149:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:006 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:011 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:012 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-149:013 *Fjósboði* örnefni fjós
“Næst landi var Baðstofusker, sem einnig var nefnt Burstasker. Þar var einnig Fjósboði.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:014 *Baðstofusker* örnefni
“Næst landi var Baðstofusker, sem einnig var nefnt Burstasker. Þar var einnig Fjósboði.” segir í örnefnaskrá. Í svörum við spurningum segir: “Baðstofusker er stórt, flatt sker yzt í Þórustaðatanga. Mér var sagt, að þar hefði verið baðstofa. Það fylgdi líka sögunni, hvað þar hefði verið margar hurðir á hjörum, en töluna man ég ekki lengur.”
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2; Ö-Þórustaðir svör við op, 1

GK-149:015 *Þórustaða-Verbúðir* heimild um verbúð
“Næst landi var Baðstofusker, sem einnig var nefnt Burstasker. Þar var einnig Fjósboði. Utan voru svo Geitlarnir, eða Þórustaða-Geitlar, Stóri-Geitill og Litli-Geitill og þar var Músasund og þar utar Þórustaðahnýll. Uppundir fjöru var Hannesarklöpp og á Kampinum voru Þórustaða-Verbúðir.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:016 heimild um fjárhús
“Ofanvert við Norðurkampinn er svæði afgirt, sem nefnt hefur verið Beitiland og þar í kampinum er Fjárhúsið og við það hlaðan. Þar er einnig Fjárrétt.”
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:017 heimild um rétt
“Ofanvert við Norðurkampinn er svæði afgirt, sem nefnt hefur verið Beitiland og þar í kampinum er Fjárhúsið og við það hlaðan. Þar er einnig Fjárrétt.”
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:018 *Markagarður* heimild
“Á Mörkum er Markagarður og liggur línan svo um Móann sem kallaður er Vatnagarður.” segir í örnefnaskrá Merki að norðanverðu, sjá 030.
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:019 heimild um mógrafir
“Sunnan (vestan) Sjávarstígsins en niður undir Kampi Mómýrin Syðri og var þar einnig sæmilegt mótak. Þar er Þórustaðatjörn.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:020 *Tjarnarbrunnur* heimild um brunn
“Brunnar tveir eru við Mómýrina Syðri. Nefnast Tjarnarbrunnar Brunnurinn Nyrðri norðan Mýrarinnar og Brunnurinn Syðri sunnan, eða utan Mýrarinnar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:021 *Brunnurinn Syðri* heimild um brunn
“Brunnar tveir eru við Mómýrina Syðri. Nefnast Tjarnarbrunnar Brunnurinn Nyrðri norðan Mýrarinnar og Brunnurinn Syðri sunnan, eða utan Mýrarinnar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:022 *Hellukot* bæjarstæði býli
“Upp í túninu sunnan götunnar var hjáleiga í eina tíð, nefndist Hellukot, þar í kring var Hellukotstún. Í þessu túni var Hellukotsbrunnur, og brunstígur frá honum til bæjar.” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Hellukot var grasbýli ofan og sunnan Þórustaða, upphaflega úr Þórustaðalandi. um 1880 var Hellukot tómthús, en varð grasbýli síðar.”
1919: Tún ,13 teigar, garðar 200m2.

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3; GJ: Mannlíf og mannvirki, 309

GK-149:023 *Gamla-Garðlagið* örnefni túngarður

“Mörk Suðurtúnsin eru úr Sandinum undir Þórustaðabakka upp í Brunninn eða Djúpugróf, þaðan eftir Markasteinum eftir Gamla-Garðlaginu í Heiðargarðinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:024 *Djúpagróf* heimild um brunn

“Mörk Suðurtúnsin eru úr Sandinum undir Þórustaðabakka upp í Brunninn eða Djúpugróf, þaðan eftir Markasteinum eftir Gamla-Garðlaginu í Heiðargarðinn. Brunnurinn Djúpugróf var allmikið mannvirki, niðurgrafið og upphlaðið, og tröppur niður að ganga að vatninu, sem aldrei þraut.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:025 *Stekkhóll* örnefni stekkur

“Norðan Þórustaðagötu og ofan við bæinn er Stekkhóll og þar er Stekkhólsrétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:026 *Stekkhólsrétt* heimild um rétt

“Norðan Þórustaðagötu og ofan við bæinn er Stekkhóll og þar er Stekkhólsrétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:027 *Bakkarétt* örnefni rétt

“Auk þess sem áður segir finnast í Þórustaðatúni eftirtalin örnefni: Tíðarhóll, Jónsvöllur, Jónsslakki, Grábakki og Bakkarétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:028 *Stöðulhóll* örnefni kvíar

“Utan Heiðargarðs er svo Stöðulhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:029 *Markvörður* örnefni landamerki

“Markalínan syðri liggur upp Heiðina, Strandarheiði eftir Markavörðum ...” segir í örnefnaskrá Þetta örnefni er nú týnt, heimildamaður komst ekki að því hvar vörðurnar hefðu staðið þrátt fyrir að hafa rætt við fjölmarga heimildamenn. Hugsanlegt er að þær hafi verið nálægt Reykjanesbraut en ekkert hægt að segja um það og því engin hnit tekin.

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:030 *Þórustaðaborg* örnefni fjárskýli

“Markalína nyrðri liggur úr Vatnagarði í Hólaþyrpinga, sem eru margir Hólar og nefnast einu nafni Þórustaðaborg,” segir í örnefnaskrá “Við reynum að fylgja Þórustaðastígnum upp í Þórustaðaborg, sem er ofan og suðaustar í heiðinni um 1 km frá veginum.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var til vesturs að Þórustaðaborg. Hún er í hvarfi við hraunhól í ca. 10 mín fjarlægð frá Staðarborg. Falleg fuglaþúfa er á hólnum. Borginni hefur einhvern tímann verið breytt í stekk, en suðaustan í honum er gróin tóft. Þá er stök tóft, greinilega gömul, norðvestan undir klapparhólnum, í skjóli fyrir suðaustanáttinni. Vel gróið er í kringum borgina. Þórustaðastígurinn liggur þarna upp með borginni og sést hann vel þar sem hann liggur til suðausturs ofan hennar, áleiðis að Keili. Stígurinn liggur upp á Vigdísarvelli.”

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3; SG: Örnefni og gönguleiðir, 29; <http://www.ferlir.is/?s=toftirogsaeluhus&naid=970>

GK-149:031 *Þórustaðastekkatún* örnefni stekkur

“Markalína nyrðri liggur úr Vatnagarði í Hólaþyrpinga, sem eru margir Hólar og nefnast einu nafni Þórustaðaborg. Þar í er Stekkatúnið gamla eða Þórustaðastekkatún.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3

GK-149:032 *Smalaskáli* örnefni smalakofi

“Í landi Þórustaða er upp frá Þjóðveginum Smalaskáli.” segir í örnefnaskrá “Smalaskáli heitir hringlaga, lítið áberandi, klapparhóll sem stendur nokkurn spöl ofan og austan Skálholts en neðan og norðvestan Þórustaðaborgar.”

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 3; SG: Örnefni og gönguleiðir, 29-30

GK-149:033 *Kolgrafarhóll* örnefni kolagröf

63°59.766 22°15.146

“Kolgrafarhóll. Ég held að það eigi að heita Kolgrafarholt. Þetta er grjótholt, dálítið stórt, með nokkuð djúpri skál í suðurendanum.” segir í svörum við spurningum Örnefnastofnunar. Þar hafa verið byggð fjárhús. “Til landsuðurs frá Lynghól [útsuður frá 049] og rétt ofan við veginn er stórt klapparholt, er Kolgrafarholt nefnist, dregur það nafn af tveim grasigrónum bollum, er ofan í það eru og kallast Kolagrafir. Þær eru miklu stærri en kolagrafir eru vanalega, en lögun sú sama.” Kolgrafarholt er um 350 m suður af Reykjanesbraut. Ef keyrt er eftir brautinni til vesturs er farið um 1,3 km lengra til vesturs á heldur en veðurathugunarkassi sem er við brautina. Vestast á holtinu er hálfhrunin varða.

Hóllinn er gróinn klettahóll með nokkrum dældum. Þessar dældir eru mest áberandi sunnan í hólnum en einnig má greina einhvers konar dældir austan í honum. Dældir þessar eru alltof stórar til að vera kolagrafir, lögunin minnir þó á kolagrafir og er nafnið sjálfsgat þaðan komið. Ekkert skóglendi er á þessum slóðum.

Heimildamaður þekkir ekki sagnir um kolagerð.

Heimildir:Ö-Þórustaðir svör við sp, 2; Ö-Þórustaðir AG og Ö-Kálfastrandarhverfi, 15

GK-149:034 tóft fjárhús

63°59.768 22°15.171

“... skammt ofan hennar er Kolgrafarhóll, svo er Sýrholt; þess má geta, að bóndinn þar byggði fjárhús í Kolgrafarholti.” segir í örnefnaskrá. Fjárhúsin eru í Kolgrafarholti sem er um 350 m sunnan við Reykjanesbraut og 1,3 km vestar við Reykjanesbrautina heldur en veðurathugunarkassi við brautina. Á hólnum er hálfhrunin varða. Kolgrafarholt er klettaholt og sú syðsta og stærsta af þremur hæðum. Hóllinn er myndaður af klettum en er gróinn mosa og grasi. Í honum eru nokkrar dældir. Hleðslurnar eru í einskonar dæld austan í hólnum og eru byggðar í náttúrulegu aðhaldi. Virðist sem um aðhald og fjárhúskofa sé að ræða. Umhverfis er klettaveggur en inn í hann er hlaðinn grjótveggur til að styrkja aðhaldið (meira en 18 m langur en á milli eru klettar). Í miðju aðhaldinu er svo kofi sem er um 8 X 4 m að stærð og er hann einfaldur úr grjóti.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Þórustaðir AG

GK-149:035 *Þórustaðarétt* heimild um rétt

“Stekkhólsrétt, veit ég ekki, hvort er sama réttin, sem enn stendur að hluta uppi og var alltaf notuð í mínu ungðæmi og var alltaf kölluð bara Þórustaðaréttin.” segir í svörum við spurningum

Heimildir:Ö-Þórustaðir svör við sp, 2-3

GK-149:036 heimild

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Þegar farið var var að grafa fyrir nýjum grunni í og við brunarústirnar, komu í ljós leifar af fornminjum. Var þá uppgröftur stöðvaður og farið fram á að nýja húsið yrði byggt nokkuð fjær, því kanna þyrfti betur staðinn, en þarna kynnu að vera gamlar menjar.”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 312

GK-149:037 *Fornuselshæðir* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á jörðin þar sem kallaðar eru Fornuselshæðir, þar eru hagar næsta að þrotum komnir, en vatnsból so lakt, að fyrir þann skort er selstaðan aflögð orðin, og hefur því bóndinn selstöðu að annarra láni með miklum óhægðum og langt í burtu.” Þarna var Kálfatjörn líka með selstöðu. Samkvæmt SG er þetta ekki sama og Fornasel. Á heimasíðu Ferlis segir: “Fornuselshæða er getið í Jarðabókinni 1703 og þá þar sem Kálfatjörn og Þórustaðir höfðu í seli áður en þeir bæir fengu selstöðu í Sogaseli. Engin önnur heimild er til um Fornuselshæðir, en líklega eru hæðirnar í eða við Sýrholtið. Vestan í holtinu sjást þrjár mjög gamlar kofatóftir og þar hefur mjög líklega verið sel fyrrum og gæti verið selstaða sú sem getið er um í Jarðabókinni. Mikill uppblástur er á þessum slóðum og á holtinu sjást merki eftir landgræðslu.”

Heimildir:JÁM III, 141; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1847>

GK-149:038 heimild um lendingu

1703 var heimræði og góð lending.

Heimildir:JÁM III, 141

GK-149:039 *Suðurhjáleiga* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: Suðurhjáleiga hefr að fornu byggð verið, og síðan legið í auðn um nokkrar stundir, þá enn aftur byggð verið um eitt ár, og síðan í eyði legið fjugur samfeld ár til þessa tíma. ... Nú hefur bóndinn grasnytina sjálfur, og þykist ei að skaðlausu afleggja mega.”

Heimildir:JÁM III, 142

GK-149:040 *Þórustaðagata* heimild um leið

“Þórustaðir stóð á bala í Þórustaðatúni. Þórustaðagata lá ofan frá Þjóðveginum um Þórustaðahlið á Heiðargarði heim til bæjar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:041 *Heiðargarðurur* heimild

“Þórustaðir stóð á bala í Þórustaðatúni. Þórustaðagata lá ofan frá Þjóðveginum um Þórustaðahlið á Heiðargarði heim til bæjar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:042 *Þórustaðastígur* heimild um leið

“Þórustaðir stóð á bala í Þórustaðatúni. Þórustaðagata lá ofan frá Þjóðveginum um Þórustaðahlið á Heiðargarði heim til bæjar. Þaðan lá Þórustaðastígur eða Sjávarstígur niður á Sjávarkampinn.” segir í örnefnaskrá. “Í suðaustur frá Einiberjahól er jarðspöng yfir Grindavíkurgjá. Hún heitir Þórustaðastígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2; Ö-Þórustaðir AG og Ö-Kálfastaðahverfi, 16.

GK-149:043 *Þórustaðanaust* heimild um naust

“Sjávarkampurinn hlutaðist sundur um Þórustaðanaust en þar var Þórustaðavör niður undan, en Þórustaðaskiparétt var sunnan til við Sjávarhliðið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:044 *Þórustaðavör* heimild um lendingu

“Sjávarkampurinn hlutaðist sundur um Þórustaðanaust en þar var Þórustaðavör niður undan, en Þórustaðaskiparétt var sunnan til við Sjávarhliðið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:045 *Þórustaðaskiparétt* heimild

“Sjávarkampurinn hlutaðist sundur um Þórustaðanaust en þar var Þórustaðavör niður undan, en Þórustaðaskiparétt var sunnan til við Sjávarhliðið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:046 *Sjávargarðurinn Nyrðri* heimild

“Á Kömpunum voru stæðilegir Sjóvarnargarðar, Sjávargarðurinn Nyrðri og Sjávargarðurinn Syðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-149:047 *Sjávargarðurinn Syðri* heimild

“Á Kömpunum voru stæðilegir Sjóvarnargarðar, Sjávargarðurinn Nyrðri og Sjávargarðurinn Syðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Þórustaðir, 2

GK-150 *Norðurkot*

Hjáleiga Þórustaða 1703, jarðadýrleiki óviss. Tíðagerði var tómthús úr Norðurkotslandi, og aflagðist árið 1920. Harðangur var tómthús frá Norðurkoti, í byggð frá um 1885 til um 1900 (GJ: Mannlíf og mannvirki, 315-316) 1919: Tún 1,7 teigar, garðar 340m².

GK-150:001 *Norðurkot* bæjarhóll bústaður

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Árið 1903 var Norðurkot byggt upp eins og það er í dag. Það var skólanefnd ... Norðurkot var í upphafi grasbýli frá Þórustöðum og átti ekki ítök í heiðarlandi.” Norðurkot notað sem heyhlaða og geymsla.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 314-315; Túnakort 1919

GK-150:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-150:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-150:004 heimild

“Þarna við vörina [Norðurkotsvör sjá Kálfatjörn] eru skiparéttir og fiskibyrgi, þar á meðal stæðileg flór, mjög vel hlaðin úr lögðu grjóti, lögð í sement. Það var fiskibyrgi.” segir í örnefnaskrá “Stundum voru naustin notuð sem skiparéttir. Þær stóðu þó oftast hærra yfir sjávarmál. Var lögun þeirra svipuð og naustanna. Upphaflega hafa þær líklega verið hlaðnar á þrjá vegu þótt á seinni tíð hafi þær verið alla vega. Í skiparéttunum var bátunum hvolfi yfir veturinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 2

GK-150:005 heimild um herslubyrgi

“Þarna við vörina [Norðurkotsvör sjá Kálfatjörn] eru skiparéttir og fiskibyrgi, þar á meðal stæðileg flór, mjög vel hlaðin úr lögðu grjóti, lögð í sement. Það var fiskibyrgi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 2

GK-150:006 Tíðagerði bæjarstæði býli

“Steinsnar norðaustan við bæinn í Norðurlandi stóð býlið Tíðagerði, byggt úr Norðurlandslandi. ... Tíðagerðistúnið er ofan og austan við bæinn. Um það eru hlaðnir grjótagarðar.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Tíðagerði var býli, þurrabúð með Tíðagerðislóð eða Tíðagerðistún. Býlinu fylgdi matjurtagarður og svo var Heiðarlandið óskipt, en leyfi til beitar eftir stærð heimalandsins. En Tíðagerði átti 2400 fermetra land.” “Tíðagerði var tómthús úr Norðurlandslandi, þó það yrði grasbýli síðar ... Tíðagerði aflagðist árið 1920.”

1919: Tún 0,5 teigar, garðar 700m².

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 2; Ö-Norðurland; GJ: Mannlíf og mannvirki, 315-316

GK-150:007 Klapparvatnsstæði heimild um vatnsból

“Djúp graslaut er rétt norðan við bæjarstæðið í Tíðagerði. Hún var kölluð Lautin. Á Klöppinni norðan við Lautina, rétt utan við túngarðinn, er vatnsstæði, Klapparvatnsstæði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 2

GK-150:008 Harðangur bæjarstæði bústaður

“Sunnan við garðinn, sem skilur á milli Norðurlands og Goðhóls, neðan Hliðs, eru rústir býlisins Harðangurs. Þar er lítill túnblettur innan garða, sennilega kálgarður upphaflega.” segir í örnefnaskrá “Harðangur var tómthús frá Norðurlandi og stóð rétt hjá Tíðagerði.” Í byggð 1885 en aflagðist um aldamótin.

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 2-3; GJ: Mannlíf og mannvirki, 315-316

GK-150:009 heimild um túngarð

“Sunnan við garðinn, sem skilur á milli Norðurlands og Goðhóls, neðan Hliðs, eru rústir býlisins Harðangurs.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 2-3

GK-150:010 heimild

“Úr neðri enda Girðingar eru mörkin beina stefnu í útnorður niður á Sjávarbakkann, sem er fyrir neðan, í Austurhornið á Girðingunni sem þar er á Bakkanum gjörð kringum Túnblett, sem Eyjólfur á Þórstöðum hefur ræktað þar upp úr gömlum Tóftum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland

GK-150:011 Merkjagarður heimild um landamerki

“Á norðurmörkum voru Merkjagarður og Vatnagarður og Túnmörk milli Norðurlands og Þórstaða-Austurbæjarparts.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland

GK-150:012 Stórhóll heimild um huldufólksbústað

“Neðan við bæinn er Stórhóll. Álfabyggð var talin í honum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 1

GK-150:013 Vatnagarður örnefni

“Vatnagarður nefnist blautlendur mói, sem er neðan Norðurlandstúns; nær hann óslitið ofan kampsins að Goðhólmörkum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Norðurland KE, 1

GK-151 Kálfatjörn

1703: Jarðadýrleiki óviss. Kirkjustaður. Kirkjunnar er fyrst getið í kirknaskrá Páls biskups frá um 1200 (DI XII 9) [1379]: “Hvad sem kirkiann aa kalfatiornn aa Petvr kirkia aa kaalfatiornn. hvnn aa heima land alltt med gognvm ok giædvm. hvn aa backa ok fleckv vik. hvnn a allann reka j millvm Hravnnnes ok ranga giogvrs ok firr nefnd fleckvik aa allann þridivng j vatzleysv jord. j rekv. skogi ok hagabeit. fra nyia gordvm ok in at gardi þeim er geingvr ofan vr Hraune fram at sia firir innann akvrgerdi. Advrnefnd kirkia aa kaalfatiornn aa allann reka j millvm markletz ok nyia garda.” (DI III 340) [1379]: “Kalfatiorn. Svo felldann vitnisbvrð bervm vier þorvardvr arason oc þorsteinn jonsson olafur marteinsson oc hallvardvr karason at vier hofvm verit j kalfatiarnar kirkivsokn meir enn xx vetur enn svmer meir en lx vetur. hofvm vier alldri tvimæli aa heyr. at eige ætti kirkiann aa kalfatiornn allann reka j millvm hrvannnes oc rangagiogvrs. oc alldri hofvm vier heyr at þar væri hvalreki fra skilldvr. og epter [þessv] vilivm vier sveria ef þvrfa þycker.” (DI III 341) 1379: Kalfatiorn. “Svo felldann vittnisburð bervm vier kare þorgilsson. jon oddzson oc olafur kodransson. at vier hofvm heyr lesinn maldagann j videy advr enn kirkiann brann. oc firnefndur olafur kodransson las hann sialfur. at kirkiann j videy ætti fiordv hvoria vætt vr hval hvar aa land kæme fra kolbeinsskor oc jnn at hrvannnes vottnmv j millvm hvassaravns oc ottastada nema kæme aa kalfatiarnar reka þeim frateknvm j millvm markkletz oc nyia garda. hier epter vilivm vier sveria ef þvrfa þycker.” (DI III 341) 18.4.1434: Vogar a Rosmhualanese [liggja] i Kalfatiarnarþingum; (DI IV 540) 9.9.1447: Er þess getið að Vogar, Hlöðunes, Ásláksstaðir, Knarrarnes, Breiðagerði og Öttastaðir tilheyri Kálfatjarnarkirkjusókn. (DI IV 707-708) [1477]: “kalua Tiornn.” Peturskirkia að kaluatiornn a heima land allt oc backa oc fleckuvijk. fiara ä hraunsnese.” (DI VI, 124) 28.4.1479: Er þess getið að Jörðin Vatnsleysa er í Kálfatjarnarkirkjusókn. (DI VI, 185-86) 4.10.1489 er þess getið að jörðin Stærrivogar á Kálfatjarnarströnd er í Kálfatjarnarkirkjusókn. (DI VI, 686) 9.7.1496 er þess getið að jörðin Stærrivogar er í Kálfatjarnarkirkjusókn. (DI VII, 299, 303) 13.9.1500 er þess getið að jörðin Breiðagerði á Strönd er í Kálfatjarnarkirkjusókn. (DI VII, 513, 561).

Hjáleigur 1703: Naustakot, Móakot, Fjósakot og Borgarkot í byggð, í eyði voru Hólakot, Hátún og Árnahús. Hjäleigur 1847: Naustakot [GK-152] Móakot [GK-153], Hátún [GK-154] og Fjósakot [GK-155]. JJ, 91. Hlið var tómthús frá Kálfatjörn til 1923, Góðhóll var einnig tómthús sem var í byggð til 1935. Sama má segja um Litlabæ sem var byggður fyrir 1884. (GJ: Mannlíf og mannvirki, 319, 321-22, 337-340) Jörðin hét áður Galmatjörn 1703: “Túnin spillast af sjáfarágágni, og þó enn meir af vatnarásum, sem uppá bera leir til skemda. Engjar eru öngvar. Úthagar lakir um sumar, nær öngvir um vetur nema fjaran.” (JÁM III, 143). 1919: Tún 7 teigar, garðar 1180m².

GK-151:001 Kálfatjörn bæjarhóll bústaður

“Bærinn á Kálfatjörn stendur því sem næst í miðju túni á allstórum bala. Austan bæjarhúsa er kirkjan.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfastrandarhverfi, 2; Túnakort 1919

GK-151:002 heimild um kirkju

“Bærinn á Kálfatjörn stendur því sem næst í miðju túni á allstórum bala. Austan bæjarhúsa er kirkjan. Allt umhverfis hana er grafreitirinn eða kirkjugarðurinn, og þó aðallega norðan og austan megin.” segir í örnefnaskrá “Upphaflega voru þrjár kirkjur á Ströndinni, hálfkirkjur í Kvíguvogum (Vogum) og Vatnsleysu, en aðalkirkjan á Kálfatjörn.”

KÁLFATJÖRN Á VATNSLEYSUSTRÖND (G) -Pétri

c. 1200: Kirknaskrá Páls, DI XII 9

[1379]: Hvað sem kirkiann aa kalfatiornn aa.

Petvr kirkia aa kaalfatiornn. hvnn aa heima land alltt med gognvm ok giædvm. hvn aa backa ok fleckv vik. hvnn a allann reka j millvm Hravnnnes ok ranga giogvrs ok firr nefnd fleckvik aa allann þridivng j vatzleysv jord. j rekv. skogi ok hagabeit. fra nyia gordvm ok in at gardi þeim er geingvr ofan vr Hraune fram at sia firir innann akvrgerdi. Advrnefnd kirkia aa kaalfatiornn aa allann reka j millvm markletz ok nyia garda. Bessastaðabók DI III 340

[1379]: Kalfatiorn.

Svo felldann vitnisbvrð bervm vier þorvardvr arason oc þorsteinn jonsson olafur marteinsson oc hallvardvr karason at vier hofvm verit j kalfatiarnar kirkivsokn meir enn xx vetur enn svmer meir en lx vetur. hofvm vier alldri tvimæli aa heyr. at eige ætti kirkiann aa kalfatiornn allann reka j millvm hrvannnes oc rangagiogvrs. oc alldri hofvm vier heyr at þar væri hvalreki fra skilldvr. og epter [þessv] vilivm vier sveria ef þvrfa þycker. Bessastaðabók DI III 341

1379: Kalfatiorn.

Svo felldann vittnisburð bervm vier kare þorgilsson. jon oddzson oc olafur kodransson. at vier hofvm heyr lesinn maldagann j videy advr enn kirkiann brann. oc firnefndur olafur kodransson las hann sialfur. at kirkiann j videy ætti fiordv hvoria vætt vr hval hvar aa land kæme fra kolbeinsskor oc jnn at hrvannnes vottnmv j millvm hvassaravns oc ottastada nema kæme aa kalfatiarnar reka þeim frateknvm j millvm markkletz oc nyia garda.

hier epter vilivm vier sveria ef þvrfu þycker.

anno domini M. iij^o. lxxxix ar. Bessastaðabók DI III 341

18.4.1434: Vogar a Rosmhualanese [liggja] i Kalfatiarnarþjngum; DI IV 540

9.9.1447: Vogar, Hlöðunes, Ásláksstaðir, Knarrarnes, Breiðagerði og Óttastaðir ... liggia í Kalfatiarnar kirkivsokn; DI IV 707-708

[1477]: kalua Tiornn.

Peturskirkia ad kaluatiornn a heima land allt oc backa oc fleckuvijk. fiara ä hraunsnese.

iiij mesoklæde et cetera.

atta kyr. þriu asaudar kugillde oc j hestur. Máld DI VI, 124 [þjsks Bps A II, 1, bl. 122a]

28.4.1479: Jörðin Vatnsleysa er í Kálfatjarnarkirkjusókn. DI VI, 185-86

4.10.1489: Jörðin Stærrivogar á Kálfatjarnarströnd er í Kálfatjarnarkirkjusókn. DI VI, 686

9.7.1496: Jörðin Stærrivogar er í Kálfatjarnarkirkjusókn. DI VII, 299, 303

13.9.1500: Jörðin Breiðagerði á Strönd er í Kálfatjarnarkirkjusókn. DI VII, 513, 561

1575: Máld DI XV 638

26.4.1815: Njarðvíkurkirkja gerð að annexíu frá Kálfatjörn; (PP, 107) [konungsbréf]

16.11.1907: Kálfatjarnarprestakall lagt niður og leggst sóknin til Garða á Álftanesi; (PP, 107) [lög]

Heimildir: Ö-Kálfastrandarhverfi, 2; Árni Óla: Strönd og vogar, 183; Túnakort 1919; DI

GK-151:003 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:004 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:005 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:006 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:007 heimild um brunn

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:008 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:009 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:010 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:011 heimild um útihús

Heimildir: Túnakort 1919

GK-151:012 heimild um lendingu

“Sjávangata kallast slóðin til sjávar niður í Naustin og Lendinguna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3

GK-151:013 heimild um brunn

“Niður með sjávangötunni og fast við hana, um 70 m frá hlaðvarpaum, er brunnurinn, vatnsból, sem en er notað, og var það fyrsta á Vatnsleysuströnd, sem grafið var svo djúpt í jörð að þar gætti flóðs og fjöru. Slíkt var kallað flæðivatn. Síðar þegar sprengiefni kom til sögunar var þessi brunnur dýpkaður, svo ekki þryti vatn um stórstraumsfjörur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3

GK-151:014 *Baráttubyrgi* heimild um herslubyrgi

“Austur við Heiðargarðinn er vatnsstæði á stórrí klöpp í sprungu; kallast þar Gjáin eða Gjáarvatnsstæði. Skammt suðvestur frá því, nær Fjósakoti, var fiskibyrgi kallað Baráttubyrgi. Þar sér nú aðeins í undirstöðuna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 7-8

GK-151:015 *Skiparéttargarðurinn* örnefni

“Ofan við naustin [GK-152:005] er garður, Skiparéttargarðurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-151:016 *Byrgið* heimild

“Ofan við naustin [GK-152:005] er garður, Skiparéttargarðurinn. Norðan megin naustsins var sjávarhúsið Byrgið, hlaðið úr grjóti. Nú hefur sjór brotið það svo að ekki sér nema veggbotn eftir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-151:017 *Hausaklöpp* heimild um herslubyrgi

“Norðan vararinnar [GK-152:006] gengur allhár klettarni til norðausturs, næst vörinni heitir Staðarklöpp, en fjær Snoppa, einnig oft nefnd Hausaklöpp. Þar voru hertir þorskhausar á vertíðum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-151:018 *Kampur* hleðsla

“Norðan megin vararinnar á Kálfatjörn er hlaðinn veggur (uppfylling) nefndur Kampur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-151:019 *Kálfatjarnarvör* heimild um lendingu

“Norðan megin vararinnar á Kálfatjörn er hlaðinn veggur (uppfylling) nefndur Kampur. ... Þegar róið er úr Kálfatjarnarvör, verður ekki komið beint út.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-151:020 *Sundvarða* varða

“Varða, Sundavarða er á klapparhól nyrzt í Goðhólstúni, neðan undir kampi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 5

GK-151:021 *Goðhólsvör* heimild um lendingu

“Kálfatjarnarsund var einnig notað af þeim, er réru úr Goðhólsvör og Krókavörum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 5

GK-151:022 *Krókavarir* heimild um lendingu

“Kálfatjarnarsund var einnig notað af þeim, er réru úr Goðhólsvör og Krókavörum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 5

GK-151:023 heimild um fjárhús

“Þá tekur við Eyrin, en svo efnist allbreið grasigróin eyri, mynduð af skeljasandi. Nær hún að Tjörnninni, Kálfatjörnninni sem bærinn dregur nafn af. Á Eyrinni standa nú fjárhús” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 5

GK-151:024 heimild um traðir

“Við suðausturhorn Hátúnsins endaði tröðin á Kálfatjörn, en eystri garður hennar er jafnframt túngarður Hátúns að vestanverði. Garðurinn Kálfatjarnarmegin traðarinnar var rifinn um 1930.” segir í örnefnaskrá “Traðirnar eða Kálfastrandartraðir lágu ofan frá Heiðargarði heim á hlað. Traðarveggir voru með þeim. Traðarveggur Nyrðri og Traðarveggur Syðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8; Ö-Kálfatjörn, 6

GK-151:025 heimild um rétt

“Sunnan þess [Traðarhliðsins] og innan garðs á Kálfatjörn var Hestaréttin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8

GK-151:026 *Hlið* bæjarstæði bústaður

“Í beinu áframhaldi af túngarði Hátúns liggur Heiðargarðurinn suður frá traðarhliði fyrir ofan Landamóa, en þegar nálgast suðausturhorn Kálfatjarnartúns sveigist hann meira til vesturs og heldur sömu stefnu fyrir ofan Goðhólstún (en Goðhóll nefnist býlið, er liggur sunnan Kálfatjarnartúns) unz hann beygir þvert til sjávar. Hann afmarkar Goðhólstún. Við þennan garð innanvert, nánast í garðstæðinu, var býlið Hlið; hafði það kálgarð og lítinn túnblett til suðurs upp með garðinum.” segir í örnefnaskrá “Milli Goðhóls og Norðurkotstúns var Hlið og var þar í kring liðslóð eða Hliðstún umgirt Hliðstúngörðum, hlöðnum af grjóti og ofan lóðarinnar svo svo

Heiðargarðurinn.” segir í örnefnaskrá. Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Hlið var tómthús frá Kálfatjörn. ... “ Þar lagðist niður búskapur 1923 en þar var byggður sumarbústaður sem ekki er notaður nú. 1919: Tún 0,05 teigar, garðar 540m². Þar er nú sumarbústaður. Á heimasíðu Ferlis segir: “Á miðjum vestari garðinum eru tóftir bæjarins í Hliði en þar í gegn lá kirkjugatan svokallaða sem að allir kirkjugestir fóru til messu og þar má sjá steinhleðslu yfir rásina sem áður hefur verið nefnd og þar má jafnframt finna klappaðan stein með ártalinu A°1790. Sagnir eru um að allir hafi stoppað í Hliði og fengið sér í nefið og rabbað um landsins gagn og nauðsynjar og jafnvel farið í kirkjufötin þar. Kirkjustígurinn heldur síðan áfram út eftir ströndinn í gegnum Tíðagerði og Norðurkot.” “Þegar nálgast suðausturhorn Kálfatjarnartúns sveigist hann meira til vesturs og heldur sömu stefnu fyrir ofan Goðhólstún (en Goðhóll nefnist býlið, er liggur sunnan Kálfatjarnartúns) unz hann beygir þvert til sjávar. Hann afmarkar Goðhólstún. Við þennan garð innanvert, nánast í garðstæðinu, var býlið Hlið; hafði það kálgarð og lítinn túnblett til suðurs upp með garðinum. Við vesturenda baðstofunnar í Hliði, lá gatan milli bæjanna og heim að Kálfatjörn, Kirkjugatan.”

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8; Ö-Kálfatjörn, 9; GJ: Mannlíf og mannvirki, 319; Túnakort 1919; <http://www.ferlir.is/?s=frasagnir&naid=2866>; <http://www.ferlir.is/?s=frodleikur&naid=1262>

GK-151:027 *Kirkjugata* heimild um leið

“Í beinu áframhaldi af túngarði Hátúns liggur Heiðargarðurinn suður frá traðarhliði fyrir ofan Landamóa, en þegar nálgast suðausturhorn Kálfatjarnartúns sveigist hann meira til vesturs og heldur sömu stefnu fyrir ofan Goðhólstún (en Goðhóll nefnist býlið, er liggur sunnan Kálfatjarnartúns) unz hann beygir þvert til sjávar. Hann afmarkar Goðhólstún. Við þennan garð innanvert, nánast í garðstæðinu, var býlið Hlið; hafði það kálgarð og lítinn túnblett til suðurs upp með garðinum. Við vesturenda baðstofunnar í Hliði lá gatan milli bæjanna og heim að Kálfatjörn, Kirkjugatan.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8

GK-151:028 *Kirkjubrú* heimild

“Rétt ofan við götuna lá grjóttétt þvert yfir Goðhólstún, kölluð Kirkjubrú.” segir í örnefnaskrá SJÁ ljósmynd ÁÓ

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8; Árni Óla: Strönd og vogar, 231

GK-151:029 *Gerði* örnefni

“Rétt ofan við götuna lá grjóttétt þvert yfir Goðhólstún, kölluð Kirkjubrú. Ofan hennar nefndist Gerði. Var það jöfnum höndum notað sem kúabeit.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8-9

GK-151:030 *Goðhóll* bæjarstæði bústaður

“Svo sem 20 m neðar en brunnurinn [013] er Rásin, en þar er farvegur, er Goðhólsrás hefur grafið sér, en hún rennur að nokkru inn á Kálfatjarnartún.” “Í beinu áframhaldi af túngarði Hátúns liggur Heiðargarðurinn suður frá traðarhliði fyrir ofan Landamóa, en þegar nálgast suðausturhorn Kálfatjarnartúns sveigist hann meira til vesturs og heldur sömu stefnu fyrir ofan Goðhólstún (en Goðhóll nefnist býlið, er liggur sunnan Kálfatjarnartúns) unz hann beygir þvert til sjávar. Hann afmarkar Goðhólstún. Við þennan garð innanvert, nánast í garðstæðinu, var býlið Hlið; hafði það kálgarð og lítinn túnblett til suðurs upp með garðinum. ... Nokkurt tún er í Goðhól. Goðhóll fór í eyði árið 1933. Þar mun síðast hafa verið búið í torbaðstofu í Vatnsleysustrandarhreppi. Bærinn var skammt frá suðurtúngarði og eigi alllangt frá sjó. Beint niður undan bænum er uppsátrið, skiparéttin og vörin ...” segir í örnefnaskrá “Ofan og sunnan Naustakots var býlið Goðhóll, sem stóð í Goðhólstúni, á suðurhlið túnsins var svokallaður Heimagarður og Vatnagarður eða Móinn.” Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Goðhóll var tómthús frá Kálfatjörn, en hafði grasnyt.” Búskapur lagðist af þar 1935. 1919: Tún 1,4 teigar, garðar 660m². Á heimasíðu Ferlis segir: “Vestan við Naustakot og Kálfatjarnartúnið eru tóftir Goðhóls en þar var búið í torfbæ til ársins 1933. Þar má vel sjá hvernig fólk lifði í byrjun tuttugustu aldar en þar eru tóftir baðstofu og fjósið við hliðina og þar er fjárhús og garðar í kringum kálgarðinn og kartöflubeðin. Goðhólsjörðin afmarkast greinilega af hlöðnum görðum.”

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3, 8-9; Ö-Kálfatjörn, 9; GJ: Mannlíf og mannvirki, 321-

322; Túnakort 1919; <http://www.ferlir.is/?s=frasagnir&naid=2866>

GK-151:031 heimild um uppsátur

“Nokkurt tún er í Goðhól. Goðhóll fór í eyði árið 1933. Þar mun síðast hafa verið búið í torbaðstofu í Vatnsleysustrandarhreppi. Bærinn var skammt frá suðurtúngarði og eigi alllangt frá sjó. Beint niður undan bænum er uppsátrið, skiparéttin og vörin ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 9

GK-151:032 heimild

“Nokkurt tún er í Goðhól. Goðhóll fór í eyði árið 1933. Þar mun síðast hafa verið búið í torbaðstofu í Vatnsleysustrandarhreppi. Bærinn var skammt frá suðurtúngarði og eigi alllangt frá sjó. Beint niður undan bænum er uppsátrið, skiparéttin og vörin ...” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 9

GK-151:033 heimild um lendingu

“Nokkurt tún er í Goðhól. Goðhóll fór í eyði árið 1933. Þar mun síðast hafa verið búið í torbaðstofu í Vatnsleysustrandarhreppi. Bærinn var skammt frá suðurtúngarði og eigi alllangt frá sjó. Beint niður undan bænum er uppsátrið, skiparéttin og vörin ...” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 9

GK-151:034 *Nausthóll* heimild um verbúð

“Frá Gamla-Bakkarústum [GK-156:001] sveigist ströndin miklu meira til austurs en áður inn að garðsendaklökk. Innan (norðan) við klökkina skerst inn lítill vík, Nausthólsvík. Norðan hennar og gegnt Garðsendaklökk er stór og hár hóll, en Naustahóll heitir, nú laus við land. Sagt er, að hér hafi fyrr meir verið verstöð frá Krýsuvík og jafnvel Skálholti, en engan sér þess nú staðinn.” segir í örnefnaskrá Á heimasíðu Ferlis segir: “Nær sjónum eru tóftir af tveimur fjárhúsum og standa þær við Naustakotstjörn og þar hefur Naustakotsbærinn verið og líklega farið vegna ágangs sjávar.”
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 11

GK-151:035 *Litli-Naustahóll* örnefni naust

“Örskammt innan við Nausthús (60-80 m) eru sléttar klappir á kambi og grónir balar. Þarna heitir Litli-Nausthóll; upp frá honum um 100 m, eru fjárhústóftir, Helgahús, nefnd eftir þeim er lét reisa þau, Helga kenndan við Tungu í Reykjavík. Þau voru reist um 1920.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 11

GK-151:036 *Helgahús* heimild um fjárhús

“Örskammt innan við Nausthús (60-80 m) eru sléttar klappir á kambi og grónir balar. Þarna heitir Litli-Nausthóll; upp frá honum um 100 m, eru fjárhústóftir, Helgahús, nefnd eftir þeim er lét reisa þau, Helga kenndan við Tungu í Reykjavík. Þau voru reist um 1920.” segir í Í athugasemdum við örnefnaskrá segir eð húið hafi verið reist a.m.k. 3-4 árum fyrr.
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 11; Ö-Kálfatjarnarhverfi ath og viðb., 2

GK-151:037 heimild um rétt

“Nokkru sunnar með sjónum [en Kálfatjarnarvatnsstæði] eru Réttir, dálítið nef allgróið. Efst á því eru tveir hólar, litlir um sig, en algrónir, Réttarhólar. Fram af Réttum eru Réttartangar og Réttarhnífill þar farm af. Líklega telur Ólafur, að réttir hafði áður verið á Réttartanga
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 11

GK-151:038 *Vatnssteinar* heimild um vatnsból

“Ofan við Breiðufit [inn með sjónum frá 037] miðja eru 2 hólar allstórir hver upp af öðrum og grónir nokkuð upp. Norðan undir þeim, sem nær er bakkanum, er lítið vatnsstæði, það heitir Vatnssteinar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12

GK-151:039 *Skothús* heimild um skotbyrgi

“Ofan við Breiðufit [inn með sjónum frá 037] miðja eru 2 hólar allstórir hver upp af öðrum og grónir nokkuð upp. Norðan undir þeim, sem nær er bakkanum, er lítið vatnsstæði, það heitir Vatnssteinar. U.þ.b. 30 m norðvestur af Vatnssteinum sést smá rúst. Þar heitir Skothús. Veggir þess stóðu vel fyrst þegar Ólafur man eftir. Í Skothúsinu var legið bæði fyrir tófu og sjófugli. Skothúsið hefur líklega verið byggt um miðja 19. öld.” segir í örnefnaskrá Í athugasemdum og viðbótum við örnefnalýsingu segir að skothúsið hafi verið eins og skotgryfja, ílög að lögun.
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12; Ö-Kálfatjarnarhverfi ath og viðb., 2

GK-151:040 *Skjólgarður* heimild um varnargarður

“Rétt norðan við túnið í Borgarkoti [006], á bakkanum, er hlaðinn garður í kross, nefndur Skjólgarður. Þessir garðar voru hlaðnir svona til þess að fé hefði þar skjól í öllum veðrum, hvaðan sem blés. Þarna eru og gerði eða réttir. Allar þessar hleðslur eru mjög ósjálegar, sumar sokknar í jörðu að mestu, aðrar sundurtættar af minkaveiðimönnum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12

GK-151:041 heimild um rétt

“Rétt norðan við túnið í Borgarkoti [006], á bakkanum, er hlaðinn garður í kross, nefndur Skjólgarður. Þessir garðar voru hlaðnir svona til þess að fé hefði þar skjól í öllum veðrum, hvaðan sem blés. Þarna eru og gerði eða réttir. Allar þessar hleðslur eru mjög ósjálegar, sumar sokknar í jörðu að mestu, aðrar sundurtættar af minkaveiðimönnum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12

GK-151:042 *Borgarkotsvör* heimild um lendingu

“Norðan við Sjógarðinn [040] mun Borgarkotsvör hafa verið. Þess sér nú lítil merki.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12

GK-151:043 *Þjófabyrgi* heimild

“Frá Borgarkoti [006] inn að Neskletti er nokkur spölur. Þar heitir Keilisnes. ... Þar á bakkanum, miðsvæðis, er hringlaga tóft um 4 m í þvermál. Í hana er hlaðinn þverveggur. Kallast hún þjófabyrgi. Því hefur nú verið umturnað af minkaveiðimönnum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12-13

GK-151:044 *Stefánsvarða* varða

“Í austur frá Bakkastekk [GK-156:016] dregur til hæðarungu. Hún kallast Hæðin. Þar á há-Hæðinni stendur Stefánsvarða, rétt við þjóðveginn. Hún var rifin af vegagerðarmönnum á stríðsárunum síðari en var byggð upp um 1970. Það gerði Jón Helgason frá Litlabæ og Magnús sonur hans. Settu þeir og nafnspjald á vörðuna.” segir í örnefnaskrá

Í athugasemdum og viðbótum við örnefnalýsingu segir að varðan hafi verið hlaðin upp um 1950.

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 13; Ö-Kálfatjarnarhverfi ath og viðb., 2

GK-151:045 *Borgarkotsstekkur* heimild um stekk

“Tveir hólar skammt fyrir neðan vörðuna [Stefánsvörðu 044], annar til vesturs hinn til norðurs, kallast Stefánsvörðuhólar. Norðan undir þeim nyrðri (hann kallast einnig Stekkhóll) er Borgarkotsstekkur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 13

GK-151:046 *Heimristekkur* heimild um stekk

“Til suður frá Stefánsvörðu [044] og nokkuð frá veginum er allhár hól og brattur til norðurs. Hann heitir Grjóthól. Til suðvesturs frá Grjóthól og nær veginum er Heimristekkur, vestan undir Heimri-Stekkhól. Heimristekkur er um 200 m til austurs frá steinkofa þeim, sem stendur við veginn heim að Bakka.” segir í örnefnaskrá “Nú förum við aftur niður á Strandaveg fyrir neðan Hæðina um 200 m austan við afleggjarann að Bakka og Litlabæ er Heimristekkur austan undir Hemiristekkhól.”

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 28

GK-151:047 heimild

“Til suður frá Stefánsvörðu [044] og nokkuð frá veginum er allhár hól og brattur til norðurs. Hann heitir Grjóthól. Til suðvesturs frá Grjóthól og nær veginum er Heimristekkur, vestan undir Heimri-Stekkhól. Heimristekkur er um 200 m til austurs frá steinkofa þeim, sem stendur við veginn heim að Bakka.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 14

GK-151:048 *Staðarstekkur* heimild um stekk

“Spottakorn upp af Heimristekk [046] er Staðarstekkur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 26

GK-151:049 *Staðarborg* heimild um fjárskýli

“Spottakorn upp af Heimristekk [046] er Staðarstekkur. Litlu ofar og sunnar er Staðarborg, fjárborg hringlaga, mjög vel hlaðin, - er friðlýstar minjar.” segir í örnefnaskrá 2-3 km frá bænum, friðlýsingin er ógild.

“Ólafur heyrði þá sögu um Staðarborg, að presturinn á Kálfatjörn hafi látið fjármann sinn hlaða hana, er hann stóð yfir fé. ... Á borginni voru áður lágar dyr svo að stórgripir kæmust ekki inn í hana. Upp úr 1920 lenti trippi inn í borgina og til að ná því var rífið fyrir ofan dyrnar og eru þær nú heilar upp úr.” segir í örnefnaskrá “Staðarborgin er hringlaga um 8 m í þvermál að innan og vegg hæðin er um 2 m,” segir í Örnefnum og gönguleiðum. “Þetta er mikið mannvirki og ber þess glöggt vitni, að þar hefir handlaginn maður verið að verki. Borgin er hringlaga og er hlaðin úr grjóti einu, valdir hleðslusteinar bæði í ytri og innri hleðslu, en fyllt upp á milli með smágrjóti. Vegg hæð er um 2 metrar og veggþykktin neðst um 1 1/2 metri, en 1 metri efst. Þvermál

borgarinar að innan er um 8 metrar, ummál hringsins að innan 23 metrar, en 35 metrar að utan. Efst slútir hleðslan að innan nokkuð, líkt og hleðslumeistarinn hafi hugsað sér að hlaða borgina upp í topp, eins og hinar smærri fjárborgir, sem voru víða um land,” segir í Strönd og vogum. Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var að Staðarborg á Strandarheiði. Lagt var upp frá Prestsvörðu sunnan Strandarvegar skammt austan afleggjarans að Kálfatjörn. Ofar eru svonefndar Klifflatir. Vörður eru á leiðinni svo auðvelt er að nálgast borgina. Staðarstækkur er í lágum hól skammt norðan við hana. Strandarborg er hringlaga fjárborg, hlaðin eingöngu úr grjóti og er hverjum steini hagrætt í hleðslunni af hinni mestu snilld. Veggahæðin er um 2 m og þvermál að innan um 8 m. Ummál hringsins að utanverðu er um 35 m. Gólfíð inni í borginni er bæði slétt og gróið. Ekki er vitað hvenær borgin var hlaðin upphaflega, en menn telja hana nokkur hundruð ára gamla. Munnmæli herma að maður að nafni Guðmundur hafi hlaðið borgina fyrir Kálfatjarnarprest. Guðmundur vandaði vel til verka, safnaði grjóti saman úr nágrenninu, bar það saman í raðir og gat einnig valið þá hleðslusteina sem saman áttu. Ætlun hans var að hlaða borgina í topp. En er hann var nýbyrjaður að draga veggina saman að ofanverðu kom húsbóndi hans í heimsókn. Sá hann þá strax í hendi sér að fullhlaðin yrði borgin hærri en kirkjuturninn á Kálfatjarnarkirkju og tilkomumeiri í alla staði. Reiddist hann Guðmundi og lagði brátt bann við fyrirætlan hans. En þá fauk í Guðmund svo hann hljóp frá verkinu eins og það var og hefur ekki verið hreyft við borginni síðan. Staðarborg var friðlýst sem forminjar árið 1951. Borgin er í þægilegu göngufæri frá Strandarvegi, u.þ.b. miðja veginum milli hans og Reykjanesbrautar. Vestar eru nokkrar gamlar fjárborgir, sem áhugavert er að skoða, s.s. Þórstaðaborg, Auðnaborg, Lynghólsborg, Hringurinn og Gíslaborg. Sagan segir að fyrrum hafi þversteinn verið efst í inngangi borgarinnar. Kálfur hafi komst inn í hana og hafi honum ekki verið komið út aftur án þess að fjarlægja hafi þurft steininn fyrst. Hann liggur nú undir veggnum gegnt dyrunum. Leitað var að hugsanlegum ártalssteini í borginni, en enginn fannst að þessu sinni.”

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 14-15; Fornleifaskrá, 18; SG: Örnefni og gönguleiðir, 28; Árni Óla: Strönd og vogar, 199-200; <http://www.ferlis.is/?s=toftirogsaeluhus&naid=970>

GK-151:050 Þorsteinsskáli heimild

“Skammt norður af borginni [049] er mikil hæð, sem kallast Þorsteinsskáli. Smá tóftarbrot er á henni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 26

GK-151:051 Marteinskáli varða

64°00.207 22°24.857

“Suðaustur frá Þorsteinsskála, ekki alllangt frá steypa veginum, er vörðubrot á hól; þar heitir Marteinskáli.” segir í örnefnaskrá. 600-700 m frá Þorsteinsskála og um 1 km m vestan við Stærri-Hrafnhól sést vörðubrotið á Marteinskála vel. Það er 200-300 m norðan við Reykjanesbraut. Varðan stendur á lágri klöpp. Umhverfis skiptast á lágar klappir, grýtt moldarflög og mosa- og lynggróður. Varðan er hálfhrunin. Hún er ferhyrnd og 0,75 m á hvern veg og um 0,6 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 28

GK-151:052 heimild um brú

“Fyrir sunnan eða vestan Kálfatjörn er farvegur, sem nefnist Rás. Þessi farvegur var alltaf þurr, nema í leysingum á vorin. Þá at safnast saman mikið vatn fram í heiði og fékk þá framrás um Rásina og gat þar orðið allmikill flaumur, jafnvel í mitti á mönnum. En yfir Rásina hefir verið hlaðin göngubrú úr grjóti, svo að menn gæti komist þar yfir þurru fótum.”

Í brúna er hoggið ártalið 1706.

Heimildir: Árni Óla: Strönd og vogar, 230

GK-151:053 varða

“Nokkru austar en Kolagrafaholt [í landi Auðna] er varða á hæðarbungu. Þar heitir Kirkholt (Kirkjuholt).” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 15

GK-151:054 Bræður varða

“Enn austar [en 053] eru Bræður, tvær vörður, hvor hjá annarri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 15

GK-151:055 Kálfatjarnarmógrafir heimild um mógrafir

“Upp frá Nausthól er Vatnsstæðið, áður nefnt, en þar ofar eru svo kallaðar Kálfatjarnamógrafir rétt ofan við Langahrygg.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 11

GK-151:056 *Prestsvarða* varða

“Prestsvarða eða Staðarvarða er nálægt 200-250 m í austsuðaustur frá Heiðargarði, beint upp af Hátúni. ... Oddmyndaður steinn er út úr henni neðan við miðju. Hann vísar í norður (þ.e. til byggða).” “Fast ofan og austan við Kálfatjarnarhliðið er Prestsvarðan sem ein heimild kallað Staðarvörðu og í henni neðarlega er steinn sem vísar á kirkjustaðinn.” Einnig nefnd Berjavarða.

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 16a; Ö-Kálfatjarnarhverfi ath og viðb., 2; SG: Örnefni og gönguleiðir, 28

GK-151:057 *Sjóvarnargarðurinn* heimild

“Á kampinum var Skiparéttin [015] og Naustið [sennilega 011], og skiptist þar Sjóvarnargarðurinn í Sjóvarnargarðinn Syðri og Sjóvarnargarðinn Nyrðri, og lágu þeir á Kampinum, sem einnig var nefndur Kálfatjarnarkampur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 6

GK-151:058 *Norðurkotsvör* heimild um lendingu

“Þar var staður nefndur Króar og þar í Krókavarir þrjár Goðhólsvör [021], Norðurkotsvör og Tíðagerðisvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 6

GK-151:059 *Tíðagerðisvör* heimild um lendingu

“Þar var staður nefndur Króar og þar í Krókavarir þrjár Goðhólsvör [021], Norðurkotsvör og Tíðagerðisvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 6

GK-151:060 *Tíðagerði* örnefni

“Þar var staður nefndur Króar og þar í Krókavarir þrjár Goðhólsvör [021], Norðurkotsvör og Tíðagerðisvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 6

GK-151:061 *Skálholtsvör* heimild um lendingu

“Þarna [í Nausthólavík 039] hafa því verið Skálholtsvör og Krísuvíkurvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 7

GK-151:062 *Krísuvíkurvör* heimild um lendingu

“Þarna [í Nausthólavík 039] hafa því verið Skálholtsvör og Krísuvíkurvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 7

GK-151:063 heimild um herslugarð

“Litlu innar eru svo Borgarkotstangar og þar er Borgarkotsvör [042] eða Borgarkotslendin. Þar í kring má sjá merki um fiskigarða og fiskibyrgi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 8

GK-151:064 heimild um herslubyrgi

“Litlu innar eru svo Borgarkotstangar og þar er Borgarkotsvör [042] eða Borgarkotslendin. Þar í kring má sjá merki um fiskigarða og fiskibyrgi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 8

GK-151:065 *Landagarður* garðlag

“Landagarður lá sunnan túnsins.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 9

GK-151:066 *Kálfatjarnarbrunnur* heimild um brunn

“Niður með Sjávargötunni [010] er Kálfatjarnarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 9

GK-151:067 *Goðhólsbrunnur* heimild um brunn

“Goðhólsbrunnur var í Goðhólstúni.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Kálfatjörn, 9

GK-151:068 *Hliðsbrunnur* heimild um brunn

“Hliðsbrunnur við Hlið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 9

GK-151:069 *Litlibær* bæjarstæði býli

“Litlibær stóð í Litlabæjartúni eða Litlubæjarlóð. Þar var rétt hjá Litlabæjartjörn.” segir í örnefnaskrá “Litlibær var tómthús í upphafi, en síðar grasbýli frá kirkjuförðinni Kálfatjörn. .. Helgi byggði upp Litlabæ úr torfbæ í timburhús árið 1906.” Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Byggt fyrir 1884. Húsið sem stendur nú var byggt 1934 og notað sem sumarbústaður. 1919: Tún 1,15 teigar, garðar 900m².

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 10, GJ: Mannlíf og mannvirki, 337-340

GK-151:070 *Kálfatjarnargirðingar* heimild

“Þar má einnig tilnefna Kálfatjarnargirðingar og þar var Þvergarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 10

GK-151:071 *Þvergarður* örnefni

“Þar má einnig tilnefna Kálfatjarnargirðingar og þar var Þvergarður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 10

GK-151:072 heimild um rétt

Upp af Réttartanga eru Réttarhólar og þar er Réttin fjárrétt Kálfatjarnarhverfis. Þar var byggt fjárhús, nefndist Helgahús [036].” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 10

GK-151:073 heimild um lendingu

1703 var heimræði og sæmileg lending.

Heimildir:JÁM III, 143

GK-151:074 *Hólakot* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Holakot, eyðihjáleiga, hefur í eyði legið í fjeður ár ... Nú er grasnautn lögð til staðarhaldarans, og má ei að skaðlausu missa.” “Rétt ofan við Eyrina og fast sunnan við Kálfatjörnina er Sjóbúðin. Þar eru rústir sjóbúðar er séra Stefán Thoraresen lét byggja, er hann var prestur á Kálfatjörn. Sagt er, að sjóbúð þessi rúmaði tvær skipshafnir, alls 16 menn. Hér mun býlið Hólkot hafa staðið (talið í eyði 1699 og ekki nefnt síðar).” segir í örnefnaskrá “Rétt við Naustið [011?] hafði verið þurrabúðin Hóll eða Hólakot, en þar er nú Fjárhúsið. Þegar Hóll lagðist niður var þarna reist Sjóbúð, Kálfatjarnarsjóbúð og hafði rúmað 16 menn.” segir í örnefnaskrá Á heimasíðu Ferlis segir: “Rétt ofan við Eyrina og fast sunnan við Kálfatjörnina er Sjóbúðin. Þar eru rústir sjóbúðar er séra Stefna Thorarensen lét byggja, er hann var prestur á Kálfatjörn. Agt er a sjóbúð þessi rúmaði tvær skipshafnir, alls 16 menn. Hér mun býlið Hólkot hafa staðið (talið í eyði 1699 og ekki nefnt síðan).”

Heimildir:JÁM III, 144; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 6; Ö-Kálfatjörn, 6; <http://www.ferlir.is/?s=frodleikur&naid=1262>

GK-151:075 *Árnahús* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Arnahús hafa í eyði legið þrettán ár. ... nú er grasnautn lögð til staðarhaldarans, og kann ei án vera fyrir utan sinn skaða.” “Ofan hans [Tjarnarbakkans], við austurhorn Tjarnarinnar (hún má reyndar heita nær hringlaga) er dálítill lægð eða pollur, mun hafa verið kallaður Víti. Þar mun býlið Árnahús líklega hafa staðið mjög nærri. En gárungarnir svo fært nafnið af pollinum yfir á kotið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 144-145; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 6

GK-151:076 *Borgarkot* bæjarstæði býli

1703 var hjáleiga Kálfatjarnar, jarðadýrleiki var óviss. “Innan við Breiðufit tekur við Borgarkotstún, dálítill túnblettur, mestur á lengdina, meðfram sjónum, illþýft og hólótt. Bæjarrústirnar í Borgarkoti eru nálægt miðju túni á bakkanum; brýtur sjór nú framan af þeim. Einnig rótar sjór nú í seinni tíð mjög miklu grjóti upp á bakkann ... Borgarkot mun hafa farið í eyði á 19. öld.” segir í örnefnaskrá Ástæða þess að býlið fór í eyði var á bóndinn í Flekkuvík stóð bóndann í B að sauðþjófnæði. Á heimasíðu Ferlis segira. “Borgarkot er á Vatnsleysuströnd austan Litlabæjar og Bakka, milli Réttartanga og Keilisness. Tóftir kotsins eru á sjávarbakkanum, en sjórinn er smám saman að brjóta þær niður. Hlaðinn vörslugarður, jarðlægur, er landmegin við tóftirnar. Gerði er við hann austanverðan. Austan við tóftirnar er stór hlaðinn krossgarður, sem minkaveiðimenn hafa rutt um koll, en þarna með ströndinni má víða sjá götur eftir minkinn. Hlaðið gerði (rétt eða náthagi) er suðvestan við tóftirnar. Vestan við það er vatnsstæði. Í örnefnalýsingu er það nefnt Vatnssteinar,

en kunnugir nefna það Vaðsteina. Í því þrýtur sjaldan vatn. Eftir Breiðufit er röð stöpla (steina) stórgripagirðingar er liggja frá Litlabæ að landamörkum Flekkuvíkur, beygir til norðurs skammt vestan Hermannavörðu og endar niður við sjávarbakkann. Í hverjum steini eru tveir tréttappar. Ofan við girðinguna er hlaðin refagildra. Önnur slík er innan girðingarinnar nokkru vestar. Borgarkot var, líkt og svo margar jarðir á norðanverðu Reykjanesinu, eign Viðeyjarklausturs og gerð út þaðan.”

Heimildir:JÁM III, 145; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 12; <http://www.ferlir.is/?s=brunnarogvatns&naid=1088>

GK-151:077 *Heiðargarður* heimild um túngarð

“Efst í suðurtúni, ofan við Landið, er Landamóinn, nú fyrir alllöngu slétt tún að mestu leyti utan dálítill ræma meðfram Heiðargarði, en svo nefnist garðurinn, er ver túnið þeim megin sem að heiðinni veit.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 2

GK-151:078 *Landabrunnur* heimild um brunn

í Landamóanum, rétt við túngarðinn, er vatnsból á sléttum bala. Kallast það Landabrunnur; er hann 2x3m ummáls og 1,3m á dýpt. Þar þrýtur sjaldan vatn.” segir í örnefnaskrá Á heimasíðu Ferlis segir: “Rétt við túngarðinn á Kálfatjörn er vatnsból á sléttum bala. Kallast það Landabrunnur. Þar þrýtur sjaldan vatn.”

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 2; <http://www.ferlir.is/?s=brunnarogvatns&naid=1149>

GK-151:079 heimild um fjós

“Heim undir bæjarhólmaum að norðanverðu er Fjóshóll. Hann er brattur mót norðri og norðvestri. Þar stóð fjósið lengi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 2

GK-151:080 *Sjávargata* heimild um leið

“Sjávargata kallast slóðin til sjávar niður í Naustin og Lendinguna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3

GK-151:081 heimild um naust

“Sjávargata kallast slóðin til sjávar niður í Naustin og Lendinguna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3

GK-151:082 heimild

Á heimasíðu Ferlis segir: ““Hér rétt innan kirkjugarðshliðsins er steinn með bolla í sem að Ólafur Erlendsson segir að hafi áður verið undir vegg á tröðinni sem lá upp fyrir garð. Kristján Eldjárn þá þjóðminjavörður taldi hann vera frá kaþólskri tíð og kirkjugestir ef til vill signt sig áður en þeir fóru í kirkju.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=frasnir&naid=2866>

GK-151:083 heimild

Á heimasíðu Ferlis segir: “Annar steinn, hestasteinninn er/var á móts við Hátún þ.e. við afleggjarann að kirkjunni hann er með tveimur götum og líklega til að binda hesta við. Norðan megin við kirkjuna er stór forláta steinhella frá 1669 yfir Erlendi Jónssyni lögréttumanni. sem Björn Th Björnsson, listfræðingur telur vera eftir steinasmiðinn mikla Þorkel Arngrímsson guðspénara á Görðum á Álftanesi. Verk hans má einnig sjá í kirkjugarðinum á Görðum og á Þingvöllum. Fyrir framan skálann er steinn með ártalinu A°1674 og fannst hér í fjörunni en hann hefur líklega verið við eina sjóbúðina.

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=frasnir&naid=2866>

GK-151:084 heimild um hlöðu

Á heimasíðu Ferlis segir: “Hlaðan er talin vera yfir 200 ára gömul og steinhleðslan einstök, tvöföld þ.e. ytri og innri steinhleðsla og loftbil á milli. Hún hefur haldist vel fyrir utan eitt hornið en upphaflega bakkaði olíubíll á það og síðan einhverjir aðrir og við það riðlaðist hleðslan. Erlendur smíðaði kvist á þakið og fjós við sem nú hefur verið rífið. Hlaðan var í notkun alla tíð fram til ársins 1999. Ólafur Erlendsson telur að tréverkið þ.e. bitarnir inni í hlöðunni séu úr Jamestown en það skip rak á hafi úti fyrir Ameríku í 3 ár áður en það strandaði við Þórshöfn nálægt Höfnum árið 1881. ... Hlaðan þótti mikil bygging á sínum tíma og var nefnd Skjaldbreið. Hlaðan er nú í umsjá minjafélagsins.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=frasnir&naid=2866>

GK-151:085 heimild um brunn

Á heimasíðu Ferlis segir: “Við hana er mjög hagalega hlaðinn djúpur brunnur sem talinn er vera með elstu brunnum á ströndinni. Skammt fyrir neðan brunnninn lá rásin sem alltaf var full af vatni en tæmst hefur á síðustu

árum. Yfir hana sést greinilega steinhleðsla frá fornri tíð. Rásin kom ofan úr heiði og tók oft í sundur veginn eftir að hann kom og bar þá með sér mól sem enn má sjá en rásin hélt síðan áfram niður eftir Goðhólstúninu sem er vestan við Kálfatjarnartúnið en beygði síðan norður neðan Hallhóls og endaði í Kálfatjarnarsíkinu en þaðan rann hún bæði í Kálfatjörnina og út í sjó. Enn sér móta fyrir affallinu. Stundum snéri þetta við á stórstraumsflóði og í vestanátt en þá flæddi inní síkið og jafnvel upp um öll tún. Kálfatjarnarkirkja stóð á hól og stundum var hún eins og á miðri eyju.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=frasagnir&naid=2866>

GK-151:086 heimild um áveitu

Á heimasíðu Ferlis segir: “Við hana er mjög hagalega hlaðinn djúpur brunnur sem talinn er vera með elstu brunnum á ströndinni. Skammt fyrir neðan brunninn lá rásin sem alltaf var full af vatni en tæmst hefur á síðustu árum. Yfir hana sést greinilega steinhleðsla frá fornri tíð. Rásin kom ofan úr heiði og tók oft í sundur veginn eftir að hann kom og bar þá með sér mól sem enn má sjá en rásin hélt síðan áfram niður eftir Goðhólstúninu sem er vestan við Kálfatjarnartúnið en beygði síðan norður neðan Hallhóls og endaði í Kálfatjarnarsíkinu en þaðan rann hún bæði í Kálfatjörnina og út í sjó. Enn sér móta fyrir affallinu. Stundum snéri þetta við á stórstraumsflóði og í vestanátt en þá flæddi inní síkið og jafnvel upp um öll tún. Kálfatjarnarkirkja stóð á hól og stundum var hún eins og á miðri eyju.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=frasagnir&naid=2866>

GK-151:087 heimild um sjóbúð

Á heimasíðu Ferlis segir: “Tóftirnar sunnan við hina eiginlegu Kálfatjörn sem bærinn dró nafn sitt af eru minjar um sjóbúð sem reist var í tíð Stefáns Thorarensen og Ólafur lýsti fyrir mér að ömmubróðir hans mundi eftir því að hún rúmaði tvær áhafnir eða um 16 manns. Erlendur á Kálfatjörn var umhugað um að varveita allar minjar og þegar háspennulínan var lögð um túnið á Kálfatjörn notuðu línumenn allt grjót sem komið hafði upp úr túninu til að púkka með staurana og voru byrjaðir að rífa niður steinhleðslur úr sjóbúðinni þegar hann náði að stöðva þá. Hann vildi ekki heldur að þeir tækju steinahrúgurnar því þær voru minjar um hvað fólkið lagði á sig.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=frasagnir&naid=2866>

GK-152 Naustakot

Hjáleiga Kálfatjarnar 1703, jarðadýrleiki óviss. Á heimasíðu Ferlis segir: “Nær sjónum eru tóftir af tveimur fjárhúsum og standa þær við Naustakotstjörn og þar hefur Naustakotsbærinn verið og líklega farið vegna ágangs sjávar.” (<http://www.ferlir.is/?s=frasagnir&naid=2866>)

GK-152:001 *Naustakot* bæjarhóll bústaður

“Neðan Rásar og sunnan Sjávargötu er Naustakotstún. Neðst í því er mýrartjörn, Naustakotstjörn. Á kampinum fast norðan við tjörnina stóð kotbýlið Naustakot (í byggð 1703), hefur lengi verið í eyði. Þar er nú fjárhús.” segir í örnefnaskrá “En neðst í túninu var Naustakot og stóð á Naustakotshóll og þar í kring hafa verið Naustakotstún. Á hólum er nú Naustakotsfjárhús, fjárhús frá Kálfatjörn.” segir í örnefnaskrá Aðfaranótt 3. febrúar 1779 gerði mikið sjávarflóð og skemmdist Bakki þá svo að hann var í eyði það ár, en grasbýli sem hét Naustakot tók alveg af.” Ath gæti verið sama og GK-151:011, túnakortsgerðarmenn ekki vissir á því hvar N var.

Heimildir: Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3; Ö-Kálfatjörn, 9; Árni Óla: Strönd og vogar, 183

GK-152:002 heimild um uppsátur

“Árnaklettur er innan við lendinguna utarlega klöpp að ofan utan við Nausthólskletta er Nausthólsvík þar hefur verið uppsátur áður fyrr, Réttartangar eru innan við Nausthólsvíkina ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Bakki, Móakot og Bjarg

GK-152:003 *Réttartangar* örnefni rétt

“Árnaklettur er innan við lendinguna utarlega klöpp að ofan utan við Nausthólskletta er Nausthólsvík þar hefur verið uppsátur áður fyrr, Réttartangar eru innan við Nausthólsvíkina ...” segir í örnefnaskrá “Sunnan við þau [fjárhúsin sem standa á 001] er fjárrétt og fast við hana að sunnanverðu grasigróði gerði. Þar var kallað Hausarétt. Þar voru þurrkaðir þorskhausar í sumartíð unz það lagðist niður með öllu á stríðsárunum síðari.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Bakki, Móakot og Bjarg; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3-4

GK-152:004 *Hausarétt* heimild um herslubyrgi

“Sunnan við þau [fjárhúsin sem standa á 001] er fjárrétt og fast við hana að sunnanverðu grasigróði gerði. Þar var kallað Hausarétt. Þar voru þurrkaðir þorskhausar í sumartíð unz það lagðist niður með öllu á stríðsárunum

síðari.” segir í örnefnaskrá Á heimasíðu Ferlis segir: “Neðan við Rásina er Naustakotstún. Neðst í því er mýrartjörn, Naustakotstjörn. Á kampinum fast norðan við tjörnina stóð kotbýlið Naustakot (í byggð1703), hefur lengi verið í eyði. Þarna eru nú fjárhús. Sunnan við þau er fjárrétt og fast við hana að sunnanverðu grasigróði gerði. Það var kallað Hausarétt. Þar voru þurrkaðir þorskhausra í sumartíð uns það lagðist niður með öllu á stríðsárunum síðari.”

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3-4; <http://www.ferlir.is/?s=frodleikur&naid=1262>

GK-152:005 heimild um naust

“Rétt norðan við fjárhúsin (Naustakot) eru naustin og vörin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-152:006 garðlag lending

“Rétt norðan við fjárhúsin (Naustakot) eru naustin og vörin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 4

GK-152:007 *Naustakotsbrunnur* heimild um brunn

“Við bæinn hefur svo verið Naustakotsbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 9

GK-153 *Móakot*

Hjáleiga Kálfatjarnar 1703, jarðadýrleiki óviss. Fór í eyði um 1940 eða 1950.

1919: Tún 1,8 teigar, garðar 450m².

GK-153:001 *Móakot* bæjarhóll bústaður

“Fyrir ofan Móakotsbakkann er lítil mýrartjörn, Móakotstjörn. Skammt fyrir ofan hana er bærinn í Móakoti, nokkuð miðsvæðis í túninu og þó heldur nær suðurmörkum. ... Í Móakoti og Fjósakoti voru hlaðnir garðar umhverfis dálitla móa, er næstir voru túnnum.” segir í örnefnaskrá “Norð-Austur af Kálfatjarnarhúsinu er Móakot og þar í kring Móakotstún, eða Móakotspartur, sem var umgirt Móakotstúngörðum.” segir í örnefnaskrá Húsin voru rífin 1919 en ný byggð fljótlega.

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 7; Ö-Kálfatjörn, 10; GJ: Mannlíf og mannvirki, 333; Túnakort 1919

GK-153:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-153:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-153:004 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-153:005 heimild um túngarð

“Fyrir ofan Móakotsbakkann er lítil mýrartjörn, Móakotstjörn. Skammt fyrir ofan hana er bærinn í Móakoti, nokkuð miðsvæðis í túninu og þó heldur nær suðurmörkum. ... Í Móakoti og Fjósakoti voru hlaðnir garðar umhverfis dálitla móa, er næstir voru túnnum.” segir í örnefnaskrá “Norð-Austur af Kálfatjarnarhúsinu er Móakot og þar í kring Móakotstún, eða Móakotspartur, sem var umgirt Móakotstúngörðum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 7; Ö-Kálfatjörn, 10

GK-153:006 heimild

“Á bala rétt utan við fiskhús sem nú er var fiskhús frá Móakoti þar var þar og vör frá Móakoti.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg

GK-153:007 heimild um lendingu

“Á bala rétt utan við fiskhús sem nú er var fiskhús frá Móakoti þar var þar og vör frá Móakoti.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg

GK-153:008 *Álfhóll* örnefni

“Sunnan við bæjarhúsin er langur og hár klapparhóll, Álfhóll.” segir í örnefnaskrá “Heim við bæ var Klapparhóllinn. Þar bjó mikið af huldufólki og því var hann einnig kallaður Álfhóll.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 7; Ö-Kálfatjörn, 9

GK-153:009 *Móakotsgirðing* heimild

“Niður undir Móakotskampi var Móakotsgirðing, sem eiginlega var nokkurs konar Kúagerði, þar var var kúnum beitt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-153:010 *Innri-Garður* örnefni

“Niður undir Móakotskampi var Móakotsgirðing, sem eiginlega var nokkurs konar Kúagerði, þar var var kúnum beitt. Þar var Innri-Garður og Ytri-Garður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-153:011 *Ytri-Garður* örnefni

“Niður undir Móakotskampi var Móakotsgirðing, sem eiginlega var nokkurs konar Kúagerði, þar var var kúnum beitt. Þar var Innri-Garður og Ytri-Garður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-154 *Hátún*

Hjáleiga Kálfatjarnar 1703, þá í eyði frá 1700. Fór í eyði um 1920 en föst búseta tekin upp aftur, um 1960, þar brann fyrir nokkrum árum.

1919: Tún 1,9 teigar, garðar 750m².

GK-154:001 *Hátún* bæjarhóll bústaður

“Úr austurhorni Kálfatjarnartúns liggur girðing til austurs út að Heiðargarði. Hún skilur tún Fjósakots og Hátúns en svo heitir býli, sem er suðaustan megin upptúns á Kálfatjörn. Má það í raun kallast austurhorn Kálfatjarnartúns. Það fór í eyði um 1920. Árið 1941 var byggður þar sumarbústaður, en föst búseta tekin upp um 1960. Grjótgarður umlykur túnið heiðarmegin.” segir í örnefnaskrá “Hátún stóð í Hátúnstúni, sem girt var Grjótgördum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8; Ö-Kálfatjörn, 10; Túnakort 1919

GK-154:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-154:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-154:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-154:005 heimild um túngarð

“Úr austurhorni Kálfatjarnartúns liggur girðing til austurs út að Heiðargarði. Hún skilur tún Fjósakots og Hátúns en svo heitir býli, sem er suðaustan megin upptúns á Kálfatjörn. Má það í raun kallast austurhorn Kálfatjarnartúns. Það fór í eyði um 1920. Árið 1941 var byggður þar sumarbústaður, en föst búseta tekin upp um 1960. Grjótgarður umlykur túnið heiðarmegin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 8

GK-155 *Fjósakot*

Hjáleiga Kálfatjarnar 1703, jarðadýrleiki óviss. Í eyði frá um 1920. Því tilheyrðu 3/4 hlutar Nausthólsvíkur. Ö-Kálfatjörn, 6. “Fjósakot var smá grasbýli frá kirkjujörðinni á Kálfatjörn. Var það norðaustur af kirkjugarðinum.” GJ: Mannlíf og mannvirki, 330 1919: Tún 1,3 teigar, garðar 500m².

GK-155:001 *Fjósakot* bæjarhóll bústaður

Ofan Móakots (fjær sjó) er Fjósakot. Túnin liggja saman og einnig bæði að Kálfatjarnartúni. Bærinn í Fjósakoti

stóð á stórrí hólþungu í miðju túni. Þar sér nú aðeins grjóthrúgur. Mold úr rústunum var tekin til uppfyllingar í grafreitinn á Kálfatjörn. ... Fjósakot fór í eyði um 1920. Í Móakoti og Fjósakoti voru hlaðnir garðar umhverfis dálitla móa, er næstir voru túnunum.” segir í örnefnaskrá “Fjósakot stóð í Fjósakotstúni og lágu að því Grjótgarðurinn Syðri og Grjótgarðurinn Nyrðri.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 7; Ö-Kálfatjörn, 9; Túnakort 1919

GK-155:002 heimild um útihús
Heimildir:Túnakort 1919

GK-155:003 *Grjótgarðurinn Nyrðri* heimild
“Fjósakot stóð í Fjósakotstúni og lágu að því Grjótgarðurinn Syðri og Grjótgarðurinn Nyrðri.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 9

GK-155:004 heimild um vatnsból
“Hér var Vatnsstæðið vatn í klöpp og þraut aldrei, sem einnig var nefnt Vatnsgjá.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 9

GK-155:005 heimild
“Þarna voru Girðingar eða gerði fyrir kýr.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 9

GK-155:006 *Grjótgarðurinn Syðri* heimild
“Fjósakot stóð í Fjósakotstúni og lágu að því Grjótgarðurinn Syðri og Grjótgarðurinn Nyrðri.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 9

GK-156 Bakki

1703 var jarðadýrleiki óviss, Kálfatjarnarkirkjueign. Bakkakrókur eyðihjáleiga 1703. [1379]: Kirkjan á Kálfatjörn á jarðirnar Bakka og Flekkuvík. (DI III 340) [1477]: Kirkjan á Kálfatjörn á jarðirnar Bakka og Flekkuvík. (DI VI, 124). Bjarg var tómthús frá Kálfatjörn en fór í eyði 1934 og sameinaðist Bakka.(GJ: Mannlíf og mannvirki, 333-335) 1703: “Túnin fordjarfast af sands og sjáfarágangi árlega meir og meir, og þarf ábúandinn með kostnaði og ómaki sandinn af að moka og burt að færa. Engjar eru ongvar. Útihagar lakir um sumar, um vetur nær öngvir, nema fjaran.” JÁM III, 146. 1919: Tún 1,5 teigar, 760m². “Norðan eða innan Móakots og Kotagirðingar, þar sem nú eru býlin Bakki og Litlibær ásamt því landi öðru, sem innan Heiðargarðs er frá Móakotsmörkum, var um langan aldur kúabeit frá Kálfatjörn, kölluð Kálfatjarnargirðingar. En þetta hafa áður verið tún og beitarland Bakka hins forna býlis, er þar var, en lagðist í eyði vegna sjávarágangs og lagðist þá undir Kálfatjörn.” Ö-Kálfatjarnarhverfi, 9

GK-156:001 *Gamli-Bakki* bæjarhóll bústaður
“Niður við sjó eru varir nefndar Bakkavarir verstu lendingar á allri ströndinni, þar oft brim og ólendandi, þar innaf eru tóftir eftir kot sem hét Bakki er svo var flutt undan sjó þar sem nú er bærinn við sjóinn.” segir í örnefnaskrá “Á Gamla-Bakka mun þó fljótlega hafa verið tekin upp búseta á bý, en þá líklega sem tómthús. En víst er um það, að á ofanverðri 19. öld var myndarlega húsað á Bakka. Þar var loftbaðstofa og einnig voru þar allstórir kálgarðar og túnblettir. Gamli-Bakki, en svo eru rústirnar kallaðar, stóð á sjávarbakkanum nokkuð miðsvæðis, upp af Bakkatöngum ... Nálægt síðustu aldamótum var sjór farin að brjóta svo nálægt bænum, að ekki þótti annað fært en flytja hann frá sjónum.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Bakki var grasbýli frá kirkjujörðinni Kálfatjörn. ... Það mun rétt vera að núverandi Bakki sé þriðji bústaðurinn sem vitað er um þar. Fyrsti Bakki er kominn ú sjó út, annar Bakki er rústir af sjávarkampinum, en sá þriðju var byggður svo langt frá sjó að ekki mun þurfa að hopa með hann fyrir ágangi sjávar á næstunni.” Byggt fyrir 1850. Tómthús fram til 1900 þá var ræktað þar upp. “Sagnir eru um, að aðalkirkjan hafi upphafleg staðið á Bakka er þá stóð fram við sjóinn. En vegna landbros af sjávargangi hafi hún verið flutt að Kálfatjörn. E þar sem Bakki stóð áður sé nú grængolandi sjór. ... Aðfaranótt 3. febrúar 1779 gerði mikið sjávarflóð og skemmdist Bakki þá svo að hann var í eyði það ár, en grasbýli sem hét Naustakot tók alveg af.”

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg, Ö-Kálfatjarnarhverfi, 9-10; GJ: Mannlíf og mannvirki, 335-337; Árni Óla: Strönd og vogar, 183

GK-156:002 *Bakki* heimild

“Niður við sjó eru varir nefndar Bakkavarir verstu lendingar á allri ströndinni, þar oft brim og ólendandi, þar innaf eru tóftir eftir kot sem hét Bakki er svo var flutt undan sjó þar sem nú er bærinn við sjóinn.” segir í örnefnaskrá “Á Gamla-Bakka mun þó fljótlega hafa verið tekin upp búseta á bý, en þá líklega sem tómthús. En víst er um það, að á ofanverðri 19. öld var myndarlega húsað á Bakka. Þar var loftbaðstofa og einnig voru þar allstórir kálgarðar og túnblettir. Gamli-Bakki, en svo eru rústirnar kallaðar, stóð á sjávarbakkanum nokkuð miðsvæðis, upp af Bakkatöngum ... Nálægt síðustu aldamótum var sjór farin að brjóta svo nálægt bænum, að ekki þótti annað fært en flytja hann frá sjónum.” segir í örnefnaskrá “Bakki var grasbýli frá kirkjujörðinni Kálfatjörn. ... Það mun rétt vera að núverandi Bakki sé þriðji bústaðurinn sem vitað er um þar. Fyrsti Bakki er kominn ú sjó út, annar Bakki er rústir af sjávarkampinum, en sá þriðju var byggður svo langt frá sjó að ekki mun þurfa að hopa með hann fyrir ágangi sjávar á næstunni.” Byggt fyrir 1850. Tómthús fram til 1900 þá var ræktað þar upp.

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg, Ö-Kálfatjarnarhverfi, 9-10; GJ: Mannlíf og mannvirki, 335-337; Túnakort 1919

GK-156:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-156:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-156:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-156:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-156:007 *Bakkavarir* heimild um lendingu

1703 var heimræði og ágæt lending. “Niður við sjó eru varir nefndar Bakkavarir verstu lendingar á allri ströndinni, þar oft brim og ólendandi, þar innaf eru tóftir eftir kot sem hét Bakki er svo var flutt undan sjó þar sem nú er bærinn við sjóinn.” segir í örnefnaskrá “Um 80 m sunnan við rústir Gamla-Bakka er Bakkavör ásamt skiparétt og sjávarhúsum. Í Bakkavör eiga einnig Litlibær, Móakot, Fjósakot og Hátún uppsátur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 146; Ö-Bakki, Móakot og Bjarg; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-156:008 heimild “Um 80 m sunnan við rústir Gamla-Bakka er Bakkavör ásamt skiparétt og sjávarhúsum. Í Bakkavör eiga einnig Litlibær, Móakot, Fjósakot og Hátún uppsátur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-156:009 heimild “Um 80 m sunnan við rústir Gamla-Bakka er Bakkavör ásamt skiparétt og sjávarhúsum. Í Bakkavör eiga einnig Litlibær, Móakot, Fjósakot og Hátún uppsátur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-156:010 heimild um uppsátur “Um 80 m sunnan við rústir Gamla-Bakka er Bakkavör ásamt skiparétt og sjávarhúsum. Í Bakkavör eiga einnig Litlibær, Móakot, Fjósakot og Hátún uppsátur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-156:011 *Bakkakrókur* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Bakkakrókur, eyðihjáleiga, hefur í eyði legið yfir fjörutíu ár. ... Nú brúkar ábúandinn grasnytina, og má ei að skaðlausu missa.” “Til suðurs með sjónum, stuttan spöl, var garður hlaðinn frá Garðsendanum [enda Heiðargarðs] og síðan þvert út fjöruna í stóra og háa klöpp, er Garðsendaklöpp nefnist. Þarna í girðingakróknum eru rústir bæjar er Krókur nefndist eða Bakkakrókur. Þarna hafa húsakynni verið lítil, máski upphaflega sjóbúð. Bakkakrókur fór í eyði 1660.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 146; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-156:012 *Réttartangi* örnefni rétt

“Við sjóinn eru klappir og klettur, Árnaklettur, stakur klettur fyrir neðan gamla Bakka fellur að honum en ofar er svo annar klettur sem heitir Steðj, svo er klettur fyrir innan Nausthól upp undir bakkanum fellur á milli þar innar eru svo Réttartangar ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg

GK-156:013 *Hreppagarður* örnefni

“Hreppagarður er hluti af Bakkatúni er niður af fjósinu.” segir í örnefnaskrá Um síðustu aldamót átti að rækta þar kartöflur.

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg; Ö-Kálfatjörn AG, 146

GK-156:014 heimild um fjós

“Hreppagarður er hluti af Bakkatúni er niður af fjósinu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Bakki, Móakot og Bjarg

GK-156:015 *Bakkavötn* heimild um þvottastað

“... fjöruvötn, en svo voru kallaðar uppsprettur, er komu í ljós þegar út fjaraði. Voru þau all víða. Þessar uppsprettur voru oft kenndar við bæina, til dæmis Bakkavötn. Við þau var þvegin ull og þvottur. Var þá gerð stífla úr steinum og þangi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 3

GK-156:016 heimild um mógrafir

“Ofan rústanna [001] og kampsins er Bakkatjörn, allstór tjörn, vaxin mýrgresi og broki. Þar var allgóð mótekja.” segir í örnefnaskrá

Tekinn mór fram undir 1930.

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10; Ö-Kálfatjörn AG, 146

GK-156:017 *Bjarg* bæjarstæði býli

“Örstutt upp frá Naustunum [?] var býlið Bjarg, hafði það kálgarð og dálítinn túnblett. Það fór í eyði 1936 og er nú sameinað Bakkatún. Þar standa enn hús.” segir í örnefnaskrá “Niður við Gamla-Bakka stóð býlið Barg í Bjargslóð umgirt Bjargsgörðum.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Bjarg var tómthús frá kirkjugjörðinni Kálfatjörn. Þau er munu hafa búið þar fyrst, um 1850 voru Jón Ólafsson og kona hans Katrín.” Engin ábúandi eftir 1934. 1919: Tún 0,27 teigar, garðar 940m².

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10; Ö-Kálfatjörn, 10; GJ: Mannlíf og mannvirki, 333-335

GK-156:018 heimild

“Til suðurs með sjónum, stuttan spöl, var garður hlaðinn frá Garðsendanum [enda Heiðargarðs] og síðan þvert út fjöruna í stóra og háa klöpp, er Garðsendaklöpp nefnist.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10

GK-156:019 *Fjósaboða* örnefni fjós

“Bakkasund liggur til vesturs, milli Staðarvífils að sunnan og Fjósaboða að norðan.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 10-11

GK-156:020 *Bakkastekkur* heimild um stekk

“Beint upp af Nausthólsvíl, miðja vegu milli Langahryggjar og þjóðvegarsins gamla, eru stórir klapparhólar. Þar milli hóla, í graslaut, er Bakkastekkur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjarnarhverfi, 13

GK-156:021 *Bakka-Naust* heimild um naust

“Bakkavarir [007] voru hér við Bakakampinn en eftir honum lá Bakka-Sjávargarðurinn, Bakka-Naust og Bakka-Skiparétt [004].”

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 8

GK-156:022 *Fjósakotsvör* heimild um lendingu

“Nokkur býli áttu uppsátur í Bakkavörum [007]. Þar var Bakkavör, Fjósakotsvör og Móakotsvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 8

GK-156:023 *Móakotsvör* heimild um lendingu

“Nokkur býli áttu uppsátur í Bakkavörum [007]. Þar var Bakkavör, Fjósakotsvör og Móakotsvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Kálfatjörn, 8

GK-157 *Flekkuvík*

1703: Jarðadýrleiki óviss, Kálfatjarnarkirkjueign. [1379]: Kirkjan á Kálfatjörnum á jarðirnar Bakka og Flekkuvík. (DI III 340) [1477]: Kirkjan á Kálfatjörnum á jarðirnar Bakka og Flekkuvík. (DI VI, 124) 28.4.1479: Í þessu bréfi lýstir Arngrður Halldórsdóttir því yfir að Flekkuvík eigi þriðjung í hvalreka ásamt viðarreka og Vatnsleysa eigi tvo hluta í Flekkuvíkurreka sem og hvalreka. (DI VI, 185-86) 1553-48 er jarðarinnar getið í fôgetareikningum. (DI XII, 577) 1703 eru hjáleigur Sigurðarhjáleiga, Blíðheimur, Péturskot, Refshali og Úlfshjáleiga. (JÁM III, 148-149). “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst ... og Tröð. (Ö-Flekkuvík, 4) Tvíbýli var á jörðinni og var Vesturbær í eyði frá 1935, austurbær frá 1959. (GJ: Mannlíf og mannvirki, 343-347.) Einnig eru óljósar sagnir um tvö býli til sem hétu Holt og Járnskaus. (Ö-Flekkuvík GE, 6) Jörðin í eyði frá 1959 1703: “Túnunum spillir sjáfaragangur merkilega, íteml vatnsrásir með leiragangi af vatni af landi ofan til stórskaða. Engjar eru öngvar. Útihagar lakir um sumar og enn þó minni um vetur.” JÁM III, 147. 1919: Tún alls 4,7 teigar, garðar 2170m².

GK-157:001 *Flekkuvík* bæjarhóll bústaður

Tvíbýli í Flekkuvík um aldamótin 1900.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 343; Túnakort 1919

GK-157:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:012 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:013 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:014 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:015 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-157:016 heimild

“Við Bælingsklappir er túnhorn Vesturbæjar. Þaðan liggur garður til útsuðurs og skilur hann á milli túnsins og Vatnagarðsins, en svo nefnist grasbrekka og lágar flatir, er fara í kaf með stórstraumsflóði.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 4

GK-157:017 Tröð bæjarstæði býli

“Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:018 Vatnagarður bæjarstæði býli

“Við Bælingsklappir er túnhorn Vesturbæjar. Þaðan liggur garður til útsuðurs og skilur hann á milli túnsins og Vatnagarðsins, en svo nefnist grasbrekka og lágar flatir, er fara í kaf með stórstraumsflóði. Í Vatnagarði, niður frá Álfhól er síðar getur, eru rústir. Gætu þær verið af gömlu koti (e.t.v. Péturskoti [006] eða Úlfshjáleigu[008] sem G.S. getum um í lýsingu sinni).” segir í örnefnaskrá GE. “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð. ... Utan Norðurtúngarðs var hjáleigan Vatnagarður umgirt Vatnagarðsgörðum að sunnan.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 5; Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:019 heimild um skotbyrgi

“Um 200 m utar en Skottjörn og Skarfanes eru dálítið vik inn í kampinn. Það heitir Stekkjarvík. Norðan við hana er lítið, grasigróið klapparnef, Stekkjarnef. Sunnan undir því er grafin hola, hlaðin inna, Skothús. Lítið töftarbrot er upp af Stekkjarnefi og gæti það verið af stekk.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 5-6

GK-157:020 heimild

“Um 200 m utar en Skottjörn og Skarfanes eru dálítið vik inn í kampinn. Það heitir Stekkjarvík. Norðan við hana er lítið, grasigróið klapparnef, Stekkjarnef. Sunnan undir því er grafin hola, hlaðin inna, Skothús. Lítið töftarbrot er upp af Stekkjarnefi og gæti það verið af stekk.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 5-6

GK-157:021 Flekkuvíkurstekkur heimild um stekk

“Upp af Stekkjarvíkinni [sjá 020] er Stekkjarmóinn, velgróinn og allstór um sig. Við austurjaðar hans, nokkurn spöl frá sjó, er Flekkuvíkurstekkur sunnan undir lágum hól, Stekkhólnum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 6

GK-157:022 Mógrafarhóll örnefni mógrafir

“Skammt utan við Stekkjarvíkina [sjá 021], rétt við kampinn er Mógrafarhóll. Þaðan út í Keilisnes (nesklett) er á að giska 500 m.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 6

GK-157:023 hleðsla

“U.þ.b. 300 metrum innan við Nesklett er hlaðin ílöng töft ofan við kampinn. Þar var trjám flett með stórviðarsög.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 6

GK-157:024 Álfhóll álagablettur

“Í Vesturbæjartúni, skammt til útnorðurs frá bænum, er stór hóll, en ekki hár. Hann heitir Álfhóll. Þar var börnum anað að vera að leikjum.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 6

GK-157:025 Holt bæjarstæði býli

“Suður við túngarðinn, skammt frá traðarhliði, er töft, nefnd Holt. Er sagt, að þar hafi verið búið einhverntíma; svo er einnig um töft eina í Austurbæjartúni, stutt frá tröð, út við túngarðinn. Hún er kölluð Járnhaus.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 6

GK-157:026 Járnhaus bæjarstæði býli

“Suður við túngarðinn, skammt frá traðarhliði, er tóft, nefnd Holt. Er sagt, að þar hafi verið búið einhverntíma; svo er einnig um tóft eina í Austurbæjartúni, stutt frá tröð, út við túngarðinn. Hún er kölluð Járnhaus.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 6

GK-157:027 *Flekkuleiði* áletrun

“Flekkuleiði er suðaustur frá bænum, fáa metra innan við túngarðinn og um 90 m til vesturs með túngarði - frá afleggjaranum talið.” segir í örnefnaskrá FF: “Hóll í Sudur undan Fleckuvíkur bæ, þar í Túninu 6 álna lágur, 3 1/2 alin breidur, við jarðveg, allur Grasi vaxin, hefur 1 álmar lágur - 2 1/3 qvart: breidan hraunstein ofan í midjum Mæni þessari Skript grafinni ...” “Flekkuleiði snýr frá norðri til suðurs og er um þriggja metra langt, 1,30m breidd og 30 sm hátt. Á því er rúnasteinn. - Það var trú fólks, að hér væri Flekka sú, er Flekkuvík nam, grafin. Leiði mun þó aðeins vera klapparballi, en ekki grafreitur.” segir í örnefnaskrá Árne Óla segir að á rúnasteininum standi hér hvíli Flekka. Jónas Hallgrímsson gróf þar upp og undir var bara jarðföst klöpp og ljóst að engin hefur verið grafin þar. Jónas lýsir Flekkuleiði þannig: “(Það er) í hafsuður frá bænum, um 6 faðma fyrir innan túngarðinn, í þúfnareit; snýr frá útsuðri til landnorðurs og hallast þangað lítið eitt. Það er 5 álma langd og 2 1/2 álmar breitt, sem sem álmar hátt. Hraunhella ein lítil og slétt að ofan liggur á miðri hæðinni, sokkin í jörðu; á henni stendur með greinilegu lettri: Hæðin er nú öll grasi gróin, en vottar samt í brúnumum fyrir grjóti, ekki ólíkt því sem það væri hleðsla. ... Letursteinninn er nú tekinn upp og mældur: Lengd, 15-16 1/2 þuml., breidd 12 þuml., þykkt 4-5 þuml., Hann er því, sem sjá má lítill og heldur ólöguleg hraunhella ...” Á heimasíðu Ferlis segir: “Brunnar eru bæði vestan og norðan við Flekkuvíkurhúsið. Nyrðri brunnurinn er sjávarmegin við húsið. Hann er dýpri og virðist nýrri. Hinn brunnurinn er suðaustan við húsið, í túninu nálægt gömlu heimreiðinni. Túnið er að mestu sunnan og ofan við húsið. Syðst í því, svo til alveg undir túngarðinum ofanverðum er Flekkuleiði; lágur gróinn hóll, einn af nokkrum. Á leiðinu er “rúnasteinn”, sem segir að þar “Hvíli Flekka”. Í raun er um 16. eða 17 aldar leturstein að ræða skv. álitu sérfræðinga. Sagan segir að Flekka, norsk landnámskona, sem áður byggði Flekkuvík, hafi viljað láta grafa sig í jarðri túnsins þar sem hún hefði útsýni yfir innsiglinguna að bænum. Þar mun hún hvíla, blessunin. Ekki er ólíklegt að ætla að Flekka hafi verið grafinn á ystu mörkum hins ræktaða lands á þeim tíma, m.a. til að vernda það fyrir hugsanlegum yfirgangi þeirra, sem á eftir kynnu að koma, en miklir fólksflutningar voru til landsins á landnámsöld og landamörk því fljót að breytast. Rúnasteinn Flekku er einn af a.m.k. þremur á Reykjanesskaganum.”

Heimildir:FF, 239; Ö-Flekkuvík GE, 6-8; Árne Óla: Strönd og vogar, 207-212; Túnakort 1919; <http://www.ferlis.is/?s=frodleikur&naid=2760>

GK-157:028 *Nýigardur* örnefni

“Sunnan Klukku eru svo nefndir Gyðugarðar eða Gýjugarðar en rétta nafnið mun vera Nýigardur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:029 heimild um vatnsból

“Skammt utan gamla traðarhliðsins er grunnt vatnsstæði, kallað Vatnshellur, vatnsból ofan í klappir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 8

GK-157:030 *Kirkjuhólar* heimild um huldufólksbústað

“Skammt utan gamla traðarhliðsins er grunnt vatnsstæði, kallað Vatnshellur, vatnsból ofan í klappir. Þar til vesturs, um 200 m frá túngarði, eru þrír strýtuhólar, kallaðir Kirkjuhólar. Þeir eru í stefnu rétt vestan við opna tröðina. Það var trú fólks, að í Kirkjuhólum væri álfabyggð og þar var betra að fara með gát.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 8

GK-157:031 *Arnarvarða* varða

“Nokkru vestar en Kirkjuhólar og nær túngarði er stór strýtuhóll, kallaður Síðdegishóll. (Ath: Síðdegishóll mun vera seinni tíma nafn ...) Arnarvarða er röskan kílómetrar í í suðvestur frá Hádegishólum.”

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 8

GK-157:032 heimild um leið

“Austurpartur Flekkuvíkur á Stíg eða Götu niður að sjó og með þeim Stíg eru Túnamörkin á milli Austurbæjar og Vesturbæjar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 2

GK-157:033 *Sjávarstígurinn* heimild um leið

“heiman frá bæ lá Stígurinn, Gatan eða Sjávarstígurinn norður og niður í Sjávarhliðið og skiptu túninu Traðirnar

og Stígurinn ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:034 *Sjóvarnargarðurinn* heimild um varnargarður

“Austurbæjartún liggur innar og er Sjávarkampur mikill að norðan og eftir honum öllum Sjóvarnargarður vel byggður og traustur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:035 *Austurbæjarbrunnur* heimild um brunn

“Nú liggur vegur heim Austurbæjartúnið og vestan við hann er Brunnurinn eða Flekkuvíkurbrunnur. ... Austurbæjarbrunnur er víst óhætt að kalla Brunninn sem áður er nefndur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:036 *Refshalastígur* heimild um leið

“Frá býlinu [006] lá í suður Refshalastígur á Flekkuvíkurstíg en hann lá suður í Heiðina og tengdist þar Almenningsgötum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:037 *Flekkuvíkurstígur* heimild um leið

“Frá býlinu [006] lá í suður Refshalastígur á Flekkuvíkurstíg en hann lá suður í Heiðina og tengdist þar Almenningsgötum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:038 *Fjóshóll* örnefni fjós

“Í Vesturbæjartúni er Fjóshóll og enn er þar hóll nefnist Úlfshóll þar mun Úlfshjáleiga hafa staðið, en lengi var þar álfabyggð mikil.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:039 *Vesturbæjar-Gerði* örnefni

“Norðan bæjanna er hluti Vesturbæjartúns nefnt Gerði eða Vesturbæjar-Gerði.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:040 *Vesturbæjarbrunnur* heimild um brunn

“Vestan við bæ er svo Brunnurinn. Vesturbæjarbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:041 *Norðurtúngarður* heimild um túngarð

“Utan Norðurtúngarðs var hjáleigan Vatnagarður umgirt Vatnagarðsgörðum að sunnan.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:042 *Refshalavör* örnefni lending

“Þá er Refshalafjara og Refshalavör. Þá er Flekkuvíkin, sem hefur aðrar víkur ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:043 *Sundvarða neðri* varða

“Á miðjum Kampinum er Sundvarða neðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:044 *Naust* örnefni naust

“Norðan við víkina eru svo Austurbæjarvör [013] og Vesturbæjarvör [014] og Naustið þar upp af og Skiparéttin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:045 *Skiparéttin* örnefni

“Norðan við víkina eru svo Austurbæjarvör [013] og Vesturbæjarvör [014] og Naustið þar upp af og Skiparéttin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:046 *Sundvarða efri* varða

Er fyrir ofan tún segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5

GK-157:047 *Bælisbyrgi* heimild

“Milli Vesturbæjartúns og Flekkuvíkurhamra eru Bælislappir, Bælisflatir og Bælisbyrgi og eru þarna rústir nokkrar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 5-6

GK-157:048 *Vatnsgarðsvör* heimild um lendingu

“Ekki er ósennilegt að Vatnagarðsvör hafi verið hér nálægt Hömrinum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 6

GK-157:049 *Tvívörður* heimild

“Suður og upp frá Hermansvörðu eru á Háheiðinni Tvívörðuhæð og þar stóðu í eina tíð tvær vörður, Tvívörður, sem nú eru horfnar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 6

GK-157:050 *Flekkuvíkurselsstígur* heimild um leið

64°40.130 22°14.049

“Flekkuvíkurselsstígur lá úr Traðarhliði og upp Heiðarlandið, sem var óskipt milli Bæjanna.” segir í örnefnaskrá. Ekki er til nánari lýsing á legu stígsins en vísast hefur hann legið um/við Flekkuvíkurheiði og svo áleiðis í átt að Flekkuvíkurseli. Líklegt er að stígurinn hafi þá legið við Reykjanesbraut í námunda við Stóra-Hrafnshól. Ekki sést neinn fornlegur slóði í námunda við Reykjanesbrautina á þessum stað.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 6-7

GK-157:051 *Selhóll* örnefni sel

“Rétt ofan við Þjóðveginn eru Miðmundarhólar. Þeir eru þrír ... Suður af Miðmundahólum er Selhóll ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 7

GK-157:052 *Bróðir innri* varða

“Eftir því sem talið er við Kálfatjörn er Stóri-Hafnhóll, Syðri-Hafnhóll að einhverju leyti í Flekkuvíkurlandi. Svo er einnig með vörðurnar Bræður, Bróðir innri og Bróðir syðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 7

GK-157:053 *Bróðir syðri* varða

“Eftir því sem talið er við Kálfatjörn er Stóri-Hafnhóll, Syðri-hafnhóll að einhverju leyti í Flekkuvíkurlandi. Svo er einnig með vörðurnar Bræður, Bróðir innri og Bróðir syðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 7

GK-157:054 *Stakur* varða

“Skammt austan þeirra [052-053] er varðan Stakur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 7

GK-157:055 heimild

“Á móts við gamla Flekkuvíkurafluggjarann er lítið grjóthbyrgi við Almenningsveginn ... ,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 25

GK-157:056 *Mundastekkur* heimild um stekk

“... og vestan undir honum [Strandaveginum] er Mundastekkur sem líklega var frá Flekkuvík,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 27

GK-157:057 heimild

Á hól fast upp af og við Tvívörðuhól [049] er braggagrunnur af einni varðstöð stríðsáranna og að henni liggur greinilegur vegarslóði,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 27

GK-157:058 *Flekkuvíkursel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á jörðin og brúkar þar sem heitir

Flekkuvíkursel, eru þar hagar viðsæmandi, en stórt mein að vatnsleysi, og báglegt eldiviðartak.” “Vestan eða suðvestan undir honum er Flekkuvíkursel og er það í landi Kálfatjarnar.” segir í örnefnaskrá GE “Þar rétt hjá er Selstigurinn beint suður í Flekkuvíkursel. Það stendur í Seltúninu og eru þar allmiklar rústir greinilegar. Þar var haft í seli fram til 1845. .. Þegar haft var í seli var búsmalinn rekinn til vatns í Kúagerði, 40 mínútna leið fram og til baka.” segir í örnefnaskrá Flekkuvíkur. “Enn ofar, vestan undir klapparási, er Flekkuvíkursel. Þar er allstór mói í kringum selið, er nefnist Seltún. Amma ólafs, Herdís Jónsdóttir frá Flekkuvík, kom í selið sem barn og voru þá bæði smali og selráðskona þar. Það hefur verið á milli 1860-70, en Herdís var fædd 1858. Þarna sjást rústir allmargra kofa.” segir í örnefnaskrá Kálfatjarnar Síðasta selið sem fór í eyði í sveitinni, um 1879. “Drjúgan spöl suðaustan Kolgrafarholt og Kirkholts en norðaustan Sýrholts er Flekkuvíkursel. Selið stendur nokkuð fyrir neðan grundavíkurgjá og er háa, nafnlaus, varðan ofan og austan Auðnasels, í suðurstefnu frá Flekkuvíkurseli. Um hálf tíma gangur er milli Auðnasels og Flekkuvíkursels. Í selinu sjást sex kofatóftir og kví. Vatnsstæði er í klapparholu uppi á ásum norðan tóftanna og fáeinir steinar við það.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Á leiðinni til baka niður heiðina var komið við í Kolhól og Kolgrafarhólum í leiðinni niður að Flekkuvíkurseli. Það er suðaustan Kolgrafarholts og Kirkholts en norðaustan Sýrholts. Selið stendur nokkuð fyrir neðan Grindavíkurgjá og er háa, nafnlaus, varðan ofan og austan Auðnasels í suðurstefnu frá Flekkuvíkurseli. Um hálf tíma gangur er milli Auðnasels og Flekkuvíkursels. Í selinu sjást sex kofatóftir og kví. Vatnsstæði er í klapparholu uppi á ásunum norðan kofatóftanna og fáeinir steinar við það. Kálfatjarnarbræður sögu Herdís Jónsdóttur, f: 1858, hafa komið í selið sem barn. Þar voru þá eingöngu hafðar kindur. Ásarnir, sem selið stendur við, heita Vestri-Flekkuvíkurselás og Nyrðri-Flekkuvíkurselás. Á vesturásnum er Selásvarða, önnur varða er á miðhluta hans og sú þriðja á nyrðri endanum. Norðan ássins, rétt neðan við vatnsbólið, eru þrjár gamlar tóftir og há grasivaxin grjóthruga, líklega mjög gömul húsatóft. Norðan Flekkuvíkursel, mitt á milli selsins og Reykjanesbrautar, eru tvær stórar vörður er standa mjög þétt saman. Þær heita Bræður.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Skoðað var Flekkuvíkurselið. Þar eru mikil mannvirki, fallegur stekkur framundan því og kví norðar í skjólsælli kvos. Annar stekkur er norðar sem og stök tóft, sem vakti sérstaka athygli.

Flekkuvíkursel er drjúgan spöl suðaustan Kolgrafarholts og Kirkholts en norðaustan Sýrholts. Selið stendur nokkuð neðan Grindavíkurgjár. Í því sjást sex kofatóftir og kví auk stekkjanna. Vatnsstæðið er í klapparholu uppi á ásum norðan tóftanna. Fáeinir steinar eru við það. Í örnefnaskrá frá árinu 1976 segja Gunnar og Ólafur Erlendssynir að “Herdís Jónsdóttir frá Flekkuvík, f: 1858, hafi komið í selið sem barn og voru þar þá bæði smali og selráðskona. Í selinu voru þá eingöngu hafðar kindur.” Norðan Flekkuvíkursels, svo til mitt á milli selsins og Reykjanesbrautar, eru tvær stórar vörður, sem standa mjög þétt saman. Heita þær Bræður. Sunnan þeirra er hlaðið hringlaga byrgi á litlum hraunhól.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var frá Hafnhólum við Reykjanesbrautina með stefnu í Flekkuvíkursel. Tekið var mið af vörðunum Bræður, sem sjást vel frá brautinni. Nafngiftin hefur verið óljós fram að þessu. Skammt norðan við vörðurnar er hlaðið byrgi á hól. Byrgið er greinilega hlaðið með það fyrir augum að veita skjól úr suðri. Skýringin á því kom í ljós síðar. Frá Bræðrum sést vel að Flekkuvíkurseli í suðri. Um 10 mínútna gangur er að því frá vörðunum. Selið sjálft er undir löngu holti, Flekkuvíkurselási. Á því er varða, Selásvarða. Annars eru sjánlegar vörður á holtum þarna allt í kring, átta talsins. Í selinu má vel greina 8 tóftir. Stekkur er undir holtinu skammt sunnar, en vestan við selið eru hleðslur er gætu verið rétt og eldra gerði. Vel gróið er í kringum selið, Seltúnið. Norðan við selið er klapparhóll. Í kvos norður undir norðurholtinu er hlaðin kví. Norðan þess eru þrjár tóftir er benda til þess að þar hafi verið minna sel. Norðan þess er u.þ.b. metershár hóll með hleðslum. Talsverð landeyðing er í kringum hann, en þarna gæti hafa verið stekkur, lítill borg eða hlaðið hús. Hugsanlega gæti þetta hafa verið sel frá öðrum Flekkuvíkurbæjanna, en Flekkuvík skiptist í Austurbæ og Vesturbæ, auk þess sem bærinn Refshali (Rífshali) var býli þar í túnkróknum (fór í eyði 1920).”

Heimildir:JÁM III, 147; Ö-Flekkuvík GE, 9; Ö-Flekkuvík, 7; Ö-Kálfatjarnarhverfi, 15; Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 64; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1847>; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1793>;

GK-157:059 Selásvarða varða

“Þarna [058] er dálítill hvammur með Selásin vestari, Selásinn eystri og Mið-Selás framundan og þar á Selásvörðuna.” segir í örnefnaskrá “Selás eða Flekkuvíkurselás heitir langt klapparholt við selið að ofanverðu og inn í holtið skerast grasbollar beggja vegna. Ásinn greinist samkvæmt gömlum landamerkjalyðingum í Vestur-Flekkuvíkurselás og Nyrðri-Flekkuvíkurselás. Á vesturásnum er Selásvarða, önnur varða er á miðhluta hans og sú þriðja á nyrðri endanum.” Á heimasíðu Ferlis segir: “Á vesturásnum er Selásvarða, önnur varða er á miðhluta hans og sú þriðja á nyrðri endanum. Norðan ássins, rétt neðan við vatnsbólið, eru þrjár gamlar tóftir og há grasivaxin grjóthruga, líklega mjög gömul húsatóft. Norðan Flekkuvíkursel, mitt á milli selsins og Reykjanesbrautar, eru tvær stórar vörður er standa mjög þétt saman. Þær heita Bræður.”

Heimildir:Ö-Flekkuvík, 7; SG: Örnefni og gönguleiðir, 77-78; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1847>

GK-157:060 varða

“Selás eða Flekkuvíkurselás heitir langt klapparholt við selið að ofanverðu og inn í holtið skerast grasbollar beggja vegna. Ásinn greinist samkvæmt gömlum landamerkjálýsingum í Vestur-Flekkuvíkurselás og Nyrðri-Flekkuvíkurselás. Á vesturásnum er Selásvarða, önnur varða er á miðhluta hans og sú þriðja á nyrðri endanum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 77-78

GK-157:061 varða

“Selás eða Flekkuvíkurselás heitir langt klapparholt við selið að ofanverðu og inn í holtið skerast grasbollar beggja vegna. Ásinn greinist samkvæmt gömlum landamerkjálýsingum í Vestur-Flekkuvíkurselás og Nyrðri-Flekkuvíkurselás. Á vesturásnum er Selásvarða, önnur varða er á miðhluta hans og sú þriðja á nyrðri endanum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 77-78

GK-157:062 heimild

“Norðan ássins rétt neðan við vatnsbólið eru þrjár gamlar tóftir, og há grasivaxin grjóthrúga, líklega mjög gömul húsatóft,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 78

GK-157:063 heimild um lendingu

1703 er heimræði og brimsöm lending.

Heimildir:JÁM III, 147

GK-157:064 *Sigurðarhjáleiga* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir Sigurðarhjáleiga hjáleiga í byggð. “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 148; Ö-Flekkuvík, 3

GK-157:065 *Blíðheimur* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir Blíðheimur hjáleiga í byggð. “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 148; Ö-Flekkuvík, 3

GK-157:066 *Péturskot* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir er Péturskot hjáleiga í byggð. “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 148-149; Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:067 *Refshali* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Refshale hefur í eyði legið fjögur ár ... Nú er hjáleigan eyðilögð fyrir sands og sjáfar ágangi og leirfljóð af landi ofan, en grasnautnarleifar brúkar heimabóndinn og þykist ei að skaðlausu afleggja megia.” “Austurbæjartún liggur í boga meðfram víkinni og mjókkar eftir því sem austar dregur. Þar í túnkróknum var býli, er Refshali hét, fór í eyði um eða laust fyrir 1920. Í seinni tíð var býlið alltaf nefnt Refshali en hefur sennilega upphaflega heitið Rifshali.” segir í örnefnaskrá GE. “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir að Rifshali hafi farið í eyði um 1922-23.

Heimildir:JÁM III, 149; Ö-Flekkuvík GE, 3; Ö-Flekkuvík, 4; GJ: Mannlíf og mannvirki, 347; Túnakort 1919

GK-157:068 *Úlfshjáleiga* bæjarstæði bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Úlfuhjáleiga hefur fyrir meir en tuttugu árum tóft hús verið, og nú um lánga stundir í auðn. ... Kynni aftur að byggjast, en nokkur þyrði að ráða.” “Þessar [hjáleigur] eru með vissu taldar. Vatnagarður syðst, og Refshali innst. Þá var Sigurðarhjáleiga, Blíðheimar, Péturskot, Úlfshjáleiga og Tröð. ... Við enda Traðanna var kotið Tröð. ... Í Vesturbæjartúni er Fjóshóll [038] og enn er þar hóll nefnist Úlfshóll þar mun Úlfshjáleiga hafa staðið, en lengi var þar álfabyggð mikil.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:JÁM III, 149; Ö-Flekkuvík, 4

GK-157:069 heimild um traðir

“... er tún Austurbæjarins austan megin en Vesturbæjar vestan. Skiptast þau um tröð þeim megin sem til Heiðarinnar veit og stefnir hún til suðvesturs frá bænum. Báðum megin traðarinnar eru hlaðnir grjótgardar; svo er um tún og kúhaga.” segir í örnefnaskrá Býlið Tröð 017 var við enda traðanna.

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 3

GK-157:070 heimild um túngarð

“... er tún Austurbæjarins austan megin en Vesturbæjar vestan. Skiptast þau um tröð þeim megin sem til Heiðarinnar veit og stefnir hún til suðvesturs frá bænum. Báðum megin traðarinnar eru hlaðnir grjótgardar; svo er um tún og kúhaga.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 3

GK-157:071 heimild um vörslugarð

“... er tún Austurbæjarins austan megin en Vesturbæjar vestan. Skiptast þau um tröð þeim megin sem til Heiðarinnar veit og stefnir hún til suðvesturs frá bænum. Báðum megin traðarinnar eru hlaðnir grjótgardar; svo er um tún og kúhaga.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 3

GK-157:072 *Kotgarðar* heimild um kálgarð

“Austan við bæinn í Refshala [006] voru kálgarðar, girtir grjótgörðum. Þeir voru kallaðir Kotagarðar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 3

GK-157:073 *Íshúsið* heimild

“Um 40 til 0 m austur frá afleggjaranum, fast við túngarðinn, er tóft, grafin í jörð, en hlaðin innan. Hún er kölluð Íshúsið. Í slíkum kofum var geymd beita og þeir hálfylltir af klaka og snjó á vetrum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 4

GK-157:074 *Austurbæjarvör* heimild um lendingu

“Bæirnir í Flekkuvík standa örskammt frá sjó, suðvestanvert við víkina. Niður undan þeim eru landingarnar: Austurbæjarvör, austar og vestan hennar eru þrjú sker hvert fram af öðru. Þau heita Sundsker. Fram af þeim eru lægra sker og einstætt. Það heitir Mannskaðasker. Vestan þessara skerja er Vesturbæjarvör og er stutt á milli varanna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 4

GK-157:075 *Vesturbæjarvör* heimild um lendingu

“Bæirnir í Flekkuvík standa örskammt frá sjó, suðvestanvert við víkina. Niður undan þeim eru landingarnar: Austurbæjarvör, austar og vestan hennar eru þrjú sker hvert fram af öðru. Þau heita Sundsker. Fram af þeim eru lægra sker og einstætt. Það heitir Mannskaðasker. Vestan þessara skerja er Vesturbæjarvör og er stutt á milli varanna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 4

GK-157:076 heimild um herslubyrgi

“Víkurbotninn frá vörunum að Refshala var kallaður Bæjarvík. Nokkru vestar en varirnar eru tvær stórar klappir kallaðar Bælingsklappir. ... Hansína mundi eftir tóftarbrotum á Bælingsklöppum og áleit þau hafa verið af fiskibyrkjum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Flekkuvík GE, 4

GK-157:077 heimild um refagildru

Á heimasíðu Ferlis segir: “Talsvert norðan við selið er klapparhóll. Á honum virðast vera þrjár fallnar vörður, en þegar betur er að gáð er líklegt að þarna hafi áður verið hlaðnar refagildrur. Hrugurnar eru þannig í laginu. Svo virðist sem reynt hafi verið að lagfæra eina þeirra. “Gildrur” þessar eru í beinni sjónlínu á byrgið, sem komið var að á leið í Flekkuvíkursel. Þarna hjá gætu hafa verið greni áður fyrr, sem bæði hefur verið reynt að vinna með gildrum, sem virðast hafa verið nokkuð algengar á Reykjanesi, og skotvopnum. Þegar gengið var frá hólnum að byrginu var t.d. komið að nýdýrgrafinni, rúmgóðri og djúpri, holu í móanum.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=605>

GK-157:078 heimild um refagildru

Á heimasíðu Ferlis segir: “Talsvert norðan við selið er klapparhóll. Á honum virðast vera þrjár fallnar vörður,

en þegar betur er að gáð er líklegt að þarna hafi áður verið hlaðnar refagildir. Hrúgurnar eru þannig í laginu. Svo virðist sem reynt hafi verið að lagfæra eina þeirra. “Gildir” þessar eru í beinni sjónlínu á byrgið, sem komið var að á leið í Flekkuvíkursel. Þarna hjá gætu hafa verið greni áður fyrir, sem bæði hefur verið reynt að vinna með gildrum, sem virðast hafa verið nokkuð algengar á Reykjanesi, og skotvopnum. Þegar gengið var frá hólnum að byrginu var t.d. komið að nýdýrgrafinni, rúmgóðri og djúpri, holu í móanum.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=605>

GK-157:079 heimild um refagildru

Á heimasíðu Ferlis segir: “Talsvert norðan við selið er klapparhóll. Á honum virðast vera þrjár fallnar vörður, en þegar betur er að gáð er líklegt að þarna hafi áður verið hlaðnar refagildir. Hrúgurnar eru þannig í laginu. Svo virðist sem reynt hafi verið að lagfæra eina þeirra. “Gildir” þessar eru í beinni sjónlínu á byrgið, sem komið var að á leið í Flekkuvíkursel. Þarna hjá gætu hafa verið greni áður fyrir, sem bæði hefur verið reynt að vinna með gildrum, sem virðast hafa verið nokkuð algengar á Reykjanesi, og skotvopnum. Þegar gengið var frá hólnum að byrginu var t.d. komið að nýdýrgrafinni, rúmgóðri og djúpri, holu í móanum.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=605>

GK-158 *Vatnsleysa minni*

1703: Jarðadýrleiki óviss, konungseign. 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 115) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 4 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26)

1703 er ein eyðihjáleiga, Búð, og tómthús í eyði. (JÁM III, 151). Grund hét hjáleiga norðan bæjar, Miðengi var einnig hjáleiga, í byggð á 19. öld og fram til um 1916. (Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5)

Á Vatnsleysu minni bjó oft mikill fjöldi vermannna á vertíð.

1703: “Túnin fordjarfast merkilega af sands og sjáfar ágangi, item leir og vatnsrásum af landi ofan. Engjar eru öngvar. Útihagar lakir um sumur, um vetur nær öngvir nema lítið af fjöru.” JÁM III, 151. 1919: Tún 4,5 teigar, garðar 2200m².

GK-158:001 *Vatnsleysa minni* bæjarhóll bústaður

Gamla húsið rífið 1941 og nýtt byggt.

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 350; Túnakort 1919

GK-158:002 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:008 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:011 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:012 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-158:013 *Oddfellssel* heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu segja menn jörðin eigi þar sem heitir Oddafell, og er þangað bæði langt og erfitt að sækja, eru þar hjálplegir hagar og vatn nægilegt.” “Gamall götuslóði eða stígur liggur frá Oddafelli, og fer hann út á hraunið spölkorn vestur með fellinu, frá norðurenda þess vestur yfir hraunið í átt að Keili, og er nefnt Höskuldarvallastígur. Örskammt með fellinu að vestan við hraunbrúnina eru gamlar vegghleðslur. Þar var haft í seli frá Minni-Vatnsleysu.” segir í örnefnaskrá “Næst skoðum við tóftirnar af Oddafellsseli sem var frá Minni-Vatnsleysu en það er í vesturrótum fellsins skammt fyrir sunnan Höskuldarvallastiginn (sjá síðar) þar sem hann beygir út í apalhraunið til vesturs. Þar sjást tvær-þrjár mjög gamlar tóftir og einnig kvíarhleðslur í hraunjaðrinum rétt sunnan við selið.”

Heimildir:JÁM III, 150; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 15-16; Ö-Vatnsleysa, 10; SG: Örnefni og gönguleiðir, 108

GK-158:014 heimild um lendingu

1703 er heimræði og góð lending.

Heimildir:JÁM III, 150

GK-158:015 heimild um sjóbúð

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Þar voru verbúðir öngvar og eru heldur en nú ekki ... Hefur þetta varða yfir sextíu ár, annars þykist ein gamall maður heyrt hafa sína forfeður segja að í úngdæmi þeirra hafi hjer kóngsbúð verið ...”

Heimildir:JÁM III, 150

GK-158:016 *Búð* bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Hjáleiga ein hefur hjer til forna verið kölluð Búð; hefur í fjögur ár í eyði legið. ... Nú er grasnautn lögð til heimajarðarinnar og þykjast ábúendur að skaðlausu ei missa mega.”

Heimildir:JÁM III, 151

GK-158:017 bæjarstæði bústaður

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Tómthús hefur heima við bæinn stundum verið bygt stundum óbyggt, nú að síðustu fjögur ár í eyði legið ... hún kyni aftur að bygjast með sömu kostum, ef einhvör þyrði að ráða.”

Heimildir:JÁM III, 151

GK-158:018 *Lambabyrgishóll* örnefni fjárskýli

“Skammt upp af Klukku er klapparhóll, sem heitir Lambabyrgishóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 3

GK-158:019 heimild um túngarð

“Rétt utan túngarðs Minni-Vatnsleysu eru klettur tveir, sem kallast Gálgaklettur. Þó eru þeir nefndir til frekari glöggvunar Gálgaklettur nyrðri og Gálgaklettur syðri. ... Grjótgarður liggur um tún Minni-Vatnsleysu næstum allt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 3

GK-158:020 *Gálgaklettur* örnefni aftökustaður

“Rétt utan túngarðs Minni-Vatnsleysu eru klettur tveir, sem kallast Gálgaklettur. Þó eru þeir nefndir til frekari glöggvunar Gálgaklettur nyrðri og Gálgaklettur syðri.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 3

GK-158:021 heimild um leið

“... öll umferð á milli bæjanna [158-159] lá um götutroðning yfir túnin.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5

GK-158:022 *Grund* bæjarstæði býli

“Grund hét hjáleiga einhvers staðar norðan bæjar, ekki veit ég var.” segir í örnefnaskrá ÞJ. “Grund var ein með

Grundartúni, smá blett, norðan bæjar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5; Ö-Vatnsleysa, 6

GK-158:023 *Miðengi* bæjarstæði býli

Í jarðtali Johnsen segir: Prestur einn telur Miðengi hjáleigu jarðarinnar. “Rétt neðan stígs [milli bæjanna] eru hólur, sem heita Miðengishólur. Rétt austan við stór bær, sem hét Miðengi. [sennilega í landi Minni Vatnsleysu]. Þar hefur sennilega verið járnvarði timburhús, því grunur þess sést enn og er nokkuð heil. Neðsti hluti eða undirstaða skorsteins sést enn.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Árið 1916 var húsið flutt til Hafnarfjarðar. Búið þar á 19. öld. 1919: Tún 0,5 teigar.

Heimildir:JJ, 91; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5; GJ: Mannlíf og mannvirki, 3

GK-158:024 *Hólshjallur* örnefni hjallur

“Enghóll er í austurtúni og hólinn Hólshjallur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5

GK-158:025 *Fúli* brunnur

“Neðan við Hólshjall [024] er gamall hlaðinn brunnur, sem heitir Fúli. Það er ekki flæðibrunnur eins og aðrir runnar á bæjunum, heldur safnast í hann úr jarðveginum í kring, enda vatnið ekki neyzluvatn. Fúli var líka kallaður Hólsbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5

GK-158:026 *Danska* brunnur

“Fleiri brunnar eru nær bænum, sem hafa verið notaðir. Talað eru um brunninn Danska.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5

GK-158:027 heimild um fiskreitir

“Fjaran norðan Minni-Vatnsleysu liggur um það bil í austur og endar með allstórri eyri. Nefnist hún Eyri. ... Eyrin hefur fyrr á árum verið athafnasvæði fyrir útgerð. Á há-Eyrinni var fiskireitir eða stakkstæði. Þar voru sjóhús. Sunnan á Eyrinni er gömul vör eða uppsátur, sem heitir Skökk. Öll ummerki eru nú horfin, nema finna má enn, hvar fiskireitur hefur verið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 6

GK-158:028 *sjóhús* heimild

“Fjaran norðan Minni-Vatnsleysu liggur um það bil í austur og endar með allstórri eyri. Nefnist hún Eyri. ... Eyrin hefur fyrr á árum verið athafnasvæði fyrir útgerð. Á há-Eyrinni var fiskireitir eða stakkstæði. Þar voru sjóhús. Sunnan á Eyrinni er gömul vör eða uppsátur, sem heitir Skökk. Öll ummerki eru nú horfin, nema finna má enn, hvar fiskireitur hefur verið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 6

GK-158:029 *Skökk* heimild um lendingu

“Fjaran norðan Minni-Vatnsleysu liggur um það bil í austur og endar með allstórri eyri. Nefnist hún Eyri. ... Eyrin hefur fyrr á árum verið athafnasvæði fyrir útgerð. Á há-Eyrinni var fiskireitir eða stakkstæði. Þar voru sjóhús. Sunnan á Eyrinni er gömul vör eða uppsátur, sem heitir Skökk. Öll ummerki eru nú horfin, nema finna má enn, hvar fiskireitur hefur verið. ... Þetta var ein bezta lending við sunnanverðan Faxaflóa á sínum tíma.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 6

GK-158:030 heimild um lendingu

“Innst í vikinni [sá 029] er svo vörin frá Minni-Vatnsleysu, brött og grýtt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 6

GK-158:031 *Innri-Vör* heimild um lendingu

“Frá vörinni [030?] suður með fjörunni eru klappir og stórgrýti, þar til komið er á móts við Miðengi. Þar kemur svolítill malarvík, og þar er gömul lending, sem kölluð er Miðengisvör.” segir í örnefnaskrá ÞJ “Hér suðaustan við er svo Minni-Vatnsleysuvarir Ytri-Vör og Innri-Vör og eru þar klappir miklar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 6; Ö-Vatnsleysa, 2

GK-158:032 *Ytri-Vör* heimild um lendingu

“Frá vörinni [030?] suður með fjörunni eru klappir og stórgrýti, þar til komið er á móts við Miðengi. Þar kemur

svolítill malarvík, og þar er gömul lending, sem kölluð er Miðengisvör.” segir í örnefnaskrá ÞJ “Hér suðaustan við er svo Minni-Vatnsleysuvarir Ytri-Vör og Innri-Vör og eru þar klappir miklar.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 6; Ö-Vatnsleysa, 2

GK-158:033 *Hólabrunnur* heimild um brunn

“Í Norðurtúni voru Hólarnir. Þar var Hólabrunnur og þar var Minni-Vatnsleysubrunnur og brunnurinn Danskur [026]. Engin þessara brunna var góður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 6

GK-158:035 *Minni-Vatnsleysubrunnur* heimild um brunn

“Í Norðurtúni voru Hólarnir. Þar var Hólabrunnur og þar var Minni-Vatnsleysubrunnur og brunnurinn Danskur [026]. Engin þessara brunna var góður.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 6

GK-158:036 *Þýskabúð* örnefni

“Milli Niðurmóa og Búðarvíkur eru Búðabakkar eða Búðaflatir, Þýskubúðir eru þar eða Búðirnar eftir þá Þýsku. Þýskubúðarflatir.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 6

GK-158:037 heimild um stekk

“Hér nokkru austar [en 036] er gróinn hóll, sem heitir Stekkhóll, þar var fyrrum Stekkur, en nú er þar Stekkhólsfjárhús og Stekkhólsrétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 6-7

GK-158:038 *Stekkhólsfjárhús* heimild um fjárhús

“Hér nokkru austar [en 036] er gróinn hóll, sem heitir Stekkhóll, þar var fyrrum Stekkur, en nú er þar Stekkhólsfjárhús og Stekkhólsrétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 6-7

GK-158:039 *Stekkhólsrétt* heimild um rétt

“Hér nokkru austar [en 036] er gróinn hóll, sem heitir Stekkhóll, þar var fyrrum Stekkur, en nú er þar Stekkhólsfjárhús og Stekkhólsrétt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 6-7

GK-158:040 heimild um leið

Nafnlaus stígur liggur frá Oddafelli að Keili, sunnar er Höskuldavallastígurinn, segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 110

GK-159 *Vatnsleysa stærri*

1703: Jarðadýrleiki óviss, konungseign. Varðveist hefur gamall máldagi útkirkjunnar á Vatnsleysu frá um því um 1269, þar segir: “Allra heilagra kirkia a vatnslavsv a fimtan hvndrad j heima lande. tiolld vmhverfuis og allan sinn bvning.” (DI II 65) Annar máldagi hefur varðveist frá því um 1367. Þar segir: “Allra hreilagra kirkia a Vatzlejsu a xvc j heimalande. kluckur ij.” (DI III 221) 1375 segir í máldaga kirkjunnar í Krýsuvík að hún eigi fjórðungspart í Vatnsleysu. (DI II, 291) [1379]: “ok firr nefnd fleckvik aa allann þridivng j vatzlejsv jord.” (DI III 340). Síðasti varðveitti miðaldamáldi kirkjunnar er frá árinu 1397 og segir þar að kirkjan eigi 15 hdr i heimalandi” (AM 263 fol. bl. 62) 28.4.1479: Jörðin Vatnsleysa er í Kálfatjarnarkirkjusókn. Í þessu bréfi lýstir Arngrður Halldórsdóttir því yfir að engin ítök séu í jörðinni Vatnsleysu nema að kirkjan í Krýsuvík eigi þar 10 hundruð og jörðin Flekkuvík eigi þriðjung í hvalreka ásamt viðarreka og Vatnsleysa eigi tvo hluta í Flekkuvíkurreka sem og hvalreka.(DI VI, 185-86). 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 115) 1515 kaupir Ögmundur ábóti Pálsson 20 hdr. í Vatnsleysu fyrir 25 hdr. (DI VIII, 596) 1518 Viðeyjarklausturi færð 10 hdr í Vatnsleysu til viðbótar. (DI VIII, 673) 1518; Dómur um að heimatríund af V atnsleysu skuli greiddast heim ekki til Kálfatjarnar. (DI VIII, 649). 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 6 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Minjar um fornþýli er að finna nálægt Kúagerði.

Hjáleigur 1703, í byggð Vatnsleysukot og tvær nafnlausar hjáleikur auk einnar nafnlausar eyðihjáleigu. Eyðibýlið Akurgerði lagt undir Vatnsleysu á 16. - 17. öld. Austast og neðst var Naustakot, stundum kallað Pallakot ... Þá var norðan og ofar Nýibær, Móabær, Sigurjónsbær og Jónasarbær.” Einnig var lítið kot nefnd

Kofinn byggt utaní kirkjugarðshleðsluna. (Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 5, 8). Garðbær er merktur inná túnakort frá 1919. Einnig var kotbýli nefnt Krókur. (Ö-Vatnsleysa AG, 1). Garðhús nefnt í bók GJ, gæti verið sama og Garðbær. (GJ: Mannlíf og mannvirki, 363). Heiðarland Vatnsleysubæja er víðáttumikið, nær frá sjó til fjalla. Vesturbærinn í eyði og lagðist undir Austurbæinn og var rifinn um 1940. (GJ: Mannlíf og mannvirki, 351) 1703: “Túnum spillir nokkurn part vatnságangur f landi ofan og jarðfast grjót sem árlega blæs upp í túninu. Engjar eru öngvar. Úthagar lítilfjörlegir vetur og sumar.” JÁM III, 153. 1919: Tún alls 7,3 ha, garðar 3800m².

GK-159:001 *Vatnsleysa stærri* bæjarhóll bústaður

1703 var ein hjáleigan heima við bæinn og innanbæjar. “Tvö íbúðarhús voru eitt sinn á Stóru-Vatnsleysu, aðeins fáir metrar á milli. Voru þau nefnd Vesturbær og Austurbær.” segir í örnefnaskrá JÞ. “Vatnsleysubæirnir voru jafnan tveir. Nefndust Austurbær og Vesturbær og stóðu á Kampinum Gamla en þar var ævaforð Sjávarkampur í því nær miðju ...” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: Núverandi íbúðarhús var byggt 1952. Í Stóru-Vatnsleysu var þríbýli aldamótin 1900. Þá var skáli norður og niður af Vesturbænum.

Heimildir:JÁM III, 154; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8; Ö-Vatnsleysa, 4; GJ: Mannlíf og mannvirki, 354; Túnakort 1919

GK-159:002 *Kapellan* heimild um útkirkja

“Sunnan bæjarins skammt frá er matjurtagarður, girtur grjótgardi á þrjá vegu. Í suðurhorni er grjótið mest. Þar, er talið, að staðið hafi bænhus eða kapella, og má merkja þar vegghleðslur enn þá. Þetta er kallað Kapellan.” segir í örnefnaskrá ÞJ. “Heimundir bæ mátti sjá garðhleðslu. Þar hafði Kirkjan staðið og var þetta Kirkjugarðurinn. Þetta svæði var einnig nefnt Kapellan. ... Kofinn hét kot, sem byggt var utan í garðhleðslu þessari. Stóð ekki lengi, því svo var reimt, að ekki hélst við.” segir í örnefnaskrá “Upphaflega voru þrjár kirkjur á Ströndinni, hálfkirkjur í Kvíguvogum (Vogum) og Vatnsleysu, en aðalkirkjan á Kálfatjörðum.”

VATNSLEYSA Á VATNSLEYSUSTRÖND (G) - Allraheilagra (KÁLFATJARNARÞING) - HÁLFKIRKJA [haustið 1269]: gamall maldage

Allra heilagra kirkia a vatnslavsv a fimtan hvndrad j heima lande. tiolld vmhverfuis og allan sinn bvning.

þar skal syngia annan hvern dag loghelgan fra kalfa tiorn.

og kavpa .ij. morkum ad presti.

Lysa fyri helga daga fra mariv messv vnz lidur paska vikv.

heima týund; Máld DI II 65

[1367]: lxiv. Allra hreilagra kirkia a Vatzlejsu a xvc j heimalande. kluckur ij.

les Vilchinzbok; Hítardalsbók DI III 221

1397: a xvc. i Heimalandi

portio Ecclesie vmm x ár .c. oc xiiij aurar. brestur kirkiunni iij kugilldi; {1598: hálfkirkja; AM 263 fol. bl. 62, 64}

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9; Ö-Vatnsleysa, 5; Árni Óla: Strönd og vogar, 183

GK-159:003 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:004 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:005 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:006 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:007 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:008 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:009 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:010 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:011 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:012 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:013 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:014 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:015 heimild um brunn

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:016 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:017 heimild um útihús

Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:018 Akurgerði bæjarstæði býli

64°00.812 22°11.077

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Akurgierde hefur til forna jörð verið næst Vatnsleysu fyrir innan, hefur í eyði legið langt fram yfir hundrað ár, vita menn hverki dýrleika hennar nje afgjald hvað verið hafi, og eru landsnytjar allar langt fyrir þeirra minni, sem nú lifa, lagðar til Stóru-Vatnsleysu, og þaðan brúkaðar frí. Túnin, sem verið hafa, eru af hrauni, vatnságangi og sjáfar aldeiliss eyðilögð, þar sem skortir þar vatn, so jörðin kann ómöglega aftur byggjast.” “Upp af víkinni [Kúagerðisvík] vestanverðri eru grónir bakkar, sem ná upp að þjóðvegi og að hraunjaðrinum. Heita þeir Akurgerðisbakkar. Sagt er, að einu sinni væri búið þar, og hét þar Akurgerði.” segir í örnefnaskrá ÞJ. “Austur af því taka við flatir og má sjá Garðlag gamalt og mun vera garður vestan við býli, sem talið er að hér hafi verið og nefnst Akurgerði.” segir í örnefnaskrá. Akurgerði var á svæði sem nú er afmarkað af fjörunni, Strandarvegi og vegarslóða sem liggur samsíða Reykjanesbraut, norðan hennar við Kúagerðisvík. Svæðið er tæpa 100 m norðan við Reykjanesbraut.

Sýst á þessu svæði er grasi gróð og nokkuð hæðótt en ekki eru tóftir eða önnur mannvirki greinileg

Hættumat:hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:JÁM III, 154-155; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 12; Ö-Vatnsleysa, 7

GK-159:019 brunnur vatnsból

“Vestur liggur frá bænum og niður að sjávarhúsum. Rétt við veginn norðan megi, rúmlega hálfa leið til sjávar, er gamall brunnur, sem var notaður þar til fyrir fáum árum. Þetta er flæðibrunnur og nokkuð saltur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8

GK-159:020 Naustakot bæjarstæði býli

“Margar hjáleigur voru í túni Stóru-Vatnsleysu. Voru þær aðallega í neðsta hluta niðurtúnsins og flatanna. Smátúnblettir voru um hvert þeirra og hlaðið í kring með grjótgörðum. Sumir voru ákaflega vel hlaðnir og voru óskemmdir þar til fyrir fáum árum. ... Fyrir nokkrum árum var öllum grjótgörðunum rutt burt og niður í sjávarkampinn. Þar eru nú slétt tún. Austast og neðst var Naustakot, stundum kallað Pallakot eftir Páli nokkrum, sem þar bjó síðast. Hann mun hafa flutt þaðan um 1930-31.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Naustakot var austur af Nýjabæ, niður við sjó, lítið grasbýli í landi Stóru-Vatnsleysu.” 1919: Tún 0,2 teigar, garðar 220m2.

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 361

GK-159:021 Nýibær bæjarstæði býli

“Margar hjáleigur voru í túni Stóru-Vatnsleysu. Voru þær aðallega í neðsta hluta niðurtúnsins og flatanna. Smátúnblettir voru um hvert þeirra og hlaðið í kring með grjótgörðum. Sumir voru ákaflega vel hlaðnir og voru óskemmdir þar til fyrir fáum árum. ... Fyrir nokkrum árum var öllum grjótgörðunum rutt burt og niður í sjávarkampinn. Þar eru nú slétt tún. ... Þá var norðan og ofar [en 020] Nýibær, Móabær, Sigurjónsbær og Jónasarbær.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum

segir: “Nýibær var lítið grasbýli niður af Móabæ, sið sjávarkambinn, í landi Stóru-Vatnsleysu. ... Síðar flutti það fólk sem eftir var til Hafnarfjarðar sem það sem nýtilegt var úr Nýjabæ og byggði upp þar sem nú er Vörðustígur 3 í Hafnarfirði.” 1919: Tún 0,19 teigar, garðar 260m2.

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 361

GK-159:022 *Móabær* bæjarstæði býli

“Margar hjáleigur voru í túni Stóru-Vatnsleysu. Voru þær aðallega í neðsta hluta niðurtúnsins og flatanna. Smátúnblettir voru um hvert þeirra og hlaðið í kring með grjótgörðum. Sumir voru ákaflega vel hlaðnir og voru óskemmdir þar til fyrir fáum árum. ... Fyrir nokkrum árum var öllum grjótgörðunum rutt burt og niður í sjávarkampinn. Þar eru nú slétt tún. ... Þá var norðan og ofar [en 020] Nýibær, Móabær, Sigurjónsbær og Jónasarbær.” segir í örnefnaskrá Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Móabær var í landi Stóru-Vatnsleysu, við girðingu milli Vatnsleysanna og austan við götu sem þar er á milli. Var þetta lítið grasbýli. ... Jón og Ragnheiður voru í Móabæ fram yfir 190 og síðustu ábúendur þar.” 1919: Tún 0,17 teigar, garðar 600m2.

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8; GJ: Mannlíf og mannvirki, 361

GK-159:023 *Sigurjónsbær* bæjarstæði býli

“Margar hjáleigur voru í túni Stóru-Vatnsleysu. Voru þær aðallega í neðsta hluta niðurtúnsins og flatanna. Smátúnblettir voru um hvert þeirra og hlaðið í kring með grjótgörðum. Sumir voru ákaflega vel hlaðnir og voru óskemmdir þar til fyrir fáum árum. ... Fyrir nokkrum árum var öllum grjótgörðunum rutt burt og niður í sjávarkampinn. Þar eru nú slétt tún. ... Þá var norðan og ofar [en 020] Nýibær, Móabær, Sigurjónsbær og Jónasarbær.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8

GK-159:024 *Jónasarbær* bæjarstæði býli

“Margar hjáleigur voru í túni Stóru-Vatnsleysu. Voru þær aðallega í neðsta hluta niðurtúnsins og flatanna. Smátúnblettir voru um hvert þeirra og hlaðið í kring með grjótgörðum. Sumir voru ákaflega vel hlaðnir og voru óskemmdir þar til fyrir fáum árum. ... Fyrir nokkrum árum var öllum grjótgörðunum rutt burt og niður í sjávarkampinn. Þar eru nú slétt tún. ... Þá var norðan og ofar [en 020] Nýibær, Móabær, Sigurjónsbær og Jónasarbær.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8

GK-159:025 *Fjósabrunnur* brunnur vatnsból

“Rétt vestan bæjar er gamall og grunnur brunnur, sem nefndur er Fjósbrunnurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8-9

GK-159:026 *Kotbrunnur* brunnur vatnsból

“Á flötunum, rétt ofan þar sem kotablettirnir voru, er flæðibrunnur, vel hlaðinn innan. Þó mun eitthvað vera hrúnið úr veggjum hans nú. Vatnið í honum var saltminna en í brunninum vestar í túninu, sem áður er sagt frá. Þessi brunnur var kallaður Kotbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9

GK-159:027 heimild um þvottastað

“Örskammt frá landi fram undan milli garðinum er uppmjór klettur, kallaður Snasi. Frá honum kemur dálítil vík, og vestast í henni kemur sennilega Hrafnagjá í sjó, þó lokið sé nú, því þar rennur mikið vatn ósalt fram undan steinum og sprungum. Kallast þar Fjöruvötn. Þar var þvegin ullin og líka venjulegur þvottur, því vatnið var bæði gott og mikið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9

GK-159:028 *Vesturbæjarvör* heimild um lendingu

“Í víkurhorninu vestast [sjá 027] er sæmilega góð lending, og er hún kölluð Vesturbæjarvör. Þaðan er svo stuttur spölur að Vatnsleysuvör, sem er notuð enn í dag. Þar er dágóð lending, nema í miklum brimum.” segir í örnefnaskrá ÞJ. “Nokkru austar komu svo Stóru-Vatnsleysuvarir, Vesturbæjarvör, sem einnig var kölluð Pétursvör, og Austurbæjarvör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9

GK-159:029 *Austurbæjarvör* heimild um lendingu

“Í víkurhorninu vestast [sjá 027] er sæmilega góð lending, og er hún kölluð Vesturbæjarvör. Þaðan er svo stuttur spölur að Vatnsleysuvör, sem er notuð enn í dag. Þar er dágóð lending, nema í miklum brimum.” segir í örnefnaskrá ÞJ. “Nokkru austar komu svo Stóru-Vatnsleysuvarir, Vesturbæjarvör, sem einnig var kölluð

Pétursvör, og Austurbæjarvör.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9; Ö-Vatnsleysa, 2

GK-159:030 heimild

“Nokkrum metrum austan við vörina [029] er kúptur klettur, nokkuð stór um sig. Hann heitir Kotaklettur. Sagt var, að þar hafi eitt sinn staðið hús.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9

GK-159:031 *Naustakotsvör* heimild um lendingu

“Fjaran austan Kotakletts [030] og góðan spöl inn með er mjög grýtt og sums staðar háar klappir. Heita þar Gjögur. ... Þar vestast [austan Gjögura] og upp af voru kotblettirnir. Þar er nokkuð slétt og góð lending eða vör, sem heitir Naustakotsvör, þó oftast kölluð Pallavör.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9-10

GK-159:032 *Búðavík* örnefni

“Fjaran austan Kotakletts [030] og góðan spöl inn með er mjög grýtt og sums staðar háar klappir. Heita þar Gjögur. ... Þar vestast [austan Gjögura] og upp af voru kotblettirnir. Þar er nokkuð slétt og góð lending eða vör, sem heitir Naustakotsvör, þó oftast kölluð Pallavör. Víkin þar fyrir innan heitir Búðavík.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 9-10

GK-159:033 heimild um túngarð

“Grjótgarður er á túnmörkum ofan og sunnan Stóru-Vatnsleysu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 10

GK-159:034 *Stöðulbrunnur* heimild um vatnsból

“Um það bil 20-30 m frá suðurgafli skólans er gamalt vatnsból, sem sjaldan þornar. Þar hefur eitt sinn verið stöðull, því brunnurinn er kallaður Stöðulbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 10

GK-159:035 *Stöðulbrunnur* örnefni kvíar

“Um það bil 20-30 m frá suðurgafli skólans er gamalt vatnsból, sem sjaldan þornar. Þar hefur eitt sinn verið stöðull, því brunnurinn er kallaður Stöðulbrunnur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 10

GK-159:036 *Bergþórsvarða* varða

“Suður af túninu og skammt ofan gamla vegarins er kúptur hóll, sem heitir Bergþórsvarða. ... Hlaðnar vörur og vörðubrot eru á öllum þessum hólum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 10

GK-159:037 *Svartavarða* varða

“Þar ofar [en 036] og aðeins vestar er annar hóll, sem heitir Skygggnir. Suður og nokkru ofar í heiðinni er hóll, sem heitir Svartavarða, og áfram ofar er hóll, sem heitir Digravarða. Hlaðnar vörur og vörðubrot eru á öllum þessum hólum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 10

GK-159:038 *Digravarða* varða

“Þar ofar [en 036] og aðeins vestar er annar hóll, sem heitir Skygggnir. Suður og nokkru ofar í heiðinni er hóll, sem heitir Svartavarða, og áfram ofar er hóll, sem heitir Digravarða. Hlaðnar vörur og vörðubrot eru á öllum þessum hólum.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 10

GK-159:039 *Þrívörðuhólar* örnefni

“Grundavíkurgjá er skammt ofan Kjóhóla. Upp af slakkanum eru hólar, sem heita Þrívörðuhólar.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 11

GK-159:040 *Skipihóll* örnefni

“Nokkurn spöl ofan við bakkana [Í Búðavík 032] er lítill, uppmjór hóll, sem heitir Skipihóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 11

GK-159:041 *Stekkhóll* örnefni stekkur

“Fjaran austur af Hnýflum sveigir nú aðeins meira í suður og sjávarbakkinn stórgrýttur og ofan hans grýttur mói. Þar er allstór hól, sem heitir Stekkhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 11

GK-159:042 *Vatnaborg* heimild um vatnsból

64°00.512 22°11.797

“Upp af [Stekkhól 041] nokkuð fyrir ofan gamla þjóðveginn er hól, sem heitir Grænhóll. Suður af honum er annar minni, sem heitir Efri-Grænhóll. Skammt þar fyrir ofan er slakki eða lægð. Þar á smábletti kemur upp vatn, og myndast þar oft vatnsból. Heitir það Vatnaborg og er rétt ofan steypa vegarins.” segir í örnefnaskrá. Um 150 m ofan Reykjanesbrautar (sunnan) og um 170 m austan við Vatnsborgina sjálfa (081) er vatnsbólið. Svo er að sjá á gróðri á þessum slóðum að vatnsbólið hafi verið stórt áður eða um 20 m í þvermál. Nú er hins vegar aðeins rakur mosagróður á þessu svæði nema á um 2 X 0,8 m svæði þar sem enn er vatn.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 11; SG: Örnefni og gönguleiðir, 80

GK-159:043 *Kúagerði* heimild um áfangastað

64°00.863 22°10.788

“Upp af víkurbotninum [Kúagerðisvíkur] er nokkuð stór kvos inn í hraunið. Heitir það Kúagerði, forn áningarstaður, þar sem var dálítill tjörn, Kúagerðistjörn ... Þegar lagður var hinn nýi, steypiti vestur suður með sjónum, varð auðvitað að fara með hann yfir tjörnina, þrátt fyrir mótmæli, og eyðileggja þannig þennan forna og skemmtilega áningarstað, svo að hans sér naumast stað lengur.” segir í örnefnaskrá. Leifar af Kúagerðistjörn sjást enn beggja vegna Reykjanesbrautar. Tjörnin var þó að mestu skemmd þegar Reykjanesbrautin var lögð og er svæðið beggja vegna hennar mjög raskað. Við Reykjanesbraut er skilti sem vísar til suðurs á staðinn.

Í hrauninu beggja vegna Reykjanesbrautar eru vatnsstæði en svæðinu hefur verið raskað vegna vegagerðar og efnistöku. Engar töftir eru greinilegar.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 12

GK-159:044 *Skotbyrgið* heimild um skotbyrgi

“Út með víkinni [Kúagerðisvíkinni] að austan eru hraundrangar utan í sjávarbakkann, sem sjófuglar leita upp að í skjól í norðanstormum. Þar heitir Andarhús. Rétt þar við er svo Skotbyrgið.” segir í örnefnaskrá. Ekki kom skrásetjari auga á byrgið við sjávarbakkann og heimildamaður þekkti ekki til þess.

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 12

GK-159:045 *Tóustígur* heimild um leið

“Skammt neðan Gráhellu liggur gamall stígur upp hraunið. Liggur hann í suðaustur og endar í allstórri lægð, sem er girt háu hrauni á alla vegu. ... Stígurinn frá hraunbrún og upp að þessum lægðum heitir Tóustígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 13

GK-159:046 *Seltóur* örnefni sel

Lægðir eru í röð upp hraunið í stefnu á Snókafell, svo nefna Óbrennishóla. Lægðirnar eru kallaðar Tóur, upp af Tó 5 heitir svæðið Seltóur og hraunið Seltóuhraun, segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 13

GK-159:047 *Gvendarborg* heimild um fjárskýli

“Góðan spöl ofan Gráhellu liggur löng hraunbreiða út í heiðina. Heitir það Hraunsnef. ... Rétt ofan Hraunsnefnd á heiðarholti er gömul hlaðin rétt eða fjárborg. Heitir það Gvendarborg.” segir í örnefnaskrá “Á nokkuð háu klapparholti upp og suðaustur af Djúpadal en suður af Hraunsnefi göngum við fram á hálfhrunda fjárborg sem heitir Gvendarborg. Borgina hlóð Guðmundur Hannesson er seinast bjó á Ísólfsskála en hann var fæddur árið 1830 ...”

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 81

GK-159:048 heimild um kolagröf

“Grindavíkurgjá er í suðvestur af Hraunsnefi [sjá 047]. Ofan hennar í heiðinni, en hún hækkar töluver þarna, eru hólur, sem heita Kolahólar. Brekkurnar þar norður af kallast Kolhólalágar eða Kolhólaslakkar. Á þessum hólum má finna gamlar grjóthleðslur. Sagt er, að gerð hafi verið þar viðarkol.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 14

GK-159:049 *Keilisvarða* varða

“Þar sem heiðin er hæst norður af Keili, er varða á dálitlu holti, sem heitir Keilisvarða.” segir í örnefnaskrá

“Fyrir ofan Kolhól er svo Keilisvarðan en hún stendur við Þórustaðastíginn.”

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 14; SG: Örnefni og gönguleiðir, 80

GK-159:050 *Rauðhólsselsstígur* heimild um leið

“Snókafell er þarna örskammt neðar og austar. Seltóur [046] eru þarna neðar, og er stígur þaðan og upp að Rauðhól og er kallaður Rauðhólssstígur, líka kallaður Rauðhólsselsstígur [sjá 003].” segir í örnefnaskrá “Upp með hraunjaðrinum frá Kúagerði liggur Rauðhólsselsstígur eða Rauðhólssstígur upp í selið.”

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 15; SG: Örnefni og gönguleiðir, 83

GK-159:051 *Höskuldarvallastígur* heimild um leið

“Gamall götuslóði eða stígur liggur frá Oddafelli, og fer hann út á hraunið spölkorn vestur með fellinu, frá norðurenda þess vestur yfir hraunið í átt að Keili, og er nefnt Höskuldarvallastígur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 15

GK-159:052 *Hermannsvarða* varða landamerki

“Úr kletti þessum [Klukkukletti] lágu merkin í hól, nefndist Hermannshóll en á honum var Hermannsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 2

GK-159:053 *Nýjagarður* heimild um landamerki

“Einhvern tíma á seinni árum mun markalína hafa verið dregin um Nýjagarð, öðru nafni Gýjagarð og enn öðru nafni Gyðjugarð, sem er mitt á milli Klukku og Refshala.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 2

GK-159:054 *Skálakotsvör* heimild um lendingu

“Austur af tóku við Kotavarir með Skálakotsvör, Naustakotsvör [031] ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 2-3

GK-159:055 *Steinkeravík* örnefni

“Þar innar [af Hnýflunum] var Steinkeravík og er ekki vitað hvar þau steinker eru, sem víkin er kennd við.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 3

GK-159:056 *Merkjaneftsvarða* varða

“Hér lengra til austurs við Víkina Merkjanef og upp á hrauninu Merkjaneftsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 3

GK-159:057 *Smiðjuhóll* heimild um smiðju

“Á svæðinu ofan Klukku er fátt örnefna. Þar er Holt og svo Lambabyrgishóll og Lambabyrgi [GK-158:007], Smiðjuhóll upp við Vegamótin ...Á Smiðjuhól er rúst sem kölluð er Smiðjan og er þar í sprungu Smiðjuhólssprungu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 3-4

GK-159:058 *Sjávargarður nyrðri* heimild um túngarð

“Túnin öll voru girt Grjótgörðum, við sjóinn var Sjávargarður nyrðri og Sjávargarður syðri með Sjávarhliðið í milli ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:059 *Sjávargarður syðri* heimild um túngarð

“Túnin öll voru girt Grjótgörðum, við sjóinn var Sjávargarður nyrðri og Sjávargarður syðri með Sjávarhliðið í milli ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:060 *Naust* örnefni naust

“Túnin öll voru girt Grjótgörðum, við sjóinn var Sjávargarður nyrðri og Sjávargarður syðri með Sjávarhliðið í milli og þar var Naustið ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:061 *Skiparéttin* heimild

“Túnin öll voru girt Grjótgörðum, við sjóinn var Sjávargarður nyrðri og Sjávargarður syðri með Sjávarhliðið í

milli og þar var Naustið og Skiparéttin ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:062 heimild um sjóbúð

“Túnin öll voru girt Grjótgörðum, við sjóinn var Sjávargarður nyrðri og Sjávargarður syðri með Sjávarhliðið í milli og þar var Naustið og Skiparéttin, Sjóbúð og Sjóhúsið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:063 sjóhús heimild

“Túnin öll voru girt Grjótgörðum, við sjóinn var Sjávargarður nyrðri og Sjávargarður syðri með Sjávarhliðið í milli og þar var Naustið og Skiparéttin, Sjóbúð og Sjóhúsið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:064 Suðurgarður garðlag túngarður

“Sunnan og ofan var svo Suðurgarður en að Suð-Austan og austan var Austurgarðurinn. Á honum miðjum var Traðarhliðið og heim lágu svo Traðirnar allt heim til bæja.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:065 Austurgarður garðlag túngarður

“Sunnan og ofan var svo Suðurgarður en að Suð-Austan og austan var Austurgarðurinn. Á honum miðjum var Traðarhliðið og heim lágu svo Traðirnar allt heim til bæja.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:066 Traðir heimild um traðir

“Sunnan og ofan var svo Suðurgarður en að Suð-Austan og austan var Austurgarðurinn. Á honum miðjum var Traðarhliðið og heim lágu svo Traðirnar allt heim til bæja.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:067 Mylluhóll örnefni mylla

“Skammt suðvestur af bænum er smáhóll, sem heitir Mylluhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 7

GK-159:068 Kofinn bæjarstæði býli

“Heimundir bæ mátti sjá garðhleðslu. Þar hafði Kirkjan staðið og var þetta Kirkjugarðurinn. Þetta svæði var einnig nefnt Kapellan. ... Kofinn hét kot, sem byggt var utan í garðhleðslu þessari. Stóð ekki lengi, því svo var reimt, að ekki hélst við.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 5

GK-159:069 Sjávargata heimild um leið

“Austan við bæina lá Sjávargata eða Sjávarstígurinn og lá niður í Sjávarhliðið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 5

GK-159:070 Jónasarkofi heimild um hrútakofa

“En neðan við Harðhaus er nú Hrútakofinn. Hann byggði Jónas í Nýjabæ og nefnist Jónasarkofi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 12

GK-159:071 Kotastígur heimild um leið

“Kotastígur lá heim til Vatnsleysubæja.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 5

GK-159:072 Kota-Sjávargarður örnefni

“Eftir endilöngum Kotakampi lá Kota-Sjávargarðurinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 5

GK-159:073 Alfaraleið heimild um leið

“Hér um [við Akurgerði] lá Almenningsgatan eða hestslóðin og héðan lá ein fyrsta tilraun til vegagerðar á landi hér, sem þó var aldrei notuð. kallast Eiríksvegur ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 7

GK-159:074 *Garðbær* bæjarstæði býli
Sjá túnakort 1919
1919: Tún 0,25 teigar, garðar 550m².
Heimildir:Túnakort 1919

GK-159:075 *Kúagerðistroðningar* gata leið 64°00.837 22°10.715
“Upp frá Kúagerði liggja troðningar með Hraunbrúninni mætti nefna þá Kúagerðistroðninga því um þá var rekinn búsmalinn ofan úr Flekkuvíkurseli og jafnvel Rauðhólaseli.” segir í örnefnaskrá. Um 70-80 m ofan við Kúagerði (043) tekur hraunbrúnninn við. Þar er nú greinilegur slóði en ekki sýnist hann mjög fornlegur. Umhverfis eru hraun sem mikið hefur verið raskað. Það er nokkuð úfið en mosagróið. Stígurinn liggur meðfram hrauninu til vesturs og beygir meðfram hraunjaðrinum til suðurs.
Hættumat: hættu, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 7

GK-159:076 *garðlag*
“Tó Tvö er þar nokkru ofar [en nr. 1] og Stígur þar á milli [045-046], en Tóarstígur liggur gegnum allar Tóurnar. Þar sem hallar niður í þessa Tó hefur verið hlaðinn garður, svo gripir kæmust þar ekki út og burt.” segir í örnefnaskrá “Nyrst í tó tvö eru graslautir umkringdar háum hraunkanti og þar finnum við lítið morgróið grjótyrgi sem Vatnsleysubræður hlóðu sér til gamans upp úr 1940.”
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 86

GK-159:077 *Hrísatóarstígur* heimild um leið
“Þá kemur Tó fimm [sjá 045-046, 076], sem er stór og allmjög vaxin hrísi og Birki, nefnist því Hrísató. Suð-Vestur úr henni liggur stígur, og nefnist Hrísatóarstígur. Er sýnilegt að farið hefur verið um hann með hesta.” segir í örnefnaskrá.
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 86

GK-159:078 *Seltóarstígur* heimild um leið
“Vestur úr þessari Tó [Seltó sjá 045-46] liggur troðningur, Seltóarstígur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 87

GK-159:079 *Seltóarvarða* varða
“Vestur og upp undir brunaveginum, vegur sem Vatnsleysustrandarmenn hafa gert undir Brunann, er Varða, Seltóarvarða og þar rétt hjá er tógren Seltóargrein.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 8

GK-159:080 *Vatnsleysustekkur* heimild um stekk
“Einhversstaðar hér í Heiðinni var Vatnsleysustekkur og hér er Litli-Hrafnhóll ...” segir í örnefnaskrá “Við höldum okkur enn við gamla veginn og rétt vestan gjárinna komum við að Vatnsleysustekki í lítill kvos fast við og neðan Eiríksvegar,” segir í Örnefnum og gönguleiðum.
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 25

GK-159:081 *Vatnsbergsstekkur* hleðsla stekkur 64°20.434 22°11.911
“Sunnar [en Grænhólar] er Vatnsstæðið, Vatnsberg. Þar er Vatnsbergsrétt, en fyrrum var þarna Vatnsbergsstekkur.” segir í örnefnaskrá. “Upp af honum [041] nokkuð fyrir ofan gamla þjóðveginn er hóll, sem heitir Grænhóll. Suður af honum er annar minni, sem heitir Efri-Grænhóll. Skammt þar fyrir ofan er slakki eða lægð. Þar á smábletti kemur upp vatn, og myndast þar oft vatnsból. Heitir það Vatnaborg og er rétt ofan steypa vegarins.” segir í örnefnaskrá “Sunnan við vatnsstæðið er lágur hóll með miklu grjóti og veggjabrotum og þar hefur verið stór fjárborg fyrrum, Vatnsborgin.” Um 185-195 m sunnan við Reykjanesbraut og um 600-700 m vestan við Höskuldsvallaveg eru leifar Vatnsbergsstekks. Hóllinn sem borgin stendur á er nokkuð hár. Hann er gróinn mosa og grasi. Umhverfis er þýft, mosa og lyngivaxið svæði með hraunhæðum inn á milli.
“Borgin var hringlaga 10-12 m í þvermál og innan í grjóthringnum eru hleðslur. Líklega hefur verið þar stekkur eftir að Borgin sjálf lagðist af enda geta heimildir um Vatnsbergsrétt og Vatnsbergsstekk ...” Fjárborgin er hlaðin úr allstóru grjóti. Hún er hlaðin í hring og er 10 m á annan veginn en 12 m á hinn. Á vesturvegg er op og frá því gengur hleðsla sem skiptir borginni í tvennt. Út frá þessari hleðslu eru svo hlaðin 3 hólf. Borgin er um 0,3 m á hæð og er hringhleðslan mjög gróin og hrúin. Hleðslurnar sem eru inn í borginni eru nýlegri og ekki eins hrundar.
Hættumat: hættu, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 8; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 11; SG: Örnefni og gönguleiðir, 80

GK-159:082 *Driffellsstígur* heimild um leið

“Sunnan (vestan) við Keili er stígur, mun vera Þórustaðastígur, en nefnist hér Driffellsstígur.” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 10

GK-159:083 *Selvellir* örnefni sel

“... og liggur um Driffellshraun í Driffell, og þaðan um hraunið í austasta hluta Selvalla ...” segir í örnefnaskrá
Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 11

GK-159:084 heimild um kvíar

“Þar upp í krók er mói, sem heitir Krókmói, þar var stöðull frá Stóru-Vatnsleysu, þar var kot sem hét Krókur, nú orðið að túni ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa AG, 1

GK-159:085 *Krókur* bæjarstæði býli

“Þar upp í krók er mói, sem heitir Krókmói, þar var stöðull frá Stóru-Vatnsleysu, þar var kot sem hét Krókur, nú orðið að túni ...” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Vatnsleysa AG, 1

GK-159:086 *Skálinn* bæjarstæði býli

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “... norður og niður af Vesturbænum var lítið hús sem kallað var Skálinn ... Fluttur frá Stóru-Vatnsleysu 1901, byggður upp í Keflavík hét .á Framnes ...”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 357-358

GK-159:087 *Garðhús* bæjarstæði bústaður

Í bók Guðmundar Björgvins Jónssonar um Mannlíf og mannvirki í hreppnum segir: “Garðhús var austur af Naustakoti niður við sjó, tómthús í landi Stóru-Vatnsleysu. ... Þau byggði Garðhús rétt eftir aldamóti og voru ár í nær 20 ár, en fluttu síðan til Hafnarfjarðar, rifu bæinn ...”

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 363

GK-159:088 varða

“Suðvestur af Kolhól [011], er klapparhóll sem heitir Hrosshóll og er hóllinn fast upp við stórt nokkuð gróið leirflag sem liggur niður frá Melunum en þeir ganga út frá Keili til norðvesturs. Á Hrosshól er lítið vörðurot,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 80

GK-159:089 varða

64°00.331 22°12.237

“Vestur af Vatnaborg [081] í svipaðri fjarlægð frá brautinni og vatnsstæðið stendur Efri-Grænhóll eða Litli-grænhóll og á honum er breið, grasi gróin vörðupúst,” segir í Örnefnum og gönguleiðum. Um 320-330 m vestan við Vatnaborgina (042) og í um 200 m fjarlægð frá Reykjanesbraut er Efri-Grænhóll eða Litli-Grænhóll.

Efst á Litla-Grænhól eru nokkrir grjóthnullungar sem eru grónir mosa og grasi og eru því illgreinanlegir. Umhverfis er þýft svæði, vaxið mosa, grasi og lyngi. Inn á milli eru hraunhæðir.

Ekki er hægt að tala um vörðu á þessum stað lengur.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 81

GK-159:090 varða

“Fyrir vestan Rauðhól er allmikil hæð og á henni er falleg, nafnlaus varða, sem sést víða að,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 83

GK-159:091 heimild um fjárskýli

“Tó þrjú er minni en Tó tvö [076] og þar vex meira kjarr í hraunjörðunum en í neðri Tóunum. Nyrst í þessari Tó er jarðfall sem heitir Tóarsker en þar var fjárskjól,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 86

GK-159:092 bæjarstæði býli

64°00.900 22°10.865

“Í Kúagerði fyrir sunnan Hvassahraun, má sjá vott þess, að þar hafi bæri verið fyrir löngu.” segir Brynjúlfur Jónsson í grein árið 1902 “Sér þar til rústa innan til við sjávarkambinn, og nokkru vestar sést langur partur af

niður sokknum grjótgardi og hverfur norðurendi hans í sjávarkambinn. Hefur sjórinn gengið þar á landið og brotið það upp. Þess skal getið að þetta stendur í engu samandi við rúst kot þessa, sem fyrir nokkrum áratugum var byggt í Kúagerði. Þar er hraunsnef á milli og þessarar rústa.” segir Brynjúlfur ennfremur. Ekki sjást greinilegar garðleifar á þessum slóðum. Fast sunnan við Reykjanesbraut og vestan við Kúagerðistjörn er hæð sem hugsanlega gæti verið leifar að garðlagi því sem rætt er um að ofan. Eins líklegt er að hæðin sé náttúruleg. Garðurinn er grasi gróinn en í kring er gróið hraun. Hæðin liggur á um 50 m bili frá Reykjanesbraut til slóðans sem liggur samsíða brautinni að norðan. Norðan við slóðann sést svo í framhald sömu hæðar á um 15 m parti að fjörukambi.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:BJ: ““Rannsóknir í Gullbringusýslu...” Árbók 1903, 35

GK-159:093 hleðsla varnargarður

64°01.129 22°10.089

Um 50 m norðan við vegarslóðann sem liggur samsíða Reykjanesbraut að norðan og um 60-90 m norðan við Reykjanesbraut er hleðsla á hól. Tóftin er um 200 m vestan við stóran, steypant grunn, norðan Reykjanesbrautar. Hleðslan er nálægt því að vera á merkjum við Hvassahraun. Tóftin stendur á grasi vöxnum hraunhól. Hún er sporöskjulaga og liggur í hálfhring. Engin hleðsla er fyrir suðurhlíð. Tóftin er um 9 m í þvermál. Hún er alveg hlaðin úr grjóti og er 1,4 m á hæð en um 1 m á breidd. Helst er á að giska að þetta mannvirki hafi verið einhvers konar skjólgarður.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-159:094 hleðsla óþekkt

64°00.859 22°11.321

Um 140 m austan við Strandarveg og um 250 m norðan við Reykjanesbraut er hleðsla sem sést frá Strandarvegi. Hleðslan er á svæði þar sem skiptast á mosaflákar og ber jörð. Umhverfis tóftina er nokkur flagmói nema að vestan þar sem gróður er meiri. Ekki eru þó merki um að stærri tóft hafi verið þarna áður. Hleðslan er um 1,5-1,7 m á lengd en um 1 m á breidd. Hún er 0,3-0,4 m á hæð. Hún endar mjög snögglega til beggja enda.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-159:095 hleðsla óþekkt

64°00.784 22°11.042

Um 80 m norðan við Reykjanesbraut er hleðsla í vegarslóða sem liggur samsíða Reykjanesbraut að norðan og tengist síðar Strandarvegi. Hleðslan er greinileg í vegarslóðanum. Ekkert er hægt að segja um gerð, umfang eða útlit þeirra hleðslna sem þarna glyttir í. Helst er að sjá að hleðslan hafi verið einföld og hana má sjá á köflum á um 100 m spotta. Hleðslan liggur skáhalt yfir veginn sem þar er nú og hún fjarar út skömmu áður en vegarslóðin tengist Strandarvegi. Vel getur verið að um einhvers konar vegagerð hafi verið að ræða.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-159:096 Rauðhólasel heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á jörðin þar sem heitir Rauðhólasel, eru þar hagar viðsæmandi, en stórt mein á vatnsskorti.” “Grasi gróinn halli eða lægt er vestan undir Rauðhól. Þar eru galar rústir eftir kofa og fjárrétt. Þar var haft í seli frá Stóru-Vatnsleysu, og heitir þar Rauðhólssel.” segir í örnefnaskrá

“Selið er í litlum Hvammi milli brunahóla. Seltún er þara lítið. Tættur eftir byggingar eru hér líka. Aðalselið hefur verið undir Rauðhól - Nyrðri en fyrir botni er Stóri-Rauðhóll og norðan undir honum eru Kvíarnar og Réttin. Kvíarnar eru hringbyggðar eins og Borg, en Réttin er aflöng, sporöskjulöguð. Þarna var haft í seli fram um sextánda helgi [svo]. Þá gerðist svo magnaður draugagangur, að ekki varð við vært. Við austurenda Stóra-Rauðhóls hefur hraunið runnið niður brekku og þar hefur það myndað Sjálfkvíar eða djúpa laut, sem var hin ágætasta kví.” segir í örnefnaskrá Á heimasíðu Ferlis segir: “Ofarlega í heiðinni eru nokkir hrónir rauðamelshólar. Rauðhólar standa við vesturjarðar Afstaahrauns, en í kring um þá að hluta hefur hraunið runnið. Þetta eru fjórir hólar eða hæðir og tveir sem standa fjærst hrauninu heita Stóri-Rauðhóll eða Rauðhóll og Litli-Rauðhóll, sem stendur neðan hans. Undir þessum hólum að norðaustanverðu er Rauðhólssel, en þar var frá Stóru-Vatnsleysu. Sagt var fyrrum að ekki hefði verið hægt að hafast við í selinu eftir að sextán vikur voru af sumri vegna draugagangs. Við selið finnst ekkert vatnsvól. Aðalbláberjalyng er mjög skaldgæf jurt í hreppslandinu, en við hólana má sjá það teygja sig upp úr þröngum gjám.”

Heimildir:JÁM III, 152; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 15; Ö-Vatnsleysa, 9; SG: Örnefni og gönguleiðir, 83; <http://www.ferlis.is/?s=selfjarborgir&naid=1847>

GK-159:097 Vatnsleysukot bæjarstæði býli

Hjáleiga í byggð 1703.

Heimildir:JÁM III, 153

GK-159:098 Sogasel heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á staðurinn [Kálfatjörn] þar sem kallað er Sogasel, og er í Stóru-Vatnsleysu landi ... í Sogaseli skortir hvorki vatn nje gras, þó er þángað langt og erfitt að sækja.” “Upp af suðurenda Höskuldarvalla eru melar brattir. Þar er einn gamall eldgígur, mjög víður. Veggir hans eru háir og brattir allan hringinn nema til suðurs, þar er hann opinn. Botn hans er allur grasi gróinn og þýfður. Þar eru margar rústir eftir kofa og kvíar. Heitir það Sogasel.” segir í örnefnaskrá “Þar má greina þrjá Seljarústir og nokkrar rústir aðra. Þarna hefur verið einstaklega gott seljaland.” segir í örnefnaskrá “Þarna var Sogasel frá Kálfatjarnarhverfi og jafnvel Krísuvík. Margar kofatóftir eru innst í gígnum og kví undir vestari hamraveggnum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum.

Heimildir:JÁM III, 142; Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 16; Ö-Vatnsleysa, 11; SG: Örnefni og gönguleiðir, 111

GK-159:099 bæjarstæði býli

Hjáleiga í byggð 1703.

Heimildir:JÁM III, 153

GK-159:100 bæjarstæði býli

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Hjáleiga hin fjórða hefur í tvö ár í eyði legið. ... Grasnautnina brúkar heimabóndinn og þykst ei að skaðlausu missa kunna.”

Heimildir:JÁM III, 154

GK-159:101 varða landamerki

“Frá Litla-Hafnarhól er svo línán um hól, sem á eru vörður tvær, og kallast hann bræður. Þaðan um ás, sem Selás er kallaður. Þar er vörðubrot lítið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 2

GK-159:102 Selás örnefni sel

“Frá Litla-Hafnarhól er svo línán um hól, sem á eru vörður tvær, og kallast hann bræður. Þaðan um ás, sem Selás er kallaður. Þar er vörðubrot lítið.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 2

GK-159:103 Kolhólar heimild um kolagröf

“Frá Einiberjahól liggja mörkin um hól, sem nefnist Stóri-Kolhóll. Þarna eru fleiri hólar eða holt, sem kallaðir eru einu nafni Kolhólar. Kolhólar eru, sem kallað er, á háheðinni.” segir í örnefnaskrá “Þarna í graslendinu fast við hólinn eru fimm greinilegar afmarkaðar tóftir eða dældir, þrjár og tvær saman, og er sú stærsta 4x3 m. Ekkert grjót sést í tóftunum. Sagnir eru til um kolagrafir þarna, en hólarnir á þessu svæði heita Kolhólar og grasrindarnir Kolhólalágar.”

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 3; SG: Örnefni og gönguleiðir, 80

GK-159:104 Þrældómur garðlag landamerki

“Á mörkum túna Minni- og Stóru-Vatnsleysu er grjótgardur mikill, sem heitir Þrældómur, nefndur svo af sjómönnum, er í landlegum voru látnir vinna að jarðbótum og garðhleðslu.” segir í örnefnaskrá

“Grjótið í garðinum er ótrúlega stórt og hnöttótt og hefur það verið vont verk að hlaða hann upp.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 4-5

GK-159:105 áletrun

“Stuttan spöl sunnan milligarðsins og ofan gamla götuslóðans milli bæjanna er mjög gömul og víða uppgróin gjá. heitir hún Hrafnsgjá ... Gjáin liggur um nokkuð háan klapparhól næstum efst í túninu. Sunnan í hólnum ca. 2 m niður er stallur eða sylla, sem kölluð er Magnúsarbæli. Tveir bókstafir eru höggðir í syluvegginn og er sá fyrsti H, en hinn man ég ekki, hver er.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 7

GK-159:106 Torfhóll örnefni rista

“Efsti hóllinn í upptúninu heitir Torfhóll.” segir í örnefnaskrá JB “Suður frá Tröðunum var Upptúnið og voru þar mörg örnefni, svo sem Fingurbjörg og þar lengra Torfhóll og þar ofar Torfgarður, sem nú er jafnaður við jörðu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 7; Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:107 Torfgarður heimild

“Efsti hóllinn í upptúninu heitir Torfhóll.” segir í örnefnaskrá JB “Suður frá Tröðunum var Upptúnið og voru þar

mörg örnefni, svo sem Fingurbjörg og þar lengra Torfhóll og þar ofar Torfgarður, sem nú er jafnaður við jörðu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 7; Ö-Vatnsleysa, 4

GK-159:108 heimild um túngarð

“Einu sinni var túngarður milli Vesturskákar og upptúnsins, en er nú horfinn.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 7-8

GK-159:109 *Hjallhóll* örnefni hjallur

“Neðan göngustígsins, sem var milli bæjanna, og út við milligarðinn er allstór hóll, sem heitir Hjallhóll.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8

GK-159:110 áletrun

“Skammt frá stígunum ofan Hjallhóls [109] er nokkuð fornt letur, sem ég veit ekki, hvort nokkurn tíma hefur verið athugað.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa, 8

GK-159:111 heimild um verslunarstaður

“Í hafnartali Rexens er Vatnsleysuvík talin höfn á 16. öld, en þess getið, að þangað séu engar siglingar. Þó hafa Hamborgarkaupmenn nokkuð síðar silgt þangað og verzlað þar. ... Konungsbréf, sem útgefið var 1602, tilkynnir, að þýzkum kaupmönnum hafi þó verið leyft að sigla á hafnirnar Vatnsleysuvík og Straum þetta sumar, til að innheima skuldir sínar, en þeir megir alls ekki verzla við Íslendinga,” segir í Strönd og vogum.

Heimildir:Árni Óla: Strönd og vogar, 18

GK-159:112 *Kolgrafarholt* örnefni kolagröf

Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var að Kolgrafarholti á Strandarheiði (ofan Vatnsleysustrandar). Holtið sést vel frá Reykjanesbrautinni. Þar var skoðaður hlaðinn stekkur eða rétt, aðhald a.m.k. Vestan við holtið eru tvær grónar lægðir er gætu hafa verið notaðar til kolagerðar ef taka á mið af nafninu. Frá holtinu var gengið að hlöðnu byrgi á klapparhól sunnan við það. Á leið að Fornuseljum í Sýrholti var gengið fram á hlaðna kví eða stekk í gróinni gjá. Skammt sunnan við gjána er tóft á torfu (6359266-2214691), en erfitt er að koma auga á hana nema gengið sé svo til beint að henni. Talsverð landeyðing er allt í kring. Skoðaðar voru tóftir í vesturhlíð Sýrhólts. Þar sést vel móta fyrir þremur rýmum. Selið er greinilega mjög fornt og er að verða jarðlægt.

Markmiðið með þessari ferð var m.a. að finna svonefnda Kolhóla og hugsanlega fornar minjar, sem þar áttu að vera. Hólarnir eru í heiðinni, en í landi Vatnsleysu. Eftir svolitla leit fundust rústirnar norðaustan undir hól á vel grónu svæði; tóftir af tveimur húsum með tveimur rýmum hvort. Austast var stekkur. Af nafninu að dæma gætu þarna hafa verið unnin kol á meðan enn var hrís í heiðinni. Annar Kolhóll er þarna nokkuð sunnar í heiðinni. Í hann er nokkuð djúp gróin skál. Tóftirnar virðast vera mjög gamlar. Líklegt er að Vatnsleysa hafi haft þarna í seli umtíma, en síðar fært sig ofar, í Rauðhólssel og undir Oddafellið. Forvitnilegt væri að kanna tóftirnar betur. Þessa er hvergi minnst í seinni tíma ritum, s.s. Jarðabókinni 1703 eða í yfirferð Brynjúlfs Jónssonar um reykjannesskagann á 19. öld.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1860>

GK-159:113 heimild um stekk

Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var að Kolgrafarholti á Strandarheiði (ofan Vatnsleysustrandar). Holtið sést vel frá Reykjanesbrautinni. Þar var skoðaður hlaðinn stekkur eða rétt, aðhald a.m.k. Vestan við holtið eru tvær grónar lægðir er gætu hafa verið notaðar til kolagerðar ef taka á mið af nafninu. Frá holtinu var gengið að hlöðnu byrgi á klapparhól sunnan við það. Á leið að Fornuseljum í Sýrholti var gengið fram á hlaðna kví eða stekk í gróinni gjá. Skammt sunnan við gjána er tóft á torfu (6359266-2214691), en erfitt er að koma auga á hana nema gengið sé svo til beint að henni. Talsverð landeyðing er allt í kring. Skoðaðar voru tóftir í vesturhlíð Sýrhólts. Þar sést vel móta fyrir þremur rýmum. Selið er greinilega mjög fornt og er að verða jarðlægt. Markmiðið með þessari ferð var m.a. að finna svonefnda Kolhóla og hugsanlega fornar minjar, sem þar áttu að vera. Hólarnir eru í heiðinni, en í landi Vatnsleysu. Eftir svolitla leit fundust rústirnar norðaustan undir hól á vel grónu svæði; tóftir af tveimur húsum með tveimur rýmum hvort. Austast var stekkur. Af nafninu að dæma gætu þarna hafa verið unnin kol á meðan enn var hrís í heiðinni. Annar Kolhóll er þarna nokkuð sunnar í heiðinni. Í hann er nokkuð djúp gróin skál. Tóftirnar virðast vera mjög gamlar. Líklegt er að Vatnsleysa hafi haft þarna í seli umtíma, en síðar fært sig ofar, í Rauðhólssel og undir Oddafellið. Forvitnilegt væri að kanna tóftirnar betur. Þessa er hvergi minnst í seinni tíma ritum, s.s. Jarðabókinni 1703 eða í yfirferð Brynjúlfs Jónssonar um reykjannesskagann á 19. öld.”

Heimildir:<http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1860>

GK-159:114 heimild um fjárskýli

Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var að Kolgrafarholti á Strandarheiði (ofan Vatnsleysustrandar). Holtið sést vel frá Reykjanesbrautinni. Þar var skoðaður hlaðinn stekkur eða rétt, aðhald a.m.k. Vestan við holtið eru tvær grónar lægðir er gætu hafa verið notaðar til kolagerðar ef taka á mið af nafninu. Frá holtinu var gengið að hlöðnu byrgi á klapparhól sunnan við það. Á leið að Fornuseljum í Sýrholti var gengið fram á hlaðna kví eða stekk í gróinni gjá. Skammt sunnan við gjána er tóft á torfu (6359266-2214691), en erfitt er að koma auga á hana nema gengið sé svo til beint að henni. Talsverð landeyðing er allt í kring. Skoðaðar voru tóftir í vesturhlíð Sýrholts. Þar sést vel móta fyrir þremur rýmum. Selið er greinilega mjög fornt og er að verða jarðlægt. Markmiðið með þessari ferð var m.a. að finna svonefnda Kolhóla og hugsanlega fornar minjar, sem þar áttu að vera. Hólarnir eru í heiðinni, en í landi Vatnsleysu. Eftir svolitla leit fundust rústirnar norðaustan undir hól á vel grónu svæði; tóftir af tveimur húsum með tveimur rýmum hvort. Austast var stekkur. Af nafninu að dæma gætu þarna hafa verið unnin kol á meðan enn var hrís í heiðinni. Annar Kolhóll er þarna nokkuð sunnar í heiðinni. Í hann er nokkuð djúp gróin skál. Tóftirnar virðast vera mjög gamlar. Líklegt er að Vatnsleysa hafi haft þarna í seli umtíma, en síðar fært sig ofar, í Rauðhólssel og undir Oddafellið. Forvitnilegt væri að kanna tóftirnar betur. Þessa er hvergi minnst í seinni tíma ritum, s.s. Jarðabókinni 1703 eða í yfirferð Brynjúlfs Jónssonar um reykjanesskagann á 19. öld.”

Heimildir: <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1860>

GK-159:115 heimild um stekk

Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var að Kolgrafarholti á Strandarheiði (ofan Vatnsleysustrandar). Holtið sést vel frá Reykjanesbrautinni. Þar var skoðaður hlaðinn stekkur eða rétt, aðhald a.m.k. Vestan við holtið eru tvær grónar lægðir er gætu hafa verið notaðar til kolagerðar ef taka á mið af nafninu. Frá holtinu var gengið að hlöðnu byrgi á klapparhól sunnan við það. Á leið að Fornuseljum í Sýrholti var gengið fram á hlaðna kví eða stekk í gróinni gjá. Skammt sunnan við gjána er tóft á torfu (6359266-2214691), en erfitt er að koma auga á hana nema gengið sé svo til beint að henni. Talsverð landeyðing er allt í kring. Skoðaðar voru tóftir í vesturhlíð Sýrholts. Þar sést vel móta fyrir þremur rýmum. Selið er greinilega mjög fornt og er að verða jarðlægt. Markmiðið með þessari ferð var m.a. að finna svonefnda Kolhóla og hugsanlega fornar minjar, sem þar áttu að vera. Hólarnir eru í heiðinni, en í landi Vatnsleysu. Eftir svolitla leit fundust rústirnar norðaustan undir hól á vel grónu svæði; tóftir af tveimur húsum með tveimur rýmum hvort. Austast var stekkur. Af nafninu að dæma gætu þarna hafa verið unnin kol á meðan enn var hrís í heiðinni. Annar Kolhóll er þarna nokkuð sunnar í heiðinni. Í hann er nokkuð djúp gróin skál. Tóftirnar virðast vera mjög gamlar. Líklegt er að Vatnsleysa hafi haft þarna í seli umtíma, en síðar fært sig ofar, í Rauðhólssel og undir Oddafellið. Forvitnilegt væri að kanna tóftirnar betur. Þessa er hvergi minnst í seinni tíma ritum, s.s. Jarðabókinni 1703 eða í yfirferð Brynjúlfs Jónssonar um reykjanesskagann á 19. öld.”

Heimildir: <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1860>

GK-159:116 heimild um sel

Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var að Kolgrafarholti á Strandarheiði (ofan Vatnsleysustrandar). Holtið sést vel frá Reykjanesbrautinni. Þar var skoðaður hlaðinn stekkur eða rétt, aðhald a.m.k. Vestan við holtið eru tvær grónar lægðir er gætu hafa verið notaðar til kolagerðar ef taka á mið af nafninu. Frá holtinu var gengið að hlöðnu byrgi á klapparhól sunnan við það. Á leið að Fornuseljum í Sýrholti var gengið fram á hlaðna kví eða stekk í gróinni gjá. Skammt sunnan við gjána er tóft á torfu (6359266-2214691), en erfitt er að koma auga á hana nema gengið sé svo til beint að henni. Talsverð landeyðing er allt í kring. Skoðaðar voru tóftir í vesturhlíð Sýrholts. Þar sést vel móta fyrir þremur rýmum. Selið er greinilega mjög fornt og er að verða jarðlægt. Markmiðið með þessari ferð var m.a. að finna svonefnda Kolhóla og hugsanlega fornar minjar, sem þar áttu að vera. Hólarnir eru í heiðinni, en í landi Vatnsleysu. Eftir svolitla leit fundust rústirnar norðaustan undir hól á vel grónu svæði; tóftir af tveimur húsum með tveimur rýmum hvort. Austast var stekkur. Af nafninu að dæma gætu þarna hafa verið unnin kol á meðan enn var hrís í heiðinni. Annar Kolhóll er þarna nokkuð sunnar í heiðinni. Í hann er nokkuð djúp gróin skál. Tóftirnar virðast vera mjög gamlar. Líklegt er að Vatnsleysa hafi haft þarna í seli umtíma, en síðar fært sig ofar, í Rauðhólssel og undir Oddafellið. Forvitnilegt væri að kanna tóftirnar betur. Þessa er hvergi minnst í seinni tíma ritum, s.s. Jarðabókinni 1703 eða í yfirferð Brynjúlfs Jónssonar um reykjanesskagann á 19. öld.”

Heimildir: <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=1860>

GK-160 Hvassahraun

1703: Jaðradýrleiki óviss, konungseign. Um 1234 segir í málaga Viðeyjarklausturs að Magnús biskup hafi gefið klaustrinu sjöundahlut úr hvalreka og viðreka í Hvallahraunslandi. (DI I, 507). Um 1284. Þá á klausturið í

Viðey sjöunda hluta hvalreka á Hvassahraunslandi. (DI II, 247)1397, vitnisburðarbréf um máldag og reka kirkjunnar í Viðey að Hvassahrauni. (DI III, 341). 1547-48 er jarðarinnar getið í fógetareikningum. (DI XII, 114) 1584: Landskuld jarðarinnar til Viðeyjarklausturs 6 vættir fiska. (Árni Óla: Strönd og Vogar, 26) Hjáleigur í byggð 1703, Þóroddskot og tvær nafnlausar. Hvassahraunskot hjáleiga 1847. JJ, 91 Sönghóll var býli í byggð um 1840. “Við Sjávargötuna voru ýmis kot, einu nafni nefnd Hvassahraunskotin. Þar var Suðurkot og Suðurskotgerði. Norðurkot með Norðurskotgerði, líka Þorvaldskot og Þorvaldskotstún. ...” “Vestan Látra tók við Vesturhraun. Þar, er talið, að staðið hafi bær, sem lagðist af við hraunrennslið, nefndist Látur. (Ö-Hvassahraun, 3-4, 6) Lengi tvíbýli að Hvassahrauni og fór Hvassahraun 1 í eyði fyrir 1962, Hvassahraun 2 fór fyrir í eyði. 1703: “Engjar eru öngvar. Úthagar, sem áður voru sæmilegir, ganga mjög til þurðar, því hríssrifið eyðist.” (JÁM III, 156).

GK-160:001 *Hvassahraun* bæjarhóll bústaður 64°01.299 22°08.584
 “Hvassahraunsbær stóð á klapparrana. Þar var oftast í fyrri daga tvíbýli, Austurbær og Vesturbær.” segir í örnefnaskrá. Nú stendur bárujárnsklædd timburbygging þar sem gamli bærinn (001) var áður. Guðmundur Sigurðsson man eftir eldra húsi (forsköluðu) á nákvæmlega sama stað og það hús sem nú stendur og taldi að þar hefði Vesturbærinn í Hvassahrauni staðið um langa hríð. Húsið sem nú stendur á þessum stað er með steiptum kjallara. Það er á hæð sem virðist að mestu náttúruleg enda túnið allt í hæðum. Víða sjást hleðslur í og við bæinn. Engar leifar um torfbyggingar hafa sést á þessum stað um áratugaskeið. Hóllinn er um 200 m norðan við Reykjanesbraut.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir: Ö-Hvassahraun, 2

GK-160:002 heimild um hrútakofa 64°01.297 22°08.512
 Tæpum 60 m suðaustan við Hvassahraunsbæinn (001) er merkt útihús á túnakorti frá 1919. Á þessum stað má sjá leifar lítills hrútakofa. Leifarnar sem nú má sjá eru um 15 m sunnan við 005 og 5 m suðvestan (við suðvesturhorn) útihúsasamstæðu sem stendur sunnan við Hvassahraunsbæinn. Þar eru leifar af steypu og grjót á víð og dreif. Hann er um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Leifar síðasta kofans á þessum stað sjást enn. Þær standa á ávalri hæð sem er grasi gróin (sama hæð og bærinn í Hvassahrauni er á). Kofinn er 3 X 4,5 m að stærð.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir: Túnakort 1919

GK-160:003 heimild um lambhús 64°01.305 22°08.510
 Um 50 m suðaustan við Hvassahraunsbæ (001) var áður lambhús. Kofinn hefur verið nálega þar sem suðurjaðar útihúsasamstæðunnar sunnan við Hvassahraun er nú. Á þessum stað hefur verið steipt viðbygging en mikið af grjóti er í nágrenninu og virðist hafa verið rutt úr tóftinni. Tóftin hefur verið tæpum 200 m norðan við Reykjanesbraut. Á svipuðum stað og útihús standa nú, á sömu hæð og 001 er á.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir: Túnakort 1919

GK-160:004 *Þjófagerði* tóft hrútakofi 64°01.354 22°08.504
 “Norðan við Langhól voru leynir og Þjófagerði, kriki á milli hóla. Þegar verið var að verja túnið, gátu kindur oft laumast þangað án þess að nokkur sæi.” segir í örnefnaskrá. Norðvestast við Langhól var byggður hrútakofi og sjást tóftir hans enn greinilega. Tóftin er um 130 m austan við bæ (001) og rúmum 200 m norðan við Reykjanesbraut. Tóftin er við langan klettahól og allt umhverfis er grasi vaxið hraun í dældum og hæðum. Tóftin er einföld. Hún er 6 m á lengd en 5 m á breidd og snýr suðvestur-norðaustur. Op er norðausturvegg. Tóftin hefur verið hlaðin úr grjóti en er nú alveg gróin að utan. Hún er enn nokkuð stæðileg eða um 1,3 m á hæð. Að innan er tóftin grjóthlaðin en aðeins er byrjað að hrynja inn í hana, hún er 2 X 3 m að innanmáli.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir: Túnakort 1919 og Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:005 hleðsla útihús 64°01.297 22°08.532
 Um 40 m suðaustan við Hvassahraunsbæ (001) var hús samkvæmt túnakorti frá 1919. Grunnhleðslur hússins sjást enn fast vestan við útihúsasamstæðuna sunnan við (001) og tæpum 200 m norðan við Reykjanesbraut. Hleðslurnar sjást á grasi vaxinni hæð (þeirri sömu og bærinn stendur á). Greinilegt er hvar húsið hefur staðið og einnig innanmál þess (7 X 7 m). Norður- og austurveggir tóftarinnar eru greinilegir en hinir eru næsta ógreinilegir. Hæð hleðslna er einungis um 0,3 m. Ekki er hægt að greina op á tóftinni en svo virðist sem veggir hennar hafi verið mjög þykkir eða um 1,5 m.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:006 heimild um útihús 64°01.303 22°08.552

Um 10 m norðvestan við 005 var útihús samkvæmt túnakorti frá 1919. Húsið hefur staðið um 30 m suðaustan við bæinn (001). Á þessum stað er nú lítil hæð í hlaðinu en engar leifar af húsinu sjást. Húsið hefur verið um 200 m norðan við Reykjanesbraut Hlað.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:007 Hvassahraun 2 bæjarstæði býli 64°01.311 22°08.557

“Í Hvassahrauni 2, sem líka var grasbýli ...” Um 30 m suðaustan við 001 er merkt hús inn á túnakort. Guðmundur Sigurðsson telur þetta (eða 008) vera það hús sem kallað var Austurbær eða Hvassahraun 2. Húsið hefur staðið um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Húsið var nokkru suðaustar en 001 á sömu hæð. Þar er nú hlað.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:GJ: Mannlíf og mannvirki, 368

GK-160:008 heimild um útihús 64°01.308 22°08.556

Um 30 m suðaustan við bæ (001) er merkt hús inn á túnakort frá 1919. Það hefur staðið fast (innan við 5 m) vestan við 007. Engin ummerki sjást nú um húsið en það hefur staðið nálægt 200 m norðan Reykjanesbrautar. Þar sem húsið hefur staðið er nú hlað. Það hefur staðið á sömu hæð og 001.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:009 heimild um útihús 64°01.312 22°08.559

Um 40 m suðaustan við bæinn (001) var, samkvæmt túnakorti frá 1919, áburðarpró með salerni. Hún hefur verið um 5 m austan við 010 og nálægt 200 m norðan við Reykjanesbraut.

Á þessum stað er nú hlað og engin merki um mannvistarleifar sjást.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:010 heimild um útihús 64°01.314 22°08.567

Tæpum 25 m suðaustan við bæ (001) og tæplega 5 m austan við 011 er merkt hús inn á túnakort frá 1919. Húsið hefur nú verið jafnað við jörðu en var um 200 m neðan við Reykjanesbraut. Engin merki sjást nú um húsið en það hefur staðið í námunda við grasi vaxinn hól, Fjóshóllinn og er því ekki ólíklegt að það hafi verið fjós.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:011 heimild um útihús 64°01.311 22°08.576

Tæpum 20 m austan við 001 og fast suðvestan við 010 var tóft samkvæmt túnakorti frá 1919. Hún hefur staðið um 200 m norðan við Reykjanesbraut.

Tóftin hefur verið í námunda við Fjóshól og er því mögulegt að þar hafi verið fjós. Ekki sjást ummerki um hana lengur.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:012 tóft útihús 64°01.299 22°08.621

Um 140 m sunnan við gamla bæinn sjást enn leifar útihúss sem merkt er inn á túnakort frá 1919. Útihústóftin er fast norðan við túngarðinn (sem er fremur stæðilegur á þessum slóðum) en 20 m norðan við vírgirðingu sem nú er notuð til að girða af tún. Tóftin er 50-60 m neðan við Reykjanesbraut. Tóftin er á hæð í grasi grónu hrauni. Allt umhverfis skiptast á hæðir og dældir. Tóftin er einföld og ferhyrnd, um 6 m á breidd en 6,5 m á lengd. Hún er hlaðin úr grjóti en er alveg gróin að utan. Op er nyrst á vesturhlið tóftarinnar.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:013 heimild um útihús 64°01.343 22°08.410

Um 90 m suðvestan við við fjárréttina (166:013) er merkt útihús inn á túnakort frá 1919. Engar leifar þessa húss sjást en það hefur staðið þar sem nú er fremur slétt, afgirt tún. Húsið hefur verið um 155-185 m norðan við Reykjanesbraut. Hæð er í túni á svipuðum stað og útihúsið var.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:014 heimild um útihús

64°01.386 22°08.463

Um 60 m norðnorðaustur af fjárréttinni (023), sem er enn við túngarðinn, er merkt inn á túnakort útihús í hringlaga gerði. Útihúsið virðist eiga að vera um 200 norðnorðaustur af Hvassahraunsbænum. Tóftin hefur þá verið 250-300 m norðan við Reykjanesbraut. Þar sem húsið og garðlagið eiga að hafa verið er mosavaxið hraun með klettadröngum og litlum hólum. Engin ummerki um fornleifar eru merkjanlegar á þessum slóðum og erfitt að ímynda sér að þar hafi verið útihús og gerði í kring. Utan (austan) við túngarð, en nokkru neðar er hins vegar 160:088 sem gæti hæglega verið það sama og 014 ef 014 er merkt ónákvæmlega inn á túnakortið. Þar sést hringlaga garðlag en engar leifar útihúss enda virðist garðlagið undir það síðasta hafa verið notað sem kálgarður. Guðmund Sigurðsson rámar í hús á þessum stað. Garðlagið er tæplega 300 m norðaustur af bæ (sjá 160:088).

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:015 tóft útihús

64°01.393 22°02.632

Fast aftan við 019 er sýnt annað hús í Norðurgerði sem snýr þvert á 019. Þetta hús var fast upp við 019 en þó var það ekki sambyggt samkvæmt túnakorti frá 1919. Nú hafa veggir húsanna hrunið nokkuð og því má telja þau samtengd. Tóftin er 400-450 m norðan við Reykjanesbraut. Norðurkot er á hæð og allt umhverfis er grasigróið tún, ræktað upp á hraunsvæði. Túnið er allt í hæðum og dældum. Tóftin er einföld og snýr austur-vestur og er 9 X 6 m að stærð og ekki er veggur fyrir vesturhlíð. Hólfín eru grjóthlaðin en gróin að utan. Mikið grjót hefur fallið inn í tóftina. Hleðslur hennar eru um 1,5 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:016 tóft útihús

64°01.406 22°08.627

Í Norðurkoti var útihús um 20-30 m norðnorðaustan við sjálfa bæjartóftina (019). Tóftin er um 5 m innan (vestan) við túngarð og stendur á grasi grónum hól. Hún er tæpa 200 m norðan við bæ (001) en tæpum 400 m neðan við Reykjanesbraut. Tóftin stendur á grasi grónum hraunhól en túnið umhverfis er í lautum og hæðum. Tóftin er enn mjög stæðileg. Hún er um 12 m á lengd en um 6,5 m á breidd og einföld. Op er á miðjum vesturvegg. Tóftin er hlaðinn úr grjóti en er vel gróinn að utan. Að innan eru veggir byrjaðir að hrynja ofan í tóftina þannig að innanmál hennar er einungis um 9 X 2 m. Veggir tóftarinnar hafa verið mjög þykkir (1,5 m) en það sést á innganginum.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:017 heimild um útihús

64°01.358 22°08.719

Fast norðvestan við Niðurkots-tóftina (020) var útihús samkvæmt túnakorti frá 1919. Tóftin hefur staðið 300-350 m norðan við Reykjanesbraut. Þar sem húsið stóð er grasi vaxið hraunlendi en engin merki um tóftina sjást.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:018 tóft útihús

64°01.392 22°08.700

Tæpa 200 m norðnorðvestur af Hvassahraunsbæ (001) er útihús merkt inn á túnakort frá 1919. Óljósar leifar sjást enn af útihúsinu sem er um 55 m vestan við Norðurkot (019) og 55 m norðaustan við Niðurkot (020). Túngarðurinn liggur við tóftina en rof er í garðinn þar sem tóftin er. Tóftin er rúmum 400 m neðan við Reykjanesbraut. Grasi vaxið hraun. Mikið um hæðir og dældir. Tóftin er einföld. Hún er 4 m á lengd en 3 m á breidd. Enginn austurveggur er á tóftinni. Í vesturvegg innanverðum má sjá greinilega grjóthleðslu en annars staðar er tóftin gróin og um 0,3 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Túnakort 1919

GK-160:019 Norðurkot tóft býli

64°01.386 22°08.632

“Á hægri hönd við Sjávargötuna voru ýmis kot, einu nafni nefnd Hvassahraunskotin. Þar var Suðurkot og Suðurkotsgerði. Norðurkot með Norðurkotsgerði ...” segir í örnefnaskrá. Um 185-195 m norðan við Hvassahraunsbæinn var Norðurkot og sjást merki þess enn greinilega. Norðurkot er um 80-90 m norðaustan við Niðurkot og útihúsið norðaustan við kotið er um 5 m innan við túngarð. Tóftin er tæpum 400 m neðan við Reykjanesbraut. Norðurkot er á hæð og allt umhverfis er grasigróið tún, ræktað upp á hrauni. Túnið er allt í hæðum og dældum. Tóftin snýr norðaustursuðvestur. Fast aftan austan við hana er önnur tóft sem snýr þvert á hana og eru þær nú samgrónar (sjá 160:015). Tóftin er 12,5 X 8 m að stærð. Enginn suðvesturveggur er á tóftinni. Hólfíð er grjóthlaðið en gróið að utan. Mikið grjót hefur fallið inn í það. Norðvestan við bæinn er djúp

dæld og hlaðið umhverfis hana. Suðvestan við bæinn má sjá óljósar leifar garðlags sem girt hefur af ræktaðan blett. Suðaustan við bæinn eru einnig nokkrar hleðslur garðlags sem girt hefur af tún.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3-4

GK-160:020 *Niðurkot* tóft býli

64°01.358 22°08.713

“Á hægri hönd við Sjávargötuna voru ýmis kot, einu nafni nefnd Hvassahraunskotin. Þar var Suðurkot og Suðurkotsgerði. Norðurkot með Norðurkotsgerði, þá var Niðurkot og Niðurkotstún...” segir í örnefnaskrá. Rúma 120 m norðvestan við bæ (001) sjást enn leifar Niðurkots. Kotið er um 80 m suðvestan við Norðurkot og 300-350 m neðan við Reykjanesbraut. Tóftin er á grasi gróinni hraunhæð en allt umhverfis eru dældir og hæðir. Tóftin er einföld, um 7 m á lengd en 6 m á breidd. Enginn vesturveggur er fyrir tóftinni. Hún hefur verið hlaðin úr grjóti en er alveg gróin að utan. Hæð hleðslna er 1,3 m.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3-4

GK-160:021 *Þorvaldskot* bæjarstæði býli

64°01.439 22°08.770

“Á hægri hönd við Sjávargötuna voru ýmis kot, einu nafni nefnd Hvassahraunskotin. Þar var Suðurkot og Suðurkotsgerði. Norðurkot með Norðurkotsgerði, þá var Niðurkot og Niðurkotstún, líka Þorvaldskot og Þorvaldskotstún. Sjást þar alls staðar rústir.” segir í örnefnaskrá. Samkvæmt lýsingu virðist Þorvaldskot hafa verið nyrsta kotið í túni Hvassahrauns, fremur nálægt sjó. Guðmundur Sigurðsson man ekki eftir þessu heiti en taldi að lýsingin gæti helst átt við tóftir um 300 m norðvestan við bæ. Þar er hringlaga túngarður og tóft í miðjunni. Tóftin er um rúmum 500 m norðan Reykjanesbrautar. Tóftin og garðlagið umhverfis eru á grasi grónu svæði fast ofan við fjöruborðið. Svæðið samanstendur af einni einfaldri tóft sem er um 16 X 6 m að stærð og er opin til norðurs og túngarði sem liggur umhverfis hana. Tóftin er hlaðinn úr grjóti en er mjög gróinn að utan. Grjóthleðslur eru byrjaðar að falla inn í tóftina og því er hún aðeins 3 X 9 m að innanmáli. Stærð túngarðsins að innan er 35 m X 24 m. Hleðslur tóftarinnar eru mest 1,5 m á hæð en túngarðurinn er 0,3 m á hæð. Tóftin var þaklaus undir það síðasta og var notuð í tengslum við sjósókn.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3-4

GK-160:022 *Kirkjuhóll* heimild um huldufólksbústað

64°01.388 22°08.541

“Kirkjuhóll er í Norðurtúni og Kirkjuhólslöt. Hóllinn er einnig nefndur Álfahóll, því að þar messaði huldufólkið.” segir í örnefnaskrá. Skáhallt (suðaustur) af Norðurkoti er aflöng klöpp eða hóll sem liggur norðvestur-suðaustur og var nefndur Kirkjuhóll. Hóllinn er um 300 m norðan Reykjanesbrautar. Gróinn aflangur hraunhóll í túni (ræktuðu upp á hraunsvæði). Klöppin er mjög löng og í suðausturenda hennar er fjárréttin.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 4

GK-160:023 tóft rétt

64°01.362 22°08.500

Um 25 m norðaustan við Þjófagerði (004) er gömul rétt sem hlaðin er upp við túngarðinn og er merkt inn á túnakort frá 1919. Réttin er um 130-140 m norðaustan við bæinn (001) og rúmum 200 m norðan við Reykjanesbraut. Réttin er byggð utan í klapparhól sem myndar vestur (norðvestur) hlið hennar. Allt umhverfis er gróið hraunlendi. Réttin samanstendur af einu hólfi. Vesturvegginn myndar klöppin og suðurvegginn myndar túngarðurinn. Aðrir veggir eru sérstaklega hlaðnir. Tóftin er að innanmáli 12-13 m á lengd en um 6 m á breidd. Hæð hleðslna er um 1 m og breidd er svipuð. Réttin er alveg grjóthlaðin.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:024 heimild um rétt

64°01.543 22°08.778

“Ofan sjávarkampsins er fjárréttin gamla.” segir í örnefnaskrá. Fjárréttin er nú horfin en hún var fast austan við Bæjarvík, um 150 m austan við 103.

Fjárréttin stóð þar sem laut er milli sjávarkampsins og hraunendans.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 4

GK-160:025 vegur leið

64°01.294 22°08.591

Heimreiðin að Hvassahraunsbænum (001) er enn á sama stað og hún var merkt inn á túnakort frá 1919. Gatan liggur vestur frá bænum og má sjá hleðslu undir veginum, nálægt bænum og um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Gatan liggur yfir gróin tún. Vegurinn er mest hlaðinn í um 0,3-0,4 m hæð. Hann er um 2,5 m á breidd.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:026 *Naustið hleðsla naust* 64°01.407 22°08.983
“Næst er svo Hvassahraunsvör eða Vörin. Hún er einnig nefnd Lendingin og Víkin stundum kölluð Lendingarvík. Upp af Vörinni var Naustið.” segir í örnefnaskrá. Í fjöruborði Lendingarvíkur, er hlaðið naust og um 10 m vestan er lítil ferhyrnd tóft á hæð ofan við fjöruborðið. Naustið er nálægt því að vera um 380 m norðvestan við bæinn. Hleðslan er 10 m norðan við garðlög (028). Naustið er 510-520 m neðan við Reykjanesbraut. Hleðslan er í fjöruborðinu en 10 m norðvestar er lítil, ferhyrnd hlaðin tóft á hæð við fjöruborðið. Í fjörunni eru hleðslur (A) upp af lendingunni sem mynda V-laga hólf. Hólfið er um 10 m á lengd en um 1 m á breidd innst en tæpir 6 m yst. Hæð hleðslna er 0,8 m og þær eru aðeins greinilegar að innan þar sem þær hafa verið hlaðnar upp í bakkana ofan fjöruborðsins. Steypt hólf (0,8 X 4 m) er í austur hliðinni en þar var grásleppa söltuð. Um 10 m vestan við hleðsluna er lítil ferhyrnd tóft á hæð við fjöruna (B). Tóftin er um 6,5 m á lengd en 4,5 m á breidd og snýr austur vestur. Op virðist hafa verið á austurvegg miðjum. Tóftin er alveg hlaðin úr grjóti og er 0,3 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 4

GK-160:027 *Stekkjarnes örnefni stekkur*
“Innraland er alls svæðið kallað frá túngarði í Hvassahrauni að landamerkjum móti Lónakoti. Stekkjarnes gengur út í sjó austan túngarðsins, einnig kallað Stekkjarnef. Þar, var álitíð, að hefði verið stekkur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 4

GK-160:028 *garðlag óþekkt* 64°01.407 22°08.985
Um 300 m norðvestur af Hvassahraunsbæ (001) og upp af naustinu (026) eru nokkur garðlög. Garðlögin liggja í hálfhring í kring um lítil timburhús í fjöruborðinu. Garðlögin eru um 480-490 m norðan við Reykjanesbraut. Garðlögin liggja á grasi grónu svæði að mestu umhverfis lítinn timburkofa ofan við fjöruborðið. Garðlag liggur í hálfhring umhverfis kofann er um 65 m langt. Út frá því liggja svo þrír garðar. Til vesturs liggur einn þeirra en beygir svo eilítið til norðurs áður en hann fjarar út (um 40 m á lengd). Annað garðlag liggur frá austurenda garðsins og til suðausturs að timburhúsinu (um 16 m að lengd) og þriðja garðlagið liggur niður úr hálfhringnum til norðvesturs (um 7 m). Garðlögin eru víðast um 1 m á breidd en 0,3 m á breidd og nokkuð hrunin.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:029 *Stekkjarhólsvarða varða*
“Þar upp af [027] er svo Stekkjardalur og er þar Stekkur. Þar upp af Stekkjarhóll og á honum Stekkjarhólsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 4

GK-160:030 *heimild um skotbyrgi*
“Hraunsnestjarnir eru upp af Bótinni. Þar er einnig Skollanef og Skollaflatir og eru gömul skotbyrgi þar nálægt.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 5-6

GK-160:031 *varða landamerki*
“Upp af Básun eru Tripphólar og Grýluholt, hæð með vörðu á.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 6

GK-160:032 *Skæringsvarða varða*
“Þarna [í kringum 031] eru Girðishólar og Skæringsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 6

GK-160:033 *Látur bæjarstæði býli* 64°01.206 22°09.589
“Vestan Látra tók við Vesturhraun. Þar, er talið, að staðið hafi bær, sem lagðist af við hraunrennslið, nefndist Látur.” segir í örnefnaskrá. Látur eru um 800 m vestan við Hvassahraun. Ekki sjást nein merki um bæjarstæði á þessum slóðum. Á svipuðum stað voru hlaðnar 3 tóftir og nokkrar vörður úr grjóti fyrir tókur á kvikmyndinni “Myrkrhöfðinginn”. Látur eru um 150 m norðan við Reykjanesbraut. Þröng vík með mörgum skerjum.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 6

GK-160:034 *Markvarða varða* 64°00.977 22°10.339

“..., þar næst er svo Fagrávík sem er norður af Afstapavörðu sem er uppi á brunann um ofan við veginn.” segir í örnefnaskrá. Á öðrum stað er sama varða nefnd Markvarða eða Fögruvíkvarða. Að sögn Guðmundar Sigurðssonar voru öll þessi nöfn notuð um sömu vörðuna sem er 80 m sunnan Reykjanesbrautar. Upp af Fögruvík er enn lítill tjörn. Suður frá austanverðri víkinni er Afstapabúfa sem er að mestu sunnan Reykjanesbrautar. Markvarðan var upp á háhól Afstapabúfu. Afstapabúfa er kletthæð fast ofan Reykjanesbrautar. Hæðartoppurinn er grasi vaxinn. Efst á Afstapabúfu er varða sem þó virðist ekki mjög fornleg, e.t.v. hefur hún verið endurhlaðin. Varðan er um 0,6-0,7 m á hæð. Er nálægt því að vera um 1 m í þvermál.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 7 og Ö-Hvassahraun AG, 2.

GK-160:035 Þvottagjá örnefni þvottastaður 64°01.111 22°09.050

“Næst veginum er Helguhola. Þá er Þvottagjá og fjærst Ullargjá. Þar var þvegin ull.” segir í örnefnaskrá. Um 20-30 m sunnan Reykjanesbrautar er Þvottagjá. Í raun er ekki um gjá að ræða heldur litla tjörn í hraunlendi. Um 5 m norðaustar er Helguhola sem er mun minni pollur. Báðar tjarnirnar sjást frá Reykjanesbraut.

Tjörnin er í grónu hrauni. Engar mannvistaleifar eru nú merkjanlegar við tjörnina.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 7

GK-160:036 Ullargjá heimild um þvottastað 64°01.092 22°09.100

“Næst veginum er Helguhola. Þá er Þvottagjá og fjærst Ullargjá. Þar var þvegin ull.” segir í örnefnaskrá. Um 50 m suðvestan við Þvottatjörn (035) er Ullargjá, í hvarfi frá Reykjanesbraut. Tjörnin er stærst tjarnanna þriggja og er hún í e.k. jarðsigi. Tjörnin er um 80 m sunnan Reykjanesbrautar.

Tjörnin er í jarðsigi í hraunlendi en engar mannvistarleifar eru í námunda við hana.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 7

GK-160:037 Hjallhólaskúti hleðsla fjárskýli 64°01.237 22°08.386

“Hellur eru suður og upp frá Tröðunum. Lítið eitt vestar eru Hjallhólar og Hjallhólaskúti þar í. Hann var fjárbyrgi.” segir í örnefnaskrá. Hjallhóll er rétt suðaustan túns en fast neðan Reykjanesbrautar. Hóllinn er 210-220 m suðaustan við bæ (001). Frá Reykjanesbrautinni er opið í hellinn greinilegt enda hellirinn innan við 20 m norðan við Reykjanesbraut.

Hraunhóll með jarðsigi. Gengið er ofan í dældina að sunnan og gefur þá að líta klettaveggi sem slúta inn og mynda þannig skjól. Hellar eða skjól eru bæði á austur- og vesturvegg. Austari hellirinn er líklega sá sem notaður hefur verið sem fjárskýli. Hann er um 10 m á lengd en 4-5 m á dýpt. Hellinum lokar að hluta náttúruleg upphækkun en ofan á hana hefur að hluta verið hlaðið 5-7 m langur veggur.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 7-8

GK-160:038 Smalaskáli örnefni smalakofi

“Suður af þessu svæði [037] er Smalaskáli og Smalaskálahæð. Þar á er varða Smalaskálavarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8

GK-160:039 Smalaskálavarða varða

“Suður af þessu svæði [037] er Smalaskáli og Smalaskálahæð. Þar á er varða Smalaskálavarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8

GK-160:040 Virkið hleðsla fjárskýli 64°01.239 22°07.453

“Í suðaustur frá Skyggni eru þrír miklir klapparhólar, sem heita Virkishólar. Virkishóllinn vestasti er stærstur. Mið-Virkishóllinn er minnstur, og þar austur af er Virkishóllinn austasti. Milli þeirra er hringlaga jarðfall í hraunið, tveggja metra djúpt og þrettán metra vítt. Þetta er Virkið. Þarna var hrútum hleypt til áнна um fengitímamann.” segir í örnefnaskrá. Virkið eru m 950 m suðaustur af Hvassfellsbænum en 330-340 m sunnan við Reykjanesbraut. Virkishólarnir eru þrír. Austasti og vestasti hóllinn standa nokkurn vegin hlið við hlið en á milli þeirra aðeins sunnar er miðhóllinn. Um 50 m sunnar (og eilítið vestar) en miðhóllinn er Virkið, sem er jarðsig.

Virkið er í grónu hraunlendi og er svæði þar sem jarðsig hefur orðið. Virkið er að mestu náttúrumyndun. Það er hringlaga og gengið hefur verið ofan í það að norðan. Þar, beggja vegna við innganginn, eru 6-8 m langar hleðslur í hvora átt og eru það einu mannaverkin sem sjást á þessum stað. Virkið er um 13 m í þvermál og hallast klettaveggir þess fram og mynda þannig skjól eða skúta. Norðvestarlega í Virkinu er að auki lítill skúti niður í

jörðina.

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8

GK-160:041 *Loftsskúti* heimild um fjárskýli

“Þar suður og upp af [040] er hólabyrping, Brennhólar. Loftsskúti er fjárbyrgi milli Smalaskála og Brennhóla.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8

GK-160:042 *Draugadalir* örnefni draugur

64°01.490 22°07.408

“Norðaustur af Virkishólum eru Draugadalir.” segir í örnefnaskrá. Draugadalir er nefnt hraunsvæði norðan Reykjanesbrautar og um 1 km austan við Hvassahraunsbæ. Vegarslóði liggur norðan Reykjanesbrautar í landi Hvassahrauns og liggur hann um dalina um 200-300 m vestar en þar sem hann sameinast Reykjanesbraut.

Á þessum stað er hæðótt hraunlendi, klettadrangar og dalir. Mjög skuggsýnt var í dölunum og telur Guðmundur Sigurðsson örnefnið þaðan komið. Ekki kannaðist hann við neinar eiginlegar draugasögur tengdar dölunum.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8

GK-160:043 *Hvassahraunselsstígur* heimild um leið

64°01.290 22°08.429

“Hvassahraunselsstígur liggur frá bænum og upp í selið og er nokkuð greinilegur á köflum þó svo að við göngum ekki að honum vísum við Reykjanesbrautina,” segir í Örnefnum og gönguleiðum. Ekki sjást greinileg merki stígsins fyrr en alllangt ofan við Reykjanesbraut. Gatan hefur legið frá bænum á svipuðum stað og tröðin (079) suðaustur frá bænum. Stígurinn lá frá Hvassahraunsbæ til suðausturs út túnið (við traðirnar). Síðan lá hann áfram til suðausturs um gróið hraunið sunnan Reykjanesbrautar og að selinu. Stígurinn er ekki greinanlegur í námunda við Reykjanesbraut.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 93

GK-160:044 heimild um vatnsból

“Vatnsbólið er undir skúta, eiginlega beint austur af selinu [002] og er erfitt að finna það.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8-9

GK-160:045 *Öskjuholtsskúti* örnefni fjárskýli

“Sunnan við Rjúpnahraun tekur við raunhryggur, er liggur frá vestri til austurs. Heitir það Öskjuholt og nær vestur í Afstapabruna. Þar er að finna Öskjuholtsskúta, Öskjuholtsgjá og Öskjuholtsbruna ofan til.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 9

GK-160:046 *Sauðhólsskúti* örnefni fjárskýli

“Þar suður af [045] eru Höfðar, allgott beitiland. Efst í Höfðunum er Sauðhóll, og Sauðhólsskúti eða Sauðhólshryggur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 9

GK-160:047 *Jónsvarða* varða

“Suður af Öskjuholti er svo Jónsvarða og stendur á hraunklökk.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 9

GK-160:048 *Haugarúst* varða

“Suður af Sauðhól [046] er hraunhóll, heitir Haugarúst, og þá Haugarústargjögur.” segir í örnefnaskrá “Norður af Geldingahrauni, suður af Jónsvörðu en austur af Sauðhól, er nokkuð mikil en flöt hæð sem heitir Haugrúst, Hugarúst eða Haugarúst og á henni varða.”

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 9; SG: Örnefni og gönguleiðir, 92

GK-160:049 *Markhelluhóll* áletrun landamerki

“Sunnan Einihlíða lá landamerkjálina Hvassahrauns og Krýsuvíkur í Markaklett, sem er austur af Búðarvatnssæði. Hann er nefndur Markhelluhóll í landamerkjálýsingu. Stafirnir Hvassa. - Ótta. - Krv. eru þar markaðir á hellu, sem snýr við norðaustri. Á hólnum er varða, sem mun heita Markhelluhólsvarda.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 10

GK-160:050 *Markhelluvarða* varða

“Sunnan Einihlíða lá landamerkjálína Hvassahrauns og Krýsuvíkur í Markaklett, sem er austur af Búðarvatnsstæði. Hann er nefndur Markhelluhóll í landamerkjálýsingu. Stafirnir Hvassa. - Ótta. - Krv. eru þar markaðir á hellu, sem snýr við norðaustri. Á hólum er varða, sem mun heita Markhelluhólsvarda.” segir í örnefnaskrá

GK-160:051 *Búðarvatnsstæði* heimild um vatnsból

“Þaðan [049] liggur landamerkjálína í norður um mitt Búðarvatnsstæði og Búðarhól, sem er Hraunhóll.” segir í örnefnaskrá “Gömul hestagata [069] liggur meðfram hrauninu og við fylgjum henni í austurátt fyrir tunguna og að Búðarvatnsstæðinu. Um vatnsstæðið endilangt liggur gamla sauðfjárveikivarnargirðingin sem hefur vísað okkur veginn hingað til. Vatnsstæðið er nokkuð stórt og virðist hafa verið lagað til af mannahöndum.” “Það kúrir í grasbletti ofan við úfið hraunið og þaðan er útsýnið vítt og fallett til suðurs og austurs. Örnefnið er sérkennilegt og gæti bent til þess að við vatnsstæðið hafi verið áningarstaður og þá jafnvel yfir nótt, þ.e. einhverskonar “búðir”. Ekki er ólíklegt að þeir sem unnu við kolagerð í Almennungi hafi hafist við tímabundið við Búðarvatnsstæðið og af því sé nafnið dregið”

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10; SG: Örnefni og gönguleiðir, 102

GK-160:052 *Skógarnefsskúti* heimild um fjárskýli

“Þaðan [Helgulaut] úr Búðarhól liggur línan um Klofningsklett, Skógarnef, Skógarnefsskúta, sem er fjárskjól, og Skógarnefsgren.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10

GK-160:053 *Skorásvarða* varða landamerki

“Þá liggur lína um Skorás með Skorásvörðu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10; SG: Örnefni og gönguleiðir, 100

GK-160:054 *Hólbrunnur* heimild um brunn

“Þá liggur lína um Skorás með Skorásvörðu. Þar norðan er Hólbrunnur, vatnsból í klöpp, sem heitir Hólbrunnshæð.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10; SG: Örnefni og gönguleiðir, 99

GK-160:055 *Hólbrunnsvarða* varða

“Þá liggur lína um Skorás með Skorásvörðu. Þar norðan er Hólbrunnur, vatnsból í klöpp, sem heitir Hólbrunnshæð. Á henni er Hólbrunnsvarða.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10; SG: Örnefni og gönguleiðir, 99

GK-160:056 *Taglhæðarvarða* varða

“Þá liggur lína um Skorás með Skorásvörðu. Þar norðan er Hólbrunnur, vatnsból í klöpp, sem heitir Hólbrunnshæð. Á henni er Hólbrunnsvarða. Þá er Taglhæð með Taglhæðarvörðu.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10

GK-160:057 *Markavarða* varða

64°01.627 22°05.839

“Þá liggur lína um Skorás með Skorásvörðu. Þar norðan er Hólbrunnur, vatnsból í klöpp, sem heitir Hólbrunnshæð. Á henni er Hólbrunnsvarða. Þá er Taglhæð með Taglhæðarvörðu. Þá er Markavarða rétt við þjóðveginn.” segir í örnefnaskrá. Austurmerki Hvassahrauns eru um 2 km austan við bæinn. Markavarða var á merkjum þar sem land hækkar ofan Reykjanesbrautar. Neðan Reykjanesbrautar má sjá girðingastaura á merkjum en ofan vegarins eru þeir að mestu horfnir. Varðan hefur verið um 150-250 m sunnan við Reykjanesbraut.

Gróið hraun ofan Reykjanesbrautar. Guðmundur Sigurðsson segir að þarna hafi staðið varða sem nú er hrúin. Ekki er vitað hversu skýr vörðubrotin eru nú og ekki fundust þau við leit

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 10

GK-160:058 varða

64°01.437 22°07.347

“Rétt þar austan við bæ, er allhár hóll norðan við veg þar sem vegurinn liggur milli þess hóls og annarra sunnan vegar, þessi hái hóll heitir Skyggir. Þetta er stór hraunhóll, sundursprunginn með vörðu á þaðan sést vítt um landið ...” segir í örnefnaskrá. Skyggir er um 660-670 m austan við Hvassahraunsbæ, fast norðan við vegarslóða sem liggur samsíða Reykjanesbraut í landi Hvassahrauns en 120-140 m neðan við Reykjanesbraut. Mjög sprunginn klapparhóll, gróinn mosa og lyngi. Varða var frá öröfi alda á þessum stað. Hún var endurhlaðin á síðari hluta 20. aldar en hefur aftur hrúnið. Á þeim stað sem varðan stóð er nú grjótdreif og merki Landmælinga Íslands steipt í klöppina.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun AG, 1

GK-160:059 gerði kálgarður 64°01.353 22°08.740

Um 10 m norðvestan við 020 sjást enn greinilegar leifar kálgarðs. Í garðinum stendur nú lítill kofi. Garðurinn er um 310-330 m norðan við Reykjanesbraut. Garðurinn er á grasi grónu svæði. Garðurinn er gróinn og alveg hruninn á kafla. Hann er um 45 X 38 m að stærð en rofinn og útfluttur á köflum. Hann er um 1 m á breidd en 0,4 m á breidd.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:060 Kvíavöllur örnefni kvíar

“... þar sunnar [en Stekkjardalur] er svo flöt í túnin sem heitir Kvíavöllur.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Hvassahraun AG, 2

GK-160:061 brunnur vatnsból 64°01.286 22°08.607

“Brunnur er suður af bæ.” segir í örnefnaskrá. Um 15 m suðvestan við íbúðarhúsið á Hvassahrauni er brunnurinn enn, að því er virðist óskemmdur. Brunnurinn er fast norðan við heimreiðina að Hvassahrauni og um 200 m norðan Reykjanesbrautar. Grasi vaxið svæði í námunda við bæinn. Yfir brunninn hafa verið settar bárujárnsplötur og á þær steinar og því er ekki hægt að greina stærð hans eða gerð. Svo virðist þó sem hann hafi verið grjóthlaðinn að innan og fremur stór.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun AG, 2

GK-160:062 heimild um brunn 64°06.256 22°08.627

Um 80-90 m suðvestan við bæ (001) er brunnur merktur inn á túnakort frá 1919. Brunnurinn hefur verið nálægt 120 m norðan Reykjanesbrautar. Á þessu svæði eru nú sléttuð tún. Brunnurinn sést ekki lengur en þar sem hann mun hafa verið er hringlaga hvompa um 4-5 m í þvermál og eru það líklega síðustu menjar brunnsins.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:063 hellir

“Fast við Strokkelinn að suðvestan er djúpur hellir eða jarðfall og var til skamms tíma girðing umverfis opið svo kindur hröpuðu ekki þar niður. Í hellinum eru grjóthleðslur en niður í hann er aðeins hægt að komast með því að síga eða nota stiga. Sagt er að hellirinn hafi verið notaður til landasúðu á bannárunum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 88

GK-160:064 heimild

“Í hæðinni norðaustast [af 048] er djúpt jarðfall sem hefur orðið mörgum kindum að fjörtjóni en hún hefur verið hlaðin í það uppganga,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 92

GK-160:065 varða

“Austarlega á Selásnum [sjá 002] er há varða sem sést víða að,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 92

GK-160:066 Grændalahellir heimild

“Norðaustur af Virkishólum eru Draugadalir. Þar eru einnig Grændalaflatir, Grændalir og Grændalavarða.” segir í örnefnaskrá “Austur af Virkishólum komum við í Grændali sem sumar heitir kalla Grundali. Dalirnir eru djúpir kjarr- og grasbollar í klettaásum en slíkt landslag er einkennandi fyrir Hvassahraunslandið. Á einum hraunhólum er varða sem heitir Grændalavarða og við þennan hól sunnanverðan er fjárskjól með hleðslum sem heitir Grændalahellir eða Lofsskúti og snýr op þess í suðurátt.”

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 98

GK-160:067 Grændalavarða varða

“Norðaustur af Virkishólum eru Draugadalir. Þar eru einnig Grændalaflatir, Grændalir og Grændalavarða.” segir í örnefnaskrá.

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 8

GK-160:068 Skógarnefsskúti örnefni skotbyrgi

“Ofan og sunnan við Krossstapana förum við um kjarrivaxnar hæðir sem heita Skógarnef og þar er

Skógarnefsskúti og Skógarnefsgen,” segir í Örnefnum og gönguleiðum
Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 101

GK-160:069 heimild um leið

“Gömul hestagata liggur meðfram hrauninu og við fylgjum henni í austurátt fyrir tunguna og að Búðarvatnsstæðinu. Um vatnsstæðið endilangt liggur gamla sauðfjárveikivarnargirðingin sem hefur vísað okkur veginn hingað til,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 102

GK-160:070 hellir útilegumannabústaður

Sagnir eru um útilegumannahelli nálægt Hvernum eina sem er við syðri enda Oddafells. Margir hafa leitað hellisins en engin fundið enda segir í sögum að hann hafi verið lítill og ómerkilegur og að hella hafi verið lögð yfir opið til að forða því að fé falli ofaní, segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 113

GK-160:071 Suðurkot bæjarstæði býli

64°01.318 22°08.369

“Á hægri hönd við Sjávargötuna voru ýmis kot, einu nafni nefnd Hvassahraunskotin. Þar var Suðurkot og Suðurstokksgerði.” segir í örnefnaskrá. Ekki er vitað hvar Suðurkot var. Suðaustan við Hvassahraunsbæinn (001) voru tón nefnd Suðurtún og því eðlilegt að álykta að á þeim slóðum hafi Suðurkot verið. Hins vegar ber að hafa í huga að Sjávargata er sögð liggja frá bænum (Hvassahrauni) og niður að sjó og Suðurkot er sagt austan hennar. Samkvæmt því ætti því Suðurkot að vera norðan bæjar! Ef svo hefur verið má vera að hringlaga garðlag sunnan Norðurstokks (þar sem einu sinni var tóft inni í 160:088) gæti hafa kallast Suðurkot. Garðlagið sem enn sést er a.m.k. sunnar en önnur kot sem þekkt eru í túninu. Um þetta verður þó ekkert fullt.

Grasi gróðið hraunsvæði þar sem skiptast á hæðir og dældir.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:072 Hvassahraunslending mannvirki lending

64°01.413 22°08.967

“Næst er svo Hvassahraunsvör eða Vörin. Hún er einnig nefnd Lendingin og Víkin stundum kölluð Lendingarvík.” segir í örnefnaskrá. 1703 er heimræði og brimsöm lending. Í Bæjarvík var lending heimamanna og hefur hún vísast verið á svipuðum slóðum um aldanna rás. Enn má sjá rudda braut norðvestur af 160:026 og svo virðist sem önnur rudd braut sé í fjörunni rétt suðaustar. Brautirnar eru um 500-550 m norðan Reykjanesbrautar. Fjaran er fremur grýtt og nokkrir klettir eru þar. Á þessum stað virðist mega sjá móta fyrir 2 lendingum. Önnur liggur upp fjöruna í átt að naustum (026) þar sem bátar hafa verið geymdir en hin liggur skáhallt upp í fjöruna.

Hættumat: engin hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:JÁM III, 156 og Ö-Hvassahraun, 4

GK-160:073 Hvassahraunssel heimild um sel

Í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín frá 1703 segir: “Selstöðu á jörðin þar sem heitir Hvassahraunssel; hagar eru þar sæmilegir, en vatnsból brestur til stórmeina.” “Upp af Brennhólum er Hálfnaðarhæð. Þar er hálfnuð leið frá bænum í Selið. Þá tekur við sunnan nokkur Selskrínshæð og þar sunnar er Viðunarhóll, skógi eða hrísi vaxinn. Þá er komið í Selið eða Hvassahraunssel, sem er vestan undir Selásnum. Veggir standa enn nokkurn veginn uppi, og gróður er þar í kring.” segir í örnefnaskrá “Í austurátt frá Haugrúst og langan veg suðaustur frá Bennhólum sjáum við Selásinn eða Selhæðirnar og þar norðvestan undir er Hvassahraunssel. Selstæðið er nokkuð stórt og þar eru tvennar tóftir af kofabyggingu en kvíin er vestarlega í seltúninu.” Haft í seli alllangt fram á 19. öldina, gæti verið allt til 1856 er allt fé var skorið. Á heimasíðu Ferlis segir: “Gengið var frá Reykjanesbraut upp að Loftsskúta þar sem mikil hleðsla er fyrir skúta í jarðfalli vestan undir hraunhæð. Varða er á hæðinni er gefur vísbendingu hvar skútann er að finna. Þaðan var haldið beina leið upp í Hvassahraunssel. Þangað er u.þ.b. hálf tíma gangur. Rjúpur á stangli. Há varða er á austanverðum hraunhrygg, sem selið er norðvestanundir. Tóttir tveggja heillegra húsa eru í selinu, hvort um sig þriggja herbergja. Gróinn stekkur er undir hraunásnum og annar hlaðinn, heillegur vestan við tóttirnar. Tækifærið var notað og selið rissað upp.”

Heimildir:JÁM III, 155; Ö-Hvassahraun, 8; SG: Örnefni og gönguleiðir, 92; <http://www.ferlir.is/?s=selfjarborgir&naid=606>

GK-160:074 bæjarstæði býli

64°01.303 22°08.558

Hjáleiga í byggð 1703 samkvæmt Jarðabók. Þar er getið um 4 hjáleigur og aðeins nefnt nafn einnar þeirrar (Þóroddskots 076). Ekki er vitað um staðsetningu hjáleignanna en líklegt verður að teljast að a.m.k. einhverjar þeirra hafi verið á svipuðum stað og leifar þeirra býla sem enn sjást (Norðurkot, Niðurkot, Þorvaldskot).

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:JÁM III, 156

GK-160:075 bæjarstæði býli 64°01.308 22°08.556
Hjáleiga í byggð 1703 samkvæmt Jarðabók. Þar er getið um 4 hjáleigur og aðeins nefnt nafn einnar þeirrar (Þóroddskots 076). Ekki er vitað um staðsetningu hjáleignanna en líklegt verður að teljast að a.m.k. einhverjar þeirra hafi verið á svipuðum stað og leifar þeirra býla sem enn sjást (Norðurkot, Niðurkot, Þorvaldskot).
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:JÁM III, 156-157

GK-160:076 Þóroddskot bæjarstæði býli 64°01.309 22°08.554
Hjáleiga í byggð 1703. Ekki er vitað hvar Þóroddskot hefur verið. Möguleiki er að býlið Þorvaldskot sé afbökun á nafninu og það hafi áður heitið Þóroddskot. Ekkert er þó hægt að fullyrða um þetta.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:JÁM III, 157

GK-160:077 Saunghóll bæjarstæði býli 64°01.325 22°08.385
Í skýrslu um ábúendur í Kálfatjarnarsókn um 1840 nefnir prestur býlið Saunghól sem hjáleigu frá Hvassahrauni. Þar hafði ekki verið byggð 1803 og virðist búskapur þar hafa verið skammvinnu, ef til vill nokkur ár um 1830. “Sönghóll var í Austurtúni. Hann var álitinn hulduhólksbústaður. Þar var Sönghólsbær, stundum tvíbýli, og man Guðmundur [heimildamaður] eftir gördum þar.” segir í örnefnaskrá. Sönghóll var einnig stundum nefndur Einbúi. Hann sést enn 50-70 m norðaustur af bænum. Engar leifar býlis sjást á þessum stað sem er um 200 m neðan Reykjanesbrautar. Lítill kletthóll, nokkuð gróinn er þó má sjá klappir standa upp. “...á honum var eitt sinn býli þar bjó kona er Margrét hét og átti 10 börn.” segir í viðbótum við örnefnalýsingu Hvassahrauns
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:JJ, 91; Ö-Hvassahraun, 3 og Hvassahraun viðbót, 158

GK-160:078 garðlag túngarður 64°01.228 22°08.605
“Túnið var girt túngarði, aðallega austan og sunnan. ... Á túngarðinum var Traðarhlið.” segir í örnefnaskrá. Túngarðurinn sem liggur umhverfis tún í Hvassahrauni er enn greinilegur víðast hvar. Suðurgarðurinn sést næstum alveg og svipaða sögu er að segja með austurhlutann. Að vestan og norðan er garðurinn slitróttari þó hann sé þar líka greinilegur á löngum köflum. Garðurinn er minnst í um 30-40 m fjarlægð (norðan við) frá Reykjanesbraut. Garðurinn liggur umhverfis túnið sem er gróið hraunlendi með tilheyrandi dældum og hæðum. Garðurinn liggur í nokkrum hlykkjum eftir hrauninu. Hann er víða nálægt því að vera 0,6 m á hæð og nálega 1 m á breidd.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 2-3

GK-160:079 Hvassahraunstraðir heimild um traðir 64°01.290 22°08.420
“Hvassahraunstraðir lágu í suðaustur frá bænum.” segir í örnefnaskrá. Hvassahraunstraðir lágu frá bænum (001) til suðausturs um húsaþyrpinguna (bæjarhólinn) og áfram til suðausturs til enda túnsins minna en 100 m norðan Reykjanesbrautar. Göturnar lágu um ræktuð tún á hraunsvæði. Varla má nú greina nokkrar leifar traðanna. Helst er að móti fyrir óljósum slóða í túni suðaustan við bæ.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 2-3

GK-160:080 Fjóshóll örnefni fjós 64°01.314 22°08.514
“Fjósatunga var hluti túnsins, suður frá bænum. Þar rétt hjá var Fjóshóll og annar hóll, Einbúi.” segir í örnefnaskrá. Fjóshóll er 20-30 m norðaustan við bæinn (001), nálægt bæði 010 og 011. Líklegt er að annað hvort þeirra hafi verið fjós og við það sé hóllinn kenndur en ekki verður fullyrt um það. Hóllinn er um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Hraunhóll vaxinn grasi eins og túnin umhverfis.
Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:081 tóft útihús 64°01.288 22°08.599
Um 2-3 m norðan við brunninn (061) og um 15 m sunnan (suðvestan) við Hvassahraunsbæ (001) er lítill tóft. Tóftin er í brekkurótum bæjarhólsins og fast norðan við heimreiðina. Tóftin er um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Tóftin stendur á grasi vöxnu svæði í brekkurótum. Tóftin er 2,5 X 2,5 m að stærð. Svo virðist sem op sé á suðurvegg hennar austast. Mikið virðist hrúnið inn í hana og þar er einnig talsvert rusl þannig að erfitt er að sjá hana að innan. Þó virðist hún grjóthlaðin og e.t.v. um 1,5 m á hæð, niðurgrafin. Að utan er tóftin gróin.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:082 *Kvíadalur* heimild um kvíar 64°01.303 22°08.309
“Kvíadalur er einnig í Suðutúni og Hjallhólar. Í Kvíadal voru ærnar mjólkaðar...” segir í örnefnaskrá. Örnefnið þekkist nú ekki lengur. Hjallhólar eru hins vegar þekktir og eru þeir rétt sunnan við túngarð en norðan Reykjanesbrautar. Kvíadalur gæti hugsanlega verið dæld eða dalur norðaustan við Hjallhóla. Engar mannvirkjaleifar er að finna neins staðar í Suðurtúni. Kvíarnar voru sennilega þar sem nú stendur rétt og braggi en ekkert verður um það fullýrt. Þetta svæði er 50-100 m norðan Reykjanesbrautar.
Hraunsvæði.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:083 tóft óþekkt 64°01.255 22°08.829
Einföld, grjóthlaðin tóft er um 200 m suðvestan við Hvassahraunsbæ (001) og um 70-80 m vestan við vegaslóða sem liggur um sumarbústaðaland Hvassahrauns. Um 3 m norðan við tóftina liggur vírgirðing (austur-vestur) sem girðir af sumarbústaðinn Þórshamar sem er þar norðan við. Tóftin er um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Mosa- og grasi vaxið klettasvæði með mikið af dældum og hæðum. Tóftin er einföld og um 5 m á lengd en 3 m á breidd. Hún er hlaðin úr grjóti, og nokkuð sigin en þó um 0,9 m á hæð. Op er á miðjum norðurvegg. Inni í tóftinni er talsvert grjót sem hefur hrunið úr veggjum hennar. Garðlag, sem virðist angi túngarðsins liggur frá heimreiðinni og að tóftinni.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:084 *Vatnsgata* heimild um leið 64°01.144 22°09.078
“Vatnsgatan lá heima frá bæ suðvestur í Vatnsgjárnar sunnan þjóðvegarsins.” Einnig nefnd Suðurtraðir. segir í örnefnaskrá. Vatnsgatan lá frá Hvassahraunsbæ og að Vatnsgjám. Gatan hefur vísast fylgt bæjartröðinni (025) innantúns en legið áfram til suðausturs. Engin merki um götuna eru nú greinanleg, hvorki í túni eða við Reykjanesbrautina en hún var lögð þvert á leiðina. Gatan hefur legið um gróið hraun, e.t.v. á kafla á svipuðum slóðum og vegur liggur nú í Hvassahraunslandi samsíða Reykjanesbraut.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3-4

GK-160:085 hellir fjárskýli 64°01.384 22°08.712
Um 55 m norðnorðvestan við Norðurkot (019) og um 45 m suðaustan við Niðurkot (20) er hellir í jörðu eða jarðsig. Svo lítur út sem þarna hafi verið fjárskýli um 10 m vestan við 018 og rúmum 400 m norðan við Reykjanesbraut. Jarðsig í grónu hraunlendi. Túngarður liggur að hellinum en er rofinn þar sem hellirinn/jarðsigið er. Skjól er á þessum stað þar sem brúnir jarðsigsins slúta fram og mynda helli eða skúta. Ofan í jarðsiginu miðju má greina um 2,5 m langa hleðslu en vel er gróið yfir jarðsigbotninn svo erfitt er um það að segja. Hægt er að fara ofan í jarðsigið að norðvestan. Það er um 7 m í þvermál.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:086 gerði kálgarður 64°01.290 22°08.574
Á túnakorti frá 1919 er merktur kálgarður 5-10 m suðvestan við suðvesturhorn bæjarins (001). Leifar þessa kálgarðs eru enn merkjanlegar að hluta um 1 m sunnan við heimreiðina. Kálgarðurinn er um 200 m norðan við Reykjanesbraut. Garðurinn er á grasi vöxnu svæði, eilítið aflíðandi. Garðurinn er 10 X 8 X 28 m en fjarar út til suðausturs. Hann er um 1,5 m á breidd en mest um 0,5 m á hæð. Á einstaka stað má sjá glitta í grjóthleðslur.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:087 *Sjávargata* gata leið 64°01.378 22°08.755
“Sjávargata lá heiman frá bæ niður í Víkina.” segir í örnefnaskrá. Sjávargatan lá niður í HVASSAHRAUNSVÍK. Gatan lá frá Hvassahraunsbænum (um 200 m frá Reykjanesbraut), niður tún vestan við öll kotin í túninu og niður að sjó (um 500 m neðan við Reykjanesbraut). Gatan hefur legið um grasi vaxin tún sem ræktuð voru á hraunsvæði. Ögreinileg merki slóðans má greina á stöku stað í túninu.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar
Heimildir:Ö-Hvassahraun, 3

GK-160:088 gerði óþekkt 64°01.457 22°08.553
Tæpum 300 m norðaustan við Hvassahraunsbæ (001) og um 180 m norðan við réttina (023) er gerði. Gerði þetta er um 430-450 m norðan við Reykjanesbraut. Gerðið er á grasi grónu hraunsvæði. Gerðið er óreglulegt og

hringlaga og samtals um 80 m að lengd. Guðmundur Sigurðsson man eftir tóft inni í gerðinu en engin tóft er þar nú. Inni í gerðinu er grasið gróíð í bylglulaga dældir (eins og eftir plógför). Garðlagið er 0,5-1 m á breidd og allt að 1 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:089 tóft+garðlag óþekkt 64°01.467 22°08.625

Um 100 m austan við túngarð og Norðurkot eru garðlög og lítil tóft. Svæðið er um 40 m norðan við 088, 130 m austan við Þorvaldskot (021) og um 450-500 m neðan við Reykjanesbraut. Gróíð hraunsvæði í hæðum og dölum. Garðlögin eru tvískipt. Annars vegar er nærri ferhyrnt gerði sem er 16-18 m á lengd en um 14 m á breidd. Norðan við þetta gerði og því samfast er svo annað hringlaga hólfið. Það er um 40 m í þvermál. 2 m norðan við gerðin er svo lítil tóft. Hún er ferhyrnd og 5 X 3,5 m á stærð og alveg hlaðin úr grjóti. Hleðslur hennar eru um 0,6 m á hæð. Op er á norðvesturhliði.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:090 garðlag kálgarður 64°01.420 22°08.577

Fast austan við túngarð, austur af Norðurkoti eru garðlög sem a.m.k. að hluta hafa verið kálgarðar. Garðlögin eru rúmum 400 m norðan við Reykjanesbraut. Norðurkot stendur á nokkuð hárra hraunbrúnni en landið lækkar nokkuð snögglega austan túngarðs. Að norðan heldur hraunbrúnninn þó áfram og þannig eru garðlögin í skjóli að norðan og austan, í dálítilli lægð. Garðlögin er um 1 m á breidd en 0,4 m á hæð, hlaðin úr grjóti. Þau mynda þrjú hólfið. Það vestasta er 43 X 11-12 m að innanmáli, því næst annað sem er 24-25 X 13-11 m að innanmáli og fast sunnan þess það þriðja (13 X 17 m að innanmáli). Hólfin eru byggð upp við klettavegg að norðan og eru ekki regluleg.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:091 hleðsla óþekkt 64°01.199 22°09.219

Rúmlega 1 km austan við merki við Vatnsleysu er hleðsla í sumarbústaðarlandinu sem þar er norðan Reykjanesbrautar. Hleðslan/garðlagið er 20-30 m norðan við veginn sem liggur samsíða Reykjanesbraut (norðar) í landi Hvassahrauns og nálægt 100 m norðan við Reykjanesbraut. Garðlagið er skammt sunnan lítills timburkoka og um 150 m suðaustan við nýlegt timburhús (íbúðarhús) sem er vestasta byggingin í landi Hvassahrauns. Garðlagið stendur í grónu hraunlendi. Hleðslur mynda hálf-sporöskjulaga garð eða hólfið, e.t.v. einhvers konar skjólgarð. Hann er 13-14 m í þvermál. Um 8-9 m breitt skarð er á vesturvegg hans.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:092 hleðsla óþekkt 64°01.212 22°09.120

Um 50 m norðaustan við 093 og fast austan við lítinn hvítan kofa (líklega aflagðan sumarbústað) eru grjóthleðslur upp við klettavegg. Um 100 m neðan við Reykjanesbraut. Gróíð hraunsvæði. Klettavegurinn myndar norðurhluta tóftarinnar og er tveir garðar hlaðnir upp við hann um 6 m á lengd hvor. Hólfið er opið til austurs. Hleðslur eru um 0,7 m á hæð en 0,7 m á breidd. Hugsanlegt er að um skjólgarð hafi verið að ræða.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:093 hleðsla leið 64°01.192 22°09.167

Um 50 m suðaustan við 091 er hlaðinn vegarslóði um 7 m frá norður-suður vegarslóðanum sem liggur samsíða Reykjanesbraut í landi Hvassahrauns og að steinsteypum grunni. 80-100 m norðan við Reykjanesbraut. Slóðinn liggur um gróíð hraun. Vegurinn er einungis um 7-10 m langur en 3-4 m breiður og hleðslur eru 0,8 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:094 tóft útihús 64°01.332 22°08.725

Um 50 m suðvestan við Niðurgerði (020) og beint ofan við kálgarðinn (059) er lítil tóft. Tóftin er rúmum 300 m norðan við Reykjanesbraut. Tóftin er á svæði þar sem nokkuð þýft er og sinuvöxtur er nokkur. Hún er í aflíðandi hæð. Tóftin virðist niðurgrafin að hluta. Hún er um 8 X 8 m að utanmáli. Norður- og austurveggir hennar eru lang greinilegastir og að innan eru þeir grjóthlaðnir í um 1,5 m hæð. Suður- og vesturveggir eru hins vegar verr farnir og að nokkru hrundir ofan í tóftina. Hluti af veggjunum er hrúnið inn í tóftina auk þess sem þar er nokkuð af rusli og því erfitt að mæla innanmál hennar. Það virðist þó ekki hafa verið mikið meira en 4 X 4 m.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:095 heimild um útihús 64°01.269 22°08.714

Rúmum 100 m austan við 001 var útihús samkvæmt túnakorti frá 1919. Engar leifar hússins sjást nú en íbúðarhús stendur sunnan við heimreiðina á svipuðum stað og húsið hefur staðið. Nú byggingar á þessum slóðum.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-160:096 gerði óþekkt

64°01.335 22°09.217

Nokkur hlaðin gerði eru rétt austan við vestustu sumarhúsin sem standa nú í Hvassahraunslandi. Þau eru um 100 m sunnan við sjó. Gróið hraunlendi. Líklegt er að öll þessi gerði séu nýleg og það austasta var greinilega nýhlaðið. Hin tvö virtust aðeins eldri en þó ekki ólíklegt að þau séu fremur nýleg. Þau voru þó skráð. Austara gerðið er þríhyrningslaga og er hver hlið um 9 m á lengd. Suðurveggur þess er hlaðin ofan á hraunhæð en hleðslur eru um 0,3 m á hæð. 20 m vestar er annað gerði, örlítið grónara. Það er 20-30 m ofan við sumarbústað með burstabaki. Gerðið er ferhyrnt og um 8 X 8 m að stærð. Það er einnig byggt upp við kletthæð og hleðsluhæð er um 0,3 m.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:097** hleðsla óþekkt

64°01.332 22°08.818

Hleðsluleifar sjást 5 m vestan við vegarslóða sem liggur til norðurs niður að sjó vestan við Hvassahrauns-tún. Hleðslurnar eru um 80 m vestan við 094 og um 70 m suðaustan við sumarbústaðinn Jónsvík. Hleðslurnar eru í lægð í mosa- og grasigrónu hraunlendi. Hleðslurnar virðast nýlegar. Greina má hleðsluleifar sem liggja í austurs-vestur en norðan þeirra má einnig greina hleðslur á stöku stað. Þar má sjá ryðleifar og einnig steypu afganga. Samtals eru hleðsluleifarnar um 6 X 4 m að stærð.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:098** tóft óþekkt

64°01.338 22°08.844

Einföld tóft er á hæð 20-30 m norðvestan við 097 og 40-50 m suðaustan við sumarbústaðinn Jónsvík. Grasi gróin hæð í grónu hraunlendi. Tóftin snýr norðaustur-suðvestur. Hún er einföld og hlaðin á 3 vegu, opin til suðvesturs. Tóftin er hlaðin úr stóru grjóti og er nokkuð mosagróin. Hún er 3 X 3,5 m að stærð.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:099** hleðsla óþekkt

64°01.383 22°08.928

Um 20 m vestan við vegarslóða sem liggur niður að sjó vestan við túnjaðar Hvassahrauns er hleðsla. Hún er 10 m vestan við sumarbústað sem er á milli Jónsvíkur og 028. Hleðslan er á hraunhól, umhverfis er grasi gróið hraunlendi. Ekki er greinilegt hvað þarna hefur verið, en hugsanlega varða. Grjóthleðslan er um 3 m í þvermál en 0,6 m á hæð. Hún er gróin mosa.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:100** tóft óþekkt

64°01.379 22°01.997

60-70 m vestan við 099 og um 50 m sunnan við 028 er tóft á hæð í hrauninu. Hún er um 50 m beint ofan við sumarbústað í fjöruborðinu (við 028). Hleðslan er á hraunhól, umhverfis er grasi gróið hraunlendi. Tóftin er 5,4 X 2 m að stærð og snýr norðaustur-suðvestur. Nokkuð er hrúnið inn í tóftina og er hún mosagróin.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:101** hleðsla óþekkt

64°01.337 22°08.922

30 m vestan við sumarbústaðinn Jónsvík er hlaðin upp eins konar varða. Hluti hennar er nokkuð mosagróinn en önnur ummerki benda ekki til þess að mannvirkið sé gamalt. Hleðslan er í grasi gróið hraunlendi. Hleðslan er um 1,5 m í þvermál og 1 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:102** tóft óþekkt

64°01.368 22°08.920

Tóft er um 50 m norðan við sumarbústaðinn Jónsvík og 30 m sunnan við 099. Tóftin er á hæð í grónu hrauni. Tóftin er 2 X 5 m að stærð og snýr austur-vestur. Hún er einföld, nokkuð hrúnin og gróin en virðist þó ekki hafa verið hlaðin hátt upp.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:103** gerði óþekkt

64°10.513 22°08.753

Um 150 m austan við 021 er gerði. Það er 20 m ofan við sjávarkampinn, milli hans og hraunbrúnar. Gerðið er um 50 m austan við 104. Er þar sem laut er milli sjávarkampsins og hraunendans. Gerðið er mjög sigið og gróið. Því er ekki skipt upp og ekki er lengur greinanlegt op á því. Að sunnan er gerðið byggt ofan á hraunbrúnina en hleðslur eru mest um 0,3 m á hæð.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda**GK-160:104** tóft óþekkt

64°01.368 22°08.920

Um 60 m vestan við 103 og tæpum 100 m austan við 021 er kofatóft. Hún er um 30 m ofan við sjávarkampinn. Tóftin er í mosa- og grasivöxnu hrauni. Tóftin er einföld og ekki er lengur hægt að greina op á henni. Hún er 4 X

2,5 m að stærð.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-160:105 tóft óþekkt

64°01.297 22°08.909

Tóft er 5 m austan við vegarslóða sem liggur niður sumarbústaðahverfi í Hvassahrauni (annar vegarslóði er nokkur austar og enn annar nokkru vestar). Tóftin er um 150 m suðvestan við sumarbústaðinn Jónsvík. 5 m vestan við tóftina er girðing. Tóftin er í mosa- og grasivöxnu hrauni. Tóftin er hlaðin úr grjóti. Hún er einföld og virðist ekki hafa verið mikið mannvirki. Tóftin er 5 X 2 m að stærð, inn í henni er nú moldarflag og gaddavírs afgangar.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-160:106 tóft óþekkt

64°01.358 22°09.120

Hrunin kofarúst er um 50 m suðsuðaustan við skúr sem stendur í fjörunni í sumarbústaðahverfinu í Hvassahrauni. Kofarústin er um 100 m suðvestan við brúnmálaðan sumarbústað nyrst í hverfinu. Tóftin er í mosa- og grasivöxnu hrauni. Tóftin er mjög hrunin. Hún er nú um 6 X 7 m að stærð en einungis sökum þess að veggir hennar eru alveg hrundir, innanmál er einungis um 1 X 4 m. Op virðist hafa verið austast á norðurvegg hennar.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-160:107 gerði óþekkt

64°01.295 22°09.012

Gerði er um 100 m vestan við vegarslóða sem liggur um sumarbústaðahverfi Hvassahraun til norðurs (miðjúsloði, en þrír slóðar liggja um hraunið). Það er í lægð í hrauninu, á milli tveggja sumarbústaða. Gerðið er í mosa- og grasivöxnu hrauni. Gerðið er ferhyrnt og einfalt. Það er hlaðið með einfaldri steinaröð, 13 X 13 m að stærð. 13 m austar er svo 7 m löng hleðsla sem helst virðist í tengslum við gerðið. Einungis sjást leifar smásteyna þar sem norður og vesturvegir gerðisins voru.

Hættumat: hætta, vegna framkvæmda

GK-161 Hvassahraunskot

Hjáleiga Hvassahrauns 1847.

GK-161:001 Hvassahraunskot bæjarhóll bústaður

64°01.308 22°08.555

Norðurkot, Niðurkot og Suðurkot voru oft einu nafni nefnd Hvassahraunskot, einnig getur verið að Hvassahraun 2 hafi verið nefnt Hvassahraunskot en ekkert verður um það sagt.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

GK-641 Fornleifar á fleiri en einni jörð

GK-641:001 Heljarstígur garðlag göngugarður

“Syðst í tjörninni var grjótgarður, sem gengið var eftir og er nefndur Heljarstígur. Hann var þjóðbraut milli bæjanna.” segir í örnefnaskrá

Heimildir:Ö-Innri-Njarðvíkur, 3-4

GK-641:002 Þórustaðastígur heimild um leið

63°59.791 22°15.238

“Þórustaðastígur er götuslóði frá Þórustöðum og að Vigdísarvöllum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum. Heiðarstígur er ...” líka nefndur Þórustaðastígur og liggur alla leið suður og upp til Núphlíðarháls og hann sameiginlegur Heiðarstígur fyrir alla Inn-Ströndina.” segir í örnefnaskrá. Milli Kolagrafarholts og annars hóls sem er norðar er dæld sem er grasi gróin. Merki Þórustaðastígsins eru greinileg í dældinni. Göturnar lágu svo áfram yfir hraunið til suðurs. Ekki sjást skýr merki um Þórustíg við Reykjanesbrautina.

Göturnar lágu yfir gróið hraun. Sjá lýsingu í bók SG 126-127.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 126 og Ö-Þórustaðir, 4

GK-641:003 Alfalarleið gata leið

64°01.492 22°07.408

“Um jörðina [Hvassahraun] hafa frá alda öðli legið ferðamannaleiðir til Suðurnesja. Má enn sjá þrjár brautir: Alfalarleið, troðninga hestalestanna, þjóðveginn, leið hestvagna og bifreiða, og nú síðast liggur um jörðina

Reykjanesbrautin.” segir í örnefnaskrá “Almenningavegurinn er elsta sjáanlega samgönguleiðin um hreppinn og liggur hún víðast hvar tiltölulega stutt frá byggðinni en þó yfirleitt ofan við Gamla- Keflavíkurvegin og innarlega í Hvassahraunslandi, einnig fyrir ofan Reykjanesbrautina. ... Þetta nafn, Almenningsvegur, virðist helst (eða eingöngu) hafa verið notað af Voga- og Vatnsleysustrandarbúum því þar sem vegurinn liggur um Hvassahraunsland og innar var hann kallaður Alfaraleiðin.”“Önnur gömul þjóðleið, eða sú sem liggur með sjónum milli Voga og Brunnastaðahverfis, var einnig kölluð Alfaraleið en ekki Almenningsvegur.” segir í örnefnalýsingu Straums. “Þá liggur hér vestur um hraunið Alfaraleiðin [GK-651:001] í miklum djúpum lægðum, sem nefnast Draugadalir.” segir í örnefnalýsingu Hvassahrauns. Draugadalir eru að mestu í landi Hvassahrauns. Dalirnir eru norðan Reykjanesbrautar, þar sem vegurinn sem er samsíða Reykjanesbraut norðan hennar sameinast brautinni, austarlega í landi Hvassahrauns. Ekki er greinilegur slóði á þessum stað en Alfaraleiðin er vel merkjanleg víða í hrauninu, t.d. nálægt skógarreit í landi Þorbjarnarstaða. Gatan liggur um hraun. Almenningsvegurinn var einnig nefndur Alfaraleið og lá frá Vogum og inn í Hafnarfjörð. Leiðin var vörðuð og enn má sjá nokkur vörðubrot á fyrsta hluta leiðarinnar frá Vogum auk þess sem einstaka vörður standa enn við leiðina. Gatan sjálf er víða greinileg sem dæld í gróið hraunið og kemur breikkun Reykjanesbrautar víða til með að eyða meira af götunni en þegar er skemmt.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Straumur, 7, Ö-Hvassahraun, 1 og SG: Örnefni og gönguleiðir, 23

GK-641:004 vegur leið

“Ofan og sunnan Strokamels eru Rjúpnadalir, djúpir grasbollar milli gróinna hraunhóla og Rjúpnadalshrauns eða Rjúpnadalhraun umhverfis þá. Þarna upp með Afstapahraunsjaðrinum er greinileg hestagata og má ætla að um hana hafi verið farið til eldiviðartöku í Almennung og þá frá Suðurnesjum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir: SG: Örnefni og gönguleiðir, 88-89

GK-641:005 Rauðhólastígur heimild um leið

64°00.607 22°11.179

“Austan úr Hraunum kemur annar stígur, heitir Rauðhólastígur eða Óttarsstaðaselstígur. Hann lá upp á svokallaða Velli og var mikið farinn í smalamenskum.” segir í örnefnaskrá Hvassahrauns. Stígar 004 og 005 lágu saman í sveig við Lambafellshraun. Rauðhólastígur lá upp með hraunjaðrinum frá Kúagerði á svipuðum stað og vegarslóðinn að Keili er nú. Á þessum stað var vegarslóðinn um 200 m frá Reykjanesbraut, austar var hann nær en vestar fjær. Stígurinn náði upp í Rauðhólasel. Stígurinn er greinanlegur sem dæld í gróið hraunið á stöku stað.

Hættumat: hætta, vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Hvassahraun, 8

GK-641:006 Hálsastígur heimild um leið

“Vestur með Hálsnum liggja Hálsagötur, almenningsvegur til forna og lá suður um Selvelli, Þrengsli, Hraunssel og á Grindavíkurveg rétt hjá Mjöltunnuklifi.” segir í örnefnaskrá “Með hlíðum Lambafellanna liggur Mosastígur sá sem nefndur er í D-lýsingu en stígurinn liggur frá Straumi um Almennung og allt upp að Dyngjum eins og fyrr segir. Fyrrum var farið meðfram hálsinum eða yfir hann allt eftir því hvort fólk var á leið til Krísuvíkur, á Vigdísarvelli, Selatanga eða til Grundavíkur og voru leiðirnar þarna um kallaðar Hálsagötur.”

Heimildir: Ö-Vatnsleysa, 10; SG: Örnefni og gönguleiðir, 105

GK-641:007 Brúnavegur heimild um leið

“Fyrir ofan Brunnastaðaselsgjá taka svo Brúnir við en það eru efstu hjallar heiðarinnar. .. Sagnir eru til um Brúnaveg og var hann talinn liggja frá Afstapahraunsjaðrinum þvert yfir heiðina um brúnirnar og til Grundavíkur. Engin gata er sjáanleg á þessum slóðum en grundvíkingar stytta sér iðulega leið til Hafnarfjarðar ef veður var gott og fóru þá “inn brúnir” eins og sagt var,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir: SG: Örnefni og gönguleiðir, 68

GK-641:008 heimild um leið

“Frá Auðnum, um hlaðið í Landakoti, inn túnið, ofan við tóftarbrotin í Götu og að Þórustöðum liggur troðningur, sem var alfaraleið um Ströndina og liggur áfram inn á bæi.” segir í örnefnaskrá

Heimildir: Ö-Landakot, 6

GK-641:009 Stapavegur heimild um leið

“Svokallaður gamlivergur lá ofan við byggðina [við Brunnastaði ?] og meðfram henni allt utan úr Njarðvíkum um Vogastapa (þar nefndur Stapavegur), Voga og meðfram Djúpavogi um Djúpavogsheiði og áfram inn Vatnsleysuströnd. Sér nú á enda þessa vegar við Töðugerðisvörðu eða Halakotsvörðu. Gamlivergur er talinn vera nærri jafngamall byggðinni í landinu og var á sínum tíma þjóðvegur um Suðurnes. Var hann fær bæði

gangandi og ríðandi mönnum og vel mátti greina hann, meitlaðan í hraunklappirnar eftir gengnar kynslóðir. Höfundur gat ekki betur séð en búið væri að stórskemma og jafnvel eyðileggja veg þennan þegar á leið veturinn, vegna hitaveituleiðslu, sem lögð var úr Vogum að Brunnastaðahverfi nær því samsíða honum.” Lýsing á Stapagötu í bók SG bls, 132-134.

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 34

GK-641:010 *Einingavegur* heimild um leið

“Einingavegur, sem jafnvel er talinn enn eldri troðningur en Gamlivegur, er allfjarri byggðinni, M.a. liggur hann nærri svokölluðum Presthólum í Strandaheiði.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 34

GK-641:011 *Strandavegur* vegur leið

“Lagning Strandavegar hófst í Hafnarfirði 1904 og lauk í Keflavík 1912. Liggur sá hluti hans sem í Brunnastaðalandi er m.a. meðfram svokölluðum Skjaldarkotslágum og meðfram Lambskinnshól í Strandarheiði, um einum kílómetra frá byggðinni. Vegur þessi er fjögurra metra breiður með hlöðnum köntum, sæmilega beinn og sléttur, enda eru lægðir undir honum uppfylltar. Hann var gerður fyrir hestvagna, en upp úr 1917 tóku bílar að fara um hann. Á árunum 1920-1930 var hluti Strandavegar færður nær byggðinni, svo einskonar olbogi myndaðist á hann. Þá var hætt að nota gamla, upphlaðna veginn.”

Heimildir:Gunnar Ingimundarson: Örnefni í Brunnastaðahverfi, 34-35

GK-641:012 *Eiríksvegur* vegur leið

64°00.811 22°11.085

“Á þessum slóðum [002] sjáum við annað sýnishorn af vegagerð fyrri tíma en það er Eiríksvegur og liggur vegarstæðið þráðbeint frá Akurgerðisbökkum en þeir eru neðan og vestan við Kúagerði og síðan áfram vestur yfir holt og hæðir.”“Hér um [við Akurgerði] lá Almenningsgatan eða hestslóðin og héðan lá ein fyrsta tilraun til vegagerðar á landi hér, sem þó var aldrei notuð, kallast Eiríksvegur, því Eiríkur faðir Árna Kaupmanns og leikara í Reykjavík var verkstjóri. Vegurinn lá upp í Heiðina.” segir í örnefnaskrá. Eiríksvegur lá frá þeim stað sem nefndur er Akurgerði. Slóðinn var meðfram Steinkeravík/Kúagerðisvík og áfram til vesturs inn heiðina. Meðfram Kúagerðisvík liggur bíslóði samsíða Reykjanesbraut og endar hann í Strandavegi. Næstum fast frá slóða þessum má sjá leifar Eiríksvegar fast upp við fjörukambinn og svo til vesturs. Gatan er greinileg á grasi grónu svæði ofan við fjörukambinn en verður ógreinilegri þegar komið er út í meira hraunlendi norðvestar. “Vegurinn er nefndur eftir verkstjóra vegagerðarmannanna sem hét Eiríkur Ásmundarson frá Grjótá í Reykjavík (1840-1893) ... Eiríksvegur er 3-4 m breiður og í honum er mikið af grjóthnullungum. Ekkert farartæki hefur hingað til nýtt sér “samgöngubótina” því vegargerðin dagaði uppi í Flekkuvíkurheiðinni einhvern tíman fyrir síðustu aldamót. Almenningsvegurinn [002] liggur svo til samsíða Eiríksvegi á þessum slóðum ýmist ofan eða neðan hans og á kafla liggja allir þrír vegirnir samsíða, Strandarvegurinn neðstur [011], síðan Almenningsvegurinn en Eiríksvegurinn efstur.”Gatan er var upphlaðin a.m.k. á kafla.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:Ö-Vatnsleysa, 7 og SG: Örnefni og gönguleiðir, 24

GK-641:013 *Gamli-Stapavegur* heimild um leið

“Fyrr á öldum lá gatan ofar á Stapanum en í heildi frá árinu 1840 er hún kölluð Gamli-Stapavegur. Sú gata er nú horfin að mestu leyti. Mjög villugjarnt var á Gamla-Stapavegi og þess vegna var gerð ný þjóðleið og lá sú nær sjónum,” segir í Örnefnum og gönguleiðum

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 44

GK-641:014 *Skógfellavegur* heimild um leið

63°57.997 22°23.069

“Í lægðinni fyrir ofan spennustöðina við Stapahornið og ofan við Reykjanesbrautina sjáum við fyrst móta fyrir Skógfellavegi sem var fyrrum þjóðleið til Grindavíkur.” Lagðist af um 1920, segir í Örnefnum og gönguleiðum Skógafellavegur er merktur með skilti um 20-30 m neðan Reykjanesbrautar. Skiltið er hins vegar norðaustan við slóðann sjálfan en það má sjá móta fyrir honum suðvestan við skiltið. Vegurinn liggur um gróið hraunið.

“Í heimildum ber leiðin eftirfarandi nöfn: Skjógfellavegur, Skógfellsvegur, Vogavegur, Sandakravegur og Sandakradalsvegur.” Ýtarleg lýsing á veginum er í bók SG b.s 128-132.

Hættumat: hættu, vegna vegagerðar

Heimildir:SG: Örnefni og gönguleiðir, 46

GK-642 *Óstaðsetjanlegar fornleifar*

GK-642:001 garðlag

[1379]: j rekvm. skogi ok hagabeit. fra nyia gordvm ok in at gardi þeim er geingvr ofan vr Hraune fram at sia firir innann akvrgerdi.

Heimildir:DI III 340

GK-642:002 *Akurgerði* örnefni akur

[1379]: j rekvm. skogi ok hagabeit. fra nyia gordvm ok in at gardi þeim er geingvr ofan vr Hraune fram at sia firir innann akvrgerdi.

Heimildir:DI III 340

6. Helstu tegundir menningarminja og ástand þeirra

Alls hafa verið skráðar 1300 fornleifar á 39 jörðum í Vatnsleysustrandarhreppi, sem gerir rúmlega 33 minjastað á jörð að meðaltali. Við skráningu minja er notast við tvenns konar flokkun. Í fyrsta lagi er flokkað eftir eðli fornleifanna, en með því er reynt að greina á milli hvort á staðnum sé mannvirki, hvort aðeins er vísbending um að mannvirki sé eða hafi verið þar, hvort um er að ræða stað sem tengist þjóðsögum eða markverðum atburðum eða náttúruminjar, sem hafa menningarsögulegt gildi. Innan hvers flokks er síðan reynt að greina frekar eftir gerð. Flokkun af þessu tagi kemur ekki nema að takmörkuðu gagni við svæðisskráningu, vegna þess að þær heimildir sem stuðst er við eru yfirleitt ekki svo nákvæmar að hægt sé að sjá hvort mannvirki er enn á þeim stað sem lýst er, eða hvort mannvirki hefur nokkurn tíma verið á minjastaðnum. Þessi flokkun kemur því fyrst verulega að gagni eftir að farið er á vettvang. Tegundir fornleifa á skráningarsvæðinu eru skráðar hér að neðan.

álagablettir	4	heimild	851
áletrun	5	hellir	4
brunnar	6	hleðsla	17
bæjarhólar	39	mannabein	1
bæjarstæði	127	mannvirki	1
dysjar	1	tóftir	23
garðlög	17	vörður	86
götur	3	vegir	5
gerði	6	þjóðsögur	1
götur	3	örnefni	103

Víða var hægt að greina hlutverk þeirra staða sem skráðir voru og eru þau sýnd í eftirfarandi töflu.

Búsetuminjar		Aðrar minjar	
bústaðir	83	landamerki	29
býli	85	refagildrur	3
		skotbyrgi	8
Minjar um jarðrækt		Aðrar búsetuminjar	
akrar	1	brunnar	70
kálgarður	34	þvottastaðir	11
áveita	1	vatnsból	13
Búnaðaminjar innan túns		Útgerðarminjar	
útihús (ótilgreind)	231	herslugarðar	1
fjárhús	13	verbúðir	8
lambhús	4	hjallar	7
hesthús	2	sjóbúðir	4
fjós	6	herslubyrgi	19
túngarðar	22	naust	24
hlaða	3	uppsátur	8
heygarðar	2	lendingar	99
hrútakofi	3	fiskireitir	3
smiðjur	2		
myllur	2		
hænsnakofi	1		
geitakofi	1		
Búnaðarminjar utan túns		Samgönguminjar	
stekkir	23	áfangastaðir	2
sel	32	leiðir	101
mógrafir	8	brýr	1
réttir	17	samgöngubætur	1
kvíar	8	traðir	9
beitarhús	1	göngugarður	1
smalakofar	4		
fjárskýli	23		
torfristustaðir	1		
vörslugarðar	1		
kolagrafir	6		
varnargarðar	3		
Kirkjur og legstaðir		Samkomuminjar	
legstaðir	5	verslunarstaður	1
kirkjur	1	aftökustaður	1
hálfkirkja	2		
bænhús	1		
		Þjóðsögustaðir	
		huldufólksbústaðir	7
		draugar	1
		útilegumannabústaður	1

Bæjarhólar og bæjarstæði

Yfirleitt hafa bæir staðið á sama stað öldum saman, jafnvel allt frá landnámsöld til þessarar og hafa þá myndast bæjarhólar sem eru samsettir úr byggingaleifum og mannvistarlögum. Í bæjarhólum er mestra og fjölbreytilegastra fornminja að vænta. Í þeim er geymd saga daglegs lífs kynslóðar á kynslóð ofan og í þeim er flesta forngripi að finna. Bæjarhólar eru því langmikilvægasta tegund fornleifastaða og brýnt að koma í veg fyrir að þeir verði eyðileggingu að bráð. Vandinn við bæjarhóla er, að í meirihluta tilfella er enn búið á þeim og víða hafa steypuhús með djúpum kjöllum verið byggð á þeim og skemmt þá að meira eða minna leyti. Þar sem enn er búið á bæjarhólum er hæpið að réttlætanlegt sé eða raunhæft að friða þá fyrir frekara raski, en skemmdir bæjarhólar geta þó verið markverð rannsóknarefni og er mikilvægt að reynt verið að finna leiðir til að fylgjast með framkvæmdum á þeim, enda skýrt í lögum að ekki megi raska þeim. Mikilverðastir eru þó bæjarhólar, sem ekki hefur verið byggt á eða orðið fyrir raski. Sjaldnast er hægt að komast að því hvort bæjarhólar eru óskemmdir eður ei, nema við vettvangsathugun, en oftast er til upplýsingar um hvort bæjarhús hafi verið flutt og má ganga útfrá því, að þar sem hús hafa ekki verið flutt séu bæjarhólar minna eða meira raskaðir. Á skráningarsvæðinu má ætla að séu nær engir óhreyfðir bæjarhólar sökum þess að svæðið er enn nær allt í byggð.

Fyrir utan bæjarhóla á býlum sem verið hafa í byggð fram á þessa öld eru fjölmargir staðir þar sem byggð hefur annaðhvort varað í stuttan tíma eða þar sem hjáleigur eða afbýli hafa lagst í eyði, eins og sjá má af töflunni sem fylgir byggðasögukaflanum. Frá sjónarmiði fornleifafræðinnar eru staðir af þessu tagi ekki síður mikilvægir en bæjarhólar á lögbýlum, því oft er meira eftir af byggingum í kringum bæjarhólinn, þ.e. útihúsum og görðum. Slíkir staðir hafa einnig meira kynningargildi því á þeim getur verið auðvelt að átta sig á legu og afstöðu bygginga en bæjarhólar eru oftast ekki annað en ólögulegir hólar, margir huldir sjónum af byggingum og uppfyllingum. Nokkrir slíkir staðir eru á skráningarsvæðinu, mun þar vera eitthvað um fornleifar sem gætu nýst vel til kynningar á sögu svæðisins en það mun skýrast betur við aðalskráningu.

Útihús

Fyrir utan bæjarhúsin sjálf voru peningshús helstu byggingar á hverri jörð. Eins og víðast á Íslandi voru útihús dreifð um túnin. Flest slík hús voru fyrir sauðfé, en einnig hefur

verið nokkuð af hesthúsum og fjósum en lítið af lambhúsum. Þar sem fjós eru ekki skráð sem sérstakar byggingar hafa þau sennilega verið hluti af bæjarhúsunum eins og meginþorri smiðja og e.t.v. skemma á skráningarsvæðinu. Ef tekið er mið af heimildum um fjárhús, fjós, hesthús, hrútakofa, lambhús, skemmur, hlöður, útihús og smiðjur og þeim deilt niður á jarðirnar kemur í ljós að meðaltali má ætla að tæplega 7 útihús hafi verið á hverri jörð, sem er mjög mikið. Til samanburðar má geta þess að aðeins voru milli 4 og 5 útihús á hverri jörð í landbúnaðarhéruðunum Borgarfirði, Eyjafirði og Fnjóskadal. Líklega mun fjöldi útihúsa dragast saman við aðalskráningu þar sem einhver útihús gætu verið tvískráð.

Útihús virðast oftast hafa staðið á sömu stöðum um aldir og hafa á slíkum stöðum myndast litlir rústahólar. Fyrir einni öld síðan voru langflestar byggingar á Íslandi peningshús, en þeim hefur fækkað meira síðan en nokkurri annarri tegund mannvirkja. Ástæðan er fyrst og fremst túnrækt með stórvirkum vinnuvélum og einnig hafa yngri peningshús úr steypu víða verið byggð ofan á eldri útihúsarústum.

Hlöður urðu ekki algengar á Íslandi fyrr en undir lok 19. aldar eða í byrjun þeirrar 20. og munu hey víðast hafa verið geymd í stæðum eða gryfjum við útihús. Í hreppnum eru skráðar 3 hlöður og 2 heygarðar.

Tún, garðar og akrar

Á fyrri hluta 19. aldar voru tún almennt ekki girt á Íslandi og virðist svo hafa verið um allnokkrar aldir. Á 19. öld var rekinn áróður fyrir túngarðshleðslum og um aldamótin síðustu voru komnir garðar í kringum nokkur tún á skráningarsvæðinu. Alls eru skráðir 22 túngarðar, en þeir eru sennilega fleiri enda virðast hafa verið grjóthlaðnir garðar um flest tún á stærri sem smærri jörðum. Iðulega er ekki hægt að greina aldur garðanna, en líklegast verður að telja að flestir séu þeir frá 19. öld. Auk eiginlegra tún- og vörslugarða sem gerðir voru til að hlífa túnnum við ágangi kvikfjár voru sumstaðar byggðir sérstakir garðar, til að verja tún og hús fyrir skriðuföllum og flóðum. Aðeins þrír varnargarðar eru skráðir en iðulega eykst við þennan flokk við aðalskráningu.

Á undanförunum árum hafa orðið hraðar framfarir á sviði fornleifavísinda og hafa menn m.a. þróað aðferðir sem byggja á efnagreiningum á jarðvegi og geta með því móti sagt til um ræktun túna og áburðarnotkun til forna. Til þess að hægt sé að beita slíkum aðferðum verða túnin að vera óskemmd af vinnuvélum og helst má tilbúinn áburður ekki hafa verið borin á þau. Slík tún gætu leynst á einhverjum af eyðibýlunum í hreppnum.

Kvíar og stekkir

Á flestum stöðum landsins lögðust fráfærur af um og upp úr aldamótunum 1900. Skráðir stekkir á svæðinu eru 23, sem er frekar lítið miðað við fjölda jarða. Stekkir virðast yfirleitt vera einfaldar girðingar eða tóftir með litlu hólfi (lambakró) á einni hlið eða við annan enda. Sumstaðar hafa myndast litlir túnblettir í kringum stekki, sem voru slegnir.

Kvíar voru yfirleitt mun nær bæ en stekkirnir og oft beinlínis í túnjaðri. Ekki hafa það alltaf verið hlaðnar kvíar, heldur aðeins ákveðinn staður þar sem ær voru mjaltaðar og sumstaðar voru færirkvíar notaðar, sérstaklega þegar komið var fram á 20. öld. Aðeins 8 kvíar eru skráðar á svæðinu, en þær hafa vafalaust verið á hverjum bæ. Líklegasta ástæðan fyrir því að þeirra er ekki getið á öllum jörðum er sú að færirkvíar voru mikið algengari í seinni tíð og hafa sennilega ekki staðið á sama stað nema nokkur ár í einu. Örnefni hafa því ekki náð að festast við staðinn og því ekki nefnd í örnefnaskrá.

Aðrar minjar sem tengjast mjaltaám eru smalakofar. 4 slíkir eru skráðir en líklegt er að smalakofar og –skýli hafi verið á fleiri stöðum og jafnvel nokkrir á jörð því algengt hefur verið að nýir smalar byggðu sinn eigin kofa frá grunni. Smalakofar eru undantekningarlítið við staði sem hátt ber og víðsýnt er.

Beitarhús og sel

Aðeins eitt beitarhús er skráð í hreppnum og er líklegt að fjárhús í úthögum hafi ekki verið mörg á Vatnsleysuströnd. Þau voru stundum reist á tóftum gamalla býla og selja svo segja má að hlutverk sumra tóftanna hafi verið breytilegt í aldanna rás. Nær allir bæir í hreppnum höfðu selstöðu og eru rústir gamalla selja víða á Strandar- og Vogaheiðum. 32 sel er skráð á svæðinu og var síðast haft í seli um 1870. Þess er ekki getið að hjáleigur hafi verið byggðar upp á gamalli selstöðu eða að sel hafi byggst á gömlum bæjartóftum. Líklega stafar þetta af því að selin eru flest byggð á svipuðum slóðum, á Strandaheiði, þar sem góðir beitarhagar hafa verið fyrir sauðfé en engin leið að koma þar á heilsársbúskap sökum vatnsleysis og skorts á túnum. Þess er sjaldnast getið hve lengi haft var í seli en seljabúskapur var víða að hverfa snemma á 19. öld. Seljarústir eru yfirleitt skráðar á stærri jörðum, kirkjajörðum og stærri býlum, sem eiga land til fjalla eða afréttarlanda. Líklega eru seltóftir víðar, en þær ásamt eyðibýlum, eru þeir minjastaðir þar sem mest er að sjá af mannvirkjaleifum og sem einna best gætu hentað til kynningar. Mörg rannsóknarefni eru einnig enn óleyst varðandi seljabúskap. Ekki hefur enn verið ráðið fram úr hvernig greina megí muninn á selbyggingum og byggingum þar sem búið var allt

árið og er það eitt af mikilvægari verkefnum íslenskrar fornleifafræði. Sömuleiðis er lítið sem ekkert vitað um mismunandi tegundir af seljabúskap.

Skráð fjárskýli í hreppnum eru 23 og á þessu svæði hafa þau yfirleitt verið í hlöðnum fjárborgum.

Útgerðarminjar og veiðiminjar

Á svæðinu eru skráðar miklar útgerðarminjar enda gott aðgengi að gjöfulum fiskimiðum. Skráðar eru alls 99 lendingar, 4 sjóbúðir, 8 verbúðir 24 naust og 8 uppsátur ásamt 7 hjöllum og 19 herslubyrgjum, 3 fiskireitum og 1 herslugarði. Skráðar eru minjar um sjósókn á öllum jörðunum sem og flestum hjáleigum. Hér endurspeglar þessi mikli fjöldi búskapinn á svæðinu og má hrósa happi yfir því hve hleðslugrjót var mikið nýtt til bygginga við sjávarsíðuna og má ætla að einhver hluti þessara minja sé enn sýnilegur.

Minjar um samkomur og þinghald

Þess er ekki getið hvar þingstaður strandamanna var en líklega var hann í landi Vatnsleysu. Bæði má draga þá ályktun út frá nafni hreppsins en algengt er að hreppar séu nefndir eftir þeirri jörð þar sem þingstaðurinn var. Einnig er örnefnið Gálgaglettur í landi Minni-Vatnsleysu sem bendir til þess að þar hafi verið aftökustaður. Í hafnatali Rexens er Vatnsleysuvík talin höfn á 16. öld, en þess getið, að þangað séu engar siglingar þannig að við lok miðalda hefur verið verslunarstaður í landi Vatnsleysu um tíma að minnsta kosti. Í landi Minni Vatnsleysu er einmitt að finna örnefnið Þýskubúðir sem bendir enn fremur til þess að þar hafi verið verslað.

Kuml og kirkjugarðar

Engin kuml eru þekkt á skráningarsvæðinu. Oft eru fornmannahaugar náttúrumyndanir, en á öðrum stöðum gæti hafa geymst þekking um mannabeinafundi eða gripa. Fimm meintir legstaðir eru skráðir. Í landi Stóru-Voga er skráð leiði þar sem síðar var byggð hjáleigan Lambhús. Í landi Brunnastaða er skráður meintur legstaður sem heitir Stapahóll. Tvö fornmannaleiðir eru nefnd í landi Ásláksstaða þar sem hjón áttu að vera heygð hlið við hlið. Síðasta leiðið er nefnt í landi Hlöðuness.

Greftrað hefur verið í kirkjugörðum þar sem voru sóknarkirkjur og útkirkjur og jafnvel einnig við bænhús, en kirkjur og bænhús voru miklu algengari á miðöldum en seinna varð. Má gera ráð fyrir því að kirkjugarðar hafi verið við þau guðshús sem skráð eru.

Mannabein hafa fundist rétt hjá húsinu í Stóru-Vogum og gætu þau gefið vísbendingar um það hvar útkirkjan stóð.

Samgönguminjar

Alls var skráð 101 leið á svæðinu. Langflestar þeirra leiða, sem skráðar eru hér liggja innan jarðanna. Leiðir manna alls staðar af landinu lágu á Reykjanes og ljóst er að hluti þeirrar umferðar hefur farið í gegnum Vatnsleysustrandarhrepp. Flestir bæir höfðu selstöðu á Strandaheiði og þá lágu selgötur þangað sem einnig eykur við fjölda leiða á svæðinu. Engin vöð skráð á svæðinu enda engin vatnsföll þar.

Alls voru skráðar 86 vörður en yfirleitt er þess ekki getið hvert hlutverk þeirra var. Þar sem hlutverks er getið eru þær landamerki, eyktarmark og ein samgöngubót, þó hlutverk þeirra geti hafa verið fleiri en fram kemur í heimildum.

7. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu

Eins og þegar hefur verið minnst á, þá eru líkur á að meirihluti fornleifa innan túna á skráningarsvæðinu hafi verið eyðilagður á 20. öld og að nú sjáist aðeins brot þeirra rústa sem áður voru til. Skilvirk minjavernd verður að byggja á vettvangsathugunum en benda má á nokkur atriði sem vert er að hafa í huga við áætlanagerð og skipulag byggðar. Flestar fornleifarnar er að finna á gömlum bæjarstæðum sem oftast en ekki er enn búið á. Mikilvægt er að reynt verði að takmarka framkvæmdir á slíkum stöðum og fylgjast vel með því raski sem nauðsynlegt er.

Dregið hefur úr framkvæmdum í landbúnaði á undanförunum árum og stafar því þeim tóftum sem enn eru sýnilegar ekki jafnmikil hættu og áður af nýbyggingum, framræslu og túnasléttun. Mikill hluti slíkra tófta eru stekkir, beitarhús, eyðikot og sel og hafa margar þeirra kynningargildi. Brýnt er að komið verði í veg fyrir frekari eyðileggingu slíkra minja. Auk vegagerðar og línulagna stafar fornleifum nú helst hættu af skógrækt og aukinni sumarbústaðabyggingu auk þess sem nýbyggingar og framkvæmdir ógna fornleifum. Aukin skógrækt er vaxandi áhyggjuefni fyrir minjavernd á Íslandi og brýnt er að fundnar verða leiðir til að koma í veg fyrir að fornleifar spillist af völdum skógræktar.

Skógur eyðileggur hinsvegar fornleifar ekki á sama hátt og skurðgröfur. Rætur trjáa sprengja veggheðslur og afmynda rústir þannig að erfitt verður að átta sig á þeim á yfirborði eða kanna þær með uppgrefti. Það er þó ekkert sem segir að hagsmunir skógræktar og minjavörslu geti ekki farið saman. Fornleifar þekja aðeins brotabrot af heildarflatamáli mögulegs skógræktarlands og ætti að vera auðvelt að sneiða hjá þeim. Slíkt krefst þess aðeins að fornleifastaðir séu þekktir og að skógurinn sé hirtur þannig að hann sái sér ekki sjálfur í tóftir á auðum svæðum.

Byggingar sumarbústaða geta valdið miklu alvarlegri spjöllum á fornleifum ef ekki er farið að með gát. Þar gildir hinsvegar það sama og með skógrækt. Ef fornleifastaðir eru þekktir á að vera auðvelt að sneiða hjá þeim. Augljóst er að með lágmarkskynningu og viðhaldi geta fornleifastaðir aukið útivistargildi sumarbústaðalanda og því réttara að líta svo á að fornleifar auki verðmæti þeirra, frekar en að þær standi í vegi fyrir framkvæmdum.

Athyglisverðir minjastaðir eru á skráningasvæðinu og ljóst að miklu fleiri munu koma fram í dagsljósið við vettvangsathugun. Gera má ráð fyrir að mikið af stöðum sé í hættu og því brýnt að skrá fornleifar á vettvangi svo hægt sé að gera yfirlit um þá. Engin staður er í raun friðlýstur á svæðinu því Staðarborg (GK-151:049) er ekki löglega friðlýst. Af fenginni reynslu má ætla að við aðalskráningu muni koma fram tillögur um friðlýsingar á mikið fleiri stöðum. Má strax sjá nokkurn fjölda staða á svæðinu sem hægt væri að nýta til kynningar, til að efla útivist og ferðaþjónustu, ekki síður en til að stunda rannsóknir. Þetta á við um öll svæði, sem skipulögð eru til útivistar og sjálfsagt er að reyna að nýta þær auðlindir sem fyrir eru og fornleifastaðir geta verið afar upplýsandi fyrir ferðamenn, jafnt innlenda sem útlenda. Til þess að það sé hægt þarf ekki annað en að skrá staðina á vettvangi, merkja þá, svo fólk viti hvert eigi að fara, og gera upplýsingar um hlutverk og gildi minjanna aðgengilegt á einn eða annan hátt, t.d. með prentuðum bæklingum eða skiltum á staðnum. Benda má á að Vatnsleysustrandarhreppur er það nálægt höfuðborgarsvæðinu að auðvelt væri að fá útivistafólk til að skreppa þangað til að skoða tóftir ef útbúnar væru gönguleiðir nálægt minjastöðunum.

Ekki er nokkur vafi á því að mörg spennandi rannsóknarefni eru í Vatnsleysustrandarhreppi þó ljóst sé að margt er horfið vegna uppbyggingar sem átt hefur sér stað á svæðinu og vegna túnasléttunar. Byggðamunstur í hreppnum er óvanalegt og var mjög þéttbýlt á svæðinu frá Kálfatjörn að Brunnastaðahverfi sem gerir byggðasögu svæðisins sérstaklega áhugaverða. Á svæðinu var hefðbundinn sauðfjárbúskapur stundaður samhliða mikilli einhverri útgerð. Enn ætti að vera hægt að finna fjölbreyttar minjar, gamla bæi og útihús úr torfi og grjóti, útgerðaminjar, vörður, sel og smalakofa. Við aðalskráningu væri auðvelt að tengja saman útivist og kynningu á fornleifum og menningarsögu þessa svæðis. Margt er á huldu um byggðaðróun þessa svæðis og myndu frekari rannsóknir geta varpað á hana frekara ljósi.

8. Heimildaskrá

- Ágúst Ó Georgsson: *Fornleifaskrá. Skrá um friðlýstar fornleifar*, Reykjavík 1993.
- Árni Óla: *Strönd og vogar. Úr sögu einnar sveitar í landnámi Ingólfs Arnarsonar* Reykjavík 1961
- Björn Bjarnason: "Kjósarsýsla" *Landnám Ingólfs II*, 1937, 90-109.
- Brynjúlfur Jónsson: "Rannsókn í Gullbringusýslu og Árnessýslu sumarið 1902" *Árbók hins íslenska Fornleifafélags* 1903, 31-52
- Bsk**: *Biskupa sögur gefnar út af hinu íslenska bókmenntafélagi* I-II, Kaupmannahöfn 1858-1878.
- DI**: *Íslenskt fornbréfasafn* I-XVI, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.
- Elín Ósk Hreiðarsdóttir: *Fornleifakönnun. Reykjanesbraut. Fornleifastofnun Íslands* FS133-00141 Reykjavík 2001
- Elín Ósk Hreiðarsdóttir: *Sumarbústaðaland í Hvassahrauni á Vatnsleysuströnd. Fornleifakönnun* Fornleifastofnun Íslands FS171-02031 Reykjavík 2002
- EÓ**: Eggert Ólafsson: *Ferðabók Eggerts Ólafssonar og Bjarna Pálssonar um ferð þeirra á Íslandi árin 1752-1757*, Reykjavík 1974.
- FF**: Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823 I-II, Reykjavík 1983.
- Guðmundur Björgvin Jónsson: *Mannlíf og mannvirki í Vatnsleysustrandarhreppi* [án staðsetningar] 1987
- Hannes Þorsteinsson: "Rannsókn og leiðrjettingar á nokkrum bæjarnöfnum á Íslandi" *Árbók hins íslenska fornleifafélags* 1923, 1-96.
- IA**: *Islandske Annaler indtil 1578*, Kristjania 1888.
- ÍF I**: *Íslensk fornrit I. Íslendingabók & Landnáma*, Reykjavík 1986.
- Jarðabréf**: *Jarðabréf frá 16. og 17. öld. Útdrættir*, Kaupmannahöfn 1992.
- JÁM III**: Árni Magnússon & Páll Vídalín: *Jarðabók. Gullbringu og Kjósarsýsla III*. Reykjavík, 1982.
- JJ**: Johnsen, J: *Jarðatal á Íslandi*, Kaupmannahöfn 1847.
- Jón Oddur Hjaltalín: "Lýsing Kjósarsýslu 1746" *Landnám Ingólfs III*, 1937-1939, 25-34.
- KK**: Kålund, Kristian: *Íslenskir sögustaðir. Sunnlendingafjórðungur I*, Reykjavík 1986.
- Lovsamling for Island : : indeholdende Udvalg af de vigtigste ældre og nyere Love og Anordninger, Resolutioner ...* III, Kaupmannahöfn 1853-1889.

Oddgeir Hansson: Fornleifakönnun v/Reykjanesbrautar, Fornleifastofnun Íslands FS149-01141, Reykjavík 2003

PP: Sveinn Níelsson: *Prestatal og prófasta*, 2. útg., Reykjavík 1950.

Ragnar Guðleifsson: “Örnefni á Hólmsbergi” *Faxi*. 27. árg, 8. tbl 1967, 126

Sesselja G. Guðmundsdóttir: *Örnefni og gönguleiðir í Vatnleysustrandarhreppi* [án staðsetningar] [án ártals]

Skúli Magnússon: “Lýsing Gullbringu- og Kjósarsýslu” *Landnám Ingólfs I*, 1935-1936, 1-96.

SSGK: [Sigurður Sigurðsson](#): “Lýsing Reynivallasóknar 1840” *Landnám Ingólfs 3*, 1937-1939, 241-258.

Sturlunga saga I-II, Reykjavík 1946.

Svavar Sigmundsson: “Íslensk örnefni” *Frændafundur 2* Þórshöfn 1997, 11-21

Sædís Gunnarsdóttir: *Fornleifaskráning í landi Minni-Voga og Austurkots. Deiliskráning* Fornleifastofnun Íslands FS314 -02134 Reykjavík 2006

Túnakort. Þjóðskjalasafn Íslands. Jarðadeild XIV. Uppdrættir af túnum 1917. Kjósarhreppur.

Viðtal við Þorgrím Eyjólfsson 1978

Þorvaldur Thoroddsen: *Ferðabók, skýrslur um rannsóknir á Íslandi 1882-1898* I Kaupmannahöfn 1913-1915

Ö-Auðnahverfi: Örnefnaskrá fyrir Auðnahverfi. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Ásláksstaðahverfi: Örnefnaskrá fyrir Ásláksstaðahverfi. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Ásláksstaðir: Örnefnaskrá fyrir Ásláksstaði. Þórhallur Vilmundarson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Bakki, Móakot og Bjarg Örnefnaskrá fyrir Bakka, Móakot og Bjarg. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Bergskot í Auðnahverfi: Örnefnaskrá fyrir Bergskot. Kristján Eiríksson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Bieringstangi: Örnefnaskrá fyrir Bieringstanga. Sigurjón Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Breiðagerði: Örnefnaskrá fyrir Breiðagerði. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Býli, götur, slóðir og hlið: Örnefnakort Gunnars Hauks Ingimundarsonar. 1. flokkur, 3. kort.

Ö-Efri hluti Strandarheiðar: Örnefnakort Gunnars Hauks Ingimundarsonar. 9. kort

Ö-Fjaran: Örnefnakort Gunnars Hauks Ingimundarsonar. 5. flokkur, 7. kort.

Ö-Flekkuvík GE: Örnefnaskrá fyrir Flekkuvík. Gunnar Erlendsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Flekkuvík Örnefnaskrá fyrir Flekkuvík. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Hlaðin mannvirki: Örnefnakort Gunnars Hauks Ingimundarsonar. 3. flokkur, 5. kort.

Ö-Hlöðunes: Örnefnaskrá fyrir Hlöðuneshverfi. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Hvassahraun AG: Örnefnaskrá fyrir Hvassahraun. Ari Gíslason skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Hvassahraun: Örnefnaskrá fyrir Hvassahraun. Sigríður Jóhannesdóttir skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Höfði í Auðnahverfi: Örnefnaskrá fyrir Höfða. Kristján Eiríksson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Kálfatjarhverfi ath og viðb: Athugasemdir og viðbætur við örnefnaskrá Kálfatjarnarhverfis. Sigríður Jóhannsdóttir skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Kálfatjarhverfi: Örnefnaskrá fyrir Kálfatjarnarhverfi. Kristján Eiríksson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Kálfatjörn AG: Örnefnaskrá fyrir Kálfatjörn. Ari Gíslason skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Kálfatjörn: Örnefnaskrá fyrir Kálfatjörn. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Knararnes KE: Örnefnaskrá fyrir Knarrarnes. Kristján Eiríksson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Knarrarnes: Örnefnaskrá fyrir Knarrarnes. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Landakot GS: Örnefnaskrá fyrir Landakot. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Landakot: Örnefnaskrá fyrir Landakot. Margrét og Eyjólfur Guðnabörn skráðu. Örnefnastofnun.

Ö-Neðri hluti Strandarheiðar: Örnefnakort Gunnars Hauks Ingimundarsonar. 8. kort

Ö-Norðurkot KE: Örnefnaskrá fyrir Norðurkot. Kristján Eiríksson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Norðurkot: Örnefnaskrá fyrir Norðurkot. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Skólinn: Örnefnaskrá fyrir Skólann. Sigurjón Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Stóra- og Minni-Vatnsleysa: Örnefnaskrá fyrir Vatnsleysuland. Jónas Þórðarson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Tún og kálgarðar:: Örnefnakort Gunnars Hauks Ingimundarsonar. 2. flokkur, 4. kort.

Ö-Vatnsleysa AG: Örnefnaskrá fyrir Vatnsleysuland. Ari Gíslason skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Vatnsleysa: Örnefnaskrá fyrir Vatnsleysuland. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Vogar ath: Athugasemdir við örnefnaskrá Voga. Pétur Jónsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Vogar: Örnefnaskrá fyrir Voga. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Þórustaðir AG: Örnefnaskrá fyrir Þórustaði. Ari Gíslason skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Þórustaðir svör við sp: Svör við spurningum um Þórustaði. Eyjólfur Guðnason skráði. Örnefnastofnun.

Ö-Þórustaðir: Örnefnaskrá fyrir Þórustaði. Gísli Sigurðsson skráði. Örnefnastofnun.